

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TÜRKİYE’DE ÇOK PARTİLİ DÖNEMDEN BU
YANA GERÇEKLEŞTİRİLEN
CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİNİN
SİYASAL KRİZE DÖNÜŞÜM NEDENLERİNİN
YAZILI BASINA YANSIMALARI

Türkan Ayda GÜRKAN

2502060284

TEZ DANIŞMANI

Prof.Dr.Emine YAVAŞGEL

İSTANBUL – 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : TÜRKAN AYDA GÜRKAN Numarası : 2502060284

Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM/
DOKTORA Danışmanı : PROF. DR. EMİNE YAVAŞGEL

Tez Savunma Tarihi : 04.07.2018 Saati : 15.00

Tez Başlığı : TÜRKİYE'DE ÇOK PARTİLİ DÖNEMDEN BU YANA GERÇEKLEŞTİRİLEN
CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİNİN SİYASAL KRİZE DÖNÜŞÜM NEDENLERİNİN
YAZILI BASINA YANSIMALARI

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. METE ÇAMDERELİ		Kabul
2- PROF. DR. EMİNE YAVAŞGEL		Kabul
3- PROF. DR. SEVİMECE KARADOĞAN DORUK		KABUL
4- DOÇ. DR. VELİ POLAT		KABUL
5- DR. ÖĞR. ÜYESİ ARZU TOĞUŞLU KIZBAZ		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. NİLÜFER FATMA GÖKSU		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ NİHAL KOCABAY ŞENER		

ÖZ

TÜRKİYE’DE ÇOK PARTİLİ DÖNEMDEN BU YANA GERÇEKLEŞTİRİLEN CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİNİN SİYASAL KRİZE DÖNÜŞÜM NEDENLERİNİN YAZILI BASINA YANSIMALARI

Türkan Ayda GÜRKAN

Bu tezin amacı, özellikle çok partili döneme geçildikten sonra, Türkiye’de gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin birçoğunun neden siyasal bir krize dönüşme eğiliminde olduğuna ışık tutmaktır. Modern parlamenter sistemlerde Cumhurbaşkanlığı seçimleri sessiz sedasız gerçekleşirken, Türkiye’de yaşanan seçimlerin birçoğunun neredeyse devlet krizi haline dönüşmesi, bu konuyu irdelene gerekliliğini doğurmuştur. Cumhurbaşkanlığı makamının parlamenter sistem içindeki rolü, uluslararası ilişkileri yönlendirebilme potansiyeli, Türkiye’de özellikle çok partili dönemden buyana siyasal aktörler arasında erk mücadelesine sahne olmuştur. Geçmişten günümüze dek her ülkenin, etkinliği, büyüklüğü ve gücü farklı da olsa askeri bir altyapısı mutlaka bulunmuştur. Bu bağlamda, ordunun siyaset üzerindeki etkisi, ait olduğu ülkenin siyasal kültürü ile yakından ilgilidir. Türkiye’de de ordunun Cumhuriyetin kurucu gücü olmasından dolayı, diğer ülkelere kıyasla siyaset sahnesinde askeri, daha güçlü bir siyasi aktör konumuna taşımıştır. Çalışmamıza konu olan Cumhurbaşkanlığı siyasal mevkinin, anayasanın 104.maddesi tarafından “*Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Başkomutanlığını temsil etmek, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kullanılmasına karar vermek ve Genelkurmay Başkanı'nı atamak*” şeklinde düzenlenen yürütme ile ilgili yetki ve görevleri, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin bu seçime yaklaşımını doğuran en temel sebepleri oluşturmaktadır. Cumhurbaşkanının 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları ile elde etmiş olduğu görev ve yetkilerle anayasal düzeni sağlamakla görevli devletin başı konumunda olması, hemen hemen her seçim döneminde yaşanan tartışmaların temel argümanlarından birini oluşturmaktadır.

Bu nedenle çalışmamızda seçim döneminde gerçekleşen iktidar mücadelelerine ışık tutabilmek adına, söz konusu anayasalarda Cumhurbaşkanlığı makamına tanınan yetkiler yakından incelenmiştir. Özellikle ülkemizde Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapısı ve uygulanışı itibari ile siyasal krize meydan veren görüntüsüne, dolayısıyla siyasal demokrasinin temel unsurları siyasal istikrar ve temsilde adalet tartışmalarını beraberinde getirmesine odaklanılmıştır. Bu çerçevede de, varoluşundan buyana medyanın demokratik rejimlerin gelişiminde, siyasetin ve siyasal eğilimlerin kamuoyuna yansıtılmasında üstlendiği aktif role eğilinmiştir. Özellikle kamuoyunda gündem yaratma, hatta kamuoyu oluşturma gücü, çalışmamızın konusunu oluşturan Cumhurbaşkanlığı seçiminin siyasal kriz boyutuna taşınmasında, medyanın rolünü incelemeyi kaçınılmaz hale getirmiştir. İnceleme nitel içerik analizinin kategorisel ve değerlendirici analiz teknikleri aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: (Siyasal Kültür, Cumhurbaşkanlığı Seçimi, Parlamenter Rejim, Temsilde Adalet, Meşruiyet, Medya ve Siyaset)

ABSTRACT

PRESS REPRESENTATIONS OF THE POLITICAL CRISES IN REGARD TO THE PRESIDENTIAL ELECTIONS IN TURKEY SINCE THE MULTIPARTY PERIOD

Türkan Ayda GÜRKAN

The aim of this dissertation is to shed light on a problem: "Why have most of the Presidential elections of the multi party system period in Turkey been in a tendency of turning into a political crisis?" The reason which lies behind our choice is the contrast between quiet and retrieving presidential elections in modern parliamentary systems and almost a state crisis appearance of many past elections in Turkey. The role of the Presidency within the parliamentary system and the Presidency's potential to affect international relations created a power struggle between political actors, especially since the beginning of the multi party period of Turkey. From past to present, states always have had a military infrastructure even they differ in terms of effectiveness, size and power. In this context, the influence of the army is closely related to the political culture of the country. Compared to other countries, the military in Turkey is a more powerful political force, because of its historical position as founder of the Republic. The office of Presidency's executive powers and duties mentioned in the article 104 of the Turkish constitution as "... to represent the commander-in-chief position of the Turkish Armed Forces, to decide the use of Turkish Armed Forces and to appoint the Chief of General staff..." Those are the most fundamental reasons causing the intervention of Turkish Armed Forces to these elections. One of the main arguments of almost all the election periods is the position of the President as head of state responsible for keeping the constitutional order with powers and responsibilities arising from the constitutions of 1924, 1961 and 1982.

So, the powers which have been given to the office of the Presidency with above mentioned constitutions are closely examined to be able to explain the power struggles which take place during the elections. Besides, it is focused on the political crisis like appearance of the Presidential elections, and related debates over political stability and fairness in representation, causing from the structure and application of the system. In this context, the active role of the media, both in the progress of democratic regimes and projection of politics and political tendencies to the public opinion. Especially the power of the media as agenda setter and opinion creator made necessary for us to analyze the role of the media in the transformation processes of presidential elections to the political crisis. The study was conducted through categorical and evaluative analysis techniques of qualitative content analysis.

Keywords: (Political Culture, Presidential Elections, Parliamentary Regime, Fairness in Representation, Legitimacy, Media and Politics)

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında, Türkiye’de çok partili döneme geçildiğinden bu yana gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin siyasal krize dönüşme nedenleri incelenmek istenmiştir. Bu incelemeye ışık tutması için dönemin yazılı basın organlarından yararlanılmış, bu sayede dönemler arası karşılaştırma yapma olanağı da elde edilmiştir.

Öncelikle tez konusunu seçerken, planlarken ve hayata geçirirken değerli ilgisini benden bir an olsun esirgemeyen, heyecanıma her daim ortak olan, umutsuzluğa düştüğümde ayağa kaldıran, bilgi ve tecrübesi ile tezime değer katan sayın tez danışmanım Prof.Dr.Emine YAVAŞGEL’e, bu zorlu süreçte desteğini benden esirgemeyen, bana her an özgüven aşılayıp kendimi değerli hissetmemi sağlayan saygıdeğer hocalarım Prof.Dr.Mete ÇAMDERELİ ve Prof.Dr.İlker BIÇAKÇI’ya en derin teşekkürlerimi sunarım.

Bana olan inancı için sayın hocam Doç.Dr.Veli POLAT’a, araştırma dönemimin başlangıcında benden değerli desteğini esirgemeyen sayın Ali GİZER’e, sürecin sonuna geldiğimde değerli yardımları için minnettar olduğum sayın hocam Prof.Dr. Mehmet Akif OKUR’a, tezimin düzenlemesinde, sunuma hazırlanma ve heyecanımı bastırmamda bana koşulsuz destek veren sevgili dostlarım Doç.Dr. Ersoy ÖZ ve Fakülte Sekreteri Hicran Burcu AYDIN YİĞİT’e, son olarak da doktora sürecinde üzerimde emeği bulunan tüm hocalarıma saygılarımı sunarım.

Ayrıca bu uzun yolculukta benden desteğini esirgemeyen, sevincime, üzüntüme, uykusuzluklarıma ve heyecanıma ortak olan canım kardeşim Pelinsu Emrehan GÜRKAN’a, emekli ilkokul öğretmeni kıymetli eğitimci annem Filiz GÜRKAN’a, arkamdaki dağ babam Mümtaz GÜRKAN’a ve değerli dostlarıma şükranlarımı sunuyorum.

TÜRKAN AYDA GÜRKAN

İSTANBUL, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
GRAFİKLER LİSTESİ	xvii
KISALTMALAR LİSTESİ	xx
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL SİSTEMİN SINIRLARI

(REJİMLER, İDEOLOJİLER VE SEÇİM DÜZENLEMELERİ)

1.1. REJİMLER AÇISINDAN SİYASAL SİSTEMİN SINIRLARI.....	8
1.1.1. Bireysel Egemenliğe Dayalı Rejimler.....	9
1.1.1.1. Monarşik Yönetim.....	11
1.1.1.2. Diktatöryen Yönetim.....	15
1.1.2. Halkın Egemenliğine Dayanan Demokratik Rejimler.....	19
1.1.2.1. Meclis Hükümeti Yönetimi	21
1.1.2.2. Parlamenter Yönetimi	24
1.1.2.3. Başkanlık Yönetimi.....	28
1.1.2.4. Yarı Başkanlık Yönetimi.....	32
1.2. ÇAĞDAŞ SİYASAL İDEOLOJİLERE GÖRE SİYASAL SİSTEM VE SINIRLARI	35
1.2.1. Liberal Siyasal İdeoloji ve Felsefesi	36
1.2.2. Muhafazakar Siyasal İdeoloji ve Felsefesi.....	41
1.2.3. Sosyalist Siyasal İdeoloji ve Felsefesi	46

1.2.4. Sosyal Demokrat Siyasal İdeoloji ve Felsefesi	51
1.3. SİYASAL SİSTEMİN SINIRLARINI BELİRLEYEN TEMEL DİNAMİK OLARAK SEÇİM DÜZENLEMELERİ.....	55
1.3.1. Çoğulcu (Mekanizma) Seçim Düzenlemeleri	55
1.3.2. Nispi Temsil Düzenlemelerine İlişkin Gelişmeler	58
1.3.3. Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemi.....	61

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SİYASAL GELENEKLER

2.1. TÜRKİYE’DE İKTİDAR MÜCADELESİNDEKİ SİYASETİN GÜÇ MERKEZLERİ.....	63
2.1.1. Bürokrasi Geleneği.....	63
2.1.2. Asker-Devlet İlişkisi	65
2.1.3. Din-Siyaset Bağlantısı.....	70
2.1.4. Sivil Toplum ve Seçkinler.....	75
2.1.5. Siyaset-Medya İlişkileri	78
2.2. SİYASAL KÜLTÜRÜN TEMEL YANSIMASI OLARAK İKTİDAR- MEŞRUIYET İLİŞKİSELLİĞİ	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ

3.1. SİYASAL SİSTEM ÜZERİNDE ETKİLERİ AÇISINDAN TÜRKİYE’DE CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİM USUL VE SÜREÇLERİ.....	97
3.1.1. Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Usulleri.....	98
3.1.1.1. 1923 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi.....	99
3.1.1.2. 1938 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi.....	100
3.1.1.3. 1950 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi.....	101

3.1.1.4. 1961 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi.....	103
3.1.1.5. 1966 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi.....	106
3.1.1.6. 1973 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi.....	107
3.1.1.7. 1982 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi.....	113
3.1.1.8. 1989 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi.....	116
3.1.1.9. 1993 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi.....	120
3.1.1.10. 2000 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi.....	123
3.1.1.11. 2007 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi.....	126
3.1.1.12. 2014 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi.....	128

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİNİN YAZILI BASINDAKİ YANSIMALARI

4.1.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	134
4.1.1.Araştırmanın Amacı	135
4.1.2.Araştırmanın Önemi	136
4.2.ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI	137
4.2.1.Dönemsel Kapsam.....	137
4.2.2.Yayın Seçim Kriterleri	138
4.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	138
4.4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	142
4.4.1. 1973 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimi	142
4.4.1.1. 1973 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	143
4.4.1.1.1. 1973 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	146

4.4.1.1.2. 1973 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı .	154
4.4.1.1.3. 1973 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	166
4.4.1.1.4. 1973 Dönemi Din - Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	169
4.4.1.1.5. 1973 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	171
4.4.1.1.6. 1973 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	176
4.4.1.2. 1973 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı	179
4.4.2. 1989 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimi	181
4.4.2.1. 1989 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	184
4.4.2.1.1. 1989 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	185
4.4.2.1.2. 1989 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı .	199
4.4.2.1.3. 1989 Dönemi Ordu – Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	212
4.4.2.1.4. 1989 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	215
4.4.2.1.5. 1989 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	217
4.4.2.1.6. 1989 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	221
4.4.2.2 1989 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı	225
4.4.3. 1993 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimi	229

4.4.3.1. 1993 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	230
4.4.3.1.1. 1993 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	233
4.4.3.1.2. 1993 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı .	242
4.4.3.1.3. 1993 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	257
4.4.3.1.4. 1993 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	258
4.4.3.1.5. 1993 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	259
4.4.3.1.6. 1993 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	264
4.4.3.2. 1993 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı	268
4.4.4. 2000 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimi	272
4.4.4.1. 2000 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	273
4.4.4.1.1. 2000 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	276
4.4.4.1.2. 2000 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı .	282
4.4.4.1.3. 2000 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	294
4.4.4.1.4. 2000 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	296
4.4.4.1.5. 2000 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	298

4.4.4.1.6. 2000 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	302
4.4.4.2. 2000 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı	305
4.4.5. 2007 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimi	308
4.4.5.1. 2007 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	309
4.4.5.1.1. 2007 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	312
4.4.5.1.2. 2007 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı .	319
4.4.5.1.3. 2007 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	333
4.4.5.1.4. 2007 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	337
4.4.5.1.5. 2007 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	340
4.4.5.1.6. 2007 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	344
4.4.5.2. 2007 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı	347
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	350
KAYNAKÇA	368
ÖZGEÇMİŞ	378

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1973 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	143
Tablo 2. 1973 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği	146
Tablo 3. 1973 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı	154
Tablo 4. 1973 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	166
Tablo 5. 1973 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği	169
Tablo 6. 1973 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	171
Tablo 7. 1973 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	176
Tablo 8. 1973 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı	179
Tablo 9. 1989 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	182
Tablo 10. 1989 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği	185
Tablo 11. 1989 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı	199
Tablo 12. 1989 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	212
Tablo 13. 1989 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği	215
Tablo 14. 1989 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	217
Tablo 15. 1989 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	221
Tablo 16. 1989 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı	225
Tablo 17. 1993 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	230

Tablo 18. 1993 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği.....	233
Tablo 19. 1993 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı	242
Tablo 20. 1993 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	257
Tablo 21. 1993 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği	258
Tablo 22. 1993 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	259
Tablo 23. 1993 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	264
Tablo 24. 1993 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı	268
Tablo 25. 2000 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	273
Tablo 26. 2000 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği	276
Tablo 27. 2000 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı	282
Tablo 28. 2000 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	294
Tablo 29. 2000 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği	296
Tablo 30. 2000 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri.	298
Tablo 31. 2000 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	302
Tablo 32. 2000 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanlık Adayına Bakışı	305
Tablo 33. 2007 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	309
Tablo 34. 2007 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği.	312
Tablo 35. 2007 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı	319
Tablo 36. 2007 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	333

Tablo 37. 2007 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği	337
--	-----

Tablo 38. 2007 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	340
---	-----

Tablo 39. 2007 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	344
--	-----

Tablo 40. 2007 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı	347
---	-----

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. 1973 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	144
Grafik 2. 1973 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği	148
Grafik 3. 1973 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı	157
Grafik 4. 1973 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	167
Grafik 5. 1973 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği	170
Grafik 6. 1973 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	172
Grafik 7. 1973 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	177
Grafik 8. 1973 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı.....	179
Grafik 9. 1989 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	183
Grafik 10. 1989 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği	187
Grafik 11. 1989 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı.....	202
Grafik 12. 1989 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	213
Grafik 13. 1989 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği	216
Grafik 14. 1989 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	218
Grafik 15. 1989 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	222
Grafik 16. 1989 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı.....	225
Grafik 17. 1993 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	231

Grafik 18. 1993 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği	235
Grafik 19. 1993 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı	245
Grafik 20. 1993 Dönemi Ordu - Siyasat İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	257
Grafik 21. 1993 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği	259
Grafik 22. 1993 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	261
Grafik 23. 1993 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	265
Grafik 24. 1993 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı	268
Grafik 25. 2000 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	274
Grafik 26. 2000 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği	278
Grafik 27. 2000 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı	286
Grafik 28. 2000 Dönemi Ordu - Siyasat İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	295
Grafik 29. 2000 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği	297
Grafik 30. 2000 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	299
Grafik 31. 2000 Dönemi Cumhurbaşkanlık Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	303
Grafik 32. 2000 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı	306
Grafik 33. 2007 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	310
Grafik 34. 2007 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği	314
Grafik 35. 2007 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı	322
Grafik 36. 2007 Dönemi Ordu - Siyasat İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	334

Grafik 37. 2007 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği	338
Grafik 38. 2007 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri	341
Grafik 39. 2007 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri	345
Grafik 40. 2007 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı.....	347

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AKP	:	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	:	Anavatan Partisi
AP	:	Adalet Partisi
ASO	:	Ankara Sanayi Odası
BDP	:	Barış ve Demokrasi Partisi
CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi
CGP	:	Cumhuriyetçi Güven Partisi
DP	:	Demokrat Parti
DSP	:	Demokratik Sol Parti
DYP	:	Doğru Yol Partisi
FP	:	Fazilet Partisi
MHP	:	Milliyetçi Hareket Partisi
MNP	:	Milli Nizam Partisi
MSP	:	Milli Selamet Partisi
RP	:	Refah Partisi
SHP	:	Sosyal Demokrat Halkçı Parti
STÖ	:	Sivil Toplum Örgütleri
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TRT	:	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSK	:	Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜSİAD	:	Türkiye Sanayici İşadamları Derneği

GİRİŞ

Siyasal derecelendirmede devleti temsiliyet vasfı en üst sırada yeralan Cumhurbaşkanlığı makamı, bu araştırmanın öznesi konumundadır. Günümüz modern parlamenter sistemlerinde gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimleri, sorunsuz yaşanırken Türkiye’de yaşanan seçimlerin birçoğunun neredeyse devlet krizi haline dönüşmesi, bu konuyu derinlemesine irdeleme gerekliliğini doğurmuştur. Cumhurbaşkanlığı makamının parlamenter sistem içindeki rolü, özellikle ülkemizde Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapısı ve uygulanışı itibarı ile de siyasal krize meydan veren görüntüsü, siyasal demokrasinin temel unsurları sayılan siyasal istikrar ve temsilde adalet tartışmalarını beraberinde getirmiştir.

Türkiye’de gerçekleşen her Cumhurbaşkanlığı seçimi, beraberinde siyasal aktör çekişmelerini, hatta zaman zaman bu çekişmelerin devlet krizine varan boyutlarını Türk siyaset sahnesine taşımıştır. Cumhurbaşkanlığı mevkiinin iktidar mücadelelerinin merkezinde oluşunu, Türkiye’de sahip olduğu özel konuma bağlayabiliriz. Bu çalışmada, çok partili dönemden bu yana Türkiye’de gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yaşanan siyasal çekişmelerin nedenleri incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken de Türkiye özelinde Cumhurbaşkanlığı mevkiinin önemi, görev ve yetkileri, siyasal sistem içindeki rolü, Türk siyasal kültür ve gelenekleri, Türkiye’deki siyasal aktörler ve parlamenter sistemin temsilde adaleti sağlayıp sağlamadığı konuları üzerinde durularak, siyasal krize neden olan sorun ya da sorunların oluşumunun önlenmesine yönelik nesnel tespitlerde bulunulmuştur.

Bu çalışmada toplanan verilerin, öncelikle bu siyasal dalgalanmalara yol açtığı düşünülen nedenleri derinlemesine incelemesi ve dönemler arası karşılaştırmalı analiz yapması nedeniyle fotoğrafın bütününe görmede ciddi bir katkı sağlayacağı umulmaktadır. Cumhurbaşkanlığı mevkiinin özel konumu, Türkiye’nin siyasal iklim, gelenek ve aktörleri, meşruiyet kavramı, parlamenter sistemin temsilde

adaleti sağlayıp sağlamadığı, krize neden olsun olmasın her dönemde, hem kendi içlerinde öznel olarak hem de birbirleri ile bağlantı ve etkileri derinlenmesine incelenmiştir. Bazı seçim dönemlerinde belli kavram ve konular hiç gündeme gelmezken, aynı kavram ve konuların belli dönemlerde derin krizler yaratabilmesi bile, isabetli tespitler yapabilme adına yardımcı olacaktır.

Bu çerçevede araştırmayı yürütürken dikkate alınan temel problem “Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yaşanan siyasal krizler medyaya nasıl yansımıştır?” Bu temel sorgulama yürütülürken dikkate alınan alt problemler de aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin siyasal krize dönüşmesinin nedenleri nelerdir?
2. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin siyasal aktörler arasında uzlaşmazlığa yol açmasının siyasal kültürümüzle ilişkisi var mıdır?
3. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin siyasal krize yol açmasının Parlamenter Demokrasi geleneğimizle ilişkisi var mıdır?
4. Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı seçim usulleri siyasal istikrarı ve temsilde adaleti sağlayabilme kapasitesi açısından siyasal krize yol açmakta mıdır?
5. Medya Türkiye’de siyasal gündemi etkilemekte midir?
6. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin Türkiye’de siyasal krize dönüşmesinde medyanın rolü nedir?

Bu noktada belirtmek gerekir ki, araştırmada nitel içerik analizi 6 temel kategori/değişken üzerinden gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kategoriler şu şekilde belirlenmiştir:

- Siyaset
- Aktörler
- Ordu-Siyaset İlişkisi

- Din-Devlet İlişkisi
- Hukuksal Boyut
- Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği

Parlamente sistem, siyasal iktidar ve medya arasında bir ilişkisellik, medyanın yaşanan krizlerin kamuoyuna aktarımında bir geçit oluşturarak gündem oluşturabilme ve algı yönetebilme becerisi, bu tezin ana yapısını oluşturan bir yaklaşım olarak dikkat çekmektedir.

Bu tez çalışması kapsamında yer alan araştırma, Türkiye özelinde, önemli bir siyasal figür olarak ele alınabilecek Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin medyada yer alışı biçimini, siyasal krize konu olmuş beş dönem kapsamında dahil etmiştir.

Türkiye’de özellikle 1980’den sonra yapılan anayasal düzenlemelerin temel amacının, Parlamente Sistemin temsilde adalet ve siyasal istikrar ilkeleri arasındaki dengeyi sistemde istikrar sağlamaya yönelik güçlendirmek olduğu görülmektedir. Ancak bu durum daha sonraları, sistemin “*Temsilde Adalet*”i ne denli sağladığı ile ilgili tartışmaların artmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, tezin problematiğini belirleyen, Türkiye’nin Parlamente Sisteminin işleyişinde en önemli krizlerinden birini oluşturan, Cumhurbaşkanı seçilme usulünden kaynaklanan siyasal tartışmaların, kamuoyuna medya aracılığıyla yansıma biçimleri oluşturmuştur.

Bu bağlamda dört ana başlıkta gerçekleştirilen incelemede ilk bölüm siyasal sistemin sınırlarına ayrılmıştır. Bu sınırlar, rejimler, ideolojiler ve seçim düzenlemeleri üzerinde durularak tanımlanmaya çalışılmış, bireysel egemenliğe dayalı rejimlerden monarşik ve diktatöryen rejimler; halk egemenliğine dayanan demokratik rejimlerden de meclis hükümeti, parlamente, başkanlık ve yarı başkanlık yönetimleri karşılaştırma açısından ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu şekilde demokrasinin de tarihsel gelişimine bir nebze ışık tutmaya çalışılmıştır. Siyasal sistemin sınırlarını belirleyen en temel dinamik olan seçim sistemleri, çoğulcu ve nispi temsiller

üzerinden ortaya konulmuş, Türkiye özelinde uygulanan seçim sistemleri, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ortaya çıkan siyasal krizlerle neden-sonuç ilişkisi kurabilecek şekilde incelenmiştir.

Türkiye’de siyasal geleneklerin ortaya konulmaya çalışıldığı tezin ikinci bölümünde, özellikle siyasal iktidar mücadelesinde belirginleşen güç merkezlerinin ve siyasal kültürün temel yansıması olarak iktidar ve meşruiyet ilişkisinin üzerinde durulmuştur. Türkiye’deki siyasal güç merkezleri, bürokrasi geleneği, asker-devlet ilişkisi, din-siyaset bağlantısı, siyasal seçkinler, sivil toplum örgütleri ve siyaset-medya ilişkisi üzerinden çözümlenmiştir. Türkiye’deki bürokrasi kültürünün geçmişindeki 16 Türk devletinden bu yana yavaş yavaş oluştuğu görülmektedir. Genel olarak devletin başında bir lider –ki bu parlamenter sistemlerde Cumhurbaşkanlığı makamını işaret etse de pratikte Başbakandır- ve altında çok yöneticili yapı şeklinde görülen bu gelenek, tek bir merkez yerine dağınık bir yapıyı beraberinde getirmesi ile eleştiri oklarına hedef olmaktadır. Özellikle Cumhurbaşkanı- Başbakan çekişmelerini engellemek adına tek bir lider etrafında birleşilmesi günümüzün bürokrasi tartışmalarının merkezinde yer almaktadır.

Siyasal iktidarın meşruiyet kaynaklarından birini de dini elit oluşturmaktadır. İslamiyet’in kabulü, devlet düzeni ve meşruiyet kaynakları şekillenirken dini önemli bir referans haline getirmiştir. Özellikle, halifeliğin Osmanlı İmparatorluğu’na geçmesi ile İslamiyet’in Türk dünyası üzerindeki etkisi giderek artmaya başlamıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra benimsenen laik anlayış, devletin toplumdaki farklı dini inançlara karşı aynı mesafede durmasını benimsemiş olsa da, nüfusunun büyük çoğunluğu müslüman olan Türkiye için İslam dininin etki gücü yüksektir. Bu nedenle, Türkiye’de muhafazakar bir söylem, siyasibir partiyi ve lideri rahatlıkla iktidara taşıyabilmektedir.

Toplumsal dinamiklerin önemli göstergelerinden biri olan sivil örgütlenme, Menderes döneminde yatırımcılardan oluşan kanaat önderleri şeklinde kendini gösterse de, etki derecesi göz önüne alındığında ancak 1980'ler sonrası varlık kazanmaya başlamıştır. Türkiye'deki siyaset ve demokrasi algısı ve yaşayışının batıya denk gelmiyor olması ve halkın gücünü gösterebildiği tek yerin neredeyse sandıkta oy kullanma ile vuku bulmasının, sivil örgütlenmenin siyaset arenasını etkileme derecesini azalttığı görülmektedir. Buna karşın girişimci kesimin dönem dönem ellerindeki medya gücünü siyasal iradeyi etkilemek ve yönlendirmek için kullandıkları, bir diğer yandan da seçkin kesimin desteklediği sivil toplum oluşumlarının da Türk siyasetinde iyiden iyiye bir aktör haline gelmeye başladıkları da bir gerçektir.

Günümüz siyasal kültürünün en önemli argümanlarından biri olan medya ile ilişkiler, Türkiye'de siyasi iktidarların en sorunlu ilişkilerinden biri olarak göze çarpmaktadır. Dünya'da 1960'lı Türkiye'de ise 1990'lı yıllardan bu yana etki derecesini gittikçe arttıran bir siyasal aktör konumuna taşıyan medya, zaman zaman kanaat önderliği ile zaman zaman da siyasal sistemi, siyasal aktörleri ve grupları yönlendirme çabası ile dikkat çekmektedir. Siyasal elitin medyada kapsanma oranı ve niteliği kamuoyu üzerinde algı farklılığı yarattığı için, bugün her siyasal iktidar için medya planlaması tartışmasız çok önemlidir. Algı yönetimi iletişim stratejilerine dayandığından olsa gerek, siyasal erk tarafından inşa edilmek istenen algının medya aracılığıyla daha geniş kitlelere aktarılabilmesi, siyasal iktidarlar açısından medyanın önemini göz önüne sermektedir. İletişim çağı içinde hiç tartışmasız medya, yasama, yürütme ve yargı erkinden sonra dördüncü güç konumuna ulaşmıştır. Dünyanın gelişmiş ülkelerinde medya organları finansal anlamda iktidardan ve siyasilerden bağımsız bir finansal güç içinde iken, Türkiye'de siyasal şirketlerin medya şirketlerini yönetme, satınalma hatta kendi medya organlarını kuruyor olmaları, günümüz medyasının en temel sorunu olan monopoliteyi karşımıza çıkarmaktadır.

Basın etiğinde yer alan ‘Medyanın Tarafsızlığı’ içerik olarak nesnel davranışı taşıyor olmasına karşın, reel politikada tarafgirlik/yanlılık olarak anlaşılmaktadır.

Basitçe siyasi iktidarın halkın rızasına ve onayına dayandırılması durumu olarak tanımlayabileceğimiz meşruiyet kavramı, siyasal kültürün temellerini oluşturmaktadır. Cicero ve Makyeveilli ile başlayıp Realizm ile şekillenen meşruiyet kavramı, günümüzde tüm siyasi kültürler için olağanüstü önem arz etmektedir. Öyle ki, bugün artık siyasal erk toplumsal düzende tarihten getirdiği en üstün, en kapsamlı erk niteliğini korumakla birlikte, hak ve özgürlükler düzleminde gelişen denge ve denetim mekanizmalardan dolayı meşruiyet kaynaklarında daha sorgulanabilir boyutlara evrilmiştir. Tarih hiçbir siyasi iktidarın, salt güç kullanma tekeli ile var olmadığını, meşru iktidarı sağlayamadıkça da –halka rağmen yerine halkla birlikte- ayakta kalamadığının örnekleri ile doludur. Tam da bu nedenle gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkelerin meşruiyet kavramına bakışı ve yaşayışı ayrıntılı bir biçimde çalışmamıza konu olmuştur.

Türkiye’deki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilkinden bu yana gerçekleşen 12 seçimi de anlatan üçüncü bölümde, sadece krize konu olmuş dönemler değil tüm dönemler ayrıntıları ile incelenmiştir. Bu dönemlerden kimi genel seçimlerle aynı döneme denk geldiği için medya yansımaları haber değeri ve tki derecesi net ölçülememesinden kimi de askeri darbelerin ardından gelmesi ve meşruiyetten uzak olması sebebi ile araştırmamızın analiz bölümüne konu olmamıştır. Son olarak 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimi de ayrıntılı olarak değerlendirilmiş ancak diğer seçimlerden farklı olarak Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez halk tarafından Cumhurun seçilmesi nedeni ile yine araştırmamızın analiz bölümüne dahil edilmemiştir.

Çalışmamızın dördüncü bölümüne, parlamenter rejimle yönetilen hemen hemen tüm ülkelerde sorunsuz bir şekilde yürütülen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin

Türkiye özelinde neredeyse rejim krizine dönüşecek nitelikteki 5 dönemi, daha önce belirttiğimiz 6 değişken/kategori çerçevesinde ayrıntılı olarak analiz edilmiştir.

Her dönemin hem kendi içinde hem de diğer dönemlerle karşılaştırmalı olarak analiz edildiği bu çalışma, ortaya çıkardığı nesnel sonuçlar ile medya ve siyaset ilişkisi bağlamında Türkiye'deki Cumhurbaşkanlığı seçimleri krizlerinin anlaşılmasına önemli bir okuma sağlamayı amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL SİSTEMİN SINIRLARI

(REJİMLER, İDEOLOJİLER VE SEÇİM DÜZENLEMELERİ)

1.1. REJİMLER AÇISINDAN SİYASAL SİSTEMİN SINIRLARI

Dünya tarihi boyunca insanlığın yönetilebilmesi adına çeşitli rejimler fikir olarak ortaya konmuş, bu rejimlerin hemen hepsi de sürekli olarak tartışılmıştır. Bugün tüm dünyada hakim olmasına yönelik büyük çaba sarf edilen ve insanlığın haklarının en düzgün şekilde yaşamını sürdürebilmesi adına en uygun sistem olarak adlandırılan demokrasi dahi Antik Yunan filozoflarından beri ciddi yönetsel eleştirilere maruz kalmıştır. Bunun yanında, halkın egemenliğini bir kenara bırakarak tek bir kişinin idealleri ve kuralları üzerine inşa edilen rejimler zaten istenmeyen ve kabul edilmeyen sistemleri teşkil etmektedirler. Bu durumun ortasında bulunan bir rejimin inşası ise herhangi bir şekilde mümkün olmamıştır. Bunun nedeni, dünya sürekli olarak değişen çıkar ve beklenti olgularının toplumsal çıkarlara değil, belirli bir kişinin ya da grubun beklentilerine hizmet etmesidir. Bu durumun tetiklediği çekişme ortamı içerisinde de başarılı bir rejim inşası mümkün olamamaktadır.

Tüm bu karmaşanın arasında, sürekli olarak insanların iyiliğine hizmet edeceği düşünülen demokrasi rejimi, diğerlerinden sıyrılarak kendisini en fazla ön plana çıkaran siyasal sistem olmuştur. Öyle ki, demokrasinin başka ülkelerde de uygulanması adına dünyanın güçlü bazı devletleri, demokratik rejimleri tercih etmeyen ülkelere siyasal ve kimi zaman askeri baskı uygulamaktadırlar. Bu baskılar son yıllarda ABD'nin başını çektiği birçok Batılı ülke tarafından Ortadoğu ve Asya'daki ülkelere uygulanmaktadır. Bu baskının sonuçları ise ne yazık ki

çoğunlukla şiddete varan olaylar olarak ortaya çıkmaktadır. ABD'nin Irak'a uyguladığı ve 2003 yılındaki operasyonlarla başlayan süreç göz önündeki en bariz örnektir. Oysaki dünya üzerinde en fazla demokratik olmayan rejimle yönetilen ülke Afrika'da bulunmaktadır ve bu duruma uzun yıllardır kalıcı bir çözüm bulunamamıştır. Demokrasinin konuşulmadığı bu bölgedeki ülkelerde askeri ve tek kişinin egemenliğine dayanan rejimlere daha sık rastlanmaktadır.

Dini içeriğe sahip olan rejimler de son yıllarda daha sık görülmeye başlamıştır ve İslam dininin öğretileri üzerine inşa edilen rejimlerin sayısı da artmaktadır. Bu tip rejimlerde resmi olarak dini ibareler kullanılmasa da dini öğelerin etkinliği rahat bir şekilde gözlemlenmektedir. Ancak 2009 yılında neredeyse tüm Arap coğrafyası ve Kuzey Afrika'daki Müslüman ülkelerde görülen "Arap Baharı" olgusu bu tip rejimlere tepki olarak ortaya çıkmış ve demokrasiye olan yönelim teşvik edilmiştir. Sürecin sonunda ise demokratik bir rejimin oluşturulmasına dair net adımların atıldığı ise son derece tartışmalıdır. Libya, ülkenin üç farklı yönetim anlayışına bölünmesi ve eski yönetim sistemine yakın olmasa da demokrasiye son derece uzak olması sebebi ile en fazla dikkat çeken ülkelerdendir.

Rejimler sürekli olarak değişiklik gösterebilmekte ve büyük bir toplumun ya da tek bir kişinin çıkarları doğrultusunda şekillendirilebilmektedir. Bu yüzden rejimlerin ortaya çıkışı ve inşası konusunda ayırımı isimlerine göre yapmaktan ziyade, daha çok, çıkarların kimin ya da neyin üzerine inşa edildiği konusunda yapmak daha doğru olacaktır.

1.1.1. Bireysel Egemenliğe Dayalı Rejimler

Tek bir kişinin egemenliğine dayanan siyasal rejimler aslında dünya insanlık tarihinin değişmez bir gerçeğidir. İnsanoğlunun kendisine bir lider bulma konusunda sürekli olarak bir zorunluluk hissi taşıması ve bu zorunluluk dahilinde bulduğu lideri, ideolojisi ve uygulamalarının şekli her ne olursa olsun kabullenmesi bu gerçek ile

ilişkilidir. İnsanlığı çaresiz gibi gösteren bu durum liderliği ele geçiren tüm bireylerin zaman içerisinde bu konumu tamamı ile kendi çıkarları için kullanmalarına sebebiyet vermiştir. Bu liderliğin şekli ister krallık, ister imparatorluk, isterse de bir sultanlık makamına ait olsun, hiç fark etmeksizin zamanla insanoğlunun kişisel çıkarları rejime, ideolojiye ve toplumsal çıkarlara üstün gelmiştir. Ancak ne ilginçtir ki insanlığın bir arada yaşayarak yerleşik düzene geçmesi ile birlikte en uzun süre varlığını sürdüren rejimler de tek bir kişinin yönetimi ve karar mekanizmasını ellerinde bulundurdıkları sistemler olmuştur.

Tiranlık, otokrasi, monarşi ve diktatörlük tek bir kişinin yönetimine bağlı olarak tarih boyunca ortaya çıkmış olan rejimlerdir. Bu rejimler genel olarak birbirlerine fazlası ile benzemeleri ile birlikte otokrasi ile monarşi ve tiranlık ile diktatörlük arasında ciddi bir bağ bulunmaktadır. Otokrasi ile monarşi bir liderden bahseder ancak yönetimin içerisinde siyasal öğeler fazlası ile kendisini belli eder. Ancak tiranlık ve diktatörlük büyük ölçüde baskı öğelerinin koz olarak kullanıldığı rejimler olmaları sebebi ile yasa dışı ve insanlığın doğuştan sahip olduğu değerlere aykırı olarak değerlendirilmektedir. Tarihe bakıldığında otokrasiden çok monarşi; tiranlıktan çok diktatörlük rejimi görülmektedir. Monarşi ile diktatörlük halen bugünün siyasal ortamında varlıklarını sürdürmelerine rağmen eski güçleri ya da kayda değer birer olgu olarak değerlendirilmeleri mümkün değildir.

Tek bir kişinin otoritesi altında oluşturulan siyasal rejimler liderin kişilik özelliklerine, otoritenin kaynağına, liderin hizmet ettiği ideale ve liderliğin içerisinde dini öğelerin barınıp barınmadığına bakılarak çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır, ama bu sınıflandırmalar sadece birer teorik nitelik taşımakta ve pratikte değerlendirme yapmak zorlaşmaktadır. Çünkü zaman içerisinde bir monark bir diktatöre dönüşebilmekte, hatta daha ötesine geçebilmektedir. Napoleon Bonaparte, Fransa'da III. Cumhuriyet'i ilan ettiğinde bir monark olarak değerlendiriliyordu. Ancak Fransa'nın Avrupa'da en güçlü ülke ve tek otorite olması

konusunda taşıdığı sınırsız tutku zaman içerisinde bir saplantıya dönüşmüş ve kendisinin rejimi de ister istemez diktatörlüğe doğru kaymıştır. Her ne kadar diktatörlüğü fazla uzun sürmeden Fransa tahtından olsa da Napoleon'un tutumu monarşi ve diktatörlük gibi tek kişinin egemenliğine dayanan sistemlerin arasında ne denli ince bir çizginin olduğunu da gözler önüne sermektedir. Baskın liderliğe dayanan bu yönetim biçimleri hem bir ülkenin hem de koca bir coğrafyanın topluca olumsuz etkilenmesine olanak tanımıştır.

1.1.1.1. Monarşik Yönetim

Monarşik düzenlerin uygulanabilirliği tarih boyu tartışmalara neden olmuş ve bu nedenle de özellikle Kuzey ve Kuzeydoğu Avrupa'da uzun yıllar süre savaşlar yaşanmış olsa da Anglosakson yönetim sistemi içerisinde Monarşi kendisine sürekli olarak yer bulmuştur. İktidarın, kral, imparator ya da dini bir otorite tarafından tayin edilmesi ve ülkenin her anlamdaki yönetim erkinin bu kişiye bırakılması sonucu ortaya çıkan Monarşi tek kişinin idaresi anlamında en uzun süre hayatta kalan rejimdir (Türköne, 2007: 150). Avrupa tarihinin kendisini sürekli olarak hükmü altında bulduğu Monarşi, bir bakıma Avrupa'da bir başkaldırı sürecinin de başlangıcına neden olmuştur; Avrupa'da krallık düzenin ortadan kalkması ve bilhassa Katolik Kilisesi'nin elindeki kral ve imparator tayin etme yetkisini kaybetmesi, monarşiye karşı gerçekleştirilen itirazın sonucudur. Monarşi bu duyguları tetiklemiştir. Özellikle Yüzyıl Savaşları sonrasında Avrupa'nın içerisine düştüğü kaosu nedeni sürekli olarak el değiştiren, ancak toplumsal yarardan daha çok kendi yararını düşünen kral ve imparatorların varlığı olarak gösterilmiştir. Zamanla ulus-devlet algısının oturması ve demokrasiye olan inancın bir baskı aracına dönüşmesi, monarşinin sonunu hazırlamıştır.

Antik Çağ'da Yunanistan'ın ve halen bugünün dünyasının ünlü siyaset düşünürlerinden Aristoteles, Monarşi üzerinde çok fazla düşünmüş ve onu

derinlemesine inceleyerek insanlık için nasıl uygulanabilir hale gelebileceği konusunda yoğun bir mesai harcamıştır. Buna göre Aristo, demokrasinin içerisinde birden fazla bireyin, bu vesile ile birden fazla karmaşık düşüncenin varlığı nedeni ile demokrasiyi asla kabul edilebilir bulmamıştır; bunun aksine Aristo, tek bir liderin, daha doğrusu tek bir yetenekli, bilgili ve toplumsal anlamda herkesin çıkarını düşünen bir liderin etkisi altında gerçekleştirilebilecek olan sistemi, monarşiyi işaret etmiştir. Aristo'ya göre tek bir güçlü ve zeki bir lider bir ülkenin ayakta kalmasını sağlayabilirdi. Fakat Aristo, insanoğlunun doğası gereği tek olarak gücü elinde bulundurduğu zaman kişisel çıkarlarını her şeyin önüne koyabileceği düşüncesi ile monarşinin uygulanma konusunda son derece ütöpik kalacağına kanaat getirmiştir (Heywood, 2006: 35). Aristo gibi o dönemin birçok ileri gelen siyaset düşünürü de monarşinin uygulanabilmesi konusundaki çekincelerinden dolayı sistemi yöneticiler nezdinde tartışmaya açmamışlardır. Yine de onlar bu konuyu ütöpik bulsalar da zaman içerisinde krallık ve imparatorluk temelli ülkelerin doğuşu monarşinin ortaya çıkışını zorunlu kılmıştır.

Monarşinin uygulanması konusunda tarihi çekinceler olsa da Feodal sistemin yavaş yavaş ortadan kalkması ile birlikte, gerçek bir devlet olma konusunda birlikte hareket etme duygusu krallıkların ve imparatorlukların doğuşuna tarihte tanıklık edilmiştir. Özellikle krallıklar Avrupa'nın batısında, kuzeyinde ve kuzeybatısında güçlerini fazlası ile hissettirmiş ve çevrelerinde bulunan küçük toprakların fethi ile birlikte monarşi düzeninin zorla da olsa kabul ettirilme süreci de hızlanmıştır (Arı, 2001: 110). Bu hali ile her ne kadar tiranlık ile yönetimi bağdaştırılıyor olsa da Roma İmparatorluğu monarşinin de ilk örneklerini bünyesinde taşımaktadır. Yine bu dönemde birlik olma adına ilk adımları atan Britanya Krallığı da döneminin modern monarşi anlayışının örneklerini sergilemiştir. Avrupa'nın monarşi anlayışında iki önemli nokta göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki, dönemin etkin gücü olan Katolik Kilisesi'nin bir monarşi liderine taç giydirmesi, Ona çeşitli sıfatlar vermesi ve

gerçekleştireceği eylemlerle meşruiyet kazanması adına dini öğeleri de kullanarak desteklemesidir (Gül, 2009: 71). Bu durum Avrupa'nın monarşi tarihinde çok sık rastlanan bir durumdur. Öyle ki Katolik Hristiyanların ruhani lideri olan Papa'nın siyasal anlamda elinde bulundurduğu gücün temelinde krallar ve imparatorlar ile olan bu tip bağlarının büyük etkisi bulunmaktadır. Öte yandan, diğer bir önemli monarşi anlayışı, sistemin lideri olan bireyin, yine ilahi öğeleri kullanarak kendi kendisine dini bir yüce sıfat ve konum atfetmesidir (Gül, 2009: 78). Burada önemli bir ayrım göze çarpmaktadır; gücünü, etkinliğini ve sıfatını Papa ile paylaşmak istememiş ve kendi kendisine ilahi bir güç yükleyerek Papa'ya karşı bir güç olarak kendisini göstermeye çalışmıştır. Bu hamle Papa'nın ruhani yük ve baskısının monarşinin üzerinden atılması adına gerçekleştirilmiştir.

Linz (1975) monarşi rejimini, yönetim erkinin tek elde toplanması sebebi ile bazı başka yönetimlerle de birlikte değerlendirmektedir. Bunların en başında ise Osmanlı İmparatorluğu'nda hanedan yönetimi anlayışı ile devam eden padişahlık vardır; içerisinde İslam dininin öğelerini barındırsa da geçici bir meclisin olduğu, sözün son olarak padişah tarafından söylendiği ve tek yetkinin halife olması sıfatı ile de padişaha tanındığı bir sistem monarşi ile uyumluluk göstermektedir (Linz, 1975: 88).

Bir siyasal rejim olarak monarşi belki de dünya tarihinde en uzun süre ve sürekli olarak hayatta kalabilen nadir sistemlerdendir. 13. Yüzyılda fiili olarak Avrupa genelinde uygulanan bu sistem, hanedan rejimlerinden farklı olarak gücü elinde doğru şekilde tutan bireylerin yönettiği bir sistem olarak Birinci Dünya Savaşı'na dek varlığını sürdürmüştür. Birinci Dünya Savaşı, büyük ölçüde kolonyalist sistemin ortadan kaldırılarak demokrasiye daha yakın rejimlerin kurulmasına olanak tanımıştır; böylelikle monarşilerin de uzun yıllar süren etkin yönetim süreçleri sona ermiştir. Monarşi için asıl kırılma noktası Fransız İhtilali'dir. Tüm Avrupa'da fikirsel anlamda derinden sarsıntılar gerçekleştiren Fransız İhtilali

Fransa başta olmak üzere Avrupa'nın genelinde monarşinin sorgulanmasına ve gerekirse yeniden inşasına giden bir yolu açmıştır; ancak genel görünüm itibari ile monarşi büyük bir kan kaybetmiştir (Güler, 2007: 133). Bu süreçten sonra da art arda gelen sarsıntılar monarşinin varlığının ortadan kalkması adına geleceğe yönelik atılan adımları hızlandırmıştır. Sorgulanan asıl şey rejimde kralın ya da imparatorun varlığı ve tek olma konumudur. Nasıl olduğu tam olarak açıklanamasa da geçmişte fazlası ile eleştirilen hatta modern insanlık için uygun görülmeyen demokrasi bir anda monarşiye karşı en ciddi rakip olarak görülmeye başlanmıştır.

Monarşik yönetimlerin karakteristiğine bakılacak olursa aslında karmaşık bir düzenle karşılaşmaktadır. Monarşiye dayalı düzenler demokratik olarak topluma ve özgürlüğe açık bir şekilde varlığını sürdürebileceği gibi, aynı zamanda anti-demokrasinin örneklerini sergileyebilecek şekilde de baskıcı, sert ve kimi zaman askeri gücün yardımı ile işleyebilmektedir (Gözler, 1999: 55); Avrupa'nın kendisi adına "karanlık" olarak gördüğü 16. ve 19. Yüzyıllar arasında yaşanan monarşik sistemlerin çoğunda diktatörlük rejimine kayan bazı siyasal uygulamalara da rastlanmıştır. Zamanla bu uygulamalardan bilhassa halkın aşırı tepkisi ile uzaklaşmıştır. Monarşinin halk üzerindeki baskısı azaldıkça ve demokrasilerin dünya üzerinde çeşitli şekillerde uygulanması ile birlikte monarşinin artık kabul edilemez olduğuna dair dünya genelinde bir kanı oluşmuştur. Ancak siyasal geleneğine bağlı olan Avrupa'nın kuzeydeki ve kuzeybatıdaki ülkeleri monarşiyi, gücü sembolik olarak kalsa da uygulamaya devam etmektedir; Avustralya, Belçika, Birleşik Krallık (İngiltere), Danimarka, Hollanda, İsveç, Japonya, Kanada, Lüksemburg, Norveç ve Yeni Zelanda monarşik sistemi ismen devam ettirseler de bu ülkelerde mevcut bir parlamenter ve hükümet kurulmasına dayalı sistem söz konusudur (Liphart, 1999: 79).

İngiltere belki de dünya üzerinde monarşi rejimi konusunda en fazla göz önünde olan ülkedir; zira Kraliçe II. Elizabeth'in varlığı siyasal yönünden ziyade

dünya toplumuna mal olan ismi ve aile yaşantısı ile İngiltere'de bir monarşi düzeni olduğunu insanlara anlatan en dikkat çekici faktör olmuştur. Ancak Kraliçe II. Elizabeth'in siyasal alanda kendisini neredeyse hiçbir şekilde hissettirmemesi ve İngiltere'deki devlet yönetim anlayışının bir başbakanı yönlendiren Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası'nın ellerinde şekillendirilmesi, Kraliçe'nin görünürdeki otoritesinin ne denli etkisiz olduğunu da göstermiştir. O'nun varlığına rağmen sistemin demokratik bir parlamenter rejimin üzerine inşa edilmesi aslında monarşinin böylesine büyük ve güçlü bir ülkede uygulanmaya devam edemedikten sonra başka hiçbir ülkede uygulanamayacağı hissini doğurmuştur. Bu nedenle de monarşinin ismen varlığına duyulan saygıdan başka bir önem ihtiva etmediği düşünülmektedir. Krallıklar ve imparatorluklar dönemi Avrupası'nın tam aksine monarşi bugün sadece ismen tarihte bilinen, mevcut süreçte de sembolik olarak zikredilen bir sistemden öteye geçememektedir.

1.1.1.2. Diktatöryen Yönetim

Bireysel anlamda tek bir kişinin egemenliğine dayalı olarak ortaya çıkan rejimler içerisinde diktatörlük insanlığı en uzun süre derinden ve olumsuz etkileyenlerin başında gelmektedir. Halen, 21. Yüzyılın dünyasında belirli bir toplum kesimine acı veren diktatör liderler varlıklarını sürdürmektedirler. Basit kelime anlamı ile diktatörlük, mutlak gücün, hiç bir şekilde sorgulanmadan, sınırsızca ve kimi zaman yazılı bir anayasa ile kimi zaman da herhangi bir yasal zemine ihtiyaç duymadan tek bir kişinin yönetimine bırakılan rejimdir (Heywood, 2006: 539).

Bugünkü modern anlamda diktatörlük ismi ile anılan bu baskıcı rejimin ilk örnekleri Antik Yunan'da görülmüştür. Antik Yunan dönemi, dünya tarihine siyasal rejimler anlamında birçok örnek sunmuştur; ancak aralarında geleceği şiddete yönelik inşa eden “tiranlık” diktatörlüğün ilk örneklerindendir. Aristo, tiranlığı “tiranın çıkarları için, tiran tarafından belirlenen” rejim olarak tanımlamaktadır; bu

tanımda tiran, gelecek yılların diktatörü gibi rejimin içerisinde, ön saflarda ideolojiye değil, kişisel çıkar, düşünce, beklenti ve nefret gibi bireyin kendisini öne koyduğu duygulara daha fazla değer vermektedir (Friedrich ve Brzezinski, 1964: 7). Yunan tarihinde çok sık rastlanan tiran figürü, diktatör denen bireyin ilk prototipi olmakla birlikte belki de koca bir imparatorluğun yönetim biçiminin şekillendirilmesine de vesile olmuştur. Yunan tarihinin tiranlarla olan mücadelesi Roma İmparatorluğu'nun birçok liderine de ilham kaynağı olmuş ve Gaius Julius Caesar başta olmak üzere neredeyse tüm Roma İmparatorluğu liderleri birer tiran olarak, "Cumhuriyet" adını verdikleri Roma'yı yönetmeye çalışmışlardır. Aslında diktatörlüğün tarihi boyunca yaşayacağı çelişkilerin ilk örneği de o zaman görülmüştür; sınırsız güce sahip bir tiranın elinin altında sözde demokrasi ile yönetilen bir Cumhuriyet.

Diktatörlük çoğu zaman monarşi ile aynı değerde görülerek bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Fakat bunun doğru olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira tiranlık kökeninden gelen diktatörlük, mutlak olarak tek bir kişinin hegemonyası üzerine, şiddetle, korkuyla, baskıyla ve çoğunlukla illegal uygulamalarla inşa edilirken monarşi de tek bir kişinin rejimi olarak gözüke de diktatörlük gibi şiddet içerikli bir tutumu kabul etmemekte, en azından uygulamaların ön saflarına koymamaktadır; dikta rejimleri mutlak hakimiyetin sağlanması adına her türlü çabanın meşru hale getirilerek topluma kabul ettirilmeye çalışıldığı rejimlerdir (Türküne, 2007: 150-151).

Diktatörlük rejimleri, çoğunlukla toplumlar zor durumda kaldıklarında ya bu zor durumu fırsat bilerek insanların duyguları üzerine ya da toplumun çaresizlik içerisine düştüğü dönemlerde, bu etkisiz ortamın üzerine inşa edilmektedir. Her iki durumda da diktatörlük için kendisini göreve hazır gören kişi mutlak olarak bir zaaf durumundan yararlanmaktadır. Tarihte, monarşi, demokrasi, otokrasi ya da herhangi bir başka rejim ile iktidara gelip daha sonrasında büyük bir kitleyi derinden sarsacak işler yapan bir diktatöre dönüşen isim neredeyse yok gibidir. Çünkü bu tip rejimler,

yönetici sınıf liderlerini bulunduğu konumdan el birliği ile indirme şansına sahipken diktatörlükte rejim çoğunlukla korku ve şiddet üzerine kurulu olduğu için bu tip ortaklaşa girişim çoğunlukla başarısızlıkla sonuçlanacaktır.

Öte yandan diktatörlük bir anda ortaya çıkan bir siyasal rejim değildir; bir arka planı bulunmaktadır ve bu arka planda hazır olarak bekleyen birey günü geldiğinde yönetimi ele geçirmektedir. Ancak bu yönetim asla yumuşak bir zemin üzerinde yükselmemektedir. Bu nedenle de diktatörlüğün zemininin, diğer siyasal rejimlere göre daha sert inşa edildiğini söylemek mümkündür. Dikta rejimi için çözüm yolları, genellikle savaşlar ve suikastlar gibi yöntemler olarak görülmektedir. Bazen bu yollar bile yeterli olmamakta ve diktatör daha da güçlenmektedir. Mutlak olarak bu gücü besleyen damarlar tamamı ile olumsuz faktörleri içermektedirler.

Afrika'da uzun yıllardır varlığını birçok ülkede sürdüren dikta rejimlerinin yumuşaklığı, sürekli el değiştirmesi ve gücünün kalıcı olarak sağlanamaması dünya tarihindeki nadir örneklerdendir. Latin Amerika, Asya ve en nihayetinde tüm dünyayı derinden etkileyecek şekilde Avrupa'da tarih boyu ortaya çıkmış olan diktatörlük rejimleri güçlü bir yapıya sahip olmuş, ancak bu güç sadece diktatörün kendisine ve kısmen de çevresine yardımcı olabilmıştır. Yine de yaşananların uluslararası boyutlarına bakıldığında şiddet temelli olaylar büyük bir coğrafyaya zarar vermiştir. Özellikle Avrupa'da ortaya çıkan diktatörlük anlayışı daha planlı ve daha organize bir şekilde gelişmiş ve bugün literatüre diktatörlüğün tam anlamı ile geçmesi adına terminolojik bir katkı yapmıştır. Zaten Avrupa, özellikle Antik Yunan özelinde siyasetin ve onun tüm faktörlerinin beşiği olmuş ve Avrupa'nın kıtasal ve dolaylı olarak evrensel geleceğine yön vermiştir. Tiranlık diktatörlüğe dönüşmüş, Atina merkezli yaşanan başkaldırıları Avrupa'nın savaşlarla bölünmesinin temelini atmıştır. Bu açıdan Avrupa topraklarında dönemsel olarak birbirini takip eden bir siyasal sürecin olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle 20. Yüzyıl Avrupa'da diktatörlüğün neredeyse meşru sayıldığı hatta bir kısım halk tarafından sonuna kadar

desteklendiği, en önemlisi kurtuluş reçetesi olarak görülmüştür. Bu meşrulaşma bir anda dikta rejimlerinin Avrupa'nın siyasal ortamını yönlendirmesine ve kıtanın olduğu kadar dünyanın da geleceğinin belirlenmesine yol açmıştır. Ancak bu durumun siyasal otoritenin ve toplumun ortak çıkarları değerlendirildiğinde olumlu yansımalarının ortaya çıktığını söylemek mümkün değildir.

Diktatörlük, tiranlık formatından çıkıp, gerçekten tek kişinin egemenliğine geçtiği süre zarfında, ideolojilerin dikta rejimlerinin oluşturulması adına gereken zemini de yaratmıştır. Özellikle aşırılıkçı ideolojiler, diktatörlüğün ve diktatörlerin en temel besin kaynağıdır. Almanya'da 1920'lerde yükselişe geçen ve Adolf Hitler'in iktidara gelişi ile güçlenen nasyonal-sosyalist ideoloji; 1930'da İtalya'da toplumun da büyük desteğini de alan ve Benito Mussolini'yi zirveye taşıyan faşist ideoloji; İspanya'da, ırkçılık, milliyetçilik ve tek toplum temeli üzerinde yükselen Francisco Franco'yu tek adam konumuna yükselten faşist ideoloji ve Portekiz'de, Avusturya'da ve Şili'de ortaya çıkan, dünyayı saran faşist ideoloji ile büyüyen rejimler Avrupa başta olmak üzere tüm dünyada diktatörlüğü tarihin zirvesine çıkarmıştır. 1945'te, bu ideolojilerin yükselttiği isimlerin körüklediği diktatörlük rejimleri teoride yıkılmış olsa da sadece format değiştirerek yoluna devam etmiştir.

Diktatörlüğün tarihine bakıldığında genellikle faşizm ve milliyetçilik etkilerine rastlanmaktadır. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte, dünyada, İspanya'da Franco ve Şili'de Augusto Pinochet gibi güçlü ancak az sayıda faşist diktatör kalmış olsa da savaş sonrası süreç Sovyetler Birliği'nin yükselişi ile birlikte komünist ve sosyalist ideolojiler temelinde yeni diktatörlükler yaratmıştır. Sovyetler Birliği'nde Joseph Stalin, Romanya'da Nicolae Ceauşescu ve Yugoslavya'da Josip Broz Tito yeni nesil diktatörlüğün liderleri olarak görülmüştür. Bununla birlikte Arap coğrafyasında ortaya çıkan İslam dini temelinde kurulan tek kişinin gücüne ve etkinliğine dayanan diktatörlük rejimleri konunun boyutlarını değiştirmiştir. Afrika'da ise askeri diktatörlüklerin tarihi çok uzak geçmişe dayanmaktadır ve bu

durum Kuzey ve Güney ülkeleri, daha doğrusu gelişmiş ülkelerle üçüncü dünya ülkeleri arasındaki uçurumdan kaynaklanan boşlukların askeri örgütlenmeleri ülke yönetimlerini kolaylıkla ele geçirmelerine olanak sağlamıştır. Genel olarak yönetimlerde yaşanan zaafı diktatör askeri liderler iyi bir fırsat olarak görmüş ve kendilerini tek lider olarak ilan etmişlerdir.

Diktatörlük rejimlerinin ortak noktası, ülkelerin gelişim ve kalkınma süreçlerini geciktirmeleri ve toplumun çözülmesi gereken sorunlarını göz ardı etmeleridir. Hitler ve Mussolini göreve ilk geldiklerinde halkın büyük sevgisini kazanmış ve ülkelerinin kalkınma sürecine katkıda bulunmuşlardır; ancak geçen zaman içerisinde kişisel çıkarları ve irade tanımazlık duyguları onları halklarından uzaklaştırmış ve yalnızlaştırmıştır. Aynı şekilde diktatörlük temelinde işleyen siyasal ideolojilerde toplumsal bölünme ve toprak çözülmesi de kolaylaşmaktadır. Afrika'da sürekli yaşanan toprak bölünmeleri ve ülkelerin kendi içlerinde özgürlüklerini ilan eden grupların yönlendirmesi ile çeşitli parçalara ayrılması bundan kaynaklanmaktadır. Bu nedenden ötürü de diktatörlüklerde istikrar söz konusu olmadığı gibi yaşanabilecek herhangi bir istikrar geçici olarak kalmakta ve devamlılığı olmamaktadır.

1.1.2. Halkın Egemenliğine Dayanan Demokratik Rejimler

Halkın egemenliğine dayalı olan rejimlerin varlığı, uygulanabilirliği ve başarısı sürekli olarak dile getirilen bir tartışma konusudur. Zira “demokrasi” olarak adlandırılan bu tür rejimler insanlık tarihinde ilk kez dile getirildiği andan bu yana bu siyasal rejimin insanlığın ihtiyaçlarına uygun olup olmadığı, pratikteki uygulamalarına rağmen etraflıca tartışılmaktadır. Demokrasinin insanlık için en uygun siyasal rejim olduğu düşünüldüğü kadar, bu rejimin insanlık adına karmaşanın tetikleyicisi olarak görülmesi gerektiğine dair de yaklaşımlar mevcuttur. Ancak tek adam rejimlerinin başarısızlıkları ve toplumlara verdikleri zararlar göz önüne alındığı

takdirde demokrasinin ve halkın egemenliğinin temel alındığı rejimler, hem hukuka hem de insan haklarına daha uygun olarak gözükmemektedir.

Halk kavramının son yıllarda daha karmaşık hale gelmesi de halkın egemenliğine dair rejimlerin sorgulanmasına sebebiyet vermiştir. Dünya üzerindeki birçok ülkede birbirinden farklı dini ve kültürel toplulukların varlığı, bu toplulukların kendilerini yöneten siyasi liderlerden beklentilerinin farklılığı ve nüfusun yoğun olduğu ülkelerde bu sorunun daha üst seviyede olması halkın egemenliğine dayanan rejimlerin başarısını engelleyebilecek niteliktedir. Sadece seçimlerde insanların seslerine kulak vermek ve dönemsel olarak büyük bir halk topluluğunun seçtiği siyasal grubu ülkenin yönetiminde görmek kimi zaman yaşanabilecek büyük sorunların da temelini oluşturmaktadır. Öte yandan, koalisyon noktasına süreci taşıyan halk tercihleri de bir noktadan sonra oy veren tek bir bireyin değil, tüm bir ülkenin sorunu haline gelebilmektedir. Dünyanın en gelişmiş ve en demokratik ülkelerinde dahi bu sorunlar yaşanmaya devam etmektedir.

Mutlak olarak toplumun her ferdinin isteklerine tam olarak uyan bir sistemi geliştirmek ve toplumun beğenisine sunmak mümkün değildir; toplum için en iyiyi aramak adına sürdürülen çalışmalar da yüzyıllardır beklenen sonucu verememiştir. Bu yüzden halkın egemenliğine dayanan ve demokratik olan rejimlerin de kendi içlerinde ciddi sıkıntılarla boğuştukları bir gerçektir. Bu nedenle de halkın kararı ile şekillenen rejimler için birçok farklı alternatif üretilmiştir. Bu alternatiflerin her biri de bugünün uluslararası siyasal sistemi içerisinde, çeşitli ülkelerde, farklı şekillerde uygulanmaktadır. Demokrasinin temel alınmasına rağmen bu sistemlerin de bilhassa genç nüfusun tepkileri ile birlikte değiştirilmesine ihtiyaç duyulduğu konusunda da farklı düşünceler sürekli olarak ortaya atılmaktadır. Ancak sorun her ne kadar baki olsa da çözüm kolay ve hızlı bir şekilde gelmemektedir; bu yüzden de AB başta olmak üzere yeni sayılabilecek çeşitli siyasal oluşumlar alternatif sistemlerin uygulanması adına çaba sarf etmektedirler. Her ne kadar bu tip demokratik rejimler

için tek bir kişinin egemenliğine giden yol kapalı olsa da liderlerin takındıkları tavırlar ile demokrasinin varlığının da tehlikede olduğunu söylemek mümkündür.

1.1.2.1. Meclis Hükümeti Yönetimi

Demokrasinin görünüş itibari ile halka geniş yetkiler tanıdığı, ancak zaman geçtikçe işlevi ve başarısı tartışma konusu olan ve bugüne gelindiğinde de demokrasi ile olan bağıını büyük ölçüde koparan meclis hükümeti sistemi, genel olarak seçme hakkının halka tanındığı ve bu seçimler aracılığı ile de bir ülkenin demokratik yönetim sisteminin belirlendiği rejimi tarif etmektedir; bu sürecin yürütülmesi adına belirlenen merkez parlamentodur (Gözler, 2004: 87). Devlet başkanlığı makamının da çoğunlukla etkin görevlerinin olduğu meclis hükümeti sisteminde, geçmişte demokratik olmayan rejimlerin de ortaya çıktığı görülmüştür. Özellikle 20. Yüzyılın hemen başında, bilhassa Avrupa’da değişen siyasal algılar ile birlikte bir diktatör ya da bir monark tarafından etkin şekilde sürdürülen ülke yönetimleri göze çarpmaktadır. İkinci Dünya Savaşı öncesindeki Avrupa’nın ve savaş müttefiklerinin durumu bu şekilde ortaya çıkmıştır. Meclis hükümeti sistemi, siyasal yönetim yetkisinin doğrudan halktan alındığı rejimler arasında en hassası olarak görülmektedir (Hekimoğlu, 2009: 54).

Bu noktada meclis hükümeti sistemleri arasında şu şekilde bir ayrım ortaya çıkmaktadır; demokratik düzenin sağlanmasına aracılık eden ve edemeyen meclis hükümeti sistemleri ile siyasal yetkileri kendisi kullanabilen ve kullanamayan meclis hükümeti sistemleri (Buran, 2009, 76). Demokratik düzenin sağlanmasına aracılık eden meclis hükümeti rejimlerinde halktan aldığı yetkiyi doğrudan bir şekilde kullanarak ülke yönetimini gerçekleştiren bir siyasal otorite; demokratik düzenin sağlanmasına aracılık edemeyen meclis hükümeti rejiminde halktan aldığı yetkiye rağmen ülke içerisindeki siyasal aktörlerin baskısı ve devlet başkanının baskın durumu ile karşılaşan bir siyasal otorite; siyasal yetkilerini kendisi kullanabilen

meclis hükümeti rejiminde ülkede devlet başkanı da dahil olmak üzere tüm siyasal aktörlere ve kendisini seçen halka karşı üstün bir siyasal otorite ve siyasal yetkisini kendisi kullanamayan meclis hükümeti rejimlerinde çoğunlukla devlet başkanının güçlü, etkin ve baskın iradesine karşı gelemeyen bir siyasal sistem söz konusudur (Buran, 2009: 76-79).Tüm bu olumlu ve olumsuz durumlar için belirleyici temel faktör demokrasinin varlığı, halkın egemen güç olması ya da meclisin elinde tuttuğu siyasal iradede ziyade devlet başkanının takındığı tavır ve kendisine sunulan haklardır. Monarşinin etkinliği altında uzun yıllar yaşamış ülkelerde meclis hükümeti rejiminin varlığı kolaylıkla yerleşmemekte ve sürekli olarak bir çatışma durumu yaşanmaktadır.

Meclis hükümeti sistemlerinde belirleyici unsur demokrasinin varlığı ve yokluğudur. Geçmişte birçok ülkenin yönetim sistemlerinde içerisinde halk tarafından seçilen bir meclis hükümeti bulunsa da kral, imparator, şah, sultan, çar ve buna benzer siyasal sıfatın varlığı, bunun ötesinde bu sifata haiz olan kişilerin fazlası ile güçlü olması bir anda ülke yönetiminde çift başlılıkla birlikte kendisini meclise karşı üstün hisseden siyasal aktörlerin tek kişilik bir ideolojiye doğru süreci sürüklemelerinin yolunu açmaktadır (Turhan, 1993: 112). Özellikle geçmişte Birinci Dünya Savaşı dönemi ve sonrasında dünya genelinde birçok meclis hükümeti örneklerine rastlanmış, ancak bu örneklerin hiç birinde demokratik anlamda, halkın çıkarları doğrultusunda atılmış adımlara rastlanmamıştır; bunun temel nedeni savaş sürecinde bilhassa savaşın içerisine dahil olan ülkelerin siyasal rejimlerinin bir geçiş süreci yaşamasıdır ve Wilhelm Almanya'sı bu süreci en sancılı yaşayan ülkelerdendir (Stone, 2010: 51). Demokrasiye alışmaya çalışmakla geçmişin tek kişiye bağlı yönetim düşüncesinin çatıştığı bir noktada meclis hükümeti sisteminin uygulanması zorlaşmıştır.

Komünist ideolojilerde de meclis hükümeti sisteminin uygulanıyor olması ve bugüne dek uygulanan komünist sistemlerde çoğunlukla tek bir kişinin

hegemonyasına dayanan yönetimler ortaya çıkması meclis hükümeti sisteminin tamamı ile halkın egemenliğine dayanan bir rejimle özdeşleştirmesini de engellemektedir. Burada siyasal alanda araştırma yapanların karşısına, siyasal rejimlerin ne denli kolay bir şekilde bir ideoloji üzerinden şekillendirilebildiği çıkmaktadır. Bu şekilde, tamamı ile demokrasi odaklı olan bir rejim, zaman içerisinde bir diktatörlük sistemi ile uyumlu hale gelebilmektedir.

Halkın egemenliğine dayanan rejimlerde rastlanan, ancak konunun değerlendirilmesi aşamasında geri planda kalan faktörlerden biri olan Cumhuriyet faktörü başka bir tartışma konusudur. Bugün birçok demokratik ülkenin ismi Cumhuriyet olarak bilinmekte ancak Cumhuriyet ismi ile anılmasına rağmen demokrasiden uzak yaşayan sayısız ülke de bulunmaktadır, İran bunların başında gelmektedir; ülkede bir meclis, bir hükümet, bakanlar ve Cumhurbaşkanı olmasına, en önemlisi ülkenin isminin "İran İslam Cumhuriyeti" olarak anılmasına karşın uygulama bakımından İran tartışmalı bir ülkedir. İran, meclis hükümeti sistemine uygun bir rejime sahipmiş gibi gözükse de ülkenin dini bakış açısı, Molla rejiminin baskısı ve demokrasinin halen Batı için ciddi baskı olarak İran'a karşı kullandığı silah şeklinde değerlendirilmesi rejimin demokrasi ve meclis hükümeti sistemlerinde uzaklaşmasına sebebiyet vermektedir.

Meclis hükümeti sisteminin yarattığı sorunlardan biri de iki başlılık sorunudur; buna göre otoritenin kimin elinde, devlet başkanının mı yoksa hükümetin mi elinde olması gerektiği konusu rejimin tehlikeye girmesi adına fazlası ile yeterlidir (Turhan, 1993: 114). Bu kaos ortamı zamanla rejimin format değiştirmesine de yol açabilmektedir. Kimi zaman devlet başkanının meclise üstün gelerek kendi otoritesini dayatmaya çalışması, kimi zaman da meclisin, tüm siyasal çevrelerin desteğini alarak devlet başkanını etkisizleştirmeye çalışması meclis hükümeti sisteminin sıkıntılı noktalarındandır. Bu iki başlı ortam içerisinde mutlak olarak ülkenin ekonomik yapısı güçsüzleşecek ve istikrarsızlık ülkeye hakim

olurken, ülke yönetiminde halkın desteğini arkasına aldığını iddia ederek meşru otoritenin devrilmesi ve yeni bir düzen kurulması gerektiğine dair fikirler ortaya koyan yeni oluşunlar da treyebilecektir. Bu hali ile meclis hükümeti sistemi otorite boşluğunu tetikleyebilecektir. Siyasal rejimlerin temel gücü otoritesinden gelmektedir ve eğer ki bu otoritenin temelinde halktan gelen bir gç söz konusu ise rejimin kuvvetli olması gerekmektedir. Ancak meclis hükümeti gibi iki başlı bir sistemde, hem devlet başkanı hem de meclisin gücünün eşit seviyede olması bir siyasal çatışma ortamını beraberinde getirecektir. Devlet başkanını meclisin ya da halkın seçmesi bu durumda fark etmemektedir; rejimin devlet başkanına sunduğu yetkiler ve arkasına alabileceği gç, meclis hükümeti sisteminin sağlıklı hale gelmesi adına son derece yeterli olacaktır.

1.1.2.2. Parlamenter Yönetimi

Parlamenter sistem, halkın egemenliğinin söz konusu olduğu demokratik bir sistem içerisinde dünya genelinde en çok tercih edilen rejimi temsil etmektedir. Halkın rejim içerisindeki rolü seçimle kendisini yönetecek mekanizmayı tercih etmekle birlikte, şiddet olaylarına varmadığı süre zarfında yönetime karşı gösterilen tepki de yönetim mekanizmasının değişmesi adına yeterli olabilmektedir. Ancak bu durum sık rastlanmamakla birlikte sürekli olarak kısıtlanmaktadır.

Parlamenter sistemde yürütme görevi parlamentoya aittir; parlamentoda, ülke genelinde gerçekleştirilen seçimler sonucu ortaya çıkan hükümet ülkenin yönetiminden sorumludur ve bu sorumluluk başbakanlık makamı ile bakanlar kurulu organı arasında bölüştürülmüştür (Heywood, 2006: 449-450). Bununla birlikte parlamenter rejim içerisinde yasama organının yanında yürütme ve yargı gibi iki erk bağımsız kurumlar arasında paylaştırılmaktadır ve tüm bu mekanizma organlarının birbirlerine müdahalesi demokrasinin dışında tavırlar olarak değerlendirilmektedir.

Fakat mevcut demokratik sistemler içerisinde bu idealist düzenin tam olarak işlediğini söylemek pek mümkün değildir.

Bu sistem içerisinde çoğunlukla Cumhurbaşkanlığı makamı sembolik olarak değerlendirilmekte ve kanunlar ile yasaların onaylanması süreci dışında etkili bir fonksiyonu bulunmamaktadır; monarşinin hakim olduğu bir parlamenter sistem içerisinde kral ya da imparator tarafından sahip olunan bu sembolik görev, Cumhuriyetin etkin olduğu parlamenter rejimlerde Cumhurbaşkanı bu demokratik görevi üstlenmektedir (Türküne, 2007: 160). İngiltere bu konudaki önemli örneklerden biridir; ülkede parlamenter sistemin varlığı ile birlikte kral ve kraliçe yönetimi de söz konusudur ancak ülkenin başbakanı daha fazla etkin ve bilinen bir figürdür. Çoğunlukla böylesine üst bir makamı üstlenen kişilerin siyasi hayatlarının sonuna geldikleri düşünülürken, başbakanlık makamına yükselen siyasilerin politik hayatlarındaki yükseliş süreci başlamaktadır. Başarısız olsalar dahi ellerinde tuttıkları yönetim etki süreç içerisinde önemli birer siyasal figür haline gelmelerine olanak tanımaktadır. Başbakanlık makamı bugün AB için dahi konuşulan bir siyasal pozisyonudur ve yeni siyasal oluşumların yönetimi için parlamenter rejim ile birlikte bir başbakanın rolü önemlidir. Özellikle, çok sık görülmemekle birlikte demokrasinin hakim olduğu Türkiye gibi Doğu medeniyetine dahil olan ülkelerde başbakanın rolü ve gücü diğer siyasal aktörlere göre daha fazladır ve bu durum ülke yönetimi için güçlü bir otoritenin sağlanması anlamına gelmekle birlikte, aynı zamanda kimi zaman tek adam rejimine doğru giden bir rejimin de habercisidir. Süreçteki en önemli belirleyici unsur, başbakanın karakter özellikleridir.

Parlamenter rejimlerde genel olarak çeşitlendirme iki çeşitli olarak yapılmaktadır; ikici parlamenter rejimler ve tekçi parlamenter rejimleri (Buran, 2009: 81). Tarihte etkin ve başarılı olarak uygulansa da daha sonra vazgeçildiği ülke İngiltere’de ikinci parlamenter rejimde ülke yönetiminde bir tarafta devlet başkanı dururken diğer tarafta hükümetin başında bulunan başbakan yer almaktaydı; bu

yöntemle kralın yetkilerinin azaltılmasına, demokratik bir görüntü altında engel olunması söz konusudur (Teziç, 2001: 421). Tekçi parlamenter rejim ise bugünkü parlamenter sistemi tarif etmektedir ve devlet başkanının yetkilerinin mümkün olduğunca kısıtlandığı ve bu şekilde yetkilerin, yasama, yürütme ve yargı şeklinde çeşitli kurum ve kişilere dağıtıldığı bir sistemdir (Çam, 2000: 32).

Parlamenter rejimler demokrasi ile özdeşleştirilmiş olsalar da aslında zamanla tek adam yönetimine dönüşmesi de muhtemeldir. Bunun en dikkat çekici örneği, zaman içerisinde, parlamenter rejimin başında bulunan siyasal aktörün gücünü yürütme ve yargı organları üzerinde birer baskı unsuru olarak kullanması vesile ile ortaya çıkmaktadır; bu baskı bir bakıma demokratik bir rejimin içerisinde sıklıkla kullanılan ve ABD’de bir bakıma anayasanın ihlali ile birlikte ağır cezai yaptırımları gerektiren “kuvvetler ayrılığı ilkesinin” çiğnemesine neden olmaktadır (Türköne, 2007: 162). Çok hassas bir çizginin üzerinde seyreden bu konu sürekli tartışılrsa da gerçekten bir ihlalin söz konusu olup olmadığı net olarak belirlenememektedir. Dünyanın en gelişmiş demokratik rejimlerinin olduğu ABD, Almanya, Fransa, İngiltere ve Kanada’da dahi halen süren bu tartışmalar bir bakıma demokrasinin güvenilirliğini de büyük ölçüde zedelemektedir. Bu güven kaybının yaşanması halkın ülke yönetimini bakış açısını olumsuzlaştırdığı gibi parlamenter rejimin etkinliğini de sorgulatmaktadır. Yerine bir alternatif rejim konması adına somut bir adım atılamasa da sisteme yönelik eleştiriler sürecektir.

Bu noktada halkın güveninin sarsılmasına neden olan konuların başında kurulan rejimi idare etmekle görevlendirilen hükümetlerin sık değişmesi ve ortaya çıkan başarısız koalisyon girişimlerinin yarattığı karmaşa ortamıdır ve bu karmaşa öylesine büyük bir hale gelmektedir ki bir ülkenin ekonomik istikrarsızlığının ve yaşayabileceği her türlü iç siyasi krizlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Heywood, 2006: 451). İstikrar her rejim için kuşkusuz en önemli etkidir. Ancak istikrarın varlığı bir rejimin tam anlamı ile başarılı olduğu anlamına gelmemektedir.

İkinci Dünya Savaşı arifesinde hem Almanya'da hem de İtalya'da Hitler ve Mussolini siyasal, ekonomik ve askeri anlamda büyük istikrar sağlamışlardır; fakat rejimlerinin sağlıklı ve başarılı olduğu sürekli sorgulanmıştır. Öte yandan ABD dünyanın en güçlü devleti olarak görülse de ülke tarihinde birçok lider ortaya koydukları tablonun istikrarı ya da istikrarsızlığı konusunda eleştirilerle karşılaşmışlardır. Demokrasi, Cumhuriyet, monarşi, diktatörlük ya da halkın egemenliğine dayanan bir parlamenter rejim tam anlamı ile başarılı olarak görülmek konusunda halen tartışmalıdır.

Parlamenter rejimler, diğer siyasal rejimlere nazaran, demokrasi vurgusunun sürekli olarak gerçekleştirilmesi ve seçimlerle birlikte halkın kendi iradesini ortaya koyması vesilesi ile bir adım önde olarak gözükmektedir. Halkın egemenliğinin ön planda tutularak rejimin tanıtımı yapıldığı süre zarfında parlamenter rejim modern ve gelişmiş toplumların temel ihtiyacı olarak algılanmaktadır. Rejimin getirileri öylesine fazladır ki dünyanın güçlü ülkeleri demokrasi özelinde, kendilerinin de uyguladıkları bu sistemi güçsüz konumdaki, bilhassa gelişmemiş ülkeler üzerinde bir baskı aracı olarak görmektedirler. Bu durum zaman içerisinde ciddi çatışmalara yol açmıştır ve ABD ile İngiltere'nin, mevcut rejimlerini ve siyasal sistemlerini eleştirdikleri Afganistan ve Irak müdahaleci bir tavır sergilemeleri bunun en çarpıcı örneğidir; her iki ülkede de var olan mevcut rejim sıkıntısı düzeltilmeye çalışılsa da kültürel anlamda parlamenter bir rejim ve demokrasi anlayışına ters bir durum ortaya çıkmıştır.

Bir rejimin uygulanması adına önemli görülebilecek şeylerden biri de toplumsal kültürdür. Bir toplumun geçmişten gelen kültürel öğretileri ile mevcut değişen dünya şartları içerisinde kendisine edinmiş olduğu kültür, kendisini ait hissettiği kültür de olabilmektedir (Gürbüz, 1987: 8). Avrupa'da ulus-devlet anlayışının inşası ile birlikte, aynı zamanda demokrasiye dair olan bir kültür de oluşmuştur. Bunun yanında yine Avrupa gibi dünyanın gelişmiş ülkelerinin

bulunduğu coğrafyalarda halkın siyasi kùltürü demokrasi ve parlamenter bir rejim üzerine inşa edilmektedir (Gürbüz, 1987: 19). Bu durum uzun yüzyıllardan beri inşası devam eden bir durumun da göstergesidir; zira toplumlar için demokrasi kùltürü, algısı ve bunun gerçekleşmesi adına halkın egemenliğine dayanan bir sistemin oturması bir deneme-yanılma ve tecrübe sürecine işaret etmektedir. Bu sürecin kalitesi ve halk ile olan uyumu halkın kendi egemenliğini oluşturmaya adına uygun bir zemini yaratmaktadır.

Parlamenter rejimlerde, yönetici sınıfının algısı ve uygulamaları her ne şekilde cereyan ederse etsin halk, her zaman öncül aktördür. Bir başka deyişle halk bir başlangıçtır ve onun şekil verdiği hükümet yine halkın istediğine göre hareket etmekle yükümlüdür. Burada bir denetim mekanizmasından söz etmek mümkündür. Bugün bu mekanizmanın sağlıklı yürüdüğünü söylemek pek mümkün olmamakla birlikte konunun aslının bu şekilde olduğu tüm çevrelerce bilinmektedir; halk hesap veren değil, hesap soran, yönetilen değil, yönetme erkini bahşeden taraf olarak görülmelidir.

1.1.2.3. Başkanlık Yönetimi

Bugünün siyasal ortamı içerisinde sürekli olarak dile getirilen ve uygulanması adına zemin yoklaması yapılan başkanlık sisteminde kesin ayrımların yaşandığı söylenebilmektedir; buna göre başkanlık rejiminde başkan sıfatı ile devlet başkanı makamını işgal eden siyasal aktör yürütme organının başıdır ve süreçteki diğer ortağı yasama organının başındaki meclis ya da parlamentodur; devlet başkanı, herhangi bir şekilde meclis ya da parlamentoyu denetleyemeyeceği gibi bu kurumlar tarafından da denetlenemez ve en önemlisi halk tarafından seçilmesi vesilesi ile kendisine verilen görev süresi boyunca vatana ihanet başta olmak üzere ciddi ölçekli suç haricinde görevinden azledilemez (Heywood, 2006: 482-483).

Başkanlık rejimi için oluşan genel kanı, sistemin bir istikrar sağladığı yönündedir. Ancak buradaki görüşün temelinde de siyasal aktörlerin her birinin kendi çıkarları için değil ülkenin toplu olarak çıkarları için çalıştıkları yönündedir. Buna göre eğer ki bir başkan önceliklerini ülke çıkarları üzerine kurar ve karşısındaki meclis ya da parlamento ile koordineli olarak çalışırsa, istikrar uzun süreli olarak sağlanabilecektir. Böyle bir süreç içerisinde temel değişken, başkanın kişilik özellikleri ile meclis ya da parlamentonun yapısıdır; bu yapı düzgün bir şekilde ve halkın iradesi üzerine inşa edilirse yönetimde sürekliliğin ve istikrarın sağlanabileceği düşünülmektedir. Her rejimde olduğu gibi başkanlık rejiminde de ucu açık bir durum söz konusudur ve yönetim anlamında yaşanabilecek her sorun bir noktada diktatörlüğe ve monarşiye giden yolun açılabilmesi anlamına gelmektedir. Bu yüzden başkanlık rejiminin gelişmiş ülkelerdeki örneklerinin uygulanmasına ve demokrasi temelinde hareket edilmesi gerektiğine olan güçlü bir inanç söz konusudur. Böyle bir ortamda sürekliliği olan bir istikrar döneminin yaşanması adına güçlü bir liderin seçilmesi ve aktif bir meclis ya da parlamento yapısının oluşturulması şarttır; bu tip bir ortam ülkede kamuoyuna karşı bir güven ortamının sağlanmasına olanak sağlayacak, böylelikle de halkın sürekli olarak arkasında durarak işgücünü geliştirdiği güçlü ve güvenilir bir rejim yaratılabilecektir (Türküne, 2007: 164-165).

Mevcut süreçte başkanlık rejiminin sürekli ve başarılı olarak uygulandığı, göze çarpan ilk ülke ABD'dir. ABD'de halk tarafından seçilen devlet başkanı ile birlikte kongre ve federal meclisler sistemi dengelemekte ve başkanın ülkeyi tamamı ile olumsuz yönde etkileyebilecek hataları söz konusu olmadığı takdirde güçlü bir sistemin oluşturulmasına çalışılmaktadır; ABD'de bu sistem ülkenin bağımsızlığını ilan ettiği günden bu yana çeşitli değişimler yaşayarak devam etmiş ve dünyadaki diğer başkanlık rejimine dair atılacak adımlar temel teşkil etmiştir (Heywood, 2006: 483-484).

Başkanlık sisteminin gereksinimleri de göz önünde bulundurulması gereken önemli bir konudur. Başkanlık temelindeki bir rejim, öncelikle iki partinin olduğu, bu partiler üzerine odaklanıldığı ve federal bir yapının var olduğu bir siyasal kültüre gereksinim duymaktadır (Kalaycıoğlu, 2005: 20). Siyasal kültür tüm rejimler için olmazsa olmaz bir faktördür. Zira bir toplumun siyasal kültürüne, tarihi gelişim ve değişim sürecine, mevcut ideolojik yapısına ve geleceğe dair beklentilerine ortak bir uygunluğa sahip olmayan rejimlerin topluma kabul ettirilmesi diktatörlüğe giden yolda atılacak ilk adıma anlamına gelmektedir. Başkanlık rejimini istemek bilhassa gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda, demokrasinin baskınlığı ile birlikte bir seçenek olarak ortaya çıkabilmektedir, fakat mevcut yapının uygun olup olmaması beklentilerin olumlu şekilde sonuçlanmasına engel olacaktır. Özellikle kültürel anlamda birbirinde farklı toplulukların bir arada yaşadığı ve bu vesile ile de birbirinden farklı siyasal ideolojilerin ortaya çıktığı ülkelerde federal bir yapıyı inşa etmek ne denli kolaysa, iki partili bir rejim kurmak da bir o kadar zordur. Bu noktada başkanlık rejiminin sağlayabileceği faydalar göz ardı edilebilmektedir.

Süreklilik ve istikrar konularında başkanlık rejimine ciddi bir güven olsa da sistemin ortaya çıkarabileceği bazı sorunlar, rejimin geleceğini daha uygulanmaya başlanmadan riske sokabilmektedir. Buna göre, başkan ve meclis ya da parlamentonun birbirlerini denetleme yetkisinin olmaması, taraflardan birinin ciddi anlamda yaşatabileceği bir başarısızlık ortamında tarafların görev süresinin sona ermesinin beklenmesini zorunlu kılacak, tüm çözüm yollarını tıkayacaktır; başkanlık sisteminde öngörülen çoğunlukçuluk, iktidarda bir yoğunlaşmaya yol açacak, bu da kutuplaşmayı tetikleyecektir; seçilen başkanın ve çeşitli partilerden oluşan meclis ya da parlamentonun çoğunluğun başkanın karşısındaki partinin elinde olması fikir ayrılıklarının ülke yönetimini sarsmasına ve istikrarsızlığı tetiklemesine yol açabilecektir (Beceren ve Kalağan, 2007: 167). Bu durum belki de birçok rejim için bir tehdit olarak görülebilecekse de başkanlık sisteminin temel ihtiyaçları ve var

olma nedeni açısından değerlendirildiğinde rejimin oluşturulması, uygulanması ve geleceği adına toplu ve büyük bir tehdit oluşturmaktadır; bu da rejiminin bekasını olumsuz yönde etkilemektedir.

Başkanlık rejimi, devlet başkanını denetlememe durumu nedeni ile çoğu zaman monarşi ile karşılaştırılabilmektedir, ancak bu durum söz konusu değildir. Bu noktada belirleyici unsur, başkanlık rejiminin yasama ve yürütme organlarının karşısında duran yargı organının tam bağımsızlığıdır. Başkanlık sisteminde yasama ve yürütmenin hiçbir şekilde yargıya müdahalesi söz konusu olamayacağı gibi yargının verdiği kararlarının sorgusuz olarak uygulanması gerekmektedir; bunun içerisinde bir de rejimin uygulandığı ülkede federal bir yapı söz konusu ise federal yönetimlerin de gücü artmakta, bu gücü onlara rejimin, hukukun da verdiği yetki ile üstünlüğü garanti altına alınan yargı vermektedir (Fendoğlu, 2010: 16).

Dünyada değişen siyasal rejim algısı ile birlikte en demokratik rejimlerde bile mevcut sistemi sürdürmek ya da revize etmek giderek zorlaşmaktadır. Bu nedenle başkanlık rejimini ortadan kaldırmak ya da ona köklü değişikliklerle geçiş sağlamak son derece sancılı süreçleri beraberinde getirmektedir. Siyasal rejimler arasında, kuvvetler ayrılığının en güçlü şekilde sağlanabileceği bu rejim giderek daha fazla kişiselleştirilen iktidar gücü nedeni ile tehlike altındadır; bir başka deyişle sistemi kendisine göre dizayn etmeye çalışan liderlerin, dünyanın en gelişmiş ülkelerinde dahi ortaya çıkabiliyor olması, başkanlık sistemi gibi kuvvetli bir rejimin dahi tehditlerle karşılaşmasına yetmektedir (Eren, 2002: 149). Bu nedenle başkanlık rejiminin sağlamlığına, sürekliliğine ve gücüne inanan taraflar için onun gereksinimlerini tam anlamı ile sağlanması ve özellikle başkan rolünü üstlenecek kişinin sistemi kendisi etrafında dizayn edecek zihniyette olmamasına dikkat edilmelidir. Her ne kadar başkan görevinden herhangi bir kurum ya da kişi tarafından azledilemeyecek olsa da yaratabileceği sorunlar zaman içerisinde ülkenin tüm fonksiyonlarına zarar verebilecektir. Ortaya çıkabilecek bir kutuplaşma sistemin

istikrarsızlaşmasına ve başkanın zamanla işlevsel olmasa bile ruhani olarak bir diktatöre dönüşmesine olanak tanıyacaktır. ABD’de bugüne dek başarılı bir şekilde uygulanan sisteminin bu ülkedeki başarısının arkasındaki nedenlerin araştırılması ve mevcut sistemle yer değiştirildiği süre zarfında neler getirip neler götürebileceği irdelenmelidir. Demokrasi temelinde, çok sesliliğin öngörüldüğü ve buna göre bir parlamenter sistemin kurulduğu ülkeler için başkanlık sistemi zorlu seçeneklerden biri olarak görülmektedir.

1.1.2.4. Yarı Başkanlık Yönetimi

Yarı başkanlık sistemi, parlamenter sistem ile başkanlık sisteminin tam da ortasında yer alan bir siyasal düzeni ifade etmektedir. Her sistemin parçalarında da beslenen yarı başkanlık, dünya üzerinde çok fazla ülkede uygulanmamakla birlikte, halkın seçimi ile dizayn edilen siyasal sistemleri içerisinde en fazla tartışmalı olanlardan biridir. Bunun temel nedeni ülkenin Cumhurbaşkanı ile yasama organı arasında sıklıkla yaşanan karşıtlık ve her ne kadar Cumhurbaşkanının yetkileri kısıtlı gözükse de bu yetkilerin sanıldığı kadar da dar bir çerçevenin içerisine oturtulmamış olmasıdır (Türküne, 2007: 166-167).

Yarı başkanlık rejimine genel olarak bakıldığında, yetkilerin Cumhurbaşkanı ile başbakan liderliğindeki meclis ya da parlamento arasında çeşitli şekillerde dağıtılmış olmasıdır. Öncelikle Cumhurbaşkanının yetkileri sınırsız olmamakla birlikte, başbakanı seçme, hükümeti kurma ve bakanları tayin etme yetkisini verme konusunda son derece güçlü olması, bir bakıma rejimin tam olarak hangi çerçevede değerlendirilmesi gerektiğine dair bazı soru işaretleri yaratmaktadır (Buran, 2009: 87-88). Burada temel sorunsal, seçimlerden tek parti olarak dahi çıksa bile bir siyasal partinin hükümeti kurma yetkisini başka bir partiye ya da koalisyon oluşumuna kaybedebilme durumunun ortaya çıkmasıdır. Parlamenter rejimlerde sıklıkla rastlanan, genel seçimlerde çoğunluk oylarını elde eden bir partinin ya da çoğunluk

oylarını alamamış bir siyasi partinin yokluğunda güçlü bir koalisyonun meşru olarak hükümeti kurma yetkisini elde etmesi yarı başkanlık sisteminde pek de sık görülmemektedir; bu durum rejimin sıklıkla sorgulanmasına sebebiyet vermektedir (Fendoğlu, 2010: 20).

Başka bir açıdan yarı başkanlık sisteminin sorgulanmasını gerektiren konulardan bir diğeri de bu sistem içerisinde Cumhurbaşkanının elinde tuttuğu bağımsız karar verebilme yetkisidir. Buna göre Cumhurbaşkanı herhangi bir şekilde yasama organı ya da başbakana danışmadan kendi yetkileri doğrultusunda kararlar alabilmekte ve bu durum için de herhangi bir şekilde sorgulanmamaktadır; mutlak olarak, buradaki en önemli faktör alınan kararların anayasa ve onunla eş değerdeki kanunlar ve kurallar bütününe karşıt olmamasıdır. Aksi takdirde Cumhurbaşkanının sahip olduğu yetkileri kaybetmesi ile birlikte ağır yaptırımlara da çarptırılması söz konusudur. Bu ince detay özelinde yarı başkanlık sistemi diğer birçok halkın egemenliğindeki siyasal rejimle benzerlik göstermektedir (Kalaycıoğlu, 2005: 17).

Son olarak yarı başkanlık sisteminde Cumhurbaşkanı karşı imza yetkisini kullanabilmektedir. Bir başka deyişle devlet başkanı, altına imza atacağı bir kararı yasama organı ile paylaşarak, altına bu organ içerisinden bir yetkilinin de imzasının atılmasını isteyebilmektedir. Genellikle bu durum, altına imza atılması son derece zor olan kararlar için devlet başkanının sorumluluğu paylaşmak istemesi ya da sorumluluğu büyük ölçüde bir başka tarafa devretmek istemesi ile alakalıdır. Devlet başkanının siyasal sorumsuzluğu ile ilintili olan bu durum, yarı başkanlık sistemi adına devlet başkanının tutumlarını ciddiyyetle ve sorumluluk sahibi bir siyasal karakter olmaktan uzaklaştırabileceği düşüncesi sert şekilde eleştirilmektedir (Türküne, 2007: s. 167). Yarı başkanlık sisteminde ortaya çıkan bu iki başlılık rejimin derin ayrılıklar üzerine inşa edilmesine neden olmaktadır.

Dünyada en yaygın bilinen örneği ile Fransa'da uygulanan bu sistem, halen işliyor olsa da var olan sorunlarının inkar edilmesi son derece güçtür. 1958 yılında, Beşinci Cumhuriyet'in ilanı ile düzenlenen anayasa, yarı başkanlık sisteminin Fransa'daki varlığının güçlendirilmesi adına önemli bir adımı teşkil etmiştir. İlerleyen yıllarda büyük tepkiler çekecek olan bu rejim ilanı, ilk yıllarda büyük sorunlarla karşılaşmamıştır (Göze, 2007: 591). Ancak Beşinci Cumhuriyet'in ilanını gerçekleştiren ve parlamentonun rolünü neredeyse sıfırlayarak kendisinden sonraki devlet başkanlarına sorunlu bir yolu açan kişinin, askeri lider General Charles De Gaulle olması, Cumhuriyetin, demokrasinin ve halkın belirlediği parlamentonun gücü hakkında soru işaretleri yaratmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası asker üniformalı devlet başkanlarının demokrasiye büyük zarar verdiğini düşünen demokratik bir ülkenin liderinin general olması, uzun yıllar ironik olarak karşılanmış ve devamlı olarak suçlanmıştır. Nitekim De Gaulle tarafından yaratılan bu sistemin yumuşak ve temel gereksinimlerinden yoksun bir zemin üzerine oturtulması konuya dair tartışmaları da tırmandırmıştır (Göze, 2007: 599). Mevcut süreçte de Fransa'daki yarı başkanlık sisteminin sağlıklı işleyip işlemediğine dair tartışmalar halen sürmektedir ve bir rejim değişikliğine dair emareler her Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde yaşanmaktadır. Özellikle Fransa'nın mevcut Cumhurbaşkanı François Hollande'dan önce bu görevi yürüten Nicolas Sarkozy döneminde rejimin değişmesine dair tartışmaların dozu artmıştır; bunda, Sarkozy'nin icraatlarının, kararlarının ve yaklaşımlarının kamuoyunda yarattığı olumsuz algının büyük etkisi bulunmaktadır.

Yarı başkanlık sistemine dair çeşitli korkular ve endişeler de mevcuttur; bunların başında gelen, sistemin zaman içerisinde, kendisine uygun zemini bulduğunda bir lider için baskıcısı bir rejime dönüşüp dönüşmeyeceği yönündedir. Bunda, yarı başkanlık sistemi içerisinde devlet başkanının sahip olduğu siyasal sorumsuzluk olgusu ve halkın seçtiği parlamentoya kısmen de olsa hükmedebilme

yetkisinin bulunmasıdır. Diğer bir endişe, halkın sistemi belirli bir süre zarfı içerisinde benimsemiş olsa dahi, zamanla kendisinin yetki verdiği insanlar arasında yaşanan tartışmalardan rahatsızlık duyabileceği ve dozajı artması muhtemel bu rahatsızlıktan dolayı sert tepkilerle devlet başkanına karşı bir duruş sergileyeceğidir. 2007 yılında özellikle Afrikalı ve Müslüman gençlerin sosyal haklarına dair iyileştirmelerin yapılmaması sonucu ülke genelinde gösterdikleri tepki bu tepkinin Fransız halkının mevcut rahatsızlıkları ile birleşerek bir isyana dönüşmesi, beraberinde rejim tartışmalarını da getirmiştir.

1.2. ÇAĞDAŞ SİYASAL İDEOLOJİLERE GÖRE SİYASAL SİSTEM VE SINIRLARI

İnsanoğlunun siyasal hayatta kendisini bir bütün olarak hissetmesi çok uzun zaman öncesine, Antik Yunan'a kadar gitmektedir. İlkel bir formatta da olsa ideolojik bakış açısı insanların zihnine ilk o dönemlerde kazınmaya başlamıştır; ancak modern zamanlardaki kadar insanların davranışlarını yönlendirebilecek kadar güçlü olmamıştır. Bugün ise insanların siyasal bir konuya dair tartıştıkları süre zarfında birbirlerine yönelttikleri soruların başında ideolojilerinin ne olduğu sorusu gelmektedir. Bu soruya dair en az 20 yıl öncesine kadar belli başlı ve kalıplaşmış cevaplar verilebilirken, artık verilen cevaplar daha karmaşık ve anlaşılması zor bir hale bürünmüştür. Bunun temel nedeni, küreselleşme ile birlikte insanların siyasal ideolojilere dair algılarının birçok ideoloji ile iç içe geçmiş olmasıdır.

İdeolojik açıdan fikirlerin törpülenmesi ve çeşitli temel düşüncelerinin ortadan kaldırılması ile modern dönemlerde mümkün olmuştur. Liberal bir kişi, zaman içerisinde bu liberal bakış açısında kendisine uygun olmayan ve mantıksız gelen yönleri içerisinde çıkarmış, başka ideolojilerde mantıklı olarak görülen parçaları kendi liberalizmine katmış ve böylelikle hibrit bir ideoloji yaratmıştır. Bu hibritlik siyasal ideolojiler için temelde pek sorun teşkil etmese de bir erozyona

neden olduğu son derece açıktır (Duverger, 2007: 299). Aynı zamanda birbirlerine son derece yakın olarak nitelendirilebilecek komünizm ve sosyalizm gibi ideolojiler yavaş yavaş birbirlerinden uzaklaşmış ve birbirleri ortak temel üzerine inşa ettikleri fikirlerde ciddi ayrılıklar yaşanmaya başlanmıştır.

Kısaca, insanların kişisel ideolojik bakış açıları, geçmişte önemli ve ünlü düşünürlerin kurduğu temelden kaymış ve kendisine her bireyde uygun bir zemin yaratmış, yaratılmıştır. Bu nedenle de artık ideolojik akımların geçmiş liderlerinin düşüncelerinden ziyade, bireyselleşen bir siyasal ideoloji ortamı söz konusudur. Bu durumda da tam ve net bir ideolojik tanımlama yapmak mümkün olmamaktadır. Ancak hiçbir siyasal ideoloji kendisinin kökenlerini inkar edecek şekilde ilerlememekte ve kendisine yeni bir yaşam alanı bulamamaktadır; her siyasal ideoloji kökenlerinden beslenmekte ve bir çıkmazla karşılaştığında geçmişine dönüp bakmaktadır.

Değişiklik yaşamış ya da mevcut formunu korumuş olsun, hiç fark etmez, her ideoloji modern zamanlarda halen kendisine uygun bir alan ve güçlü destekçiler bulabilmektedir. Hatta son yıllarda milliyetçilik temelinde ortaya çıkan sağcı ve muhafazakar ideolojilerin dünya genelinde güçlü bir destek bulduğunu giderek artan bir destek bulduğunu söylemek mümkündür. Bu destek, insanoğlu için siyasal anlamda bir öze dönüş ifadesidir ve her ne kadar mevcut süreçte çeşitli modern ideolojiler olsa da bu ideolojiler geçmiş bağlardan kopamamakta, yenilenmeyi bir türlü başaramamakta ve mutlak siyasal başarıyı sağlayamamaktadır.

1.2.1. Liberal Siyasal İdeoloji ve Felsefesi

İnsanlık için bugün bile halen tartışılan iki temel kavramın, eşitlik ve özgürlüğün ayak sesleri olarak nitelendirilebilecek liberalizm, feodal dönemin Avrupa'sında, toprak sahipleri olan feodal beyler ile onları topraklarını işleyen, asıl yükü çeken halkın arasındaki eşitlikten yoksun ortamın engellenmesi ve bu düzene

tamamı ile karşıt bir sistemin kurulması adına düzenlenmiştir (Kışlalı, 2007: 84). Ortaya çıktığı ilk günlerde herhangi bir şekilde destek bulamayan, ancak İngiltere’den başlayan ve neredeyse tüm Avrupa’ya yayılan başkaldırı düşüncesi liberalizm için uygun zemini beklenmedik bir şekilde oluşturmuştur. Yine İngiltere özelinde konu değerlendirdiğinde, toprak soylularının sahip olduğu hakların yarattığı rahatsızlıklar ve yavaş yavaş isimleri duyulan kent soylularının varlığı, toprağı işleyen halk kesiminden önce zirvedeki iki güçlü ve etkin grubu karşı karşıya getirmiştir. Bu g   savaşının kazananı kent soyluları olmuş ve onların özgürlük arayışları hem teoride hem de pratikte başlamıştır (T rk ne, 2007: 120).

Tarihsel olarak liberalizmin gelişimi konusunda asıl dönüm noktası ve mihenk taşı olarak nitelendirilebilecek olay 1789 yılındaki Fransız İhtilali’dir. Bu tarihe dek dinsel, sosyal, finansal ve siyasal anlamda sırası ile liberalizmin ayak sesleri sayılabilecek birçok olay yaşanmıştır; ancak hiçbiri Fransız İhtilali kadar tüm dünyayı liberalizm konusunda geniş çaplı etkilememiştir. Devrim sonrasındaki süreçte tüm halk ile paylaşılan “İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi” liberalizm için bir “manifesto” olarak nitelendirilmiş, “ulusal egemenlik” kavramı ilk kez bu bildirge aracılığı ile tüm dünyaya duyurulmuştur (Heywood, 2007: 33). Fransız İhtilali’nin tüm dünyayı uzun yıllar etkisi altına alacak bir değişimi gerçekleştirmiş olması, liberalizmin de ne denli etkin bir şekilde yayılmış olduğunun kanıtıdır.

19. Yüzyıl ise liberalizm için ciddi donelerin ortaya konuğu ve bu şekilde de liberalizmin modern anlamda yavaş yavaş vücuda kavuştuğu bir dönem olmuştur. Hem siyasal anlamda, hem finansal anlamda, hem sosyo-kültürel anlamda, hem de dini anlamda liberalizm gerçek bir ideoloji haline gelmiş ve merkezi İngiltere olmak üzere modern liberal ideolojinin  er evesi belirlenmiştir. Bu  er eve içerisinde liberalizm iki farklı şekilde ortaya çıkmıştır: Siyasal liberalizm ve iktisadi liberalizm (T rk ne, 2007: 120-121). Her iki kavram da dönemlerinin önemli düşünürleri

tarafından incelenmiş ve bu şekilde de mutlak kavramların ekseninde bir ideoloji yaratılması amaçlanmıştır.

Siyasal liberalizm, özellikle Avrupa'nın uzun yıllardır içerisinde bulunduğu ve kalıplaşmış bir düzenin yıkılıp yepyeni bir düzenin kurulması adına önemli bir sistematik adımı teşkil etmektedir. Ülke yönetimlerinin uzun yıllar boyunca krallar, feodal toprak sahipleri ve ruhani liderler arasında bölüşülmesi halkı ve yeni ortaya çıkan kesimi ziyadesi ile rahatsız etmişti. Bu rahatsızlık, zamanla çatışmaya ve uzun yıllar süren savaflara dönüşmüştür. Katolikler ile Protestanların çatışması olarak görülen ve tamamlandığında sadece dini konulara dair değil, Avrupa'nın genel dünya tarihini değiştirmiş olan "Yüzyıl Savaşları" Avrupa coğrafyası özelinde, dünya üzerinde ulus-devlet algısının ve bir bakıma da liberalizmin kıpırdanışları olarak görülmüştür. Liberalizm açısından bu savaş, artık yönetimin, kralların ve ruhani liderlerin tekelinden çıkarılarak, Protestanlarla birlikte tüm toplumun yönetimde söz sahibi olması adına büyük bir adım olmuştur. Liberal düşüncenin temelinde, yönetimin bir grubun hegemonyasından çıkarılarak, çeşitli fikir, hareket ve özellikle halkın da yönergelerinin temeline oturtulması mevcuttur; bu durum sadece Avrupa için değil, tüm dünya için derinden bir değişimi ifade etmektedir (Yayla, 2011: 113).

1648'de imzalanan Westphalia Anlaşması ile sona eren Yüzyıl Savaşları'ndan Fransız İhtilali'ne dek geçen süre zarfında siyasal liberalizm sorgulanmış, denenmeye çalışılmış ve toplumlar üzerindeki etkileri gözlemlenmiştir. Ancak Avrupa genelinde devam eden monarşi mantığı ve kralın mutlak egemenliğinin halen değişmemiş olması, siyasal liberalizm için uygun ortamın oluşmasına izin vermemiştir. Fransız İhtilali ise siyasal liberalizmin tüm çevrelere sert bir uyarısı halinde ortaya çıkmıştır. Ancak liberalizm, hem kelime olarak hem de siyasal pratikte uygulama olarak uzun yıllar bugünkü ismi ile anılmamıştır; modern siyasal liberalizm adına uygulamalar için 19. yüzyılın ortalarına kadar beklenmesi gerekmiştir. Bundan önceki süreçte

atılan adımlar liberal olmakla birlikte ismen ve ideoloji anlamında değerlendirilmemiştir.

Siyasal liberalizm, genel olarak şu temel fikirler üzerinde yükselmektedir (Bora ve Gültekingil, 2005: 221):

- Siyasal yönetim anlamında sadece belirli bir kesimin değil, ülkenin genelinin kanaatleri ve farklı yaklaşımlar göz önüne alınmalıdır,
- Demokrasinin gerekleri, gerektiği şekilde, öncelik halka ait olmak sureti ile uygulanmalıdır,
- İnsan hakları baz alınarak düşünüldüğünde, temel hak ve özgürlüklerin uygulanma sürecinde monarşi ve bunun muadili olan siyasal uygulamalar kabul edilemez,
- Adalet fonksiyonu bağımsızlaştırılmalı ve bağımsızlığı güçlendirilerek herkese eşit mesafede kararlar vermesine çalışılmalıdır,
- Ülke yönetimi şeffaflastırılmalı ve toplum gereken konular hakkında bilgilendirilmelidir.

Siyasal liberalizm düşüncesi, zaman içerisinde iktisadi alana da yansımış ve mevcut olarak işleyen düzenin değiştirilmesi gerektiğine dair fikirlerin ortaya atılmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle dünya üzerindeki kaynakların ve ticaret yollarının belirli ülkelerin egemenliğinde olması, piyasa şartlarında değişikliğe gidilmesi gerekliliğini doğurmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde finansal liberalizm, malların, girişimcilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımı temelinde ortaya atılmış bir yaklaşımı ifade etmiştir.

İktisadi liberalizm konusunda, modern olmamakla birlikte ilk görüşleri ortaya koyan İskoç filozof ve iktisatçı Adam Smith'tir. Smith, 1776 yılında kaleme aldığı "Ulusların Zenginliği" adlı kitabı ile iktisadi alanda yeni bir devrimin ilk emarelerini

ortaya koymuştur. Smith, devlet olgusunun zaman içerisinde ticari ve iktisadi anlamda fonksiyonlarının tamamını yerine getirebilmek konusunda geride kaldığını ve yeterli güce sahip olmaktan, o dönem itibari ile uzak olduğunu dile getirmiştir; bu nedenle de artık iktisadi hayat devletin hegemonyasından çıkarılmalı ve gerçek anlamda halkla bütünleşen bir süreç başlatılmalıdır. Devletin ortaya koyduğu kısıtlamaların iktisadi gelişmenin önündeki en ciddi engel olduğunu dile getirmiş, bu nedenle de merkantilist ve tamamı ile devletin şartlarını belirlediği şekilde ilerleyen sistemin yerine, halkın ve sıradan girişimcilerin de süreç içerisinde yer alması gerektiğine dair bir telkinde bulunmuştur; Smith tarafından bu şekilde sistemin daha sağlıklı ve daha özgür bir çerçevede işleyeceği öngörülmüştür. Bu yaklaşımlar neticesinde de ilk kez “serbest piyasa” mantığı ortaya çıkmıştır (Yayla, 2011: 126).

İktisadi liberalizm, sadece 18. yüzyılda kendisine bir ivme kazanmamış, ilerleyen süre zarfında Adam Smith gibi birçok iktisatçının ilgi alanına girmiş ve finansal anlamda gerçekleştirilecek eylemlerin sadece devlet eli ile gerçekleştirilmesinin imkansız olduğu, bu nedenle diğer faktörlerin de sürece dahil edilmesi gerektiğine dair ortak paydada buluşmuşlardır (Heywood, 2007: 64). Modern iktisadi liberalizm, bir bakıma küresel ekonominin ve küresel pazarların doğuşuna destek vermiştir. Mevcut süreçte yaşanan küresel finansal krizlerin kökenine bakıldığında, liberal ekonomik düşüncenin yarattığı ve birbirleri ile dirsek temasında olan piyasaların sorunlarının birbirini tetiklemesi yatmaktadır. Bu doğrudan ilişki, bugün, iktisadi liberalizmin yaratıcıları ve geliştiricilerinin kısmen de olsa eleştirilmesine sebebiyet vermektedir; zira piyasalarda oluşan hassasiyet, tüm çevreleri tedirgin etmektedir (Parasız, 1998: 24).

Liberalizm bünyesinde barındırdığı eşitlik ve özgürlük düşüncesi özellikle Avrupa’nın siyasal anlamda zincirlerinden kurtulmasının yolunu açmıştır. Bu isyankar yaklaşım dalga dalga tüm dünyaya yayılmış ve kökten değişikliklere

sebebiyet vermese de baskıcı ve tekliğin düzenine bağlı olan sistemler için ciddi bir tehdit teşkil etmiştir. Liberal düşünce, ilk ortaya atıldığı dönemlerde mutlak olarak, var olan düzene karşı bir oluşum şeklinde değerlendirilmişse de, aydın kesim başta olmak üzere tüm çevrelerce büyük destek bulması ve halkın uzun yıllardır beklediklerini onlara sunması nedeni ile bir dönemin siyasal ve sosyal anlayışını değiştirmiştir; finansal değişimler onları takip etmiştir. Ancak liberalizm ani ve ciddi etkisinin kısa zamanda büyük etkiler gösterdiğini düşünmek ise yanlıştır; zira Avrupa'nın kuzeyinde ve güneyinde, bununla birlikte doğusunda, liberalizmin ortaya koyduğu düşüncelerin anlaşılması, tartışılması ve kabul görmesi çok uzun yıllar almış, ciddi çatışmaları beraberinde getirmiş ve İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna dek devam eden bir süreçte kesintili olarak yaşamını sürdürmüştür. Nihayetinde, özellikle gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin büyük bir çoğunluğunda liberalizmin temel öğretileri kabul görmüş ve bir anda ülke politikalarının ve uygulamalarının kimlik değişimine yol açmıştır.

Liberalizm, diğer ideolojik yaklaşımlar arasında, dünya genelinde, en geniş alanda etkisini hissettirebilen tek bakış açısını tanımlamaya devam etmektedir. Dünya genelinde, muhafazakarlık, milliyetçilik, sosyalist ve komünist ideolojiler gibi temel siyasal yaklaşımlar, kısmi ve dönemsel destek bulabilirken, liberalizm neredeyse dünyanın her yerinde kendisi adına büyük bir destek bulabilmekte ve ülke yönetiminin temel ideolojisi her ne olursa olsun her dönem kendisine mevcut bir yaşam alanı yaratabilmektedir.

1.2.2. Muhafazakar Siyasal İdeoloji ve Felsefesi

Liberalizmin yükselişi, bir noktada kendisine yöneltilecek tepkilerin de ortaya çıkışını hızlandırmıştır. 18. Yüzyılda kendisine etki alanını genişletmek adına uygun bir alan bulan liberalizm, aynı tarihlerde karşısında, dini öğeleri temeline alarak bir ideoloji haline gelmeye çalışan muhafazakarlık olgusunu bulmuştur. Yine aynı

dönemlerde Tanrı inancının varlığının sorgulanması ile ortaya çıkan çeşitli ideolojilerin de varlığı, bir bakıma muhafazakarlığın varlığını, onu yaratan, savunan ve destekleyenler için zorunlu kılmıştır (Heywood, 2007: 85).

Muhafazakarlık, liberalizm ve benzeri olan ideolojilerin, insanoğlunun asıl alışık olduğu yönetim sistemini kökten değiştirmiş olması ve bu şekilde otorite değil de insan temelinde bir sistem yaratması sebebi ile bu tip ideolojilere tamamen karşı çıkmıştır. Muhafazakar öğreti için, asıl idare yetkisi Tanrı'dan gelmektedir ve bunu kullanan her kim olursa olsun (kral, imparator, ruhani lider vb.) ona saygı duyulmalı ve onun yönettiği düzene itaat edilmelidir. Bu itaat, dini inançlarına bağlı bir insanın mutlak olarak gözetmesi gereken bir durumu ifade etmektedir ve bu tip bakış açısına getirilebilecek karşıt bir görüş, mutlak olarak sorun teşkil edecek, toplumdaki anarşi ortamını körükleyecektir (Türküne, 2007: 122).

Muhafazakar öğretinin savunucuları, zaman içerisinde muhafazakâr görüşlerini kalıplaşmış ideallere dönüştürerek, düşünce akımının bir anda tüm hatları ile bir ideolojiye dönüşmesine olanak sağlamışlardır. Liberalizmin reddi ile başlayan süreç, muhafazakarlık için, dini inanışların etkinliğinde temelinde, insanların itaatkar doğasının herhangi bir şekilde sarsıntıya uğratılmadan, üzerlerindeki baskının korunması ile uygulanabilecek bir ideolojinin yaratılması ile vücut bulmuştur. Muhafazakarlığın ilk yılları, ortaya çıkışı ile birlikte, kendisini ne tür bir noktada konuşturacağı sorusu ile birlikte bir arayış içerisinde geçmiştir. Ancak dini öğretilerin, özellikle Hristiyanlık için ağır basması sebebi ile ideolojinin temelinde dinin kuvveti, kudreti ve insanoğlunun bunun karşısındaki çaresizliği yer almıştır. Bir bakıma muhafazakarlık, insanoğlunun direniş noktasında güçsüzlüğünü pekiştirmek adına, onu güçlü kılabilecek tüm idealleri ortadan kaldırmış ve Orta Çağ felsefesi ile bir tutulabilecek düşünceyi ideolojisinin içerisine yerleştirmiştir. Aydınlanma felsefesinin tam karşısında olan muhafazakârlık, aydınlanması din

temelinde, ona bağılı olarak aramakta ve siyasal kurtuluşun da ve düzenin de böyle gelebileceğine inanmaktadır (Kışlalı, 2006: 52).

Muhafazakarlık konusunda ilk düşünceleri ortaya atan ve bu düşünceleri yaratmasından önce bir liberal olan İrlandalı Edmund Burke, insanın doğası gereği sürekli yönetilmesi gerektiğinin ve insanların toplu olarak yönetime katılmasının risklerinden bahsetmiştir. Burke, insanlara tanınacak herhangi bir yönetme hakkının, ilerleyen süre zarfında anarşi ortamını körükleyeceğini ve bunun da altından kalkılması zor bir anarşi ortamını yaratacağını belirtmiştir. Burke için dini inanış, insanın kendisini dizginlemesi, düzene uyum sağlaması ve düzenin toplu olarak insanların çıkarlarına olacak şekilde dizayn edilmesi adına yardımcı olması için en önemli faktör olduğunu ileri sürmüştür (Örs, 2007: 122).

Dine yaptığı atıflar, zaman içerisinde Burke'un, özellikle Orta Çağ Avrupası'ndan sonra düzen içerisindeki konumunu kaybetmiş olan ruhani liderlerin ve dini oluşumların dikkatini çekmiş ve beğenisini kazanmıştır. Zira Burke, tüm zenginliğin, refahın ve huzurun, dinin temele alındığı bir yönetim anlayışı ve ideolojik bakış açısı ile gelebileceğini belirtmiş ve zaman içerisinde liberal yaklaşımlarından uzaklaşmıştır. Hatta Burke, liberalizmin, aşırı özgürlük ve dinin temelinde net olarak dizayn edilmemiş olan eşitlik duygularını tetiklemesi ve körüklemesi sebebi ile kaos ortamının yaratıcısı olduğu fikrini ortaya atmıştır (Örs, 2007: 123). Bu fikir, liberalizmin güçlenme aşamasında olduğu bir dönemde, özünde dini duyguları güçlü olan ancak liberal hareketleri destekleyenleri tekrar düşünmeye ve bu şekilde de muhafazakarlık özelinde ideolojik bakış açılarını yeniden gözden geçirmelerine sebebiyet vermiştir. Bir bakıma Burke'un, değişmeye başlayan siyasal algıyı tekrardan eski zamanlarına döndürdüğünü söylemek mümkündür.

Burke, insanların içerisinde var olan günahkarlık durumuna atıflarda bulunarak, liberalizm ve onunla bağlantılı olan ideolojilerin, insanın doğumundan

sonra vaftiz töreni ile başlayan günahlarından arınma sürecini tekrar başa aldığını ve bu günahların her türlü sorunu tetikleyeceğini öne sürmüştür; mutlak olarak bu sorunlar siyasal alana da sirayet edecektir. Burke'un günah olgusuna yaptığı atıflar da dikkat çekmiş ve bazı çevrelerin dini konulara olan hassasiyetleri neticesinde muhafazakar ideolojiyi daha fazla benimsemelerine olanak tanımıştır (Heywood, 2007: 85-86). Diğer bir deyişle Burke'un, yeni bir ideoloji yaratabilmek adına dini önemli bir araç olarak kullanmıştır.

Burke ile aynı düşünceyi paylaşan birçok düşünür, zaman içerisinde muhafazakarlık konusunda son derece katı bir tutum içerisine girmişlerdir. Neredeyse dünyadaki tüm siyasal olguların değerlendirilmesi sürecinde merkezde yer alan Fransız İhtilali, muhafazakarlık açısından da büyük kazanmış ve ileri gelen muhafazakarlar, Fransız halkının ve devrim destekçilerinin, kralın yönetimine, mutlak iradeye ve dini değerlere karşı büyük birer suç işlediklerini öne sürmüşlerdir. Ancak bu tutumları, modern zaman kadar uzanacak bir şekilde, belirli kesimlerin muhafazakarlığa karşı olan düşmanca tutumunu ve karşıtlığını körüklemiştir.

Döneminin İngiltere Başbakanı Winston Churchill, yine İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher ve ABD Başkanı Ronald Reagan modern muhafazakârlığın siyasal pratikteki temsilcileri olarak ortaya çıkmışlardır; bu isimlerle birlikte, muhafazakarlık değişik bir kimliğe bürünmüş ve uygulamalarda da değişikliklere gidilmiştir (Heywood, 2007: 87). 20. Yüzyılın başı itibari ile muhafazakarlık, içerisine milliyetçilik olgusunu da almaya başlamış ve muhafazakar kesimlerin, yayılmacı fikirler yürüttüğü ve batılı toplumlar için muhafazakarlığın, dinsel öğelerin sağladığı etki ile daha da güçlenen ve bu gücü öncelikle devlet yönetiminin çıkarları için kullanan bir ideolojinin ortaya çıktığı görülmüştür. Muhafazakarlık konusunun etkin olarak gözlemlendiği ABD ve İngiltere'de bu ideoloji, devlet için önemli politikalardan biri haline gelmiş ve bu konu üzerinde çalışan ve propaganda yapan siyasi aktörler, hedefleri için gereken çıkarları sağlamışlardır. Modern dönem

muhafazakarlığına göz atılacak olursa, yine batılı toplumlar özelinde ve yine içerisinde milliyetçi, yer yer de ırkçı düşünceleri barındıran muhafazakarlığın bir yükseliş içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Almanya, Belçika, Fransa ve Hollanda, muhafazakar kesimlerin, tarihlerinde belki de ilk kez bu kadar ideolojik olarak desteklendiği ve bu desteğin demokratik seçim sandıklarına yansıdığı bir süreç söz konusudur. Her ne kadar bu süreç Avrupa genelinde ve dünya çevrelerinde endişe ile izleniyor olsa da muhafazakarlığın geçmişten daha güçlü ve etkili bir ideoloji olarak siyasette kendisine güçlü bir destek ve yayılcı bir zemin bulunduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu yükselişin demokratik ve liberal akımlar karşısında ne denli hayatta kalabileceği ise tarihteki örneklerine bakıldığında tam olarak tahmin edilmemektedir.

Muhafazakarlık, batılı toplumlardan ziyade, doğu toplumlarında daha fazla önem atfedilen ve daha fazla siyasal sistemin içerisinde kendisine yer bulan bir kimliğe sahiptir. Özellikle Müslüman toplumlar, dinlerine verdikleri önem neticesinde, siyasal olarak ortaya koydukları yaklaşımları da bu süreç içerisinde şekillendirmektedirler. Halen Orta Doğu ve Arap Yarımadası üzerinde baskıcı rejimlere sahip siyasal oluşumlar söz konusu ise de aynı zamanda muhafazakâr yönü ağır basan birçok siyasal figür ve grup varlıklarını sürdürmektedirler. Batılı ülkelerle ilişkileri daha iyi olan ve demokratik seçimleri öngören bir sisteme dayalı olan Orta Doğu ve Arap ülkelerinin bir kısmı, tamamı ile Batılı rejimlerin uygulamalarını büyük ölçüde reddetmiş, muhafazakar kimliğini korumuştur. Bu tip ülkelerde Müslüman öğretilerin tamamı ile reddinin mümkün olmaması ve kültürel anlamda İslam'ın koyduğu kurallara olan orta ve yüksek derecedeki bağlılık siyasal alandaki ideolojilerin belirlenmesi aşamasında da İslam'a bağlı bir muhafazakarlıktan uzaklaşılmasına olanak tanımamaktadır (Vural, 2003: 65).

Türkiye muhafazakarlık konusunda doğu toplumları arasında batılı demokrasilerle entegrasyon sağlayabilmiş belki de tek ülkedir. 1950'li yıllardan beri,

demokrasi ve liberalizm bakış açıları dahilinde birçok muhafazakar siyasal figür ve siyasal parti, gerek devlet yönetiminde gerek muhalefette gerekse de toplumsal algının yönlendirilmesi aşamasında aktif rol almışlardır. 1995 ve 2002 yılındaki genel seçimler sonucunda Türkiye'de yüksek oy oranı ile hükümet kurma hakkını elde eden iki parti, RP ve AKP, Türkiye'de ve genel olarak dünyada muhafazakar ideolojinin yükselişine dair önemli örnekleri teşkil etmektedirler (Eğribel ve Özcan, 2014: 242). Özellikle AKP, yaklaşık 15 yıldır süren iktidarı, demokrasiyi temel aldığına dair yaklaşımları ve sürekli olarak dile getirdiği muhafazakar tutum, bu ideolojinin herhangi bir ülkede uygun zemin bulduğunda ne denli etkili olabileceğinin ispatı niteliğindedir.

Muhafazakarlığın öncülerinden olan Edmin Burke'un sürekli olarak dile getirdiği din temelinde inşa edilecek bir düzenin varlığı ve insanların büyük bir çoğunluğunun bu düzene olan, sessizlik ve sakinlik içerisindeki itaati mevcut süreçte Türkiye'de, kısmen de olsa uygulanabilmiş olarak gözükmemektedir. Burke'un tipolojisi, çoğunlukla batılı toplumlar için değil, doğulu toplumlar için görülmektedir. Müslüman ve Budist toplumlarda Tanrı inancına ve dinin gereklerine olan bağlılık ve itaat, muhafazakar bir ideolojinin pratiğe uygulanmasını kolaylaştırmaktadır.

1.2.3. Sosyalist Siyasal İdeoloji ve Felsefesi

Sosyalist ideoloji, sınırları, içeriği, doktrinleri ve yaklaşımları ile halen tartışılmaya devam etmektedir. Sosyalizm, sadece kendi ismi ile anılmamakta, aynı zamanda kendi düşünce yapısı içerisinde türeyen ideolojilerle birlikte değerlendirilmektedir. Aynı zamanda sosyalizm, geniş bir ideolojik yaklaşımı kapsamaktadır ve bu alanın içerisinde, birçok farklı sosyalist yaklaşım da kabul görmektedir.

Halkın egemenliği, eşitliği ve önceliği temelinde inşa edilen sosyalizm, devlet yönetimi ve düzeninden çok, halkın refahını ve beklentilerini karşılıama düşünceği ile hareket eden bir ideolojidir (Heywood, 2007: 132). Bugünkü anlamı ile paralel olmamakla birlikte geçmişte sosyalizm, feodal sistem ile monarşinin varlığına karşıt olarak, halkın sistemin en önemli parçası olduğu düşünceğine dayalı olarak kendisini kabul ettirmeye çalışmıştır (Göze, 2007: 257). Zaten 16. Yüzyıl ve sonrasında Avrupa'sında hemen her ortaya atılan ideolojik yaklaşımda halkın varlığı ve egemenliği ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır; sosyalist düşünce de bunun bir benzeridir.

Sosyalizmin kurucusu ve geleceğe dair fikirlerinin önünü açan kişi olarak kabul edilen Jean-Jacques Rousseau, toplumun içerisinde yaratılmış olan yapay eşitsizliğin, hem toplumun refahı hem de yönetimlerin bekası için en ciddi tehdit olduğunu öne sürmüştür. Bununla birlikte Rousseau, bu sonradan yaratılmış olan eşitsizliğe çözüm bulunamaması halinde toplumdaki anarşinin boyutlarının da tırmanacağına işaret etmiştir; Rousseau da diğer birçok siyaset ve toplum bilimcisi gibi, bir bakıma, Fransız İhtilalı gibi bir infiale giden yolun habercisi olmuştur. Rousseau'nun sosyalizme dair en önemli ve kendisinden sonra daha da geliştirilen yönergesi toplumdaki zengin ve yoksul bireyler arasındaki uçurumun acil bir şekilde kapatılması ve bir yurttaşın diğerini satın alabilecek derecede güçlenmesinin ya da bir yurttaşın diğerine kendisine dair değerleri satacak kadar illegal ilişkiler içerisinde kalmamasının gerekliliğidir. Bu durum, Rousseau tarafından toplumda eşitlik, adalet ve refahın temel faktörleri olarak değerlendirilmiştir (Kışlalı, 2006: 95).

Rousseau çoğunlukla sosyalizmi, sosyal ilişkiler ve kültürel yapı üzerinden değerlendirmiş ve modern dönemde siyasal ve iktisadi alana genişleyen sosyalizm düşünceğinden uzak olarak fikirlerini paylaşmıştır. Ancak ister istemez Rousseau'nun fikirleri, siyasal ve iktisadi hayata da tesir edebilecek noktaya gelmiştir; çünkü 18. Yüzyıl ve sonrası sosyal hayatta yaşanan sorunların hemen

hepsi, daha sonraki süreçte siyasal alana tesir etmiş, ihtilal ve sistematik değişimler yaşanmış, finansa anlamda da halkın emeğinin daha fazla gözetildiği bir sürece girilmiştir. Rousseau ve ardıllarının ortak görüşü, halkın, daha doğrusu toprağı işleyen kesimin, sistem içerisindeki en değerli parça olduğudur (Türköne, 2007: 125).

Tam da bu noktadan konu ele alınıp değerlendirildiğinde, sosyalizmin ortaya çıkışından çok uzun yıllar sonra, gelişen ve değişen ideolojik algılarla birlikte, yeni bir ideolojik akımın türediğı görülmektedir. 1917 yılında Rusya’da gerçekleştirilen Bolşevik Devrimi ile hem Rusya’nın hem de Avrupa’nın siyasal arenasına çıkarak kendisini gösteren ve fikirleri ile peşinden milyonları sürükleyen Vladimir Lenin, komünist ideoloji ile sosyalizm algısına yeni bir yön vermiştir.

Lenin, işçi sınıfının bir toplumun ayakta kalabilmesi ve bir ülkenin gücünün kalıcılığı açısından sistemin en önemli parçası olduğunu düşünmüştür. Lenin için, komünizm dışındaki tüm ideolojilerin temel felsefesi, işçi sınıfını oyalayacak ve uyutacak bir yol bulmasıdır ve din bunların arasında en dikkat çekenidir. Komünist felsefede ise din ve buna benzer halkı oyaladığına inanılan hiçbir olguya, ön saflarda yer yoktur. Demokratik ve liberal düşüncenin temelinde halkın yönetime katılımı ön planda tutulurken, buna benzer olarak, Lenin halkı, başka bir deyişle işçi sınıfını yönetimin tayin eden tarafı olarak görmüş ve bu işçi sınıfını yönetmek adına da profesyonel devrimcilerin varlığına atıfta bulunmuştur. Lenin ve O’nun düşünceleri, kendisinden uzun yıllar sonrasında dahi Sovyetler Birliğı, Çin ve Küba gibi komünist sistemi yönetim felsefesinin temeline almış olan tüm ülkelerde uygulanmaya devam etmiştir (Türköne, 2007: 129). En önemlisi, komünizmin genel tanımlaması, başka komünist düşünürlerin fikirlerinin katkısı ile değil tamamı ile Lenin’in yaklaşımları çerçevesinde sürdürülmüştür.

Komünizm, halkı, üreten kesimi, işçi sınıfını ve toplumsal eşitliği katı ve sert bir biçimde savunması nedeni ile kapitalizmi net bir biçimde illegal ilan etmiş ve yok edilmesi gereken bir düşman olarak nitelendirmiştir. Kapitalist bakış açısı için de komünizm, kabul edilmesi mümkün olmayan ve insanoğlunun ihtiyaçlarına tam olarak yanıt veremeyecek bir ideoloji olarak görülmüştür (Kışlalı, 2006: 101). Yine de Leninizm sonrasındaki komünist felsefe özünden ala ayrılmamış ve uygulandığı tüm ülkelerde işçi sınıfının çıkarlarını ön planda tutacak şekilde dizayn edilmiştir. Fakat yıllar içerisinde, özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte komünist felsefe, kendi tarihi içerisinde ilk kez bu denli şiddetli bir şekilde sorgulanmaya başlamıştır. Çin ve Küba, Lenin'in komünist felsefesinin uygulayıcıları olarak uzun yıllar direnmiş olsalar da piyasaların küreselleşmesi ve liberalleşmesi, kapital sistemin getirdiği kazanç ayrıcalıkları ve dünyanın geri kalanından uzak bir sistemi daha fazla sürdürmek istememeleri nedeni ile komünizm mantığından 20. Yüzyıl başı itibari ile hızlıca uzaklaşmışlardır (Türköne, 2007: 128-129). Komünizmin sınıflar arasında fark açılmasına engel olan ve işleyen sistemi tamamı ile işçi sınıfı üzerine kuran bir mantık ile hareket etmiş olsa da artık sorgulanmakta ve uygulanmasına dair düşünceler akıllardan silinmektedir.

Sosyalizm ile komünizm arasında, kendisine has bir çizgisi olmakla birlikte, komünizm ve sosyalizmden daha uzun süre zarfı boyunca hayatta kalan ve halen varlığını hissettiren Marksizm, sosyal devlet ve ekonomi felsefesinin bir ürünüdür. Marksist ideolojiye ismini veren Karl Marks, dünya üzerindeki toplumların içerisinde yaşamış oldukları anlamsız, başarısız ve karmaşık toplumsal yapının asla bir huzuru getirmeyeceğini, aksine, kapitalist idealleri körükleyerek insanoğlunun sürekli olarak karşı karşıya kalacağı bir çatışma ortamını yaratacağını belirtmiştir. Basit bir şekilde Marksizmtüm dünya genelinde işçi sınıfının hâkim olduğu ve herkesin uyduğu bir sosyalist düzenin sosyalist hükümetlerce sağlanması gerektiğini öngörmektedir (Örs, 2007: 198).

Marksizm, büyük ölçüde kapitalizmin eleştirisi üzerine inşa edilmiş ve onun hataları üzerinden beslenen bir yapıda dizayn edilmiştir. Bu yapının içerisinde kapitalizmin işçi sınıfına dayattığı tüm faktörler reddedilmiş ve gerçek dışı sayılmış, işçi sınıfı için yeni bir düzenden bahsedilmiştir (Türköne, 2007: 126-127). Bu düzende tüm işçilerin dünya üzerinde ortak bir akıl üzerinden hareket etmesi ve kendileri için her yerde, aynı şekilde uygulanabilen bir siyasal sistemin oluşturulması düşünülmüştür. Ancak 19. Yüzyılın ortalarından itibaren şekillenmeye başlayan Marksizm, kapitalizm ile olan savaşında, zaman içerisinde geride kalmaya başlamış ve bilhassa İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonraki süreçte kabul edilmekten ziyade ciddi boyutlarda eleştirilerle karşılaşmıştır (Kışlalı, 2006: 107). Marksizm'in halen destekçileri mevcuttur; fakat bu destekçilerin hiçbiri, Marksizm'in kusursuz ve uygulanabilir bir düzeni ifade eden bir ideoloji olduğunu söylememektedir. Yine de Marksizm'e ait kapitalizmin sınırlandırılması ve işçi sınıfının daha fazla önem atfedilerek toplumdaki konumunun iyileştirilmesi gibi belli başlı konular, Marksizm temelinde savunulmaktadır.

Sosyalizm zaman içerisinde, bölünmelere, farklılaşmalara ve kendi içerisinde çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Ancak zaman içerisinde komünizm ve Marksizm iki temel ideolojinin desteği ile kendisini yenileme ve gözden geçirme şansı bulmuş, bugüne kadar uzanmıştır. Sosyal devlet ilkesinin hem ABD gibi bir ülkede hem AB gibi ülkeler üstü bir oluşumda kendisine yer bulması, büyük ölçüde demokrasinin gereği olmasından değil, sosyalizmin yarattığı eşitlikçi ve halkın çıkarları öncelikli olarak gözetilen mantığının karşı konulamaz derecede güçlü olmasından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar dünya genelinde sıklıkla tercih edilen bir ideoloji olmasa da sosyoloji, teorideki yaklaşımlarla bilhassa demokratik ve piyasa ekonomisinin etkisi ile haddinden fazla liberalleşen sistemlerin içerisine kendi uygulamalarını ve yaklaşımlarını yerleştirme olanağı bulmuştur.

Kuşkusuz bir ülke için öncelikli beklenti, kendisine uygun bir ideoloji ile birlikte kendisine uygun bir sistem dizayn etmesi ve onun üzerine, uzun yıllar hayatta kalacak bir siyasal sistem inşa etmesidir; ancak küreselleşme olgusu, sabit bir ülke düzenine izin vermemekte, özellikle demokratik rejimlerde, sosyalizmin de dâhil olduğu pek çok uygulama göz önünde bulundurulmak durumundadır. Geçmişte, sosyalizmin komünizm ve Marksizm, hatta diğer birçok marjinal sol akımla bir arada değerlendirilen teorik yapısı demokratik ve liberal rejimlerin en çok korktukları ve üzerine savaş açtıkları ideolojilerken, bugün bu durumda ciddi bir yumuşama olduğu görülmektedir. Bu yumuşama sosyalizme doğru bir geçişten değil, her ideolojik yaklaşıma, toplumun zararına olmadığı müddetçe, saygı gösterilmesinin artık anayasal birer zorunluluk haline getirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Sosyalizmin uygulanabilirliği halen bir tartışma konusudur ve dünya üzerinde sosyalizm mantığı ile işleyen pek fazla ülkenin kalmamış olması, kalanların da “gelişmemiş ülke” olarak nitelendirilmesi, sosyalizmin çekici bir ideolojik yaklaşım olmasının önündeki en büyük engeldir. Bu engel, sosyalist politikaların eskisi kadar şiddetle tepki çekmese bile halen kuşku ile değerlendirildiği bir süreci de beraberinde getirmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde halen sosyalist akımlar, “aşırılıkçı” ve yer yer “anarşi yanlısı” olarak tanımlanmaktadır.

1.2.4. Sosyal Demokrat Siyasal İdeoloji ve Felsefesi

İsim olarak sosyal-demokratik ideoloji, demokrasiyi de içermesine karşın, sosyalizmin daha ağır bastığını söylemek mümkündür. Buna göre sosyal-demokrasi, temeline halkın beklentilerini ve onlar için eşitlikçi bir düzeni savunmaktadır. Ancak demokrat olma süreci ideolojinin, sosyalizm tarafı ile bir bakıma zıt olmaktadır. Zira demokrat olma durumu, liberal siyaseti ve liberal ekonomiyi kabul etmekte ve bir bakıma ona boyun eğmektedir. Başka bir deyişle mevcut düzene dair bir kabullenilmişlik söz konusudur. 19. Yüzyılın sonlarında ve İkinci Dünya Savaşı'nın

sonuna dek olan süreçte sosyalizmin yılmaz savunucusu olan bireyler, siyasiler ve siyasal oluşumlar, zaman içerisinde, değişen dünya düzeninin de etkisi ile sosyal-demokrasiyi daha fazla benimsemiş, bu nedenle de orta yolu bulma konusunda çaba sarf etmiştir. Sosyal-demokrasinin, kitleler bazında topladığı destek bazında konu değerlendirildiğinde, tam olarak beklenen seviyeye erişildiğini söylemek pek mümkün değildir. Liberalizm, sosyalizm, komünizm ve muhafazakarlık gibi ideolojiler göz önüne alındığında, sosyal-demokrasinin kitleleri peşinden sürüklediğini söylemek zordur; bunda, ideolojik akımın tam olarak anlaşılamamış olmasının da büyük bir etkisi vardır. Bu konuya dair sosyal-demokrat kesimlerin büyük bir çabası olsa da İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyanın gelişmiş ülkelerinde ve dolayısı ile kendi himayelerinde olan ülkelerde liberal politikalar benimsemeleri, bunu da meşru, faydalı ve tek çare olarak lanse etmeleri sosyal-demokrasinin önünü tıkayan faktörlerden biri olmuştur. Sosyal-demokratlar bu tıkanıklığa karşı direnmiş olsalar da 1970'ler ve 1980'ler dışında sosyal demokrasinin siyasal alanda, pratikte etkin rol aldığı görülmemiştir. 1990'lar itibari ile dünya genelinde liberal ve muhafazakar ideolojiler arasında bir bölüşüm olduğu gözlemlenmiştir. Öz kültüre dönüş yaşanan ülkelerde muhafazakarlığın, milliyetçiliğin ve din temelinde uygulamaların daha fazla tercih edildiği gözlemlenirken, küresel ekonomik düzene tabii olan ülkelerde, doğal olarak, liberalizmin güçlü izlerine rastlanmıştır.

Sosyal-demokratlığın dönüm noktası olan süreç, İkinci Dünya Savaşı'nın sonu olarak nitelendirilmektedir; bu süre zarfının sonunda faşist ve baskıcı ideolojilerden çok demokratik rejimlerin sorunların çözümüne dair tek olabileceği düşüncesi ile sosyalizmin halkla siyasal yönetimleri barışçıl bir platformda bir araya getirebileceğine dair olan inanç, birçok yönetim ve ideolojik yaklaşımda değişiklik yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle de nasyonel-sosyalizm tecrübesinin Tüm Avrupa'ya, dolayısı ile de tüm dünyaya ağır bir bedel ödetmesi, milliyetçilik

temelindeki bütün siyasal sistemlerin bir kenara bırakılmasına neden olmuştur. Bu nedenle de İkinci Dünya Savaşı sonrasında sosyal-demokrasie dair artan bir inanç söz konusudur.

Sosyal-demokrasie yönelik eleştirilerin başında ideolojinin tam olarak açıklanamamış olması ve bu nedenle de yeterince geniş kitlelere ulaşlamamış olması gelmektedir. Buna göre, sosyal-demokrasinin nasıl bir çizgide ilerlediğinin tam olarak bilinmemesi ve diğer ideolojilere karşı net bir üstünlüğünün var olmaması bu ideolojinin güçsüzlüğü olarak değerlendirilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası ivme kazanan nasyonel-sosyalist ideolojinin İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşadığı yıkım ve ortaya çıkan başarısızlık, orta bir çizgide ilerleyen ideolojilerin başarısız olma durumlarının daha net görülmesini sağlamıştır. Bu nedenle sosyal-demokrasie de bu gözle bakılmıştır. Sosyalizmin eşitlikçi ve halka yönelik felsefesi ile demokrasinin eşitlikçi ve liberal Batı yönetim mantığına yakın duruşu ideolojiyi ziyadesi ile karmaşık bir hale getirmiştir. Özellikle de Marksist felsefeyi benimseyenler için sosyal-demokrasie herhangi bir tarafa ait olmayan ama herkesi kucaklamaya çalışan başarısız bir ideoloji olarak görülmüştür. Yine, tamamı ile sosyalist ideolojiye bağlı olan kesim için kendilerini ait hissedebilecekleri bir alan olarak görmedikleri sosyal-demokrasie bu açıdan da bir darbe yemiştir.

Sosyal-demokrasinin ortaya çıkışında mevcut ideolojilere getirilen bazı eleştirilerin büyük önemi söz konusudur. Bu eleştirileri geliştirenlerin başında gelen Alman düşünür Edward Bernstein'dir. İnandığı sosyalizm davasından dönmekle suçlanan ve ağır eleştirilen Bernstein, ideolojik bakış açısındaki değişimi iyi bir analiz sonrasında gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Bernstein'in sosyal-demokrasie olan inancının temelinde, toplumsal değişimlerin ortaya çıkardığı ihtiyaçların ve Karl Marx gibi düşünürlerin ortaya koydukları yaklaşımların bu ihtiyaçları, siyasal, iktisadi ve toplumsal anlamda tam olarak karşılayamaması yatmaktadır. Buradan hareketle Bernstein, hem topluma verilebilecek olumlu mesajlar ve eşitlikçi bir

sistemin sağlanabilmesi, hem de demokratik olarak insan hakları temelinde uygar bir sistemin yaratılabilmesi adına sosyal-demokrasinin büyük bir gereklilik olduğunu öne sürmüştür.

Sosyal-demokrasinin ülke yönetiminde pratiğe uygulanması konusunda da ciddi sorunların yaşandığı söylenebilir; buna göre, bilhassa mevcut küresel dünya için sosyalizmin gerektiği şekilde değerlendirilememesi ve liberal politikaların daha çok tercih edilmesi nedeni ile demokrasi daha fazla tercih edilen bir söylem olmasına karşılık, sosyalizm akıllara gelmemektedir. Sosyalizmin halkı daha değerli kılarak inşa etmeye çalıştığı düzen, kapitalist sistem içerisinde gerçekçi bulunmamakta ve oluşturabileceği başkaldırı tehditleri nedeni ile sürekli olarak baskı altında tutulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında sosyalizmin halen bir tehdit olarak görüldüğü açıktır; demokrasi ile olan başarılı bir birlikteliği, sosyal-demokrasiyi potansiyel bir ideolojik güç olarak göstermektedir. Yine de uygulama açısında halen sorunlar söz konusudur.

Dünyanın bilhassa gelişmekte olan ülkelerinde bir çıkış yolu ve umut olarak görülen sosyal-demokrasi, zaman içerisinde birçok siyasi figürün tarafını tercih ettiği bir ideolojidir. Özellikle 1980'lerde dünya genelinde hakim olan askeri yönetimlerin baskıcı yönetimleri süre zarfında, hem halka umut vermek hem de askeri rejimlerin tepkisini çekmemek adına sosyal-demokrat figürü daha fazla tercih edilmiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması sürecinin başlaması ile birlikte sosyal-demokrat bakış açısı daha fazla sorgulanmış, anlamsız bulunmuş ve hitap ettiği kesimin daralması söz konusu olmuştur. 1990'lar, küreselleşmenin, liberalizmin ve kapitalizmin yükselişte olduğu ve en doğru siyasal ve finansal yaklaşım olarak görüldüğü dönem olmuştur. Aynı zamanda, yavaş bir ivmede olsa da milliyetçilik ve muhafazakarlık için de olumlu gelişmelerin yaşandığı gözlemlenmiştir.

1.3. SİYASAL SİSTEMİN SINIRLARINI BELİRLEYEN TEMEL DİNAMİK OLARAK SEÇİM DÜZENLEMELERİ

1.3.1. Çoğulcu (Mekanizma) Seçim Düzenlemeleri

Sistem olarak, demokratik parlamenter rejimler için en uyumlu hareket edilebilecek seçim sistemi olarak değerlendirilen çoğulcu seçim sistemi, güçlü ve etkin bir şekilde hareket edebilecek, hatta tek başına iktidarı elinde bulundurabilecek siyasi partilerin doğuşuna yardımcı olabilmektedir. Bu sistemde çoğunlukla iki partinin ön plana çıktığı ve kendisini kamuoyuna kabul ettirmeye çalıştığı görülmektedir. Seçimin sonuçları dahilinde hangi bölge olursa olsun, iki parti, birinci ve ikinci parti olmak sureti ile meclis içerisindeki sandalye sayılarını arttıracak şekilde temsilci çıkarmaktadırlar. Çoğulcu seçim sistemi, genellikle tek parti iktidarı ile tek adama rejimine giden ve baskıcı bir yönetim sistemini tetikleyen sistem olarak değerlendirilmiş ve bu sebepten ötürü de eleştirilmiştir. Ancak demokratik olarak bir seçim yarışının içerisinde, halkın takdiri ile bir partinin ön plana çıkması ve daha fazla temsilci çıkarması da teorisyenler ve siyasal araştırmacılar tarafından son derece doğal görülmektedir (Yavaşgel, 2004: 85-86).

Çoğulcu seçim sistemi, kamuoyu tarafından olmasa bile konuya dair araştırma yürüten taraflar için demokrasinin olmazsa olmaz faktörü ve vazgeçilmesi zor bir parçasıdır. Bu görüşün savunulmasının temel nedeni, çoğulcu seçim sisteminin, siyasal yönetim çerçevesini bireyselliğin dışında bir parti, grup ya da zümre özelinde değerlendirmesi ve ortak çözümler üreterek sadece galip partinin kendisine oy veren tarafların değil oy vermeyen tarafların da bu süreçten karlı çıkabilmesi adına faydalar sağlamasıdır (Bahar, 1999: 51). Aynı zamanda çoğulcu seçim sisteminin buradan hareketle kişisel hak ve özgürlükleri daha fazla önemseydiğini ve toplumun tüm parçalarına eşit şekilde yaklaştığı savunulmaktadır.

Aslında bu nokta, sistemin tek adam rejimine dek uzanabilecek bir sistemi doğurduğu konusundaki tartışmaların alevlendiği bir konuyu işaret etmektedir. Tek adam sisteminin içerisinde konsensüsün sağlanmasının ve toplumsal anlamda hak ve özgürlüklerin beklendiği ölçüde toplumun tüm kesimlerine sağlanmasının zorlaşacağını, böylelikle de seçim sisteminin rejimin demokratikliğini tehlikeye atacağı düşünülmektedir. Bu nedenle uzun yıllardır çoğulcu seçim sistemi temelinde yeni bir sistemin inşası ve sistemin yanlış görülen taraflarının düzeltilmesine çalışılmıştır (Türk ve Erol, 1995: 84). Ancak çoğulcu seçim sisteminin çerçevesinin değiştirilmesi, bölgesel değerlendirmeler yapılması sebebi ile kolay olmamakta ve bu nedenle de ya sistemin aynı şekilde devam ettirilmesi ya da sistemin tamamı ile ortadan kaldırılarak yeni bir model üzerinde çalışılmaktadır.

Öte yandan sisteme dair diğer bir eleştiri sistemin eşitlik ile adalet kavramlarının doğru şekilde uygulanmasına engel teşkil etmesidir. Eleştirilerin üzerinde yoğunlaştığı nokta çoğulculuğun mevzu bahis olan eşitlik ve adaleti sağlamaktan uzaklaşması ve galip gelen tarafın ve onun çevresindeki faktörlerin yararına çalışmasıdır. Bu nedenle de çoğulcu seçim sistemi tam olarak bireyin çıkarlarına etki etmiş şekilde değerlendirilmemektedir. Çoğulcu sistemin uygulandığı ülkelerin seçim sistemlerinde bu sorun, gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke farkı gözetilmeden mevcut olmaktadır. Mevcut hali ile de sistemin bu beklentileri karşılayacağına inanılmamaktadır (Bahar, 1999: 62). Aynı zamanda demokrasinin toplumun asıl bireyleri ile azınlıklar arasında bir eşitlik kurulması anlamına gelirken dünya üzerinde bu uygulamaların sık görülmemesi çoğulcu sistemin samimi bir sistem olmadığı yönündeki eleştirileri de beraberinde getirmektedir. Bu hali ile konu siyasal bir matematikten ziyade sosyolojik konu halinde değerlendirilmektedir.

Çoğulcu sistemin bütünü ifade etmemesi sorunu sistemin ortaya çıkışından beri mevcuttur. Sistem, kazanını korumakla ve kazananın önündeki siyasi hizmet sürecini garanti almakla ve bu nedenle de belirli bir çevreyi koruması ile itham

edilmektedir. Böylelikle kazanan taraf kendi çevresini koruma altına almakta ve kendi kadroları ile sistemi yönlendireceği endişesi ile ya revize edilmesi ya da ortadan kaldırılması telkini ile karşılaşmaktadır.

Yine de çoğulcu seçim sistemleri kolay ve basit uygulanan bir yapıdadır. Temel olarak kullanılan oylar üzerinde çoğunluğu elde eden aday ve dolaylı olarak partisi seçimin galibi ya da ilk sırada bitiren tarafı olmaktadır. Çoğulcu seçim sistemleri uygulanma şekillerine göre değerlendirildiğinde şu ayrım ortaya çıkmaktadır:

- Tek İsimli Tek Turlu Çoğunluk Sistemi (Dar Bölge Sistemi): Bugün ABD içerisinde uygulanan bu sistem, seçmenlerin bir temsilci seçmeleri temeline dayanmaktadır. Her bir seçim bölgesinde seçimlere dahil olan partiler sadece bir aday gösterme şansına sahiptirler. Bu seçim bölgesindeki adaylardan en fazla oyu alan aday seçilmektedir (Yavaşgel, 2004: 86).

- Tek İsimli İki Turlu Seçim Sistemi (Fransız Sistemi): Bu sistem, mutlak çoğunluk sistemi olarak da değerlendirilmektedir. Buna göre, ilk turda salt çoğunluğu, yani toplam oyların yarısından fazlasını elde etmiş adayların ikinci turda yarışması söz konusu olmaktadır. İkinci turda başarı elde edebilmek için ise toplam oyların dörtte birinin aday tarafından elde edilmesi gerekmektedir (Yavaşgel, 2004: 91).

- Listeli Çoğunluk Sistemi: Seçim çevresinde bir siyasal partinin seçmenlere sunduğu adaylar arasından, listede bulunan seçmenlerin sırasına göre bir belirleme gerçekleştirilmektedir. Bu sistemde seçime katılacak aday rakamı, seçime dahil olan siyasi partilerin belirledikleri liste rakamı ile o bölgeden seçilecek aday rakamının çarpımına denk gelmektedir. Bu listeler kapalı ve serbest olarak değerlendirilmektedir (Yavaşgel, 2004: 97).

- **Alternatif Oy Sistemi:** Bu sistemde seçmenler, kendilerine sunulan ve her bir siyasi partinin tek adayının bulunduğu listeden tek bir adaya oy vermektedirler. Bununla birlikte, listede bulunan adaylar arasından ikinci sırada seçilmesini bekledikleri adaya oy verebilmektedirler (Yavaşgel, 2004: 100).

1.3.2. Nispi Temsil Düzenlemelerine İlişkin Gelişmeler

Nispi temsil sistemi, çoğunluk sisteminin adil olarak görülmeyen faktörlerinin uygulanması sırasında yaşanan sorunların ortadan kaldırılması ve daha adil bir seçim sisteminin inşa edilmesi adına, bir tepki olarak ortaya atılmıştır. Bu tepkinin ortaya çıkışındaki temel nedenlerden biri de çoğulcu seçim sistemlerinin, dönemsel olarak bir azınlık grubuna yönetim erkini sunması ve onların bu süreci doğru şekilde yönlendirip yönlendirmediğine bakılmaksızın uzun bir süre zarfı boyunca iktidarda kalmasına olanak tanınmasıdır.

Nispi temsil sisteminde her bir siyasal parti için rakamsal olarak asıl değerine denk düşme bile büyük ölçüde dengeli bir temsil edilme fırsatı sağlanmaya çalışılmaktadır. Böylelikle nispi temsil sistemi ile toplumun tüm kesimlerinin siyasal tutumlarının mümkün olduğunca eşit bir biçimde seçim sürecine yansıtılması ve böylelikle de seçilenler iktidarda olsun ya da olmasın, onların karar alma sürecine bir şekilde dahil olmasına fırsat tanınmaktadır. Bu nedenle de nispi temsil sistemlerinin daha adil, eşit ve demokrasi yönlü bir seçim sistemi olduğuna dair geniş çevrelerce bir inanış söz konusudur. Dolayısı ile de demokratik bir yönetim biçimini benimsemiş olan ülkelerin önemli bir kesiminde nispi temsil sistemi tercih edilmektedir (Yavaşgel, 2004: 105).

Bu sistem içerisinde, siyasi partilerin ülke genelinde elde ettikleri oy oranı ile meclis ya da parlamento içerisinde sahip oldukları sandalye rakamlarının birbirlerine mümkün olduğunca yakın olmasına çalışılmaktadır. Çoğulcu temsil sisteminin sadece tek bir parti üzerine odaklanması durumunun tersine, bu şekilde, nispi temsil

sisteminin amacı sistemin yönetim gücünü bölüştürmek ve karar verme seçeneklerini genişletmektir (Yavaşgel, 2004: 106). Özellikle azınlık gruplarının ve ülke içerisinde etkisiz kaldığını düşünen sosyo-kültürel toplulukların kendilerini temsil eden siyasileri meclis ya da parlamentoda görebilmeleri adına son derece uygun olan bu sistem, demokratik olmasına karşılık azınlıkların sorunlarının halen mevcut olduğu ve bu sorunların siyasal arenada çözülmesi mümkünken bundan uzak durulduğu ve çeşitli tartışmaların yaşandığı ülkelerde nispi temsil sistemine büyük de bir destek söz konusu olmaktadır. Demokrasinin bir gereği olan çok seslilik adına nispi temsil sisteminin daha yararlı olduğu ve bu konuda sürekliliği sağlayabileceğine dair güçlü bir inanış söz konusudur.

Her ne kadar nispi temsil sisteminin demokrasi ile daha fazla ilintili olduğu düşünülse de aslında nispi temsil sistemi için de ciddi eleştiriler söz konusu olmaktadır. Bunların başında gelen, nispi temsil sisteminin, bir ideolojik oylama olarak değerlendirildiği ve partiler ya da onların adayları nezdinde değil, tamamı ile ideoloji temelinde işlediğidir. Nispi temsil sistemini net bir şekilde savunan taraflar için bu iddia gerçeği yansıtmamakla itham edilse de iddianın savunucuları, bir seçim bölgesinde birden fazla adayın, birden fazla siyasal partinin ve dolayısı ile de birden fazla ideolojinin yaratacağı karmaşanın, ilerleyen süre zarfında meclis ya da parlamento içerisinde de ciddi bir çatışmaya yol açacağını savunmaktadır. Aynı zamanda çok sesliliğin temsil açısından son derece yararlı olacağı, ancak karar alma süreci için çok sesliliğin ciddi bir sorun olacağı dile getirilmektedir (Bahar, 1999: 81).

Buradan hareketle nispi temsil sistemine getirilen bir eleştiri de ideoloji temelinde oy verme durumunun, halkın oy vereceği kişi hakkında tam olarak bilgi sahibi olamamasına ve onu yakından tanıma fırsatı bulamamasına yol açmasıdır. Çoğulcu seçim sisteminde halk, oy vereceği bireyleri daha yakından tanımakta ve böylelikle kime, nasıl ve ne için oy vereceğini bilmektedir. Aynı zamanda adaylar da

halkla birebir iletişim halinde olarak kendilerini daha iyi ifade edebilme ve böylelikle daha açık bir biçimde hedeflerini ve projelerini anlatabilme imkanını elde edebilmektedirler. Nispi temsil de ise son derece fazla sayıda adayın ve siyasal partinin varlığı bu tip birebir temas kurma şansını azaltmaktadır (Türk ve Erol, 1995: 93).

Nispi temsil sistemi kendi içerisinde dört farklı grupta değerlendirilmektedir:

- Tam Oransal Olmayan Nispi Temsil Sistemi: Bu sistem, büyük ölçüde azınlıkların seçim sürecinde kendilerini temsil edecek olan bireyleri daha rahat ve daha fazla sayıda seçebilmeleri adına oluşturulmuş bir sistemdir. Uygulandığı ülkelerde azınlık gruplarına fazlası ile destek sağlamış ve böylelikle de eşitliğin ve herkesin temsil edilebilmesinin de bir göstergesi olmuştur. Tam oransal olmayan nispi temsil sistemi, kendi içerisinde “sınırlı oy”, “iki turlu sınırlı oy”, “yeter sayılı tek turlu sınırlı oy”, “kademeli oy”, “puanlama yöntemi”, “tek devredilmez oy”, “en az oy” ve “yığma oy” şeklinde ayırım göstermekte ve bu farklı şekillerde uygulanmaktadır (Bahar, 1999: 83).

- Tam Oransal Nispi Temsil Sistemi: 19. Yüzyıldan itibaren Avrupa’nın birçok ülkesinde uygulanan ve herkesin temsili konusunda kağıt üzerinde bir değerlendirmeden çok matematiksel değerlendirmeye dayanan bu sistemde, her bir aşamada seçim çevresi, oy veren sayısı ve o oranları çerçevesinde değerlendirme yapılmaktadır. Zaman içerisinde çeşitli değişimler yaşamış olsa dahi bugün halen birçok ülkede kullanılmaktadır. Tam oransal nispi temsil sistemi kendi içerisinde “seçim kotası yöntemi ile üyelik dağılımı”, “basit kota”, “Hagenbach-Bischoff yöntemi”, “Imperial kota yöntemi”, “Droop kota yöntemi”, “sabit kota yöntemi” ve “milli seçim kotası” şeklinde ayırım göstermekte ve bu farklı şekillerde uygulanmaktadır (Bahar, 1999: 83).

- Artık Oyların Değerlendirilmesi Yöntemi: Bu sistemde seçime katılan siyasi partilerin elde ettikleri geçerli oy sayısının, seçim kotasına ya da değişmez tek sayıya bölümü sonucu, artık olan oyların boşa düşenleri için en yüksek artık oy sayısını elde eden siyasi partilere yüksekten düşük oy sayısına göre sıra ile dağıtılması söz konusudur. Bu şekilde küçük ölçekli siyasi partilerin korunmasına çalışılmaktadır. Küçük ölçekli siyasi partiler, seçim kotası ya da değişmez tek sayıya erişemeseler dahi, artık oyların desteği ile boşa düşen milletvekilliklerini bünyelerine katabilmektedirler. Artık oyların değerlendirilmesi yöntemi, “en büyük artık yöntemi”, “en yüksek ortalama yöntemi”, “milli artık yöntemi” ve “en yüksek oy yöntemi” şeklinde ayırım göstermekte ve bu farklı şekillerde uygulanmaktadır (Bahar, 1999: 84).

1.3.3. Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemi

Türkiye, seçim sistemleri konusunda sürekli olarak tartışmaların yaşandığı ve yeni, her kesim için kendisini temsil edebilmesi adına uygun ve sürdürülebilir bir yapının oluşturulmaya çalışıldığı bir ülkedir. Fakat geçmiş yıllardaki uygulamaların ve kalıplaşmış siyasal kültürünün baskısı altından kurtulamamış olan Türkiye için seçim sistemini değiştirmek, demokrasinin her ne kadar sürekli zikrediliyor olmasına karşılık düşünüldüğü kadar kolay olmamaktadır. Özellikle de %10’luk baraj sistemi Türkiye’nin her seçim dönemi öncesinde uzun uzadıya ve hararetle bir şekilde yaşadığı bir tartışmanın merkezinde yer almaktadır. Türkiye’nin kimi çevrelerce “azınlık” olarak değerlendirilen, kimileri için ise ülkenin bir parçası olarak görülen kesimlerin parlamentoda daha fazla temsil edilmesi adına yaşanan tartışmalar hem seçim sisteminin hem de %10’luk baraj uygulamasının değişimi konusunda Türkiye’deki siyasal sistemin değişimi konusunda önemli bir uyarı niteliği taşımaktadır (Türk ve Erol, 1995: 224).

1961 yılından bu yana Türkiye’de uygulanan genel seçim sistemi, “D’Hondt sistemi”dir. Belçikalı hukukçu ve matematik teorisyeni Victor D’Hondt’un 1878 yılında tasarlamış olduğu bu sistem, nisbi temsil sistemi üzerine inşa edilmiş ve dönemi içerisinde birçok ülkenin uygulamalarından bir haline gelmiştir. Dünya genelinde bu sistem, Avrupalı birçok ülkeyi de içerisinde alacak şekilde uygulanmaya devam etmektedir (Bahar, 1999: 121).

D’Hondt sisteminde, belirli bir seçim bölgesinde her bir siyasal partinin ya da bağımsız adayın elde ettiği oylar toplanarak, sırasıyla 1’e, 2’ye, 3’e, 4’e... bölünmekte ve o seçim bölgesinden elde edeceği temsilci sayısına erişilinceye dek bu yöntem uygulanmaktadır. Ortaya çıkan dağılım, herhangi bir parti ayırt edilmeksizin, büyükten küçüğe doğru sıralanır. Temsilciler, bu sıralama sonucunda partilere dağıtılmış olur. Bu sistemde amaç, artık oy ve sandalye söz konusu olmadan, tüm sandalyelerin tüm siyasi partilerin ve bağımsız adayların arasında dağıtımıdır (Bahar, 1999: 123).

Her ne kadar Türkiye’de dünya genelinde uygulanan bir sistemden yararlanılıyor olsa da her dönem ülke kamuoyunda bu sistemin ciddi bir şekilde tartışıldığı görülmektedir. Tartışmaların merkezinde de Türkiye’de uygulanan %10’luk seçim barajı sistemi yer almaktadır. Bu baraj sisteminin, kendi siyasal görüşlerini ve ideolojilerini parlamentoda görmek isteyen halk kesimi için sosyo-politik bir engel ve düş kırıklığı yarattığına inanılmaktadır. Aynı zamanda, bu sistemin halkın tamamını temsil eden bireyleri parlamentoya yerleştirmede ve bir tarafı güçlendirdiği ya da güçlü olan tarafı daha da güçlü hale getirdiğine inanılmaktadır. Bu nedenle de sistemin en azından baraj konusu üzerinden revize edilmesi gerektiğine dair görüş bildirenlerin sayısı da giderek artmaktadır (Türk ve Erol, 1995: 265).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SİYASAL GELENEKLER

2.1. TÜRKİYE'DE İKTİDAR MÜCADELESİNDEKİ SİYASETİN GÜÇ MERKEZLERİ

2.1.1. Bürokrasi Geleneği

Türkiye'deki bürokrasi kültürü, aslında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından çok önceki süreçte oluşturulmuş bir yapının eseridir. Kendisinden önce kurulmuş olan 16 Türk devletinde yavaş yavaş oluşturulan bürokrasi yapısının içerisinde bir devlet kademesi yapısı ve merkez yönetimden sağlanan yönlendirmeler ile devam eden bir süreç görülmektedir. Ancak sisteme dair en önemli nokta, Türk devletleri ve Türkiye Cumhuriyeti için sistemin temelini oluşturan faktörün merkez yönetimin tepesinde bulunan lider olduğudur. Görüntü itibari ile bu lider Cumhurbaşkanlığı makamının sahibi olan kişidir. Pratikte ise demokratik sistemin getirileri ile birlikte bu rol daha çok başbakan konumundaki kişiye atfedilmektedir. Kişi ya da konum her ne olursa olsun Türk siyasal hayatı içerisinde merkezden yönetim sistemi sürekli olarak bürokratik sistemin temelini oluşturmuştur (Tunaya, 1999: 71). Bu nedenle 2010 yılında kamuoyu önünde tartışılmaya başlanan federalizm konusu Türk bürokratik sisteminin kalıplaşmış yapısı nedeni ile büyük tepkilere yol açmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde en güçlü dönemini yaşayan tipik Türk bürokrasi geleneği, "padişah" ya da "sultan" sıfatına haiz olan bireyin direktifleri doğrultusunda son derece geniş bir yelpazede yaşantısını sürdürmüştür. Padişahın alt kademesinden başlayan çok yöneticili yapı, vilayetlerde ve taşra yönetimlerindeki siyasi ve askeri aktörlerin de katılımı ile giderek genişlemiş ve karar alma süreci Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında giderek karmaşıklaşan bir yapıya

bürünmüştür; zaman içerisinde bu durum iç karışıklıkların da fitilini ateşlemiş ve merkezden çevreyi yönetmeyi zorlaştırmıştır (Türkdoğan, 2002: 132).

Osmanlı'nın bürokratik geleneğinin ilerleyen süre zarfında terk edildiğini söylemek son derece zordur. Her ne kadar sistematik olarak büyük ölçüde eleştirilmiş olsa da Osmanlı zihniyetimiras değerini korumaktadır. Birkaç yıl önce patlak veren Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın İstanbul'a taşınmasına dair tartışmalarla birlikte merkez yönetimin de İstanbul'a taşınması konusunda fikir ayrılığına düşmüş ve kimi çevrelerce bu çabaların Osmanlı'nın bürokratik anlayışına ve geleneğine, bir başka deyişle öze dönüş olarak değerlendirilmiştir.

Bürokratik anlayış açısından Türkiye'de geçmiş uygulamalar kabul görüyor olsa da çok yöneticili ve karmaşık yapının sıklıkla eleştirilere konu olduğu ve değişmesi gerektiği görüşü de ortaya atılmaktadır. Bunun içerisinde, ülkenin karar verme sürecinde Cumhurbaşkanı-başbakan çatışmasının yaşanmasını engellemesi adına tek bir lider etrafında birleşilmesi gerektiğine dair tartışmalar da yer almaktadır (Türköne, 1994: 82). Başkanlık ya da yarı-başkanlık sistemleri Türkiye'nin mevcut gündemindeki konulardandır. Ancak bu konuların sağlıklı bir şekilde ele alınması adına halen yeterli derecede tartışma platformlarının oluşturulmadığı gözlemlenmektedir. Bu da konunun olumlu ya da olumlu sonuçlanabilmesi adına bir zemin yaratılması ve konunun kamuoyu nezdinde de sağlıklı bir şekilde tartışılabilmesi için çeşitli zorluklar yaratmaktadır.

Konu kamuoyu nezdinde değerlendirildiğinde de halen tipik Türk bürokrasi anlayışının kolaylıkla terkedilemediği görülmektedir. Bunda, yine Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinden, hatta daha da gerilere gidilerek görülebilecek şekilde Türk toplumunun liderine itaat etmesi ve çok yöneticili yapıya isyan etse bile sistemi tüm yönleri ile kabul etmesinin büyük etkisi bulunmaktadır. Son 15 yıllık süre zarfında Türk toplumunda konunun sıklıkla eleştirilere maruz kalması ve temel

bürokratik anlayışın, gençlerin sürece daha fazla dahil edilerek değiştirilmesi gerektiği düşüncesi Türkiye'deki yapısal değişikliklerin yolda olduğunun bir işaretidir (Tunaya, 1999: 121). Ancak, öte yandan herhangi bir şekilde değişim adına bir somut adımın atılmaması ve liderlik sisteminin halk üzerinde net bir söz sahibi olması değişimin önünde bir engel teşkil etmektedir.

Türkiye'de bu bürokrasi temelli kalıplaşmış yapısının değişmesi, sadece Türkiye için değil, dünyanın her neresinde olursa olsun her ülke için ciddi sorunları beraberinde getirmektedir. Bugün sistematik olarak sabit ve değişmeyen bir siyasal sisteme sahip ülkelerde dahi mevcut sistemlerin inşası uzun sürmüş ve Türkiye gibi temeli yüzyıllar öncesine dayanan bürokratik güç inancı kolay kolay ortadan kaldırılamamıştır. Türkiye'de de belirleyici bir sisteme sahip olan bürokrasi geleneği Türkiye'nin yakın geleceği süresince de devam edecek gibi gözükmemektedir. Öncelikle Türkiye'deki bürokrat profiline değişmesi gerektiğine dair ciddi bir baskı söz konusu olsa da teori de yaklaşımların hiçbirisi net olarak pratiğe uygulanamamış ve pratikte istenen uygulamaların gerçekleştirilmemesi, bürokrasi geleneğinin temelini güçsüz olmasına karşılık halen hayatta kalabilmesine sebebiyet vermektedir. Bu durumun ortadan kaldırılabilmesi Türkiye adına zor gözükmemektedir ve muhtemel bir rejim değişikliğinde dahi ne bürokratları ne de kamuoyunu tam olarak tatmin edecek bir sistemin en baştan inşası mümkün gözükmemektedir (Türkdoğan, 2002: 171).

2.1.2. Asker-Devlet İlişkisi

Türk toplumunun tarihsel arka planına bakıldığında askeri kanadın sürekli olarak ülkenin siyasal yönetimi üzerinde bir etkin olma durumunun varlığı görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Yeniçeri Ocağı'nın kendi istekleri doğrultusunda padişah seçimi, yönetici atanması ve alınacak maaşlara karar vermesi gibi konularda güçlü bir söz hakkının olması ile başlayan süreç, Türkiye

Cumhuriyeti'nin kurulmasından modern döneme dek sürmüştür. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda da asker kökenli liderlerin çabası ve söz hakkının fazlası ile bulunması da Türkiye'nin ülke yönetiminde askere daha fazla hak vermesine olanak tanımıştır. Ancak Türkiye'de asker-devlet ilişkisinin geliştiği ekseninde, genellikle askeri darbeler ile ülke yönetiminin el değiştirmesi söz konusu olmasından ötürü konu bu doğrultuda değerlendirilmektedir (Türköne, 1994: 96).

Modern Türkiye'nin tarihine bakıldığında, askeriye'nin devlet yönetiminde etkin konumda olması durumu ile ilgili olarak karşılaşılan ilk olay, şüphesiz 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleştirilen askeri darbedir. Darbe sonrasında, dönemin iktidar partisi DP'nin lideri ve Başbakan Adnan Menderes ile mahiyetindekilerin yargılanması ve Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın idamı ile sonuçlanan süreç, askeriye'nin gücünün ülke içerisindeki ispatı niteliğinde ortaya çıkmıştır. Darbe sonrasında tutuklularının yargılamalarının askeri mahkeme tarafından yapılması ve kararların da bu mahkeme üzerinden Türk hukukunun bir kararı olarak deklare edilmesi de askeriye'nin güç göstergesi olarak nitelendirilmiştir. Cumhuriyet tarihinde ilk kez ordu, yönetime doğrudan müdahale etmiş ve süreci kendi istediği şekilde yönetmiştir (Ağaoğlu, 2011: 41).

Türkiye'de askeri kanadın gövde gösterisi niteliğindeki ikinci olay, fiili olarak gerçekleştirilen ikinci askeri müdahale olan 12 Eylül 1980 tarihli askeri darbesidir. 1970'lerin başında Türkiye'nin hızlı bir ivme ile yaşamış olduğu siyasal ve iktisadi krizler, 1980'lere yaklaştıkça tırmanmış ve iç savaş tehlikesinin ufukta görülmesi ile birlikte askeri kanadın da bu sürece müdahil olma isteği ortaya çıkmıştır. Her ne kadar dönemin siyasi liderlerin askeriye'nin bu baskısını bertaraf etmeye çalışmak istemesine rağmen bu mümkün olmamış ve 1980 yılının Eylül ayında, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ikinci fiili darbesi yaşanmıştır. Temel, sağ görüşlü ve sol görüşlü kesimlerin çekişmesi olarak görülen süreç, yine askeri

mahkemelerin vermiş olduğu sıkıyönetim ve idam kararları ile son bulmuştur (Türköne, 1994: 141).

Bu iki fiili darbenin haricinde 1971 yılında, Türk Silahlı Kuvvetleri komutanlarının yapmış oldukları muhtıra duyurusu ile hükümetin uygulamalarını askeri kanadın istediği şekilde yapması istenmiş, aksi takdirde istifalarının gerekeceği belirtilmiştir. En kötü senaryo ile de askeri yetkililerin yönetime el koyması durumunun ortaya çıkacağı konusunda hükümet bilgilendirilmiştir.

Son olarak “28 Şubat” süreci olarak bilinen ve 28 Şubat 1997 tarihinde yine bir askeri muhtıra ile ortaya çıkan, fiili olmayan darbe ile dönemin hükümetine, irticai faaliyetlerden duyulan endişeler merkezinde bir muhtıra verilmiş ve eğer süreç askeri makamların istediği şekilde yönlendirilmezse bir fiili müdahalenin mümkün olması gerekeceğinden bahsedilmiştir. 28 Şubat süreci, fiili olmamakla birlikte, askeri tankların ülkenin çeşitli yerlerinde sokağa çıkarılması bir tehdit unsuru olarak kullanılmıştır (Tek, 2006: 247).

Fiili olup olmamasına bakılmaksızın, Türkiye’de asker-devlet ilişkisinin, sürekli olarak iyi ve olumlu yönde seyrettiğini söylemek zordur. Zira ülkenin bilhassa siyasal anlamda yaşadığı istikrarsızlık, ülkenin kuruluşunda hak iddiasında bulunan askeri yetkililerin, “ülkenin mevcudiyetinin koruyucusu” sıfatı ile göreceli istikrarsızlıkların ortadan kaldırılması konusunda insiyatif almaları konusunda teşvikte bulunmuştur. Her ne kadar siyasiler ve kamuoyu nezdinde askerin sürece en ufak müdahalesinin demokrasiye indirilmiş darbe olarak değerlendirilmesine karşın, Türkiye’de askeriye’nin bir türlü kendi görev sahası içerisinde tutulmaması ve askeriye’nin kendi sınırlarını belirleme konusunda sürekli olarak bir önceki süreçte ortaya çıkan askeri darbe ve darbe girişimlerinden güç alması, konsensüs sağlamasına adına en önemli engelleri teşkil etmişlerdir (Hale, 1996: 111).

Konu sadece Türkiye'nin geçmişi ve bugünü ile de sınırlı kalmamaktadır; halen devam eden asker-devlet ekişmesi, Türkiye'nin, fiili olmasa bile “post-modern” olarak nitelendirilen yeni bir askeri darbeyi daha yaşaması adına az da olsa emareler sunmaktadır. Türkiye'nin mevcut konumu ve bilhassa AB ile olan ilişkileri söz konusu olduğunda, askeri yetkililer kendilerini kamuoyunun ve Türkiye'nin yabancı ortaklarının gözünde kötü ve tehlikeli göstermemek adına darbe emaresi taşıyan her türlü tutum ve söylemlerden kaçındığı söylenebilir. Yine de Türkiye'nin darbeler ve askeri baskı ile imtihanının başarılı ve sağlıklı bir şekilde son bulunduğunu söylemek son derece zordur.

Geçmiş baz alınarak konu değerlendirildiğinde askeriyeinin, Türk halkının gözünde son derece sağlam ve sarsılmaz bir imajının olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki ülkenin başına geçen siyasal parti ya da kimlik her ne olursa olsun halk, sürekli olarak askeri daha değerli ve daha kayda değer bulmuş, bu nedenle de güvenini askeriye üzerine inşa etmiştir. 1960'da her ne kadar Adnan Menderes'e karşı büyük bir sevgi ve saygı besleniyor olsa da ve 1980'de her ne kadar demokrasi arayışına dair ülkenin mevcut siyasi kimliklerden yana beklentisi olsa da her iki dönemde de yaşanan askeri darbeler, bugün karşılanabileceği kadar tepki ile karşılamamış, hatta 1980'deki darbe sırasında halkın askeri yetkililere büyük bir teveccühü söz konusu olmuştur. Bu açıdan da daha iyi anlaşılacağı üzere Türkiye'de askerin halkın zihnindeki ve kalbindeki yeri ayrıdır (Hale, 1996: 156). Bu konumu pekiştiren, özellikle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı döneminde ortaya konan iradedir ve belki de 1960'da kamuoyunun aklına soru işaretleri getiren askeriye, 1974'te bu soru işaretlerini ortadan kaldırmış, kendisine olan güveni büyük ölçüde pekiştirmiştir. Harekat sonrası asker olgusu, toplumun zihninde o denli güçlü bir şekilde oturmaya başlamıştır ki küçük çocuklara birer asker kıyafeti alınması nerede ise zorunluluk haline gelmiş, askerlik görevini yerine getirmek “vatan borcu” olarak

adlandırılmıştır. Türkiye’de toplum için kurtarıcı olan kişi siyasal bir liderden çok, bir asker, bir komutan ya da Genelkurmay Başkanı olmuştur.

Türkiye’deardı ardına 2008 ve 2010 yıllarında açılan Ergenekon ve Balyoz davaları, 2003 yılı içerisinde, mevcut hükümeti devirmek adına darbe planı yapıldığı gerekçesi ile yargıya intikal ettirilmiş, asker-devlet ilişkilerinde yeni bir dönemi başlatmıştır. Her iki dava da başta kamuoyu olmak üzere tüm ülke genelinde çeşitli endişelere ve yer yer ciddi tepkilere yol açmıştır. Aynı zamanda bu davalar, Türkiye’nin uzun yıllardır yurtdışında düzeltmeye çalıştığı, hukuki konulara dair sorunlarının tırmanması ve yine bu konuya dair olumsuz imajının toparlanabilmesi adına büyük sorunlar teşkil etmiştir. Davanın işlenişi, iddianame metnin uzun sayfalar alması, sanıkların savunmalara dair beklentilerinin karşılanamaması ve dava süre zarfında bazı eski komutanların var olan rahatsızlıklarının tırmanması sonucu hayatlarını kaybetmeleri asker-devlet ilişkileri ekseninde mevcut sorunların devamlılığına sebebiyet vermiştir. Bunun ötesinde, Türk halkının uzun yıllardır en son ama en güvenilir çare olarak gördüğü askeri makamların bu denli sıkıntılı bir sürecin içerisinde olduğunu görmesi, buna dair üzüntülü olması ve aynı zamanda askeri yetkililerin, işledikleri iddia edilen suçlarını görmesi, zorlu bir travma sürecini yaşamalarına ve bilhassa askeriyeğe karşı bir güven kaybı yaşamalarına neden olmuştur. Bu durum, askeri kanat açısından da zorlu bir şekilde yaşanmıştır; zira arkasında geniş halk kitlelerinin desteğini beklerken, davanın ilk dönemlerinde yalnız kaldıklarını düşünmeleri, hem cezaevindeki askerler, hem de dışarıda, görevine devam eden askerler için büyük birer hayal kırıklığı olmuştur.

Genel olarak Ergenekon ve Balyoz davaları, asker-devlet ilişkilerinin son yıllarda fazlası ile gerilmesi adına bir mihenk taşı niteliğindedir. Eskiden bu gerilimler, genellikle, bir askeri darbe ile sonuçlanırken, mevcut süreçte her iki tarafın da sessiz kalmayı tercih ettiği görülmüştür. Mevzu bahis olan davalar askeri kanadın süreci kendi lehine toparlaması adına kabuğuna çekilmesine neden olmuştur.

Devlet kanadı ise süreci uzaktan takip ederek ve konuya dair aşırılıkçı görüşler ortaya koymaktan uzak durmaya çalışarak dava sonucuna göre hareket etme kararı almıştır (Saygun, 2012: 317). Ancak sürecin her iki tarafın imajı ve ilişkilerinin iyi yönde ilerlemesi adına önemli bir engeldir.

Davalar haricinde, 2007 yılından 2013 yılına kadar asker-devlet ilişkilerinde olumlu bir seyir gözlemlenmemiştir. Bu durum, geçmiş bir kenara bırakıldığında, Türkiye'de asker-devlet ilişkilerinin geleceği adına karamsar bir tablonun ortaya konmasına neden olmuştur; kamuoyunda hâkim olan görüş, Türkiye'nin bu olumsuz ilişki ağından, özellikle kendi iç güvenlik konuları ekseninde, kendisine olumlu bir çıkarım sağlayamayacağı yönündedir (Saygun, 2012:341). Her ne kadar Ergenekon ve Balyoz davaları sürecinde, Türk halkının uzun yıllardır güveninin timsali olan silahlı kuvvetlerin imajının zedelenmesi söz konusu olsa da aynı durum devlet için de geçerli olmuş ve devletin uygulamalarının, askeriye-ninkiler kadar sorgulanması söz konusu olmuştur. Asker-devlet ilişkileri kadar her iki tarafın halk nezdindeki imajı büyük bir çıkmaza girmiştir.

2.1.3. Din-Siyaset Bağlantısı

Türklerin İslamiyet'i kabulü ile başlayan kültürel değişim süreci, zamanla kültürden siyasal alana dek uzanan geniş bir yelpazede İslamiyet'in Türk toplumunun hayatının her noktasına etki etmesini sağlamıştır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun 9. Padişahı olan Yavuz Sultan Selim'in İslamiyet'in kutsal emanetlerini Arap Yarımadası'ndan İstanbul'a taşıması ve halifeliliğin Osmanlı hanedanına geçmesi bir bakıma İslam'ın Osmanlı ve Türk dünyası üzerindeki önemini ve etkisini bir kat daha arttırmıştır. Bu süre zarfından sonra İslam'ın ve İslam'a dair tüm kuralların, Osmanlı'nın düzeni içerisinde kendisine daha fazla yer bulduğu gözlemlenmiştir (İnan, 2010: 65).

Osmanlı İmparatorluğu'nun son bulduğu ana dek süren düzen, 3 Mart 1924 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin hilafeti sistem içerisindeki önemli konumundan uzaklaştırarak kaldırması, İslam'ın Türk toplumu üzerindeki etkinliğinin bir gerilemesi olarak nitelendirilmiştir. Her ne kadar dönemin hükümeti hilafetin kullanılması yetkisini TBMM'ne bırakmış olsa da hilafetin kaldırıldığına dair tebliğler toplumsal olarak İslam'ın ülkedeki etkin kuvvetinin ortadan kaldırıldığı yönünde olmuştur. Her ne kadar ülkenin dini inanışında, İslami kuralların uygulanışında ve toplumun Müslüman kimliğe atfettiği önemin derecesinde bir azalma söz konusu olmamışsa da hilafetin kaldırılması, Türk halkı için anlaşılması zor bir dönem olmuştur (Bulaç, 2014: 321). 1924 yılı itibarı ile de yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda üzerine önemli atıflarda bulunulan laiklik felsefesi uygulamaya konmuş ve İslam'ın öğretilerinin halkın hayatından değil, ancak siyasetin işleyişinden sonsuza dek çıkarılması amaçlanmıştır. Dönemi içerisinde çeşitli isyanlara neden olan, bu kararı alanların “kafir” olarak nitelendirilmesine sebebiyet veren hilafetin kaldırılması ve laikliğin ülke siyasetine uygulanması süreci Türkiye’de din-siyaset ilişkisinin en az din-kültür ilişkisi kadar sıkıntılı bir sürece girmesine sebebiyet vermiştir. Laiklik olgusunun tam olarak algılanamaması ve bir dinsizlik propagandası olarak nitelendirilmesi din-siyaset ekseninde Türkiye’nin daha yeni kurulmuş bir ülkenin ilk adımlarında tökezlemesine neden olmuştur. Türkiye’de halen İslamiyet’in ülke yönetimindeki etkinliği, şariat hukukunun uygulanabilirliği ve laikliğin Türk siyasal kültüründe ne noktada olduğu algılanamamıştır ve tartışmalar her dönem çeşitli şekillerde devam etmektedir (Özdalga, 2013: 45).

Türkiye’de din ve siyasetin bu denli keskin bir ayrım içerisinde, birbirlerinden uzak hareket ediyor olması, dinin siyasetten kopmasından ziyade, dinin değişik formatlarda siyasetin içerisinde entegre edilmesine olanak tanımıştır. Buna dair ilk örnek, 1950 yılındaki genel seçimlerden, CHP’den ayrılarak kurduğu

DP ile galip çıkan Adnan Menderes'in siyasal yaklaşımlarıdır. Menderes, Türkiye'de ilk kez bu denli etkin bir şekilde "muhafazakar" bir politika izlemiş ve bu politikasına uygun geliştirdiği söylemlerle Türk halkının büyük bir çoğunluğunun beğenisini kazanmıştır. Bu vesile ile de muhafazakarlık, din-siyaset eksenin ilk kez bir çözüm yolu olarak ortaya çıkarak, laik bakış açısına alternatif olarak geliştirilmiştir. 1960 yılındaki darbe ile laiklik tartışmaları ilk kez yüksek derecede ortaya çıkmış ve yine 1960 yılında gerçekleşen askeri darbe ile de konu ciddi bir sorun haline dönüşmüştür (İnan, 2010: 78).

Şüphesiz bu süreç, Türkiye içerisinde dinin siyasetle iç içe sürdürülmesi konusunda aktif görev almak isteyen ve Türkiye'deki dini kesimlerin desteğini elde etmek isteyen birçok siyasal aktörü de harekete geçirmiştir. Özellikle 1970'lerin başı itibari ile Türkiye'de yaşanan siyasal kamplaşma, muhafazakar ve dini kesimlere mensup siyasetçilerin de kendilerine uygun bir yol bulma çabalarına sahne olmuştur. Bu süreçte Türk siyasi sahnesinde boy gösteren Necmettin Erbakan, 1970 yılında kuruluşunda görev aldığı MNP ile konuya başka bir boyut getirmiş ve siyasal anlamda da dini görüşün güçlü bir şekilde ifade edilebilmesi adına adım atmıştır. Ancak 1971 yılında askeri makamlarca yayınlanan muhtıra sürecinde, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez irtica tehdidinden bahsedilmiş ve bu tehdidin içerisinde yer aldığı belirtilerek MNP kapatılmıştır. Ancak Erbakan çizgisini tek etmemiş, 1972 bu sefer MSP'ni kurarak düşüncelerini siyasal arenada ayakta tutabilmek adına mücadele vermiştir. MSP'nin ömrü MNP'den daha uzun olmasına karşılık, 1980 yılında gerçekleştirilen Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki ikinci fiili askeri darbe olan 1980 darbesi sonrasında askeri yönetim, MSP gibi birçok partinin kapatılmasına ve siyasi liderlere uzun süreliğine bir siyasi yasak getirilmesine karar vermiştir (Özdalga, 2013: 66).

MNP ve MSP dönemlerinde istediği istikrarı ve başarıyı elde edemeyen Necmettin Erbakan ve mahiyetindekiler için 1990'lı yılların ortasında yükselişe geçen ve İslami yaklaşımlar temelinde milliyetçilik fikirleri ile geliştirilen “Milli Görüş” hareketi Necmettin Erbakan'ın kurduğu RP ile ilk kez iktidar olma şansını elde etmiştir. Bu durum Türkiye’de bir bölünmeyi de beraberinde getirmiştir. Buna göre laikliğin güçlü destekçileri ile siyasal İslam'ın destekçileri karşı karşıya gelmişlerdir. 1995 genel seçimlerinde RP'nin seçimlerden galip çıkması, süreci daha da gergin bir noktaya getirmiş ve 28 Şubat 1997 tarihinde “post-modern” darbe olarak görülen ve 1971 yılındaki askeri muhtıra ile benzerlikler taşıyan bir belge hükümete ulaştırılmıştır. Sürecin askeriye'nin istediği şekilde devam etmemesi sonucunda RP'nin önderliğindeki hükümet dağılmış ve RP kapatılmıştır (Bulaç, 2014: 325).

Muhafazakarlığa ve İslami görüşlerin siyasal alan uygulanmasına dair son örnek, 2002 yılındaki genel seçimlerde, Recep Tayyip Erdoğan önderliğindeki AKP'nin yakaladığı tek parti olma konumudur ve bu konum 16 yıllık süre zarfında hiç değişmeden devam etmiştir. Ancak, tıpkı Necmettin Erbakan'ın döneminde olduğu gibi, siyasal İslam ve muhafazakarlık üzerindeki laiklik baskısı ve konuya dair eleştiriler sürmektedir (İnan, 2010: 92). Mevcut süreçte de aynı zamanda ülkenin Cumhurbaşkanı olan Erdoğan'a yönelik sert eleştiriler söz konusudur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu günden bu yana devam eden laiklik ve dinin siyasal sistem içerisindeki konumu, sürekli olarak tartışılmalı da halen dinsiyasette muhafazakar kesimlerin istediği ve arzuladığı noktaya erişememiştir. Nüfusunun çok büyük bir bölümünün Müslüman olduğu ve İslam dinine mensup olduğu bir ülkede dinin siyasetteki yerinin halen tartışılıyor olması son derece doğal olsa da tartışmanın sürekli olarak askeri darbe ya da muhtıralarla engellenmesi bir o kadar problemlidir. Bunun temel olarak iki nedeni

bulunmaktadır. Birinci neden, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu andan itibaren, büyük ölçüde laik bir sisteme ve Batı'nın demokratik düzenine olan ilgisi ve tutkusudur. Bu noktada aşırılıkçı fikirlerin siyasette varlığı asla kabul görmemiş ve dini oluşumların siyaset içerisindeki faaliyetleri de bu bağlamda değerlendirilmiştir. Özellikle irticai faaliyet tehlikesinin sürekli olarak dile getirilmesi ve yine özellikle ülkenin askeri kanadının bu konuya sürekli olarak şerh koyması din-siyaset ilişkisinin sürekli olarak sorunlu bir şekilde ilerlemesine sebebiyet vermiştir. RP döneminde ülke yönetiminde dini kesimlerin fikirleri alınarak hareket edilmesi genel olarak kamuoyunu, laik kesimi ve orduyu fazlası ile rahatsız etmiştir. Bu rahatsızlığın karşısında da ordunun 28 Şubat 1997 tarihindeki muhtırası gelmiş ve Türkiye tekrardan siyasal ve ekonomik bir bunalımın içerisine sürüklenmiştir (Özdalga, 2013: 82). Başka bir deyişle Türkiye, laiklik ekseninde kendisini laiklik karşıtı sayılabilecek faktörlerden uzak tutmaya çalışmış ve bu konuya haddinden fazla hassasiyet göstermiştir.

İkinci neden, Türkiye'nin kimlik olarak Osmanlı'nın mirasını terk ettikten sonra kendisine hilafetin, İslam'ın ve Müslümanlığın öğretilerinden ve kurallarından ziyade, daha fazla Batı tarzı yönetime uygun bir siyasal sistem geliştirme çabalarının varlığıdır. Bu çabalar, zaman içerisinde üniter devlet yapısının varlığı ile tek merkezden tek bir sistem ile yönetim sürdürme arzusunu doğurmuştur. Bu arzunun gerçeğe dönebilmesi adına da dinin siyasetin içerisine karıştırılması, mevcut konumun korunması adına büyük bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu algı, RP döneminde bile bazı siyasal hamlelerin durdurulmasına ve Necmettin Erbakan'ın dikkatli hareket etmesine sebebiyet vermiştir. Bir başka deyişle Türkiye'deki alışlagelen mevcut düzen bir otokontrol sistemi geliştirmiş ve ülkenin başında hangi siyasal oluşum bulunursa bulunsun otokontrol sistemi kısıtlama getirilmesine neden olmuştur (Çarkoğlu ve Toprak, 2006: 33).

Muhafazakarlık Türkiye’de dönem dönem etkin olmuş, hatta bir siyasal partiyi ve lideri Türkiye’nin zirvesine kolayca ve hızlıca taşımıştır. Ancak bu yükselişin sonunda ortaya çıkan toplumsal çatışma ortamı ve siyasal alana dışarıdan müdahaleler hiçbir zaman sona ermemiştir; bu nedenle din-siyaset ilişkisinin Türkiye’de halen sorunlu olduğunu söylemek mümkündür. Bu sorunun çözümüne dair konsensüs sağlandığını ve geleceğe dair ılımlı bir siyasal ortamın olduğunu söylemek de son derece zordur. Zira mevcut süreçte hakim olan muhafazakar anlayışın ciddi tepkilerle karşılaşması, din ve siyaset olguları arasındaki çekişmenin halen bitmediğinin ve her iki tarafın bir araya gelmesi sonucunda sağlıklı bir rejimin inşa edilemediğinin açık birer göstergesidir (Bulaç, 2014: s. 332).

2.1.4. Sivil Toplum ve Seçkinler

Türkiye’de siyasal ortamın içerisine müdahil olmak adına birçok farklı faktörün ortaya çıkışı konusunda 1950’li yıllarda Adnan Menderes döneminin yönetim anlayışı önemli bir yer tutmaktadır. Bu dönemde, liberal sayılabilecek politikalar eşliğinde kendisini gösteren özel sektör ve yerli yatırımcının gücü, beraberinde yepyeni bir toplum kesimi yaratmış ve fırsatları değerlendiren girişimciler, zaman içerisinde hem siyaset arenası için finansal bir kaynak, hem de hem de işveren gücü dolayısı ile bir oy sağlayıcı kaynak haline gelmiştir. Bu dönem Türkiye’nin dönemin şartlarına uygun ilk elit ve burjuvazi kesimini yaratmıştır (Dursun, 2007: 27). Bu kesim, Menderes gibi tek parti rejimlerinin hakim olduğu dönemlerin her birinde Türkiye’de sıklıkla rastlanan bir grubu oluşturmuştur.

Menderes sonrası Türkiye’de de yine dönemin siyasal iradesi etrafında toplanan bir yatırımcı kesiminin, onlarla ortak hareket eden bir düşünce önderinin varlığına rastlanmaktadır. Bu düşünce önderleri edebiyatçı, gazeteci ya da öğretim görevlisi olabilmektedir. Ancak 1960’ların sonunda, Türkiye’nin askeri darbe tehditleri ile siyasal arenada bir stabilizasyon sağlayamaması sonucunda, özellikle

girişimci ve yatırımcı kesime mensup birey ve gruplar kendi kaderlerini belirlemek adına hareket etmeye başlamışlardır. Bugün Türkiye'nin son derece güçlü olan holdinglerin sahipleri Koç ve Sabancı aileleri, 1970'ler itibari ile kendi başlarına ayakta durmak ve siyasal iradede tam anlamı ile olmasa da genel olarak bağımsız hareket edebilmek adına, yurtdışı ortaklıklarını da kullanarak kendi stratejilerini belirlemeye başlamışlardır (Balcı, 2013: 118). Belki de bu aileler ve onlar gibi güçlü olan diğer şirket ve gruplar için o yıllarda en iyi yol ülke içerisindeki yapıya güvenmek değil, kendi sistemlerini inşa etmek ve ona güven beslemek olmuştur.

Türkiye içerisinde gücün bir başka odağı ve elit kesime mensup olarak değerlendirilebilecek olan grup gayrimüslimlerdir. Gerek Yahudi, gerek Ermeni, gerekse de Rum olsunlar, atalarının yüzyıllardır ikamet ettiği topraklarda yatırımları bulunan gayrimüslimler, yine Menderes döneminde, İkinci Dünya Savaşı'nın da ruhsal ve finansal baskılarından kurtulmak adına Türkiye'yi tercih etmiş ve burada da son derece büyük bir memnuniyetle karşılanmışlardır. Zaten atalarının da toprakları olan bu ülkede yabancılık çekmeyeceklerine inanan gayrimüslimler, yatırımlarını ve kazanç beklentilerini Türkiye üzerinde konuşlanmışlardır. Türkiye'nin hem kanuni hem de insani anlamda onları desteklemesi, Türkiye'de kendilerini ziyadesi ile güçlü hissetmelerine olanak tanımıştır. Gayrimüslimlerin güçlendikleri alanlar, yıllar içerisinde borsa, bankacılık, finans ve medya sektörleridir. Bugün de halen bu kesimin, mevzu bahis olan alanlarda etkinliği sürmektedir (Balcı, 2013: 165).

Ancak 1980'lerin sonu, tüm Türkiye'yi olduğu gibi bu seçkin ve elit algıya sahip kesimi de pozitif yönlü etkilemiştir. Özellikle Turgut Özal'ın inşa etmeye çalıştığı liberal ekonomik sistem, Türkiye'nin kendisini dışa açabilmesi konusunda önemli bir atılım olmuş ve böylelikle de Türkiye içerisindeki seçkin kesim bu süreçte kendisine farklı çıkarlar sağlamıştır. Kimi medya yönünden güçlenerek kendisini siyasal iradeye daha güçlü ifade edebilme şansı elde etmiş, kimi de finansal anlamda büyüyerek, tıpkı ABD'de olduğu gibi siyasal iradenin, etkisini mutlak olarak göz

önünde bulundurması gereken bir aktör haline gelmiştir. Mevcut dönemin Türkiye’inde sürekli olarak medyada kamuoyunun bilgisine sunulan işadamlarının ve girişimcilerin isimleri, yaşadıkları olaylar, yatırımları, siyasal irade ile olan ilişkileri ve Türkiye’nin konjonktürel durumuna olan yaklaşımları, artık ülkenin politikalarında önemli bir yer tutmaktadır (Dursun, 2007: 114).

Tüm bu girişimci kesiminin, sadece kendi güçleri ile siyasal süreci etkilemeye çalışmadıkları, aynı zamanda ellerindeki medya gücünü de kullanarak kendi çıkarları doğrultusunda adım attıklarını görmek mümkündür. Öte yandan seçkin kesiminin desteklediği sivil toplum oluşumları da artık Türk siyaseti için iyiden iyiye bir aktör haline gelebilmiştir. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği başta olmak üzere birçok sivil toplum kuruluşunun, Türkiye’nin sosyo-politik konularında dair yaklaşımlar ve yönlendirmeleri, aynı zamanda seçkin kesimden aldıkları yüksek düzeydeki destek, onların da batı tarzında siyasal karar alma sürecinin bir parçası haline gelmelerine olanak tanımıştır. Her ne kadar sivil toplum gruplarının Türkiye’nin siyasal hayatında güçlü bir yeri olmasa da giderek güçlendiklerini ve siyasal iradenin aldığı kararlara çeşitli şerhler koyarak süreci kendi beklentileri yönünde etkilemeye çalıştıkları görülmektedir. 2013 yılı içerisinde ortaya çıkan ve Türkiye’de geniş yankılar uyandıran, iktidar partisi tarafından “darbe girişimi” şeklinde değerlendirilen “Gezi Parkı Olayları” süre zarfında her ne kadar marjinal grupların eylemlerine rastlanmış olsa da aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının da süreçte aktif rol almaya çalıştıkları ve sürecin olumlu bir şekilde sonlandırılabilmesi adına kendi fikirlerini kamuoyu ve siyasal iradeye duyurmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir (Balcı, 2013: 221).

Türkiye seçkin kesimin ve sivil toplum oluşumlarının çok güçlü olmasa da siyaset arenasına etki etmeye çalıştığı bir dönem yaşamaktadır. Ancak bu dönem, batı tarzı demokrasilerin içerisinde bulunduğu kadar etkin, güçlü ve sürekliliği olacak türden değildir. Bunun temel nedeni, Türkiye’deki siyaset ve demokrasi

algılarının halen batı tarzına denk gelmemiş olması ve halkın gücünün sadece sandık başında oy kullanmakla sınırlandırılıyor olmasıdır. ABD ve Avrupa (ya da AB) gibi ülke ve bölgelerde halkın, özellikle de sivil toplum oluşumlarının sosyo-politik ve sosyo-ekonomik konulara müdahalesi doğrudan olabilmekte ve peşlerinden milyonları sürükleyebilmektedirler. Aynı zamanda, yine bu ülke bölgelerde, seçkin kesiminin ülkenin yönetimi açısından fikirleri değerlendirilmekte ve gelecek süreç için belirleyici olabilmektedir (Dursun, 2007: 221).

2.1.5. Siyaset-Medya İlişkileri

Medyanın gücü 1960'lı yıllardan itibaren siyasal sistemin önemli yönlendiricilerinden biri haline gelmiştir. Hatta ilerleyen yıllarda, kimi teorisyenler ve araştırmacılar açısından medya uluslararası ilişkiler sistematığı içerisinde önemli ve etkili bir aktör haline gelmiştir. Bu tip bir aktörün bir ülke içerisinde siyasal sistemi yönlendirme konusunda güçlü olması da yine zaman içerisinde mümkün hale gelmiştir. Öyle ki ya medya sistemi yönlendirmiş ya da yönetme erkine sahip olanlar sistemi yönlendirmek adına medyayı kullanmışlardır. Bu konunun ilk ve en belirgin örnekleri ABD ve İngiltere'de görülmüştür (Dursun, 2004: 23). Böylelikle de dünyada ilk kez bu ülkelerde medya kuruluşları birer holding haline gelmiştir.

Medya iki açıdan siyasal sistematik içerisinde son derece büyük öneme sahiptir. Bunlardan ilki kamuoyundaki siyasal algının yönlendirilmesi adına siyasal oluşumların her birinin en azından bir medya kuruluşu ile ortak hareket ettiği, hatta bir ya da birden fazla medya kuruluşunu yönetmeye çalışmaktadır (Dursun, 2004: 34). Böylelikle sürecin bir siyasal oluşum, lider ya da grup çıkarına yönlendirilmesi ve kamuoyundaki yönlendirmenin şartlara bağlı olarak pozitif ya da negatif olması muhtemel hale gelmektedir.

İkinci önemli nokta, bilhassa gelişmiş ülkelerde rastlandığı üzere medya kuruluşlarının güçlü bir yapılanma ile sistemin içerisinde sürekli ayakta kalması ve

siyasal sistemi, siyasal aktörleri ve grupları yönlendirme becerisine sahip olmasıdır. ABD'de bu durum için "Başkanı belirleyen en önemli faktör onun medya ile ne yaptığıdır!" denmektedir (Dursun, 2004: 38). Bunun temel nedeni bir siyasal figürün mutlak olarak medya bağının olması ve bu bağın olumlu şekilde kurulmasının gerekliliğidir. Bu nedenle de dünyanın birçok ülkesinde siyasal aktörler mutlak olarak medya ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmakta ve kendisini bu tehlikeli ve bir o kadar da etkili mecrada hayatta tutmaya uğraşmaktadır.

Ancak medya ile siyasal alanın yakınlaşması her zaman beklenen sonuçları doğurmamakta ve her iki tarafın da, çoğunlukla da siyasal aktörlerin zararına olacak sorunların baş göstermesine sebebiyet verebilmektedir. Bir siyasal başarısızlığın üzeri medyanın desteği ile kapatılabileceği gibi, aynı medya bu başarısızlığın boyutlarını tırmandırarak kamuoyuna gösterebilecek ve böylelikle bir anda sürecin yönetimini elinde bulunduran taraf haline gelebilecektir. Ancak kimi zaman, gelişmekte olan ülkelerde sık yaşanmak sureti ile siyasal bir aktörün, bilhassa da tek adam hakimiyetindeki yönetimlerin, kendileri ile ters düşen medya organları ile anlaşmazlıklarını çözmek adına o medya grubunun faaliyetlerini durdurmak adına mücadele ettiği ve başarılı da olduğu gözlemlenmektedir (Adaklı, 2010: 81). Bu açıdan medya-siyaset yakınlaşması son derece hassas dengeler üzerine kurulu bir yapıdadır. Bu nedenle de iki taraf arasında yaşanabilecek her türlü olay sürpriz olarak nitelendirilmemektedir. 2008 küresel finansal krizi sürecinde medya, ABD ve bu kriz sürecini en derin şekli ile yaşayan ülkelerde siyasi karakterlere fazlası ile saldırmış ve finansal analizler yaparak kamuoyunun kafasını karıştırmaktansa daha kısa yoldan daha net hedefler göstermeyi tercih etmiştir.

Tüm bunlar bir arada değerlendirildiğinde medya çok güçlü bir algı yönetici araç olarak değerlendirilebilir. Diktatörlük rejimlerinde liderlerin baskı araçları kadar propaganda araçları da söz konusu olmuş ve bu araçlar arasında medya son derece önemli bir yer tutmuştur. Geçmişte bu görevi gazeteler ve radyolar ziyadesi ile iyi bir

şekilde yerine getirirken, zamanla televizyon, billboardlar ve internet temelli iletişim araçları bu görevi devralmış ve daha etkili bir biçimde sürdürmüşlerdir.

Türkiye de Cumhuriyetin ilanından bu yana medyanın siyaset içerisinde olduğu, ancak çoğunlukla sistemin medya kuruluşlarını yönettiği bir ülkedir. Bunda, Türkiye'de uzun yıllar, çok sayıda medya kuruluşunun bulunmamasının, elde var olanların da siyasal sistem içerisinde itaatkar bir yapıda yazın hayatını sürdürmüş olmasıdır. Aslında Türkiye'de medya üzerinden kamuoyu baskısı oluşturulmasına dair bir fikrin uzun yıllar gerçekleşmemesi ve medyanın da bu tip bir durumu değiştirmek niyetinde olmaması mevcut sistemin korunmasına izin vermiştir (Akçalı: 2002, 44).

Bu noktada 1980'li yılların sonunun ve 1990'lı yılların başının siyaset-medya ilişkisi adına Türkiye'de çok önemli dönemler olduğu söylenebilir. 1980'lerin sonuna doğru Türk medyasında, dönemin Başbakan'ı Turgut Özal'ın da teşvikleri ile sayıları artan medya şirketleri için bir Amerikan modeli benimsenmiş ve sadece yazılı basın değil, sayılarının arttırılması ile TV kanalları üzerinde de güçlü ve rekabetçi bir ortamın yaratılmasına çalışılmıştır. Ancak, öte yandan sayıları artan medya şirketlerinin siyasal aktörler ile olan ilişkileri de hızla gelişmeye başlamıştır. Bu dönemde Türkiye'de ilk kez bir siyasal parti, siyasal aktör ve lider hakkında sürekliliği olan, kamuoyunu teşvik edici ve algı yönlendirici haberler yer almaya başlamıştır. Bu durum, Türk medyası için de Türk siyasal hayatı için de bir ilktir ve gelecek süreç için bir mesaj niteliği taşımaktadır. Özellikle 1980'lerin sonu için tek adam yönetiminin ve bu yönetimin destek gördüğü bir ortamda devlet televizyonu başta olmak üzere birçok medya kuruluşu, genel olarak aynı konulara değinmekte ve aynı noktalarda eleştiri getirerek aynı konulara destek vermişlerdir (Dursun, 2004: 111). Dönemin çok fazla takip edilen gazeteleri olan Cumhuriyet, Hürriyet ve Milliyet, dönemsel olarak ortak hareket etmiş ve süreçte ön plana çıkan siyasal aktör oluşumları aynı şekilde ele almışlardır. Bu durum siyasal yönetimde olduğu kadar

medya içerisinde de bir "tek" ve "ortak" yapının oluşmasına sebebiyet vermiştir. Böylelikle de siyasal sürece paralel ve onunla aynı anda hareket eden bir medya kültürü yaratılmaya çalışılmıştır. Yine bu dönemde, tüm dünyada olduğu gibi Türk medyasında da önemli bir finansal büyüme söz konusu olmuş ve bu finansal büyüme mevcut süreç için olmasa bile gelecek adına medyanın gücünün inşası için önemli bir adımı teşkil etmiştir (Adaklı, 2010: 122).

1990'lı yıllara bakıldığında ise Türkiye'de medyanın gücünün, hızlı ve eskisine nazaran daha etkili bir biçimde arttığını görmek mümkündür. Mevcut medya şirketlerinin birden fazla medya organı ile kamuoyuna bilgi verir hale gelmesi ve televizyon ile gazete ve dergi sayısının giderek artması, sadece siyaset ile medya alanlarının birbiri ile rekabet etmesine değil, aynı zamanda medya şirketlerinin de birbirleri ile rekabet halinde olmalarına neden olmuştur. Bu süre zarfında da kamuoyunun yoğun ilgisi ile finansal anlamda büyüyen medya şirketleri, Türkiye'de birer holdinge dönüşmeye başlamış, doğrudan bir şekilde bu durum ülkenin her alanında bir şekilde söz sahibi olmalarına fırsat tanımıştır. 1993 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın vefatı sonrasında ülkede yaşanan siyasal boşluk da Türkiye'de medyanın giderek güçlenmesine ve kendisine siyasal alan içerisinde önemli bir yer edinmesine fırsat sunmuştur (Dursun, 2004: 117).

Türkiye'de medyanın gücünün yükselişine dair en önemli gösterge, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde önemli bir yer olan 28 Şubat 1997 tarihli asker-sivil yönetim çekişmesinin yaşandığı sorun süre zarfında Türk medyasının tutumudur. Süreci kamuoyuna yakından aktarmak isteyen, Türkiye'nin önde gelen medya yöneticilerinin, daha sonraki yıllarda açıklanan askeri yöneticilerle olan görüşmeleri sonucunda Türk medyası, yaşananları sivil yönetimden önce öğrenmiş, görüntülemiş ve basın-yayın organlarında kullanmıştır. Bu sorunun yaşandığı süre zarfında Türk medyası konuya herhangi bir yerinden müdahil olmayı başarmış ve böylelikle de süreci hem aktarma hem de bir şekilde yönlendirme fırsatı bulmuştur. Gerek ülke

dışındaki Türk düşünce önderlerinin, gerek yabancı bürokratların, gerekse de askeri yöneticilerin açıklamaları, dönemin sivil yönetiminin içerisinde bulunan, hatta Başbakan olan aktörlerden daha fazla medya organlarında yer bulmuştur. Bu noktada medyanın, mevcut siyasal rejime sanki “git” mesajı verircesine hareket ettiği ve askeri yöneticiler ile ortak hareket ettiği düşüncesi kamuoyu üzerinde oluşmuştur (Akçalı, 2002: 211). Bu durum da Türkiye’de ilk kez medyanın siyasal rejim belirlenmesi konusunda ne denli güçlü bir şekilde hareket edebildiğinin bir ispatı olmuştur.²⁸ Şubat süreci, Türkiye için medya yönetimi anlamında önemli bölünmelerin ve kamplaşmaların da bir bakıma fiziki anlamda gözlemlenebilmesi adına ilk adım olmuştur. Bu tarih sonrasında, muhafazakar, sağcı, solcu, liberal ve demokrat kanatlara yakın medya kuruluşlarının ortaya çıktığı ve her birinin mensubu oldukları kanada sonuna kadar destek verecek şekilde yayıncılık yaptıkları gözlemlenmiştir.

2000’li yıllar medya ile siyasi irade arasındaki çekişmenin en tepeye çıktığı, ancak bu noktada galibin siyasal irade olarak görüldüğü bir dönemi ifade etmektedir. 2002 yılında önemli bir değişimle muhafazakar ancak bir o kadar da demokrat ve liberal bir siyasal yapılanmanın, AKP hükümetinin yönetim erkini ele geçirmesi ile birlikte, Türkiye’de medya alanında da ciddi gelişmeler, değişimler ve tartışmalı durumlar ortaya çıkmıştır (Yanardağ, 2008: 149).

2006 yılı itibari ile AKP hükümeti ve Türkiye’nin en büyük medya kuruluşlarından Doğan Medya arasında yaşanan gerilim de AKP hükümeti, yayın politikası ve vergi konularındaki anlaşmazlıklar nedeni ile medya grubuna yüklü bir ceza kesmiştir. Aslında bu ceza, AKP hükümetinin Türkiye’deki tüm medya kuruluşlarına verdiği bir mesaj niteliğindedir. Öyle ki Doğan Medya’nın çarptırıldığı tarihi cezanın, sadece bilinen konular nedeni ile olmadığına dair ciddi eleştiriler ve kritikler söz konusu olmuştur. Bu eleştiri ve kritiklerin başında AKP hükümeti ve kendisine yakın medya çevrelerinde Doğan Medya şirketinin ve şirketin sahibi Aydın

Doğan'ın Türkiye'deki siyasal sistemin yönlendirilmesi konusun önemli bir role ve etkinliğe sahiptir; böylelikle Doğan Medya'nın ve Doğan'ın aynı sorunu AKP hükümetinin başına açmaması adına kendisine ciddi bir mesaj verilmesi şart olarak görülmüştür. Bu nedenle de iki tarafın ilişkisi ve çekişmesi Türkiye'de medya-siyasal irade ilişkilerine dair farklı bir örneği teşkil etmiştir (Adaklı, 2010: 181).

Bu sorunun haricinde, geçmişte ilk emareleri görülen medyanın siyasal kamplara yakınlaşması ve aralarında bölüştürülmesi durumu, 2002 sonrası Türkiye'nin bir gerçeği olarak ortaya çıkmıştır. AKP hükümeti çevresinde toplanan ve hükümet destekçisi olarak yayın politikası yürüten medya kuruluşları ile birlikte, muhalif kanadın her bir aktörüne destek veren medya şirketleri arasında bir çekişme ve karşıtlık söz konusu olmuştur. Bu çekişme zamanla ciddi tartışmaların medya kanadından siyasal alana, siyasal alandan da medya kanadına sıçramasına sebebiyet vermiştir. Belki de dünyada çok sık örneği görülmeyecek şekilde, bir ülkede medya kuruluşları tıpkı siyasal partiler ve siyasal ideolojiler gibi birbirine düşman hale gelmiştir. Bu düşmanlık toplumsal kamplaşmaların da fitilini ateşlemekle birlikte seçim süreçlerine, son dönemlerde sıklıkla dile getirilen yeni anayasa sürecine, Kürt halkının şartlarının iyileştirilmesine dair olduğu dile getirilen çözüm sürecine ve Türkiye'nin yeni bir kimlik kazanma sürecine darbe vurmaktadır. Bu nedenle de konunun ciddi şekilde tartışmalar eşliğinde değerlendirilmesi mümkün olmaktadır; herhangi bir konsensüs sağlanması medya alanında tıpkı siyasal alandaki gibi çatışmaları beraberinde getirmektedir (Yanardağ, 2008: 156). Türkiye'deki medya kuruluşları, ne denli güçlü, ne denli etkili ve ne denli geniş kitlelere hitap ediyor olurlarsa olsunlar, mutlak olarak, güçlerinin sürekli olabilmesi adına bir siyasal oluşum, grup ya da aktör ile olan yakınlıklarının mümkün kılınması gerekmektedir. Aksi takdirde mevzu bahis olan medya kuruluşunun yayın hayatını sürdürmesi mümkün olamamaktadır.

Medyanın Türkiye'de güçlenmesi ve siyasal alanda etkin bir aktör haline gelmesi, gelişmiş ülkelerdeki medya organlarının aksine birkaç açıdan daha geç olmuştur. Hatta Türkiye'deki medya gücünün halen beklendiği kadar etkili olmadığını söylemek mümkündür. Dünyanın birçok gelişmiş ülkesinde medya organlarını finansal anlamda son derece güçlü hale gelmişlerdir ve bu güçlerini siyasilerin kendilerine sağladığı destekten değil, kendilerini takip eden halktan ve halkın bu yakın takibine paralel olarak reklam veren kuruluşların sayısı ile reklama harcadıkları bütçelerden almaktadırlar. Sonuç olarak da medya ile siyasiler arasında güçlü bir bağ oluşmaktadır. Bu noktada siyasilerin medyayı etkilemesinden ziyade medyanın siyasileri yönlendirmesi daha belirgin hale gelmektedir.

Türkiye'de ise siyasal grupların medya şirketlerini yönetme, satın alma ve hatta kendi medya organlarını kuruyor olmaları konuyu başka bir noktaya taşımaktadır. Aynı zamanda medya şirketlerinin çok büyük bir bölümünün Türkiye'de mevcut iktidar ya da güçlü olan siyasal aktör karşısında itaatkar bir tutum sergilemesi medyanın güçlü olmak adına atabileceği tüm adımların önüne bir set çekmektedir. Bir diğer deyişle Türkiye'de medya zaman zaman, kendi kendisini sınırlamaktadır. Mutlak olarak Türkiye'de de elimdeki finansal ve kamusal etkileme gücünün varlığı ile siyasal sürece dolaylı olarak müdahil olmaya çalışan medya grupları da mevcuttur; fakat bu grupların dönemsel olarak siyasal alana müdahaleleri güçlerinin sürekliliğini kesintiye uğratmaktadır.

Ülke içerisinde medyanın bu denli güçlü olup siyasi erki yönlendirme gücünün olması da tartışılan konulardan biridir ve Türkiye'de de bu konu 1990'ların ortasından bu yana yüksek sesle tartışılmaktadır. Kamuoyunda, bir siyasi parti ya da oluşumun kendisi ile yakın olan ya da kendisine ait bir medya kuruluşunun varlığını elzem gören bir kesim mevcut olmakla birlikte, medyanın sadece araştırdıkları ve gördükleri neticesinde bit kanaat yaratmaya çalışması gerektiğine inanan bir kesim de söz konusudur. Ancak 2000'lerin başında Türk toplumunda, medya şirketlerinin

siyasi partiler ve gruplar nezdinde kamplaşmasının kaçınılmaz bir son olduğuna ve normal karşılanması gerektiğine dair güçlü bir kanaat oluşmaktadır. Bu durumu tehlikeli bulan küçük çaplı bir elit olarak nitelendirilebilecek kesim, zaten hali hazırda var olan çatışmaların medya üzerinden tüm kamuoyuna sunulmasının Türkiye'nin yakın geçmişinde, 1970'li yıllarda yaşadığı çatışma ortamının tekrar ortaya çıkmasından çekinmektedir. Türkiye'de medyanın değişken ve önceden kestirilemeyen tutumu sürekli olarak tenkit edilmektedir ki uzun yıllardır kamplaşma ve finansal kaygılar temelinde süren medya yönetimi ülkenin siyasal istikrarı ve karşılıklı hoşgörü ortamını tehlikeye sokmaktadır. Bu tehlike sadece dönemlik olmamakta, tarihin güçlü hafızası ile gelecek zaman dilimine ve medya yönetimi algısına da sirayet etmektedir.

2.2. SİYASAL KÜLTÜRÜN TEMEL YANSIMASI OLARAK İKTİDAR-MEŞRUIYET İLİŞKİSELLİĞİ

Siyasal anlamda gücü elde tutmak, tarih boyunca, hiçbir ırk ya da ülke ayırt etmeden, hükmetmeyi ve kimi zaman da zulmetmeyi gerektirmiştir. Dünya üzerinde savaşların azalması ile birlikte de bu hükmetme ve zulüm, yerini yönlendirmeye ve çıkar için mücadeleye bırakmıştır. Özellikle demokrasi temelinde siyasal yönetim erkini elinde bulunduran taraflar için bir ülkenin tüm faktörlerini kendi çıkarları adına kullanmak, beklenmedik şekilde bir alışkanlığa ve tutkuya dönüşmüştür. Bu konu, Antik Yunan'daki güç mücadelelerinden bu yana tartışılmaktadır ve konunun temelinde iktidar ile meşruiyet arasındaki ilişki yatmaktadır.

Uzun yıllardır tartışılan bu konu için ilk düşünceler, tiranlığın meşru sayıldığı Roma İmparatorluğu dönemine denk düşmektedir. Cicero, iktidarı elinde bulunduran tarafların her zaman meşru olarak o görevi ellerinde bulundurdıklarına inanılamayacağını ve iktidarın elde etme süreci ile onu sürdürme sürecinin dikkatli bir şekilde incelenerek meşruiyet kavramından bahsedilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Cicero, algı olarak iktidarı elde tutan tüm tarafların bir şekilde meşru görüldüğünü ya da kendilerini meşru olarak gösterdiklerini dile getirmiştir; fakat Cicero için bu durum meşruiyete gölge düşüren en temel faktördür ve bu tip bir tutum, sürekli olacak şekilde siyasetin kanunsuzluğa denk düşeceğine ve her iktidar gücünü elde edene illegal tutumlar sergilemesi konusunda hak vereceğine delalettir. Bu nedenle Cicero iktidar ile meşruiyet arasında bir bağ olduğunu kabul etmemiş ve eğer bir bağ olarsa da bunun, iktidarın elde edilişi ile başladığını belirtmiştir (Fontana, 2013: 71-73).

Roma öğretilerini takiben, İtalyan kent devletleri döneminde ünlü siyaset düşünürü Niccolò Machiavelli de iktidar-meşruiyet ilişkisini değerlendirmiş, ancak Cicero gibi bu konuyu ilk ele alan düşünürlerden birinin tam zıttı olarak görüş beyanında bulunmuştur. Machiavelli için iktidar elde edilebilecek en büyük güçtür; bu nedenle onu elde etmek bir devlet adamının ya da siyasetçinin en büyük emeli olmaktadır. Ancak bu başarı düşünüldüğü kadar kolay elde edilmemekte ve savaşlar, iktidar gücünü elde etmek adına eskisi kadar yeterli görülmemektedir. Bu nedenle de Machiavelli “Amaca giden her yol mubahtır!” sözü ile süreci kendisi açısından son derece net bir şekilde açıklamıştır. Machiavelli iktidarın meşru olup olmamasından ziyade ne denli güçlü elde edilip ne denli güçlü olarak idare ettirildiğini sorgulamaktadır (Russell, 2012: 42-44). Bu açıdan demokrasinin bir devlet adamına ya da siyasetçiye sağlayacağı, halktan gelen meşru güç tam olarak kalıcı ve sürdürülebilir değildir. Aksine, bu durum belirli meşruiyet risklerini getirebilmektedir. Çünkü asıl güç halk ya da onların oyları değil, devlet adamının ya da siyasetçinin sahip olduğu para, askeri güç ve siyasal zekadır. Tüm bu faktörler bir devlet adamını ya da siyasetçiyi iktidarın mutlak hakimi kılar ve meşruiyet konusunu tartışmak adına herhangi bir faktör de kalmaz (Russell, 2012: 45).

Öğreti olarak aynı kökenden ve toplum yapısından gelen, ancak birbirlerinden farklı yüzyıllarda yaşamış iki önemli düşünürün yaklaşımları, iktidar-meşruiyet

ekseninde konunun ne denli yozlaştığını göstermektedir. Cicero için her şey demokrasinin öğretileri ile şekillendirilmeli iken Machiavelli konuyu tamamı ile güç ile ilişkilendirmiş ve iktidarın elde edilmesi ile sürdürülmesi süre zarfında siyasal ahlaktan ziyade ne denli güçlü hareket edildiğine bakılması gerektiğine inanmaktadır. Her iki düşünürün de dönemsel olarak değişime ayak uyduracak şekilde fikirlerine yön verdiklerini görmek mümkündür. Zira siyasal düşüncede de değişimler dönemsel olarak daha da sertleşmiştir ve yönetici sınıfının en iyiyi uygulaması konusundaki umut kaybolmuştur. Bunun temel nedeni, zaman içerisinde iktidar ve güç mücadelesinin ulusal alandan uluslararası alana taşınmış olması ve iktidar gücünü elinde bulunduran sınıfın doyumsuz tutumudur. Bu durum zaman içerisinde daha da zorlu bir hal almış ve geçmişte tiranlardan çekinen insanoğlu için diktatörlük gibi yönetim şekli ve yöneticiler ortaya çıkmıştır. Demokrasi ihtiyacına yapılan vurgulara karşılık demokrasinin dahi kendi içerisinde iktidar-meşruiyet sorunları ve ikilemleri yaşandığı gözlemlenmiştir.

Bu konuya dair önemli yaklaşımlardan biri de uluslararası ilişkilerin hakim teorisi Realist paradigmadan gelmektedir. İktidarın yapabileceklerini tamamı ile insan doğasına bağlayan Realizm, insan doğasının kötü olduğuna dayanan yaklaşımından yola çıkarak iktidarın her ne noktada olursa olsun meşruiyetini yitirme olasılığının son derece yüksek olduğunu dile getirmektedir (Canetti, 2012: 125). Realizm adına insan kendi kendisine bir legal duruş sergileyemeyerek zamanla kendi çıkarları için tüm süreci illegal haline dönüştürebilecek ve görevin başında meşru olarak üstlendiği görevdeki konumu gayrimeşru hale gelebilecektir. Bu durumun engellenmesi adına Realist paradigma kanunların sert ve net bir biçimde oluşturulması gerektiğini, böylelikle iktidar erkini elinde bulundururken meşruiyetini yitiren birey ve grupların görevlerinden uzaklaştırılarak yerlerine bu süreci daha düzgün şekilde yönetebilecek bireylerin getirilmesi gerekmektedir. Realizm için

önemli olan gayri meşru tutum ve davranışların her seferinde daha gerçekleştirilmesini sağlamaktır (Canetti, 2012: 129).

Günümüzde ise demokrasinin artık bir siyasal ortam için vazgeçilmez görüldüğü süreçte, iktidar gücünün seçimler aracılığı ile siyasetçilere bir meşruiyet kazandırdığı görülmektedir. Ancak halen bu meşruiyet durumunun tartışmalı olduğu düşünülmektedir. Buna göre iktidar gücünü daha fazla elinde tutan taraflar, zamanla bu gücü devlet ya da kamu çıkarlarından ziyade kendi çıkarları için kullanmakta ve böylelikle de elde ettikleri iktidar gücünün sağladığı olumlu etkilerden kaçınmaktadırlar. Aksine daha fazla olumsuz tutum ve davranış adına bir çaba sarf etmektedirler ki, zaman içerisinde siyasetçi ve bürokratlarda görülen psikolojik yıpranmanın nedeni iktidar gücü ile bu gücü meşru olarak elde etmek ya da meşru olarak sürdürebilmek arasındaki çelişkidir. Halk, verdiği oylarla bir siyasetçiyi iktidarın tepesinde ya da iktidar kademelerinin herhangi bir yerinde konumlandırabilmektedir (Poulantzas, 1992: 88). Fakat bu konumlandırma, bir iktidar yönetimi için yürütülecek tüm faaliyetlerin, yapılabilecek tüm çalışmaların ve söylenebilecek tüm sözlerin doğru olacağı anlamını taşımamaktadır. İktidar büyük bir sorumluluk getiriyor olmasına mevki elde eden bireyler için bu durum sorumluluktan ziyade güçlü olmak ve kalabilmek adına bir mücadele sürecidir.

Yanlış tutumlar bir kenara bırakıldığı süre zarfında, kimileri için iktidar ile meşruiyet arasında doğrudan bir bağ vardır ve halk, demokratik bir düzen içerisinde temsilcisine verdiği oylar ile onun tüm tutumları için bir bakıma peşinen destek ve onay vermiş olmaktadır. Ancak bu durumun sınırlarının doğru şekilde çizilmesi büyük bir zorunluluk arz etmektedir. Aksi takdirde iktidar, belirli bir zümre için kendi çıkarlarının savunulması ve korunması adına bir araçtan başka bir şey olmayacaktır. Öte yandan iktidarın gücü doğru bir şekilde elde tutulduğu süre zarfında meşruiyet doğrudan ve kendiliğinden ortaya çıkmakta ve tüm siyasal faaliyet için tetikleyici bir güç haline gelebilmektedir. Yine de bu durum çok sık

rastlanmamakta, hatta en demokratik uygulamaların gerçekleştirildiği ülkelerde dahi iktidar-meşruiyet ilişkisi sorunu halen yaşanmaktadır.

Bu konunun belki de en önemli özelliği bu noktada ortaya çıkmaktadır: Demokratik olup olmadığına bakılmaksızın tüm rejimler ve tüm siyasal kültürler için iktidar-meşruiyet ilişkisi büyük bir sorun haline dönüşebilmektedir. Büyük vaatlerle iktidara gelen ve bu vaatlerinin bir kısmını iktidar sürecinin ilk döneminde gerçekleştirerek daha fazla destek toplayan devlet adamları için asıl sınav bu süreç sonrasında ortaya çıkmaktadır. Süreci iyi yönetememek ve iktidarı bireysel çıkarları gerçekleştirebilmek adına bir çıkar aracı olarak görmek bir devlet adamı adına en büyük sorunu teşkil edecektir. Zamanla halkın azalan desteği ve artan muhalefet baskısı siyasi faaliyetlerin daha fazla sorgulanmasına yol açacaktır. Bu nedenle iktidarı şüursuzca kullanan taraflar için meşru işlerin altına imza atmak zamanla daha da zorlaşmakta ve halkın zamanında meşru kıldığı tüm konumlar ve faaliyetler giderek daha fazla illegal olarak görülmekte ve iktidarın geleceğini ortadan kaldırmaktadır (Poulantzas, 1992: 111).

İktidar-meşruiyet ilişkiselliği konusunda konuyu devletlerin gelişmişlik seviyesine göre incelemek de konuyu daha iyi anlamak adına yararlı olacaktır. Buna göre, bir yanda gelişmiş ülkeler, diğer yanda ise gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler açısından iktidar ve meşruiyet arasındaki ilişki farklı şekillerde cereyan edebilmektedir. Gelişmiş ülkeler açısından, çoğunlukla yönetim şeklinin demokrasi ile ilintili olması iktidar erkini elinde bulunduran tarafların mutlak olarak bu güçlerini halktan almış olmalarıdır. Ancak diğer demokrasi anlayışlarına göre gelişmiş ülkelerde iktidarın meşru olarak görülebilmesi, büyük ölçüde gerçekleştirilen icraatlara bağlı olmaktadır. Eğer ki halk, kendisine gösterilen muameleden ve sunulan hizmetten memnun kalmazsa, tepki koyma konusunda demokratik bir çerçeve içerisinde varlığını hissettirebilecek, böylelikle de siyasal erkin sahibi olan taraflar bu durum karşısında hesap vermek ve belki de

görevlerinden ayrılmak durumunda kalacaklardır. Bu nedenle, çoğunlukla batı toplumlarında iktidar, bir meşruiyet aracı olmaktan ziyade, görevde kalmak adına sürekliliğin sağlanması için bir araçtır ve doğru şekilde kullanılmadığı takdirde iktidarı sarsabilmekte, böylelikle de meşruiyet durumu ortadan kalkmaktadır. Gelişmiş ülkelerde seçimle başa gelmiş olan liderler ve yöneticiler her ne şekilde bir ideolojik görüşe sahip olursa olsunlar ve ne denli güçlü olarak yönetimin tepesinde bulunursa bulunsunlar, hesap verme, sorguya çekilme ve yapılan her bir hatanın hesabını verme durumu ile karşı karşıya kalacaklarını bildiklerinden dolayı hamlelerinden mutlak olarak bu durumları gözetmek durumundadırlar. Öte yandan yine bu liderler ve yöneticiler, sistemi kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmek, bilhassa hukuku kendi istekleri doğrultusunda yönlendirebilmek adına herhangi bir hakka ve şansa sahip olmadıklarını bilmektedirler. Aksi takdirde, her türlü illegal hareketi legalleştirme çabalarının bir bedel ödemeleri zorunluluğunu doğuracağını bilmelerinden ötürü bu tip çıkar odaklı tutum ve davranışlardan kaçınmaktadırlar. Bunu sağlayan en önemli faktör, gelişmiş ülkelerde hukuk sisteminin, sorgulama ve cezalandırma konularında net, çabuk ve hedefe yönelik karar verebilme kabiliyetlerinin yüksek derecede olmasıdır.

Gelişmekte olan ülkeler açısından ise iktidar-meşruiyet ilişkiselliği ciddi bir tartışma konusudur. Adı üzerinde, gelişmekte olan bir ülke için öncelik, ülkenin kalkınmasına dair atılımların gerçekleştirilmesidir ve bunun için kalkınmaya yönelik projeleri bulunan siyasilerin seçilmesi durumu söz konusudur. Fakat bu seçim, halkın ne deni büyük desteğini almış olursa olsun, hiçbir zümreye elinde bulundurduğu iktidar gücünü, sınırsız bir şekilde kendi çıkarları için kullanma yetkisi vermemektedir. Daha doğrusu, böyle bir durum ortaya çıkmamalıdır. Ancak hizmete, başarıya ve kalkınmaya aç bir şekilde geleceğe umutla bakan ülkelerde tüm beklentilerin karşılanması adına atılacak adımların diğer bir tarafta, birileri için rant beklentisi doğurması, ciddi sorunları beraberinde getirmektedir. Her ne kadar

gelişmekte olan bir ülke, geleceğin gelişmiş ve güçlü bir ülkesi olma şansına sahipse de bugün halen yıllardır sahip olduğu gelişmekte olan ülke sıfatından bir türlü sıyrılamamış olan ve bu sıfatın getirdiği zorlukları yaşayan ülkeler göze çarpmaktadır.

Gelişmekte olan bir ülke, sürekli olarak kendisini ispat etme çabası içerisinde ve bu çaba iktidar gücünü ellerinde tutan taraflar için toplumun desteğini almak adına bir çıkar sağlama aracı haline gelebilmekte ve sık dile getirilen vaatler ile birlikte toplumun sürekliliği olacak şekilde desteği sağlanmaktadır. Bu durum aynı zamanda halkın desteğini herhangi bir şekilde elde etmiş olan siyasi lider ya da grup için iktidarlarının meşru hale geldiğine dair bir kanı oluşturmaktadır; fakat durum meşruiyet açısından değerlendirilemeyecek derecede büyük sorunlar içermektedir. Öyle ki bu sorun zamanla siyasal çatışmaları olduğu kadar sosyal anlamda da çatışma çekişmeleri beraberinde getirebilmektedir. İktidarı her anlamda meşru görenler ile iktidarın sorgulanabilme durumunu tartışan taraflar bu tip dönemlerde sık sık karşı karşıya gelmekte ve bu karşılaşmaları sonucunda istikrarsızlık hem politik hem de finansal anlamda körüklenmektedir. Böyle bir dönemsel çekişme de çoğunlukla gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir.

İktidar-meşruiyet ikilemi içerisinde bulunan gelişmekte olan ülkeler şu tip bir süreç yaşamaktadırlar: Geleceğe dair vaatlerle bir siyasi lider ya da siyasal grup iktidara gelmekte, ardından ülkede gözle görülür bir gelişme yaşanmakta, bu durum mevcut iktidara bir halk desteği sağlamakta, ancak bu desteğin etkisi iktidar üzerinde baş döndürücü bir etki yaratmakta, bununla birlikte iktidar gücünün orantısız olarak kullanılması söz konusu olmakta, bu orantısız güç toplumsal bir çatışma ve iktidara karşı isyan başlatmakta, bu çatışma ve isyan siyasal arenaya da sıçramakta ve en sonunda iktidarın kurumunda önce güçsüzleşmesine, daha sonrasında da görevinden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Bu süreç içerisinde iktidar-meşruiyet ikilemi siyasal aktörlere neredeyse hiç bir kalıcı hasar vermezken toplum bu ikilem

ekseninde, geçmişte desteklediği lider ya da gruba yabancılaşmaya, toplumun diğer fertleri çatışmaya başlamakta ve ülkenin finansal yapısı uzun süre onarılması zor hasarlar yaşamaktadır.

Gelişmemiş ülkeler içinse iktidar ile meşruiyet arasındaki ilişki belki de açıklanması en zor şekilde ortaya çıkmaktadır. Kimi zaman askeri darbeler kimiz zaman şaibeli seçimler ve kimi zaman da iç savaş sonucunda ortaya çıkan herhangi bir iktidar, o an yönetim erkini ne denli güçlü bir şekilde tutarsa tutsun, mutlak olarak yaşanacak olan sorun, iktidarın meşru bir şekilde ortaya çıkıp çıkmamış olmasıdır. Çoğunlukla illegal bir şekilde cereyan eden iktidar-meşruiyet ilişkisi belki de gelişmemiş olan ülkelerin kalkınma sorunlarının başında gelmektedir. Bir ülkeyi yönetmekten ziyade kişisel beklentileri karşılamak ve içgüdüleri beslemek adına yürütülen ülke yönetim süreci belirli bir süre sonunda hep baskıcı rejim liderini hem liderin destekçilerini hem de halkı fazlası ile yıpratmaktadır. İktidar gücünü kendine göre şekillendirmek baskıcı rejimlerin en büyük sorunlarından biri olmaktadır. Her yeni yönetimin gücü kendi anladığı şekilde yönetmesi ve yönlendirmesi zaten söz konusu olmayan meşruiyeti biraz daha somut olmaktan ötede tutmaktadır.

Gelişmemiş ülkelerin mevcut durumlarının temelinde yatan sorun istikrarsızlıktır. Bu istikrarsızlık öncelikle politik ortamı, daha sonrasında da ekonomik ortamı ziyadesi ile olumsuz şekilde etkilemektedir. Ancak bu durumun siyasiler tarafından vurdumduymaz bir şekilde değerlendirilmesi sonucunda iktidarın meşru olup olmadığı ve kime ne kadar fayda sağladığı sorgulanmaktadır. Bunun dışında, dünyanın gelişmemiş olan, ancak doğal kaynaklar bakımından zengin ülkelerinde yaşanan, rejimin ve iktidarın gelişmiş ülke yönetimleri tarafından tayini, sorunu daha da derinleştirmekte ve meşru olan herhangi bir faktörü ülke siyasetinde bırakmamaktadır. Bunun sonucunda da istikrarsız, dış tepkilere bağımlı ve bu nedenle de otonom hareket edemeyen iktidarlar yaratılmaktadır. Bu vesile ile meşru

bir duruş, tutum ve icraat herhangi bir siyasal aktörden ya da gruptan beklemek mümkün olamamaktadır.

Meşru bir iktidar, gücünü öncelikle toplumsal destekten almaktadır. Gelişmemiş olan ülkeler için bu destek söz konusu değildir. Toplum ile iktidarı ellerinde bulunduran taraflar arasında ciddi bir kopukluk söz konusudur. Bu kopukluk beraberinde çatışmayı getirmekte, hatta ilerleyen safhada iktidarın meşruiyetini sert bir şekilde sorgulayan terör örgütleri ortaya çıkabilmektedir. Gelişmemiş ülkelerin politik algısında, otorite boşluğu içerisinde her türlü illegal tutum legalleştirilebilmekte ve böylelikle de her türlü çıkarın sağlanması kolaylaştırılmaktadır. Bu çıkarlar maddiyat temelinde iktidar gücü, zulmetmek gibi ruhsal sorunların tetiklediği sıra dışı tutumlar ve çevre ülkelere ya da halklara zarar verecek nitelikteki saldırgan tutumlardır. İktidar, doğru ellerde bulunmadığı süre zarfında mutlak olarak bir sarhoşluk ve dengesizlik yaratabilmektedir. Öyle ki, sağlıklı düşünemeyen bir gelişmemiş ülke içerisindeki herhangi bir lider ya da siyasi grup, mevcut gücü ve kapasitesi hakkında en ufak fikri olmadan hem ülke içerisinde hem de ülke dışında saldırgan bir tutum izleyebilmektedir. En nihayetinde ise bu durum iktidarın meşruluk konusunda değerlendirilmesi gerektirmektedir.

İktidar-meşruiyet ilişkisi temelinde Türkiye, Cumhuriyet tarihi boyunca üç farklı tek parti hükümeti döneminde bu tartışmaları yaşamış ve bu tartışmaların ikisi üzücü olaylarla noktalanmış, birinin ise halen devam eden süreçte içerisinde bulunduğu durum tartışmalıdır.

1950 yılında iktidara gelen Adnan Menderes önderliğindeki DP'nin ilk dört yıllık iktidarı sonrasında elde ettiği sınırsız halk desteği ve iktidar gücü sonucunda icraatlarının sorgulanır hale gelmesi, her geçen seçimde elde ettiği oy oranının düşmesi ve siyasal alanda dozu giderek artan tartışmalar, ülke genelindeki görünümün değil, DP'nin kendi konumunun tartışılmasına sebebiyet vermiştir.

Bu noktada eleştirilerin temelinde DP'nin ülke yönetimi, finansal konular ve muhaliflerle olan ilişkilerinde takındığı sert ve çatışmacı tutum yatmaktadır. DP iktidarı, CHP'nin hegemonyası sonrasında halktan aldığı güçlü destek sonrasında değişimin öncülüğünü yapma şansını elde etmiştir. Ancak ilk dört yılda süre gelen olumlu tablo, Menderes'in bireysel anlamdaki sert tutumu, DP'nin CHP'yi eleştirdiği baskıcı tutumu halk üzerinde sergilemeye devam etmesi ve finansal olarak olumlu şekilde süren tablonun dış yardımların kesilmesi sonucunda olumsuz bir yönde seyretmesi, DP'nin meşru olarak görülen iktidarının büyük bir tehdit altına girmesine sebebiyet vermiştir. Bu tehdidi DP, bir bakıma kendi yaratmış ve halk üzerindeki tutumu ile politik arenadaki durumunun tehlikeye girmesi DP'nin iktidarını orantısız bir güç olarak kullanmasına neden olmuştur. 1955 sonrasında toplumun DP-CHP ekseninde ayrışması ve ordunun bu gerilim ortamına girmesi ile birlikte konu içinden çıkılmaz bir hal almıştır.

Tüm bu olumsuzlukların yansıması olan tartışma konusu DP'nin elinde bulundurduğu iktidar gücünün kazandığı seçimler sonrasında meşru olarak kalıp kalmadığı yönündedir. Dönemin yazarlarına, kamuoyuna ve muhaliflerine göre DP, elindeki sınırsız iktidar gücünün altında bir bakıma ezilmiş ve gücünün esiri olarak kalmıştır. Bu esaret DP'yi saldırganlaştırmış ve takındığı tutum ile hem iç hem de dış politikada geniş çevrelerin tepkisini çekmiştir. Bu tepkiler, öncelikle gazetelere, sonrasında sokaklara, en sonunda da siyaset arenasına yansımıştır. 1960 yılında gerçekleştirilen askeri darbe ise sürecin son noktası olmuştur. Darbe sonrasında verilen idam kararları, özellikle de Menderes'in idamı halen tartışmalı bir konudur. Ancak DP'nin konumu ve iktidarı kullanım biçimi geçmiş yıllardan beri eleştirilmekte ve DP iktidarının meşruluğunu yitirmesi adına tüm şartların oluştuğu düşünülmektedir. Çıkar olgusunun iktidar üzerinde konuşlanması, zaman içerisinde iktidarı gölgeleyeceği gibi DP de bu durumu yaşamıştır.

Daha sonraki yıllarda, yine bir askeri darbenin yarattığı karmaşa ve tartışma ortamı içerisinde iktidara gelen ANAP hükümeti ve Başbakan Turgut Özal, Türkiye’de yaşanan iktidar-meşruiyet ilişkiselliğinin olumsuz yönde olsa da net bir örneğidir. 1983 yılındaki genel seçimler sonrasında ülkede tek başına iktidara gelen Özal ve partisi ANAP, zaman içerisinde alternatifsiz siyasal ortamın tek güvenilir siyasal partisi olarak değerlendirilmiş ve bu sayede de geniş halk kitlelerinin zorunlu desteğini almıştır. Ancak en önemlisi, Özal’ın liberal politikaları, yeni ve modern bir toplum yapısının ortaya çıkmasına olanak tanımış ve böylelikle de bu yenilikçiliği sağlayan Özal büyük ve önemli bir lider olarak görülmüştür.

1989 yılında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri, aslında ortada olan bu tablonun ne denli sorunlu ve gerçekten uzak olduğunu gözler önüne sermiş ve ANAP’ın iktidar gücü ile ne denli yanlış tutumlar içerisinde bulunabileceğini ortaya koymuştur. Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde ANAP’ın Özal’ı aday göstererek bir bakıma zorunlu olarak Özal’ı TBMM’de seçtirme çabası meclis içerisindeki muhaliflerden büyük tepki çekmiş ve ANAP baskıcı bir rejim kurmakla suçlanmıştır. Bu suçlamanın temelinde yatan ise ANAP milletvekillerinin meclisteki muhalif kanadı, ellerindeki sandalye sayılarının çokluğu ile ve istedikleri gibi, kolaylıkla Özal’ı Cumhurbaşkanı olarak seçebilecekleri konusunda tehdit etmesi olmuştur. Bir bakıma ANAP milletvekilleri ellerindeki iktidar gücünün verdiği somut faktörlerle istedikleri gibi karar alabilme hakkına sahip olduklarını hem rakiplerine hem de kamuoyuna açıklamışlardır.

1989 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ANAP’ın tutumu sadece küçük bir örnektir; bu tarihe gelinceye dek geçen süre zarfı içerisinde ANAP birçok kez kanun değişiklikleri, anayasa maddelerinin tartışılması ve çeşitli gizli oylamaların gerçekleştirilmesi süre zarfında elindeki iktidar gücünü sürekli olarak kendi çıkarlarına uygun olarak kullanma telaşına düşmüş ve bu nedenle de zaman içerisinde yalnızlaşmaya başlamıştır. 1993 yılında Turgut Özal’ın Cumhurbaşkanlığı

görevinde iken hayatını kaybetmesi sonucunda ise ANAP önce inişli çıkışlı bir grafik sergilemiş, daha sonrasında da büyük bir düşüş yaşayarak siyaset sahnesindeki etkinliğini ve gücünü yitirmiştir.

AKP de Türkiye'nin son 15 yıllık siyasi hayatına damga vuran ve elinde bulundurduğu iktidarın gücünün meşruluğu sorgulanan bir siyasi partidir. AKP de tıpkı kendisinden önceki süreçte Türkiye’de tek parti hükümeti ile iktidara gelen DP ve ANAP gibi elinde bulunan gücün tartışıldığı bir süreç yaşamaktadır.

Geride kalan 15 yıllık iktidarı boyunca her kararı ve her hamlesi tartışma konusu olan AKP, halen de Türkiye’de yüksek olan tansiyonun düşürülmesinden yana net bir tavır koyabilmiş değildir. Kimi çevreler için AKP kanadının tutumu toplum için birleştirici özellikte değerlendirilirken kimi çevreler için AKP’nin tutumu ayrıştırıcı ve ülke içerisindeki bölünmeleri tetikleyici bir tutum olarak nitelendirilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ

3.1. SİYASAL SİSTEM ÜZERİNDE ETKİLERİ AÇISINDAN TÜRKİYE'DE CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİM USÛL VE SÛREÇLERİ

Türkiye siyasal olarak gerçekleştirmiş olduğu tüm eylemleri, sancılı süreçler içerisinde yapmış ve bu süreçlerin sonunda, bir sonraki süreci etkileyebilecek sorunlu mirasları kendisinden sonrakine bırakan bir siyasal algı içerisinde olmuştur. Cumhurbaşkanlığı seçimleri de bunlardan biridir; Türkiye’de gerçekleştirilen her bir Cumhurbaşkanlığı seçimi, siyasal olarak bir sonraki seçim dönemine büyük sorunlar ve hesaplaşmalar devretmiş, bir önceki sorunlu süreçten ders çıkarmak yerine Türkiye, sürekli olarak kendisine yeni sorunlar yaratmıştır (Özdemir, 2007: 13). Bunun temel nedenlerinden biri, ülkenin kısa aralıklarla yaşamış olduğu fiili ve sözlü askeri darbe süreçleridir; bu süreçlerin sonundan seçilen Cumhurbaşkanları, kendilerinden sonraki seçimler adına hiç de iyi anılan miraslar bırakmamışlardır.

Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı makamı halen tartışmalı olan bir konumdur ve bu konum, Cumhurbaşkanının fonksiyonu ile alakalıdır. Ülke, halen bir Cumhurbaşkanının ülke yönetiminde ve çeşitli sorunların çözümünde ne noktada durduğunu ve etkin olma derecesinin ne düzeyde olduğunu bilmemektedir. Bu nedenle de mevcut süreçte Türkiye’de bir rejim değişikliğinin olup olmaması ve olası bir yeni rejimde Cumhurbaşkanlığı mevkiinin ne denli önemli ya da önemsiz olacağı tartışılmaktadır.

Bir Cumhurbaşkanı, Türkiye için genellikle, iktidar partisinin işlerini kolaylaştırması adına, yine bu iktidar partisinin içerisinde seçilen bir kişi olarak

görülmektedir (Durdur, 2013: 44); kimi çevrelerce bu algı yanlış olarak nitelendirilse de özellikle ANAP-Turgut Özal, DYP-Süleyman Demirel ve AKP-Abdullah Gül ilişkileri, Türkiye'deki Cumhurbaşkanlığı konumuna dair genel algıyı güçlü bir şekilde beslemektedir. Bunların dışında kalan Cumhurbaşkanlarının bir kısmının askeri cunta rejiminin lideri olmaları, geriye kalan kısmının ise mevcut konjonktürün zorunlu kıldığı isimler olması da konunun ayrı bir boyutudur (Özdemir, 2007: 27). Bu açıdan değerlendirildiğinde Türkiye'nin Cumhurbaşkanlığı konumuna bakış açısı son derece karmaşıktır. Bu nedenle de, Türkiye'de her Cumhurbaşkanlığı seçimi döneminde ülkede ciddi siyasal sorunlar baş göstermekte, ekonomide gözle görülür bir gerileme yaşanmakta ve ideolojik anlamda bir çatışma ortamının yaşanmasını söz konusu olmaktadır.

3.1.1. Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Usulleri

Türkiye Cumhuriyeti'nin mevcut yasaları öngördüğü üzere bir kişinin Cumhurbaşkanı seçilmesi için gereksinimler şu şekildedir (Atar, 2002: 275):

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak,
- 40 yaşını bitirmiş olmak,
- Yükseköğrenimini tamamlamış olmak,
- Milletvekili seçilme yeterliliğini elde etmiş olmaktır (Çeşitli suçlardan hüküm giymemek ve aktif halde kamu çalışanı olmamak).

Bu yeterliliğe sahip olan kişilerin Cumhurbaşkanlığına aday gösterilmesine herhangi bir engel bulunmamaktadır. 1982 Anayasası'nın ilk halindeki belirlemeye göre Türkiye'de Cumhurbaşkanı seçme yetkisi TBMM'ye aitti ve seçilen Cumhurbaşkanının görev süresi yedi yıldır; eğer TBMM dışından birisinin aday gösterilmesi söz konusu ise milletvekili toplam sayısının en az beşte biri kadarı tarafından aday gösterilmek gerekmekteydi (Atar, 2002: 275-276). Ancak 21 Ekim

2007 tarihinde, 1982 Anayasası'na dair son değişikliklerden biri sayılan Cumhurbaşkanının seçimi konusu referanduma taşınarak halkoylamasına sunulmuş, o tarihten sonra Cumhurbaşkanını halkın seçmesine karar verilmiş ve görev süresi 5+5 yıl olarak belirlenmiştir(Özdemir, 2007: 434).

3.1.1.1. 1923 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı genel olarak tarihte ve Türk devletleri tarihinde son derece önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu gibi yaklaşık 700 yılı boyunca geniş topraklara hükmetmiş bir devletin tarihin tozlu sayfalarının arasında kendisine yer bulması ve yeni bir devletin doğuşu bölgesel anlamda da farklı bir tarih sürecini başlatmıştır.

Bu sürecin başlangıcında, mutlak olarak bu devletin başında bulunacak kişinin kim olacağı konusundaki tartışmalar da büyük önem taşımaktadır. Her ne kadar, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde ve Türk Milli Mücadele döneminde halen izleri görülen bir figür olan Mustafa Kemal Atatürk'ün ismi yeni devletin zirvesindeki koltuk için anılmış olsa da sayıları az olmasına karşılık bir muhalif kanadın varlığı da inkar edilememektedir. Bu muhalif kanat güçsüz olmakla birlikte, aslında yeni kurulan devletin tamamı ile temiz bir zemin üzerine inşa edilmediğinin de göstergesidir. Ülkenin o günkü haline gelmesinde büyük önemi olduğuna geniş kitlelerce inanılan Atatürk'ün isminin bir Cumhurbaşkanı olarak anılması tamamı ile büyük bir destek görmemiş, kısmi olmakla birlikte bu konunun başka ve herkesin tam olarak destekleyeceği bir isme bırakılması gerektiğine dair fikirler ortaya atılmıştır. Ancak bu fikirler, dönemin şartları içerisinde beklediği desteği bulamamış ve Atatürk süreçte tek aday olarak kalmıştır (Özdemir, 2007: 61).

Yeni Türk devletinin ilanının gerçekleştirildiği 29 Ekim 1923 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde toplam 287 milletvekilinin çok büyük bir kesiminin oyunu alan Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilan edildiği

tarihte devletin ilk Cumhurbaşkanı olma sıfatına haiz olmuştur. Atatürk'ün Cumhurbaşkanı seçilmesi, dönemin şartları gereği son derece doğal olarak nitelendirilmiş, büyük destek görmüş ve geçmişten gelen lidere bağımlılık kültürünün bir gereği olarak beklentiyi karşılayabilecek yegane karakter olarak Atatürk'ün değerlendirilmesine imkan vermiştir. Zira sürece bakıldığında Atatürk'ün sahip olduğu güce ve etkinliğe sahip olan herhangi bir kişinin ülke içerisinde ve siyasi hayat dahilinde bulunmaması, Atatürk'ü “tek adam” konumuna getirmiştir (Tuncer, 2013: 33). Bu, uzun yıllardır Türkiye’de tartışılan ve halen net bir görüşün üzerinde oluşturulamadığı bir konudur. Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı seçimleri sürecinde tek adam bakış açısı ile aday belirlenmesi ve Cumhurbaşkanı seçimi konusu 1923 yılı itibari ile başlamıştır.

3.1.1.2. 1938 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi

10 Kasım 1938 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu olarak nitelendirilen ve bugün dahi ülke üzerinde etkileri devam eden Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı, sadece siyasal anlamda Türkiye’nin nasıl bir yol izleyeceğinin değil, aynı zamanda Türkiye’nin nasıl bir ruh hali ile hareket edeceğinin tartışmasını da beraberinde getirmiştir. Atatürk'ün vefatı, rahatsızlığı söz konusu olmasına rağmen ani ve acı verici olarak görülmüş, ülke büyük bir travma yaşamıştır. Tüm dünyanın kapısını çalan İkinci Dünya Savaşı tehdidine karşılık Türkiye bu tehdidi göz ardı etmiş ve yas tutmak adına siyasal ve duygusal anlamda içine kapanmıştır.

Bu konu ruhani anlamda bir kenara bırakıldığında Atatürk sonrası ülkenin Cumhurbaşkanlığı makamına kimin oturacağı konusunda da çeşitli endişeler söz konusu olmuştur. Aslında makamın kim tarafından işgal edileceği o dönem için belirlenmiş, ancak bu konumu yeterince doldurup dolduramayacağı ciddi tartışmalara sebebiyet vermiştir. Atatürk'ün uzun yıllar boyunca silah ve dava arkadaşlığını yürüten İsmet İnönü, herhangi bir adayın olmaması ve çevresindeki

bürokratların da ciddi desteği ile Atatürk sonrası sürecin lideri olarak görülmüş ve selefinin vefatından kısa bir süre sonra, yine büyük bir oy desteği ile 1950 yılına dek sürecek görevine başlamıştır (Tuncer, 2013: 61).

Aslında İsmet İnönü'nün durumu da Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı makamına getirildiği dönemden çok farklı olmamıştır. Her iki lider için de herhangi bir rakip söz konusu olmamış, her iki lidere de meclis içerisindeki milletvekilleri büyük bir teveccüh göstererek destek sağlamışlardır. En önemlisi, her iki lider için de halk kanadında ciddi destek sağlanmış ve bu destek onlardan başka bir adayın söz konusu olmasına dahi izin vermemiştir. Böylelikle de her iki lider de Cumhurbaşkanlığı makamına bir engel ile karşılaşmadan gelmişlerdir.

Yine de İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçildiği dönem, Türk siyasal tarihinde Cumhurbaşkanlığı seçiminin tartışmalar eşliğinde gerçekleştirildiği ilk seçim olmuştur. Zira Atatürk sonrası süreci İnönü'nün nasıl yöneteceği, İkinci Dünya Savaşı arifesinde bu sürecin nasıl değerlendirileceği ve savaşa Türkiye'nin müdahil olup olmayacağı, en önemlisi Atatürk sonrası CHP içerisinde İnönü'ye karşı oluşmaya başlayan muhalefet ve CHP'den ayrılma gayreti içerisinde olan milletvekillerinin varlığı aslında İnönü için Cumhurbaşkanlığı makamını giderek zorlu bir hale getirmiştir (Özdemir, 2007: 95). Halkın da Atatürk sonrası endişelerinin varlığı göz önünde bulundurulduğunda İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesinin beklenen etkiyi ve geleceğe dair umudu yaratmadığı bir gerçektir.

3.1.1.3. 1950 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi

Türkiye Cumhuriyeti tarihinin, yasamanın Cumhurbaşkanının tayin edilmesi konusunda etkili olduğu ilk seçiminin yapıldığı 1950 yılı, aslında Türkiye adına siyasal anlamda bir dönüşümün, bir devrin kapanıp yeni bir çağın başlangıcının da habercisidir. 1950 yılında Türkiye'de önce iktidar, daha sonra Cumhurbaşkanı, en

sonuncu olarak da siyasal anlamdaki algılama ve zihniyet konusunda ciddi değişiklikler söz konusu olmuştur.

14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimler, Türkiye Cumhuriyeti adına ilk kez bu denli ciddi bir rekabetin yaşandığı genel seçimler olmuştur. Özellikle İsmet İnönü'nün 1938'de Cumhurbaşkanı seçilmesi sonrası CHP içerisinde başlayan muhalif ataklar, 1950 yılı seçimlerine doğru gidilirken CHP içerisinde ayrılan milletvekili ve üyelerin bir kısmının, Türkiye'nin geleceğine yön verecek şekilde DP'yi kurlmalarına ve CHP karşısına ciddi bir rakip olarak çıkmalarına sebebiyet vermiştir. Böylelikle 14 Mayıs 1950 tarihindeki genel seçimlere yüksek tansiyonlu olmakla birlikte ciddi bir rekabetin yaşandığı bir ortamda girilmiştir (Kayış, 2014: 57).

Seçimler tamamlandığında Türkiye için son derece şaşırtıcı bir tablo ortaya çıkmıştır: DP aldığı toplam 4.241.393 oy, kazandığı 415 sandalye ve elde ettiği %52,67'like oy oranı ile toplam 3.176.561 oy, 69 sandalye ve %3,11 oy oranı elde eden CHP'ye karşı büyük bir zafer kazanmıştır. Bu durum CHP ve İsmet İnönü için ciddi bir yıkım ve beklentilerin altında kalan bir performans olmuştur. Yasa gereği bu seçimlerden kısa bir süre sonra Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılmasının zorunlu kılınması da süreci CHP adın daha da zorlu hale getirmiştir (Tuncer, 2013: 79).

Nitekim 22 Mayıs 1950 tarihinde yasa gereği gerçekleştirilmesi gereken Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde iki aday, DP Genel Başkanı Celal Bayar ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü yarışmışlardır. Ancak DP'nin TBMM içerisinde elde ettiği yüksek sayıdaki milletvekili sandalyesi, 14 Mayıs'taki genel seçimlerdeki hezimetin aynısının 22 Mayıs'ta da yaşanmasına neden olmuş ve DP Genel Başkanı Celal Bayar birinci turda, 387'lik bir oy elde ederek Türkiye'nin üçüncü Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. CHP'nin adayı İsmet İnönü ise partisinin sahip

olduğu milletvekili sandalyelerine sahip tüm bireylerden aldığı 66 oy ile seçimi kaybetmiştir (Özdemir, 2007: 134).

Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanı seçilmesi, Türkiye'nin tepeden tırnağa siyasal bir değişim ve dönüşümün habercisi olmuştur. hem yasama organı üzerinde, hem de Cumhurbaşkanlığı makamında DP'nin etkinliğinin bulunması CHP'nin 1923 yılından bu yana yürütmüş olduğu politikaların da sonuna işaret etmiştir. Ancak, tıpkı İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde yaşanan huzursuzluk ortamı, DP döneminde de yaşanacak, bunun için de 10 yıllık bir süre zarfını Türkiye için yaşamak ve görmek gerekecektir. Zira DP'nin, Celal Bayar'ın ve değişen Türkiye dengelerinin pozitif yönlü ivmesi kısa süreli olmuş, 1950 sonrasındaki yedi yılın ardından, İkinci Dünya Savaşı'na girmemiş olmasına karşılık Türkiye savaşa giren ülkelerin yaşadığı siyasal ve ekonomik krizleri yaşamak durumunda kalmıştır. Bunlar öylesine büyük krizlerdir ki sadece Türkiye'nin 10 yıllık bir periyodunun değil, aynı zamanda Türkiye'nin gelecek 50 yılındaki sorunlarının zeminini oluşturan ve bir türlü çözüm bulunamayan sıkıntılarının da başlıca sebepleridir (Kayış, 2014: 58).

3.1.1.4. 1961 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi

Kuşkusuz Türkiye için siyasal anlamda karanlık yılların başlangıcı 1960 yılında gerçekleştirilen askeri darbe olarak görülmektedir. Bu darbe sadece bir askeri müdahale değil, aynı zamanda Türkiye'nin siyasal anlamda kendisini değiştirdiği, yer yer eleştirildiği ve başarı ile başarısızlığı, bağımlılık ile bağımsızlığı bir arada yaşadığı bir dönemin sonunu da ifade etmektedir. 27 Mayıs 1960 sabahı Türkiye tarihinde ilk kez bir askeri darbeye ve geleceğinin ne olacağını bilmediği bir sabaha uyanmıştır.

17 Eylül 1961 tarihinde Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın idam edilmeleri ile birlikte Türkiye kendisi için daha da zorlu bir süreci

başlatmış ve ülkede ciddi bir siyasi boşluk yaşanmıştır. Bu boşluğun ilk göze çarpan noktası Cumhurbaşkanlığı koltuğudur. Bu koltuğun darbe öncesindeki sahibi Celal Bayar darbe sonrasında siyasi arenadan uzaklaştırılmış ve ülkenin yönetimini elinde bulunduran Milli Birlik Komitesi yeni bir Cumhurbaşkanı arayışlarına başlamıştır. Öyle ki yasama sürecini devam ettirecek yapının bile kurulması konusunda her şey geri plana itilmiştir.

Darbe sürecinin sona ermesinin ardından, dönemin Genelkurmay Başkanı Cemal Gürsel'in adı Cumhurbaşkanlığı mevki için sıklıkla zikredilmiştir. Aynı dönemde ülkede değiştirilen ve ilk kez uygulamaya konan 1961 Anayasasının son derece karmaşık ve içerisinden çıkılması mümkün olmayan bir siyasal sistem yaratması ile birlikte Gürsel ve ekibi sürekli olarak milletvekili olmayan, asker kökenli ve “senatör” ve buna benzer sıfatlarla görevlendirilen bireylerin TBMM’de görev almasına imkan sağlamış ve süreci askerin denetiminde tutmuşlardır. 26 Ekim 1961 tarihinde, birçok çevrelerinin türlü tehditlerle gerçekleştirildiğini söylediği bir şekilde Milli Birlik Komitesi’nin başında bulunan Orgeneral Cemal Gürsel 638 milletvekilinin 607’sinin oyunu alarak Cumhurbaşkanı seçilmiştir (Tuncer, 2013: 94).

Ancak bu seçimler, ülke tarihinde o güne gerçekleştirilen tüm seçim türleri arasındaki en gergin, en belirsiz, en isteksiz ve en başarısız seçim sürecini teşkil etmiştir. Özellikle askeri vesayetin denetim ve baskısı altında seçimlerin gerçekleştirilmesi birçok çevreyi rahatsız etmiş ve Gürsel’in Cumhurbaşkanlığı için lehte oy kullanılmış olsa dahi makamdaki konumuna herhangi bir şekilde saygı gösterilmemiş ve destek çıkılmamıştır. Bu durum Gürsel’in Cumhurbaşkanlığı koltuğunda bulunduğu beş yıllık süre zarfında huzursuz bir süreç geçirmesine, yasama sisteminin de sürekli olarak askeri vesayet baskısı ile görevini ifşa etmesine sebebiyet vermiştir (Özdemir, 2007: 163). Böylelikle Türkiye’de uzun yıllar sürecek asker korkusu ve baskısı da başlamıştır. Bunun temel nedeni, fiilen asker olan bir

kişinin ülkenin en tepesindeki konumu, Cumhurbaşkanlığı koltuğunu işgal etmiş olmasıdır.

Gürsel'in seçilmesi, Türkiye'nin yaşamış olduğu askeri darbe süreci de göz önünde bulundurulduğu süre zarfında ülkenin gelecek yıllarına korku ile bakması adına birçok haklı sebebi de gözler önün sermiştir. Bu korkunun birinci sebebi, yasama, süreci nasıl sürdürürse sürdürsün, askeri vesayet baskının sürekli olarak göz önüne ve hissedilir şekilde kendisini gösterecek olmasıdır ki bu baskı gelecek yıllardaki askeri darbeler ve darbe girişimleri için meşru bir zemin oluşturacaktır (Özdemir, 2007: 180).

İkinci neden, ülkedeki yasama, yürütme, yargı ve askeriye gibi birbirinden ayrı kurumların 1961'deki yaşananlar ve 1961 Anayasası ile iç içe geçmiş olmasıdır. Özellikle Anayasanın başarısız bir şekilde düzenlenmesi, uygulamalarda Anayasaya uymayan faaliyetlerin sürdürülmesi ve bunun eleştirilmesi ya da yargı yolu ile ortadan kaldırılmasına çalışılması süre zarfında askerin ürkütücü tepkisi, Türkiye'nin siyasal arenaya olan güven duygusunun, aynı zamanda asker için beslediği destek içerikli hissiyatın ortadan kalkması adına zemin teşkil etmiştir (Özdemir, 2007: 181).

Son olarak ülkenin bir önceki dönemindeki başbakan ve onunla aktif olarak çalışan kurmaylarının idamı, Cumhurbaşkanının görevinden uzaklaştırıldığı gibi siyasal arenadan da sonsuza dek yasaklanması, siyasete girme ve sürece dahil olma konusunda birçok siyasetçi ve bürokrati ürkütmüştür. Ülke içerisinde siyasi sorumluluk almak isteyen birey sayısı giderek azalmış, bu mecra üzerinde ciddi bir korku duygusu hakim olmuştur (Kayış, 2014: 79). Böyle bir ortamda Cemal Gürsel'in Cumhurbaşkanı olarak seçilmesi de geleceğin daha da karanlık olacağına dair inancı siyasal arena ve kamuoyu nezdinde güçlendirmiştir.

3.1.1.5. 1966 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi

Bir önceki dönemde yaşanan korkular ve askeri baskının etkileri henüz silinmemişken, mevcut Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in ani rahatsızlığı ve görevine devam edemeyecek olmasının doktor raporları ile tespit edilmesi Türkiye'de sivil bir Cumhurbaşkanının göreve getirilmesi konusunda ciddi bir umut ışığı olmuştur. Ancak bir önceki süreçte yaşananların yarattığı korkunun etkisi sürmüş ve asker bir kez daha kendi içerisinde bir üyenin Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmasını gerekli görmüştür.

Gürsel'in görevinden ayrılması sonrası 28 Mart 1966 tarihinde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri için, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönlendirmesi ile birlikte dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay'ın ismi ön plana çıkmıştır. Dolayısı ile Sunay'ın karşısına herhangi bir sivil adayın çıkmasına izin verilmemiştir. Her ne kadar 1960 yılındaki askeri darbe sürecinin üzerinden altı yıl gibi bir zaman geçmesine karşılık asker, herhangi bir şekilde gücünü ve etkinliğini sivil yönetime teslim etmek istememiştir. Aslında Cemal Gürsel bu konuya ait sağlam adımları kendi dönemin de atmış ve kendisinden sonra gelmesi muhtemel bir askeriye mensubu Cumhurbaşkanı aday için meşru bir zemin yaratmıştır. Her ne kadar bu durum belirsizlikler içerse de askeriye'nin baskısı Gürsel'in çabalarını boşa çıkarmamıştır (Özdemir, 2007: 193).

Seçimler sonucunda Cevdet Sunay ilk turda 461 oy alarak Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Sunay'ın Cumhurbaşkanı olarak seçildiği oylama, Gürsel dönemindeki oylamadan daha az katılım ve destek ile gerçekleştirilmiştir. Öyle ki, 461 oy ile Gürsel'in aldığı 607 oy arasında ciddi bir fark bulunmaktadır. Bu noktada sivil yönetimin içerisinde bulunan siyasetçilerin net bir irade ortaya koyduklarını ve Sunay sonrasındaki süreç için askeri kanada kesin bir mesaj verdiklerini söylemek mümkündür. Bu mesaj, Türkiye'nin geleceği adına önemli bir adım olmuştur. Sunay

Cumhurbaşkanı seçilmiş olmasına karşılık, beklediği desteği görmemiş ve huzursuz olarak Çankaya'daki koltuğuna oturmuştur (Tuncer, 2013: 123). Diğer tarafta ise siyasetçiler için geleceği tasarlamak adına önlerinde belirli bir süre olduğu, ancak ellerinin mevcut süreçte her anlamda güçlendiğine dair bir kanaat de oluşmuştur. Bunun farkında olan Sunay da geçmiş dönemlere nazaran daha ılımlı bir politika izleme gereği duymuştur.

3.1.1.6. 1973 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi

27 Mayıs 1960 darbesi, Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte oturtulmaya çalışılan siyasal sistem ile ideolojinin bir eksen kaymasına neden olmuştur. Öyle ki, askerin ne denli güçlü olduğunun, tek parti rejimi üzerine kurulan bir sistemin halen ne denli eksikliklerinin olduğunun ve ülkedeki yönetim erkleri arasındaki kopukluğun emareleri böylelikle ortaya çıkmıştır. Şüphesiz bu durum, Türkiye'deki hukuki değişimin de ayak seslerini tüm ülkeye ve Türkiye'nin uluslararası ortaklarına duyurmuştur. Bu süreçte, Cumhurbaşkanının kim olacağına dair tartışmaların, hem hukuki zeminde hem de siyasal zeminde tartışılmasına başlanmıştır.

1961 Anayasası'nın ilanından sonraki süreç, Türkiye'de bir anayasasının sivil mi yok askeri vesayet önderliğinde mi yapılması gerektiği konusunda bir soru işaretini de yaratmıştır. Buna göre sosyal bir hukuk devleti olarak tanımlanan Türkiye için kendi içerisinde bir tartışmanın varlığından söz edilmiştir; tartışmanın merkezinde ülke yönetiminde kimin daha fazla söz sahibi olacağı konusu vardır. Bu sorunun çevresinde, 12 Mart 1971 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a sunduğu ve hükümetin istifa etmesine yönelik telkinlerin bulunduğu muhtıra, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde iki yıl süre zarfında devam eden bir askeri vesayet dönemini başlatmış ve ülkenin askeri kanadına güç vermiştir (Ağaoğlu, 2011: 12). Fiili darbe girişimleri, ülke içerisinde ideolojik

anlamda birbirine ters düşen grupların çatışmaları ve ülke ekonomisinin hızla çöküşe sürüklenen yapısı, Türk Silahlı Kuvvetleri için, tıpkı 1960 yılında olduğu gibi bir müdahalenin meşru olduğunu göstermiştir; ancak ülke genelinde hâkim olan, bir askeri darbenin ülkenin işleyişine zarar vereceğine dair görüş, siyasal süreci içinden çıkılmaz bir kaosa sürüklemiştir. Bu kaos ortamı iki yıl boyunca sürmüş ve 1973 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimlerine dek hakimiyetini sürdürmüştür. Bu iki yıllık süre zarfında askeri kanadın yasama ve yürütme erkleri üzerindeki baskısı, siyasal bir çözümün bulunması adına en büyük engeli teşkil etmiştir. Zira çözümün siyasal alanda bulunması gerektiğine inanan bürokrasi ile askerin gücünün çözümün yegane yolu olduğunu düşünen Türk Silahlı Kuvvetleri arasında çetin bir savaş ortaya çıkmıştır.

1973 yılında gerçekleştirilen ve 15 tur sonunda, 6 Nisan 1973 tarihinde Fahri Korutürk'ün Cumhurbaşkanlığı makamına seçilmesi ile sonuçlanan süreç, asker ve yasama kurumları arasında geçen, sert ve çetin bir mücadeleye sahne olmuştur (Doğan, 2005: 135). Süreç yasama, yani siyasi partiler açısından değerlendirildiğinde, dönemin öncü siyasal partilerinden AP'nin lideri Süleyman Demirel ve CHP'nin lideri Bülent Ecevit, 1971-1973 yılları arasındaki geçiş sürecinin siyasal kanattaki önemli aktörleri haline gelmişlerdir. Her iki siyasal figür de 1971'deki muhtıra ile başlayan sürecin sona ermesini ve askeri kanadın siyasetin sistematigi içerisinden çıkarılmasını sürekli olarak dile getirmiş, bu tavırlarının karşılığında da askeri yetkililer tarafından uyarı ve tehdit almışlardır (Akyaz, 2006: 262). Ancak duruşları değişmeyen ve diğer siyasi partiler ve liderlerden de destek alan Demirel ve Ecevit, 1973 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimlerine dek bu tavırlarını değiştirmemişlerdir.

Askeri kanatta ise Türk Silahlı Kuvvetleri'nde hem siyasi alanın yönetilmesi hem de Cumhurbaşkanının tayini konusunda 1970 yılında başlayan ve 1972 yılının sonunda karşılıklı restleşmeye kadar varan bir iç çatışma süreci hakim olmuştur. Bu zaman zarfı içerisinde Türk Silahlı Kuvvetleri, kendi içerisinden birini istifa yolu ile

bağımsız aday olarak Cumhurbaşkanlığı yarışına sokmak, bu yarışı kazanmak ve sivil bir Cumhurbaşkanı görüntüsü altında, kendi kanadından birini ülkenin birinci adamı yapma isteği ortaya çıkmıştır. Bu amaçla Orgeneral rütbesinden ayrılarak Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olan Faruk Gürler, askeri kanadın büyük desteğini kazanmışsa da siyasi arenada Demirel ve Ecevit başta olmak üzere kimseden destek bulamayınca yalnız kalmıştır (Okçu ve Aktel, 2001: 235). Bu yalnızlık beraberinde Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde Gürler'in yanlış bir tercih olduğu ve O'nun yerine bir başkasının tercih edilmesi gerekliliğini doğurmuştur. Bu gereklilik büyük bir tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Dönemin Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur ile Deniz Kuvvetleri Komutanı Kemal Kayacan'ın Gürler'in yerine bir başkasının, belki de kendilerinin aday gösterilmesi konusundaki tartışmaları, ordu içerisinde bir çekişmeye dönüşmüş ve iki kuvvet komutanının emrindeki güçlerin birbirleri ile sıcak temasa girmeleri söz konusu olmuştur. Askeriye kendi içerisinde yaşadığı bu derin çekişme ile Cumhurbaşkanı sürecinde kendisini kamuoyuna yanlış lanse etmiş ve bu süreç sonrasında seçimlerin dışına itilmiştir (Karpaz, 2014: 119).

Cumhurbaşkanlığı süreci bir kenara bırakıldığında, 1971 yılında Türkiye için ilerleyen yıllarda süreklilik kazanacak olan bir anayasa değişikliği süreci başlamış, ancak bu süreç herhangi bir şekilde halkın ya da mevcut siyasal sistemin yararına olacak şekilde gerçekleştirilmemiştir; aksine, askeri vesayetin elinin güçlendirilmesi, karar alma sürecindeki etkinliğinin artırılması ve gerektiğinde darbe yapabilme yetkisinin kendisine verilmesi temeli üzerine inşa edilmiştir (Çavdar, 1996: 207). Bu amaçla 1971 ve 1973 yılları arasında gerçekleştirilen Anayasa düzenlemeleri, askerin siyaset alanında bir temsilcisi olmasa bile karar alma sürecindeki etkinliğinin artırılmasına yönelik olmuştur. Genel olarak bu düzenlemeler şu şekildedir (Atar, 2002: 32):

- Yasamadan ziyade yürütme güçlendirilmiştir,
- “Tabii yargı ilkesi” güçsüzleştirilmiş, yerine “Kanuni yargı ilkesi” getirilmiştir,
- Devlet Güvenlik Mahkemeleri ile Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kurulmuştur,
- Anayasada yer alan temel hak ve hürriyetlerin “korunmasından” ziyade “sınırlandırılması” söz konusu olmuştur; sınırlama nedenlerinin sayısı arttırılmıştır,
- Savaş ilanı ve savaş hazırlıkları konularında Cumhurbaşkanı ve TBMM kadar Genelkurmay Başkanı’n da fikri alınacak ve Türk Silahlı Kuvvetleri’nin öncelikleri gözetilecektir,
- Uluslararası anlaşmaların imzalanması ve kabulü süre zarfında, Genel Kurmay Başkanı’nın görüşü alınacak; gerekirse Genelkurmay Başkanı’nın onayı gözetilecektir,
- Genelkurmay Başkanı görev ve yetkileri konusunda sadece Başbakan tarafından sorgulanabilecektir,
- -Genelkurmay Başkanı’nın atanması süre zarfında yürütmenin teklifi ön planda olacak ve Cumhurbaşkanı kendi başına karar alamayacaktır.

Anayasada yapılan bu stratejik değişikliklere tek tek bakıldığında Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Cumhurbaşkanlığı makamı hakkında ileriye yönelik ve öncelikli olarak kendi çıkarlarını gözetten projelerinin var olduğunu görmek mümkündür. Kanuni yargı ilkesi, 1960 yılında Adnan Menderes mahiyetindekilerin yargılanma sürecine atfen gerçekleştirilmiş bir süreç olarak göze çarpmaktadır; buna göre askeri mahkemeler, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin izin verdiği ölçüde sivil hayattan birini yargılayabilme ve cezalandırabilme şansına sahip olmaktadır ki, Türk siyasal hayatında bağımsızlığın tehlikeye düştüğüne dair en önemli emare budur. Askeri vesayetin gücünün pekiştirilmesi ve güçlendirilmesi adına gerçekleştirilen bu yasa ile

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin sorgulama ve kendi çıkarlarına ters düşen bir konuda cezai yaptırım uygulama yetkisi anayasal düzen içerisinde kendisine sunulmuştur. Devlet Güvenlik Mahkemeleri ile Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin kurulması da bu nedenle bağdaştırılmış ve özellikle Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin gücü 1960'ta askeri vesayet elinde olan yargılama gücünden daha meşru ve daha etkin hale getirilmiştir. Bu durum yasama ve yürütmeden ziyade, yargının bağımsızlığı konusunda tartışmalı bir süreci başlatmıştır.

“Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması” ibaresi ile ortaya çıkan değişiklik ise her ne kadar askeri makamlarca yasamanın elinin güçlendirilmesi olarak görölse de aslında askeri vesayet elinin güçlendirilmesi ve sorgulanmasının engellenmesi adına gerçekleştirilmiştir. Bu şekilde askeri darbelerden ziyade, askerin siyasal sürece olan müdahalelerinin hem yasama, hem yürütme, hem de kamuoyu nezdinde sorunlu hale gelmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Genelkurmay Başkanının, siyasal anlamdaki en üst düzey kararlar olan uluslararası anlaşmalar ile savaş ilanı gibi konularda söz sahibi olması konumunun güçlendirilmesi de zaman içerisinde büyüyen başka bir tartışmayı daha yaratmıştır; askeriye'nin siyasal kararların alımı konusundaki yetkisi. Anayasada yapılan bu değişiklik, bir bakıma devletin ne denli karmaşık bir sürecin içerisine sürüklendiğini de göstermektedir. Askeri kanat konumunu anayasal anlamda güçlendirmek adına çalışırken, yasama buna karşı çıkmış, ancak 1971 yılında yayınlanan muhtıra ile başlayan müdahale süreci bir bakıma, altından kalkılamayacak başka sorunların da ortaya çıkabileceği endişesini doğurmuştur. Bu endişeler, Cumhurbaşkanlığı seçimlerine de tesir etme durumundan dolayı, 1961 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşanan kaosun tekrarı niteliğinde değerlendirilmiştir.

Tüm bu anayasal düzenlemelerin ışığında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Cumhurbaşkanlığı makamına kendi içerisinde aktif birini, sivil birey olarak

seçtirmeye çalışması anlamlı olarak gözükmektedir. Zira tüm bu değişikliklerin askeri kanat lehine uygulanabilmesi adına, Genelkurmay Başkanlığı'nın sonuna kadar destekleyeceği bir ismin Cumhurbaşkanlığı makamında oturması son derece kesin bir otorite ilanı anlamına gelmektedir. Aynı zamanda askeriye'nin içerisinde bir Cumhurbaşkanı seçilemese bile yapılan bu anayasa değişiklikleri, askeri kanadın elini fazlası ile güçlendirecektir. Askeriye'nin hesapları bu düşünceler üzerine kurulmuştur.

1973 yılının ilk yarısında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri, bilhassa öncesindeki süreçle Türk siyasi tarihinin en karmaşık ve içerisinde çıkılmaz dönemini işaret etmektedir. Ancak beklenenden daha güçlü bir irade ile Süleyman Demirel ve Bülent Ecevit'in önderliğindeki TBMM, askeri kanadın beklentilerini büyük ölçüde boşa çıkarırcasına, yine bir eski asker olan, fakat sivil demokrasiye inanan bir ismi, Fahri Korutürk'ü, şaşırtıcı ve yüksek bir destekle Cumhurbaşkanı seçmiştir (Okçu ve Aktel, 2001: 251).

Bu seçim, iki açıdan önemlidir. Birincisi, yasama organı, kendisine ait etki alanının içerisinde askeri üniformalı birinin varlığını kabul etmediğini ve sivil hayatın kararlarının sivil hayata mensup kişiler tarafından alınması gerektiği mesajını kesin bir şekilde vermiştir. Her ne kadar Faruk Gürler de sivil siyasete geçmiş olsa da askeri kanadın net bir temsilcisi olarak görülmesi, Cumhurbaşkanı seçilmesinin önündeki en büyük engeli teşkil etmiştir.

İkincisi, Türkiye'de 1971 yılındaki askeri muhtıra ile bir kez daha yaşanan askeri darbe tehdidine, hem yasama, hem yürütme, hem de yargının, kamuoyunun da desteğini alarak izin vermeyeceği mesajı kesin bir dille Türk Silahlı Kuvvetleri yetkililerine verilmiştir. Bu mesaj, aynı zamanda askeriye'nin de artık denetlenebileceğine dair bir endişeyi Türk Silahlı Kuvvetleri temsilcilerinin akıllarına getirmiş ve siyasi sürecin sadece askeri kanadın çıkarları doğrultusunda

değil, öncelikli olarak yasamanın belirlediği kurallar çerçevesinde yaşanacağına dair kararlılığı göstermiştir.

3.1.1.7. 1982 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi

9 Kasım 1982 tarihinde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri Türkiye adına kaos içerisinde kendisine yeni bir yol çizebilmek adına en önemli siyasi olaylardan biri olmuştur. Aslında 1982'deki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin öncesi vardır; buna göre 12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleştirilen Türkiye tarihindeki ikinci askeri darbe sonucu dönemin Genelkurmay Başkanı Kenan Evren, zorunlu olarak Cumhurbaşkanlığı görevini üstlenmiş ve gelecekteki siyasi kariyeri adına önemli bir adım atmıştır. Bir bakıma 1982 yılındaki seçimin temelleri 1980 yılında atılmıştır.

1980 askeri darbesinin ülke üzerindeki izlerinin daha derin bir şekilde hissedildiği süre zarfında Kenan Evren'in askeri vesayet in önderi olarak devlet başkanlığı görevini üstlenmesi, iki yıl boyunca sürececek bir kaos ve baskı dönemini de beraberinde getirmiştir. Çaresizliğin halk ve sivil yönetim üzerinde büyük etkisinin bulunduğu bir süreçte Evren'in Cumhurbaşkanlığı ne siyasal figürler, ne de kamuoyu tarafından tartışılmamıştır. Bunun temel nedeni, askeri vesayet in yönetim erkini ele alma sürecinde son derece sert ve baskıcı olmasıdır. Bu sertlik ve baskı, askeri yönetimin ve Kenan Evren'in tüm siyasal faaliyetlerini meşru kılmak adına yeterli olmuştur. Her ne kadar kısmi bir şekilde askeri vesayet ve Kenan Evren özelinde askeri darbe süreci çeşitli eleştiriler olsa da Evren'in halk nazarındaki "kurtarıcı" imajı güçlü bir şekilde oturmuş ve destek görmüştür.

Ancak 1980'den 1982'e geçen süre zarfında Evren'in çevresinde giderek yükselen tepki sesleri, sert ve etkin olmamasına karşılık, Genelkurmay Başkanı'nın artık askeri üniformasını çıkararak sivil bir yönetici olarak siyasal kariyerine devam etmesi konusunda bir yönlendirmede bulunmaya çalışmıştır. Nitekim bu baskılar, 1981 yılında Evren tarafında da onay almış ve Türkiye için sivil bir Cumhurbaşkanı

seçmek adına bir süreç başlamıştır. Asıl önemli olan konu, Kenan Evren'in aynı tarihlerde askeri yönetimin görevini sivil yönetime devretme sürecinin geldiğini söylemesi Evren'in Cumhurbaşkanlığı konusunda da meşru bir zemin oluşturabilmek adına önemli bir adım, bir bakıma da bir kamuoyu yoklaması görevi görmüştür (Tuncer, 2013: 141). Evren'in bu açıklaması geniş bir çevrede de olumlu karşılanmıştır.

Nitekim 7 Kasım 1982 tarihli halk oylaması ile birlikte Kenan Evren Türkiye'nin yedinci Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Kenan Evren'in seçilmesi ilk kez halk tercihinin bırakılmış, TBMM bu sürece dahil edilmemiştir. Evren böylelikle halkın desteğini alacak şekilde güçlü bir aktör olarak Cumhurbaşkanı olarak seçilmiş ve böylelikle de kendisi için toplamda dokuz yıl sürecek olan Cumhurbaşkanlığı görevinin ikinci dönemini başlatmıştır. Bu dönem, hem Evren'in kendisinin hem de askeri vesayet inşaatının düzeltilebilmesi ve gelecek dönemde sivil yönetim ve halk ile askeri kanat arasında olumlu bir bağ kurmak adına yeni bir başlangıcı temsil etmiştir. Ancak tam tersi bir şekilde bu süreç zamanla Evren'in imajını ve askeri kanadın saygınlığını daha da zora solacak bir hal almıştır (Özdemir, 2007: 279).

Kenan Evren'in tekrardan görevine devam etmesi, o dönem için yarar mı yoksa zarar mı getireceği konusunda açıkça olmasa da sürekli olarak gizlice tartışılmış ve bu tartışmaların temelinde Kenan Evren'in askeri kökenli olması ve en önemlisi bir darbe lideri olmasıdır. Bu tip bir siyasal figürün Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı görevi yürütecek olmasının rahatsızlık uyandıracığına dair ciddi tartışmalar yaşanmış, ancak askeri vesayet baskısı nedeni ile bu tartışmalar alenen gerçekleştirilmemiştir. Yine de Evren'in 1980 yılı itibari ile kanlı bir sürece son verdiği ülkenin iç huzurunu sağladığı yönündeki inanç, O'nun Cumhurbaşkanı olarak değerlendirilmesi ve saygı görmesi konusunda önemli birer faktörü teşkil etmiştir. Evren'in siyasal kariyerine devam etmesi konusunda son derece önemli toplumsal baskılar söz konusu olmuş ve Evren zaten beklediği bu baskıları bahane ederek

1982'de tekrardan siyasal kariyerine devam edebilmek ve iki yıl boyunca görüntü itibari ile vekaleten yürüttüğü Cumhurbaşkanlığı görevini bu sefer asaleten elde etmek istemiştir ki Evren'in konuşmalarının bir kısmında bu konuya dair çeşitli gizli mesajlar verdiğini görmek mümkündür; hatta yer yer Evren, tehditkar bir tutum da sergilemiştir.

Dünyanın her yerinde askeri vesayetın başında bulunan liderlerin siyasal hayatlarına devlet başkanı olarak devam etme istekleri sıkıntılı ve sancılı süreçleri yaratmıştır. Çünkü bir askeri yönetim, illegal bir siyasal rejimin ifadesi iken o askeri yönetimin başındaki kişi de bu illegal siyasal rejimin onaylayıcısı ve yönlendiricisi olarak görülmektedir. Tıpkı dünya genelindeki bu durum gibi Kenan Evren de bu tip bir eleştirel durumla karşılaşmıştır. Ancak bu eleştirilerin hepsi, O görevden ayrıldıktan sonra ortaya çıkmış ve Evren askeri kanattaki görevinden istifa edip sivil bir lider olarak Cumhurbaşkanı olmaya karar vermesine rağmen askeri kanadın silahlı baskısını kullanarak bu eleştirileri engellemesi ile herhangi bir karşıt tutum ile karşılaşmamıştır. Bu konuya dair rahatsızlıkların her biri Türkiye 1980-1989 yılları arasında son derece karanlık bir süreç yaşanmasına ve bu sürecin ülke siyasal hayatı kadar ülke ekonomisine de zarar verilmesine neden olmuştur.

Kenan Evren, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde mevcut sürece dek yaşanan Cumhurbaşkanlığı seçim süreçleri sonucunda siyasal hayatından içerisinden gelmeden bu görevi üstlenen son askeri kökenli liderdir ve kendisinin ülkeyi içerisine sürüklemiş olduğu süreç göz önünde bulundurulduğu süre zarfında bu şekilde son olarak lider olarak kalması da yüksek ihtimalle muhtemeldir. Zira Kenan Evren 2004 yılından sonra yüksek sesle dile getirildiği şekli ile Türkiye'de son derece kötü bir siyasal ve toplum çatışma ortamının yaratıcısı olarak görülmüş, bu nedenle de cezalandırılması gerektiğine dair geniş bir kanı oluşmuştur. 2013 yılında 12 Eylül 1980 askeri darbesi hakkında açılan dava kapsamında Evren

hakkında müebbet hapis istenmiş ve bu cezai istek toplumsal anlamda da ciddi bir destek bulmuştur (Kayış, 2014: 107).

3.1.1.8. 1989 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi

1989 yılında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri, Türkiye'nin siyasi dönüşümündeki önemli olaylardan biridir. Özellikle 1980 askeri darbesi sonrası askeri vesayetin daha güçlü yerleştiği Türkiye'de bu sistemin ortadan kaldırılması, yeni ve demokratik bir sistemin inşası için, eski Genelkurmay Başkanı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren mahiyetindekilerin darbesi sonrası elde edilen yetkinin sivil bir Cumhurbaşkanıya devredilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. 1960, 1971 ve 1980 dönemlerinin yarattığı askeri baskıyı ortadan kaldırmak isteyen Türk siyaseti kendisine, koordineli çalışabileceği ve kendisini doğru ifade eden bir Cumhurbaşkanı seçme ihtiyacı duymuştur. Ortaya birçok isim atılmış olmasına karşın, dönemin hakim siyasi partisi ANAP'ın lideri Turgut Özal'ın ismi ön plana çıkmış ve ismi ilk zikredildiği andan itibaren de halk tarafından büyük destek görmüştür. Fakat siyasi arenada durum, halkın düşündüğünden ve hissettiğinden farklı cereyan etmiştir (Çavdar, 1996: 265).

1980 askeri darbesinden sonra geçen üç yıllık süre zarfında Türkiye siyasi anlamda toparlanabilmek adına askeri vesayet ile sivil siyaset arasında gidip gelmiştir. Bu belirsizlik ve kararsızlık ortamı Türkiye'nin özellikle iktisadi anlamda hızlı bir gerileme yaşamasına ve toparlanabilmek adına önemli engellerle karşılaşmasına sebebiyet vermiştir. Askeri yönetimin ve dolayısı ile de Türkiye'nin başında bulunan 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren, her seferinde ülke yönetimini sivil bir siyasi ortama devretmek istediğini söylemiş, ancak bunun için somut bir adım atılmamıştır. Bu somut adımların atılmaması, 1983 yılına dek genel seçimlerin yapılmamış olması, halk üzerinde de ciddi bir sıkıntı yaratmıştır; bu sıkıntı, güvenilecek bir siyasi iradenin yokluğu ve finansal anlamdaki çöküş ile alakalı

olarak cereyan etmiştir. Bu yüzden Türk halkı da 1989 yılında gerçekleşen seçimlere kadar bir sivil Cumhurbaşkanının belirlenmesi konusunda beklenti içerisinde olmuştur. Ancak askeri darbe sonrasında, darbe öncesi sürecin önemli siyasal figürleri, teker teker siyaset sahnesinde, aldıkları yasaklar ile çekilmek durumunda kalmışlar ve Türkiye'nin 1983 genel seçimleri ile başlayan süreçte bir siyasetçi sıkıntısı baş göstermiştir; bu sıkıntı, halkın tercihlerini sınırlandırmış ve büyük ölçüde kendisine dayatılanı seçmek durumunda kalmasına sebebiyet vermiştir (Çavdar, 1996: 269). Turgut Özal, bu sorunların farkında olarak 1983 ve 1987 seçimlerinde arkasına aldığı destek ile yeni sürece hazırlanmış ve Cumhurbaşkanı olmak adına nabız yoklamaya başlamıştır. Türkiye'nin 1989 yılında yaşadığı Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin, sivil siyaset için kendini yeniden ispatlama ve askeriye kendisini ispatlama süreci olduğunu söylemek mümkündür. Tıpkı 1973 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimleri gibi bu seçimde de siyasal alanının kendi iradesini ortaya koyma çabası gözlenmiştir (Karpas, 2008: 311).

1989 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önce Türkiye'nin Anayasada yapmış olduğu bazı değişiklikler, ülkenin siyasal geleceği adına önemli adımlar olmuştur. Bunlar 17 Mayıs 1987'de yapılan değişiklik ile (Kaboğlu, 2010: 114);

- Seçme yaşının 21'den 19'a indirilmesi,
- Milletvekili sayısının 400'den 450'ye çıkarılması,
- 12 Eylül 1980 askeri darbesi sürecinde siyasi yasak getirilen siyasilerin yasaklarının kaldırılmasıdır.

Öncelikli olarak seçme yaşının düşürülmesi, ANAP'ın 1983 seçimlerinde elde ettiği zaferin devamlılığının sağlanması adına, daha fazla seçmenin oyunun kazanılması için önemli bir adımı teşkil etmiştir. Bu hamle ile birlikte ANAP'ın daha yüksek bir oy oranı ile iktidardaki yerini koruması ve dolayısı ile de muhtemel bir Cumhurbaşkanlığı seçiminde, yine muhtemel olan Turgut Özal'ın seçilme şansının

arttırılması adına olmuştur. Yine milletvekili sayısının arttırılması da bu bağlamda değerlendirilebilir; zira ANAP'ın daha fazla milletvekili ile TBMM içerisinde temsili, partinin daha fazla güçlenebilmesi adına siyasal ve anayasal bir şans tanınması şeklinde değerlendirilmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimi açısından değerlendirildiğinde de daha fazla milletvekili ile mecliste temsil edilmek, seçimin güçlü bir parti lehine sonuçlandırılabilmesi adına önemli bir hamle olarak görülmüştür.

Siyasi yasakların kaldırılması ile iki yönlü olarak değerlendirilebilecek bir konudur. Buna göre ilk olarak siyasi yasakların kaldırılmasına dair istek, Turgut Özal ve ANAP'ın rakiplerinin sayısını arttıracak olsa da demokrasiden ve askeri vesayetten kurtulma düşüncesini mütemediyen dile getiren Özal için bir zorunluluk haline gelmesinden kaynaklanmıştır. İkinci olarak mevcut hükümet üzerindeki siyasal ve demokrasi taraftarı olan baskının, arzulansın ya da arzulanmasın, giderek artmasından kaynaklanmış ve herhangi bir siyasal figürün bu sürecin dışında bırakılmasının yaratabileceği derin tartışmalardan kaynaklanmıştır.

Bu yaşananlar ışığında 20 Ekim 1989 tarihinde başlayan ve üç tur halinde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri, 31 Ekim 1989 tarihinde sonuçlanmış ve ANAP Genel Başkanı ve mevcut Başbakan Turgut Özal Türkiye'nin 8. Cumhurbaşkanı olmuştur (Çavdar, 1996: 271). Ancak seçim bu denli hızlı, kolay ve sorunsuz gerçekleşmemiştir.

Seçim öncesi süreçte, ANAP milletvekillerinin Özal'ı Cumhurbaşkanı seçmek adına ellerinde yeterli çoğunluğun olduğunu dile getirmeleri ve diğer partilerin sürece dahil olup olmamasının önemli olmadığına dair düşüncelerinin kamuoyuna yansımaları büyük tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle, 1987 yılındaki seçimlerden, DYP önderliğinde üçüncü parti olarak çıkan Süleyman Demirel, bu tavrı ile ANAP ve Özal'ın demokrasi anlayışından uzaklaştığını dile getirmiş ve seçimin büyük sorunlara yol açacağını belirtmiştir; yine 1987

seçimlerinden ikinci parti olarak çıkan SHP lideri Erdal İnönü, Demirel’e tamamı ile katılmamakla birlikte, sürecin Demirel tarafından belirtildiğı gibi ilerlemesinden endişe duyduğunu belirtmiştir (avdar, 1996: 272).

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin 20 Ekim’de başlaması ile birlikte DYP ve SHP, seçim öncesi dile getirdikleri muhtemel protestolarını fiiliyata dökmüş ve üç tur halinde gerçekleştirilen seçimleri boykot etmişlerdir. Bu noktada DYP, SHP ve diğer bazı milletvekillerinin dile getirdikleri üç önemli nokta söz konusudur; birincisi, 1989 yılının Mart ayında yapılan yerel seçimlerde ANAP’ın aldığı düşük oy oranının Turgut Özal ve ANAP’a olan düşük seviyedeki güvenin bir göstergesi olduğu için Özal’ın aday gösterilmesinin yanlış olduğudur. İkinci bir görüş, siyasi yasakların kaldırılmasının üzerinden kısa bir süre geçmiş olmasına rağmen, halkın bu yeni siyasi sistemde önünü görmemesi ve kesin olarak birini Cumhurbaşkanı makamında görmek adına kararını tam vermiş olmadan Özal’ın Türk halkına Cumhurbaşkanı olarak dayatılmaya çalışılmasıdır. Son olaraksa Cumhurbaşkanlığı konusunda Özal’ın ve çevresinin diğer siyasi partilerin görüşüne önem vermeden bir aday belirlemiş olması ve siyasi konsensüsün önüne geçilmiş olmasıdır (avdar, 1996: 274). Bu üç tartışma konusu Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin, yeterli çoğunluk sağlanabilmesi adına üç tur boyunca devam etmesi ve 31 Ekim tarihinde 263 oy ile Turgut Özal’ın seçilmesi ile son bulmuştur.

1989 yılı Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, Turgut Özal’ın Cumhurbaşkanı seçilmesi, her ne kadar yasama iradesinin bir yansıması olarak görülse de Erdal İnönü’nün ve Süleyman Demirel’in tutumu, aslında siyasi alanda, askeri darbe sonrasında halen bir stabilizasyonun sağlanamadığının göstergesidir. Halk, Özal’ın seçilmesine destek vermiş olsa da geride kalan ANAP, diğer birçok siyasi parti ile çekişmek ve altından kalkılması zor sorunlarla yüzleşmek durumunda kalmıştır. Öyle ki, Özal’ın ayrılmasından sonra yalnızlaşan ANAP ilerleyen süre zarfında çekiciliğini ve halktan yana olan desteğini yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır.

Siyasi yasakların sona ermesi ile birlikte artan parti siyasi sayısının etkisi ile Cumhurbaşkanının altında bulunan tüm siyasal figürler ve oluşumlar birbirleri ile çetin bir mücadelenin içerisine girmişlerdir. 1989 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimleri, bu çekişmenin gelecekte yaşanacak sorunların da bir bakıma habercisi olmuştur.

1989 yılı, aslında, askeriye için de kendi gücünü yavaş yavaş kaybetmeye başladığının bir göstergesidir. 1980'lerin hemen başında patlak veren ve ilerleyen yıllarda Türkiye'nin başına çok daha fazla sorun açacak olan terör konusu, askeriyenin bir numaralı gündem maddesi haline gelmiş ve uzun yıllar siyasetin etki alanına girilmesi mümkün olmamıştır. Bir bakıma Özal, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bu çelişkili durumunu kendisine bir avantaj ve bir koz olarak görmüş, askerin siyasal alandan çekilmesi ve gücün tamamı ile sivil siyasete terk edilmesi adına üstü kapalı bir meydan okuma gerçekleştirmiştir. Bu meydan okumanın sonunda Özal, hem Cumhurbaşkanı seçilerek partisinin toplum nezdindeki olumlu konumunu ve kendisine olan desteği pekiştirmiştir.

3.1.1.9. 1993 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi

17 Nisan 1993 tarihinde dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın vefatı yine Türkiye'nin siyasal anlamda hiç beklemediği ve travma yaşamasına sebebiyet veren bir süreci başlatmıştır. Siyasal anlamda anlaşmazlıkların ve geleceğe dair belirsizliklerin fazlası ile hissedildiği Türkiye'de Cumhurbaşkanının vefatı, sadece o makamın bir sorunu değil, aynı zamanda ülkenin yasama sürecinin de bir sorunu olarak görülmüştür. Yine aynı dönemlerde yaşanan faili meçhul cinayetler ve suikast girişimleri Türkiye'nin huzursuz bir ortamda tekrardan Cumhurbaşkanlığı seçimleri yaşamasına sebebiyet vermiştir.

1993 yılında gerçekleştirilen seçimler, Türkiye'nin siyasal alanının alternatifsiz bir hale geldiği dönemde gerçekleştirilmeyi gerektirmiştir. Zira Özal'ın

vefatından önceki süreçte yaşamının içerisinde bulunan hiçbir siyasal lider ile olumlu iletişiminin olmaması ve yaşanan sorunların çözümü için uzun bir zaman dilimine ihtiyaç duyulurken, Özal'ın hayatını ani bir şekilde kaybetmesi bu süreci daha da uzatmıştır. Böylelikle Türkiye'nin zorlu bir süreçte kendisine yeni bir yol çizmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ancak mevcut ortam içerisinde Cumhurbaşkanlığı makamı için adı geçen kişi sayısının neredeyse hiç olmaması kaos sürecini biraz daha uzatmıştır. Yine de dönemin hakim siyasal partilerinden DYP'nin lideri olan Süleyman Demirel'in isminin daha fazla ön plana çıktığı görülmüştür (Tuncer, 2013: 164).

8 Mayıs 1993 tarihinde başlayan ve 16 Mayıs 1993 tarihindeki üçüncü tur oylaması sonucunda karara bağlanan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Süleyman Demirel'in rakipleri, kaybetmelerine kesin gözü ile bakılan ANAP'tan Kamran İnan, RP'den Lütfi Doğan ve CHP'den İsmail Cem'dir. Bu üç aday da son derece aceleci bir şekilde kararlaştırılmış ve seçimlerde başarılı olup olmayacakları konusunda derin endişelerin bulunduğu adaylar olmuşlardır. ANAP'ın Özal önderliğinde siyasi arenayı yönlendirdiği Türkiye'de yine aynı partinin adayları olan İnan'ın dahi kazanacağına dair herhangi bir kanaat oluşmamıştır (Kayış, 2014: 141).

Sonuç olarak, 16 Mayıs 1993 tarihindeki son tur oylamasında Süleyman Demirel toplamda 244 milletvekilinin oyunu alarak Türkiye'nin 10. Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Bu seçim hedeflerin değil, zorunlulukların ve çaresizliklerin seçimi olmuştur.

“Süleyman Demirel'in seçilmesi, hem partisinin ülkede giderek artan desteği, hem de Demirel'in halk nazarında güçlü olan yöneticilik figürünün Etkisi ile mümkün olmuştur. Yine bir vefat haberi sonucu gerçekleşen bu Cumhurbaşkanlığı seçimi de aslında pek de beklenen ve arzulanan bir süreci Türkiye için yaratmamıştır. Turgut Özal'ın o günlerde çok yüksek sesle olmamak kaydı ile tartışılan şüpheli

ölümü, üst üste yaşanan suikast ve cinayetler ile Türkiye'nin siyasal dönüşümündeki sıkışıklık dönemi, ülkenin bir Cumhurbaşkanı seçmekten çok daha farklı sorunlarının olduğunu göstermiştir. Bu sorunların çözümü açısından da bir araştırmanın yapılması ve ülke içerisindeki suç ile ilintili konuların sonuca kavuşturulması adına güçlü bir siyasi otoritenin mevcut olmaması da Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin Türkiye için olan önemini alt bir seviyeye çekmiştir” (Özdemir, 2007: 401).

Süleyman Demirel'in seçilmesini bu karışıklık süre zarfındaki bir çaresizlik ya da tek bir adaya bağlı kalmanın sonucu olarak görmek mümkündür. Her ne kadar seçimlerde Demirel'in karşısında iki rakip daha bulunmasına karşılık bu rakiplerin Demirel karşısında güçsüz siyasal figürler olmaları ve arkalarında destekçileri olan siyasi partilerin dahi kendilerine destek verme konusunda, kendi içlerinde bölünmüş olmaları Demirel'in seçilmesi adına tüm şartların olgunlaşmasına imkan tanımıştır. Bir bakıma Demirel'in Cumhurbaşkanı olarak seçilmesi, DYP özelinde de partinin yükselişi adına bir başlangıç noktasıdır (Kayış, 2014: 144). Ancak bu yükseliş fazla uzun sürmemiş ve DYP'nin sorunları zaman içerisinde kendi içerisinde Cumhurbaşkanlığı olarak çıkardığı Demirel'in konumunu da sıkıntıya sokmuştur. Bu açıdan Demirel'in Cumhurbaşkanı olmasının ne kendisi ne de partisi açısından pek de olumlu sonuçlar doğurmadığı görülmüştür. Aslına bakılacak olursa Demirel'in Cumhurbaşkanı seçilmesi Türkiye'de yaşanan kaos ortamının bir sonucudur. Türkiye'de herhangi bir güçlü siyasal kimliğin bulunmaması ve Demirel'in Özal'ın vefatı sonrası muhafazakar ve demokrat kesimin güçlü olduğu ülkede herhangi bir rakibin karşısında sıkıntı yaşamadan Cumhurbaşkanı seçilmesini hem kolay hem de zorunlu kılmıştır (Özdemir, 2007: 408). Bu durumda da 1993 yılındaki seçimleri bir "seçim" olarak değerlendirmek mümkün olmamaktadır.

1993 yılı, yaşanan tüm olayları ile Türkiye için olağanüstü bir yıl olmuştur. Bu olağanüstü durum, suikast, cinayet ve Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın vefatı bu

olağanüstü yılın dikkat çekici olaylarıdır. Her ne kadar geçmişte iki darbe dönemi ve bir post-modern darbe dönemi içerisinde Cumhurbaşkanlığı seçimleri yaşanmış olsa da Türkiye için 1993 yılı hem iç hem dış dinamikler hem de ülkenin sosyo-kültürel faktörleri açısından kaostan, belirsizliğin ve çözümsüzlüğün içerisine sürüklendiği bir dönem olmuştur. Demirel'in Cumhurbaşkanı olarak seçilmesi konusunda varılan konsensüsün temel nedenlerinden biri de Türkiye'nin içerisinde bulunduğu durumda çözümün sağlanabilmesi ve kamuoyundaki çatlak seslerin susturulabilmesi adına Süleyman Demirel'in yatıştırıcı ve birleştirici bir siyasi figür olarak görülmesidir.

3.1.1.10. 2000 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi

1990'lı yılları bitirirken Türkiye 10 yıllık süre zarfında yaşanan sorunların üzerine bir de 1999 yılında ortaya çıkan finansal kriz Türkiye'nin siyasal anlamda yaşadığı travmayı derinleştirmiştir. Siyasal alanda herhangi bir çözüm üretiminden ziyade ortaya çıkan kamplaşmalar ve 1997 yılında baş gösteren darbe tehdidi Türkiye'nin kendi çözüm yolunu bulabilmesi adına büyük bir engeli yaratmıştır.

Bu sorunlar silsilesi içerisinde Türkiye 2000 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimlerine hazırlanmıştır. 1993 yılından bu yana Cumhurbaşkanı olarak görevini sürdüren Süleyman Demirel'in görev süresinin uzatılması konusunda yaşanan tartışma, sürece dair ilk gerginliği yaratmıştır. Bu fikrin medyada ilk yer aldığı andan itibaren, siyasi çevreler ve kamuoyu, yaşanan finansal kriz ve siyasal istikrarsızlıkların Süleyman Demirel'in sorumluluğunda olduğunu dile getirerek kendisinin hem Cumhurbaşkanlığı, hem de siyasal arenadaki rollerinden ayrılması gerektiğini dile getirmişlerdir. Böylelikle Demirel için süreç teorik olarak sona ermiştir.

Daha sonrasında, ilk başlarda çok fazla ilgi gösterilmese de birçok çevre tarafından ismi yavaş yavaş yüksek sesle dile getirilmeye çalışılan dönemin Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer, hem TBMM içerisinde hem de TBMM

dışındaki çevrelerden büyük bir destek alarak, yeterli imzanın da sağlanması ile birlikte aday gösterilmiştir. Her ne kadar Sezer'in aday gösterilmek istenmesi kendisi için de bir sürpriz olsa da ülkenin içerisinde bulunduğu mevcut durum, finansal kriz ve siyaset arenasında yeni yüz arayışları Sezer'in aday gösterilmesini neredeyse zorunlu kılmıştır (Kayış, 2014: 167).

27 Nisan'da başlayan ve üç tur sonunda 5 Mayıs 2000 tarihinde sona eren seçim sürecinde bağımsız aday Ahmet Necdet Sezer aldığı 330 oy ile Türkiye Cumhuriyeti'nin 10. Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Sezer'in ardından en çok oyu FP'nin desteklediği Nevzat Yalçıntaş 113 oy ile ve MHP'nin desteklediği Sadi Somuncuoğlu 43 oy ile almıştır. Sezer seçildiğinde herhangi bir kesimden herhangi bir tepki gelmemiş, aksine genel bir memnuniyet havası esmiştir. Bu hava Türkiye'nin o yıllarda fazlası ile ihtiyaç duyduğu ve Cumhurbaşkanlığı makamı özelinde kolaylıkla inşa edebileceği bir siyasal yapının da göstergesi olmuştur (Tuncer, 2013: 174).

Sezer'in Cumhurbaşkanı olarak seçildiği dönem, Türkiye'nin siyasal anlamdan ziyade, finansal anlamda ciddi bir çıkmazda olduğu dönemdir. Küresel finansal kriz ile birlikte kendi içerisinde de bir finansal kriz yaratmıştır. Bu krizin çözümü sürecinde herkesin üzerinde uzlaştığı, kamuoyunun tepkisini çekmeyecek ve dışarıya olumlu bir mesaj verecek kişinin Cumhurbaşkanı olarak seçilmesi yasama organının bir nebze olsun elini rahatlatmıştır. Zira dönemselsel olarak Türkiye'nin en çok ihtiyaç duyduğu şey yasama organının üzerindeki baskının kaldırılması olmuştur.

Sezer'in meclis dışından, ciddi bir destekle seçilmiş olması da 1973 yılındaki seçimlerde yasamanın gösterdiği güçlü iradenin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. 1973'te askeri baskının altından kurtularak kendi iradesini güçlü bir şekilde ortaya koyan yasama ve siyasetçiler, 1997 yılındaki 28 Şubat sürecinin

baskısından da yoksun olarak kendi kaderlerini, daha doğrusunu ülkenin kaderini belirlemek adına önemli bir hamlede bulunmuşlardır (Özdemir, 2007: 472). Aynı zamanda Sezer'in bir hukukçu olması da Türkiye üzerinde son derece olumsuz etkilerinin bulunduğu inanılan 1982 Anayasası'nın değiştirilmesi adına ilk ciddi tartışmaların yaşandığı bir dönemde konunun ele alınması ve soruna çözüm bulunması adına çok büyük bir şans olarak görülmüştür.

Mutlak olarak Sezer tercihi muhafazakar kesimlerce destek görmemiş ve kendilerinin yaklaşımlarının göz ardı edildiğine dair eleştirilerde bulunmuşlardır. Sezer'in daha önceki süreçten bilinen sosyalist ideolojiye olan yatkınlığı göreve gelmesinden önceki süreçte ve görevde bulunduğu süre zarfında sıklıkla tartışma konusu yapılmıştır. Yine de Ahmet Necdet Sezer'in herhangi bir polemik konusunun içerisinde bulunmaması ve bu tip eleştirilerin aksine tüm çevrelere mesafeli yaklaşımı ile geçmişte askeriye'nin desteğini ve baskısını taşıyan, iktidarların oy çokluğunun sonucunda seçilen ve çaresizlik sonucunda oy verilen Cumhurbaşkanlarından daha fazla saygı ve itibar görmüştür. Seçildiğinde de beklenmedik şekilde verdiği ılımlı mesajlar seçim öncesindeki endişeli kesimleri rahatlatmıştır (Özdemir, 2007: 475).

Aslında Sezer'in seçilmesi hem adaylığı hem de oylama turları bakımından uzun bir süre zarfını kapsamış, böylelikle uzayan zaman endişeleri beraberinde getirmiştir. Ancak sürecin uzun sürmesine karşılık net ve değerlendirmeler yapılarak verilen bir karar sonucu Sezer'in aday gösterilmesi ve seçilmesi, yasama kararlılığı açısından son derece önemlidir. Türkiye'nin 1970'li yıllardan bu yana yaşadığı Cumhurbaşkanlığı seçimleri süre zarfında yaşanan belirsizlik, baskı ve korku ortamı Sezer'in seçilmesi döneminde yaşanmamış ve Sezer'in seçilmesi karar verme süreci açısından dış baskıların daha az görüldüğü bir dönem olmuştur. Sezer'in geçmiş dönemlere nazaran kendisini diğer Cumhurbaşkanlığı seçim dönemlerindeki liderlerden farklı kılan önemli özelliklerden biri kendisinin bu süreçte herhangi bir

biçimde siyasal hesap içerisinde olmaması ve medyanın kendisi hakkında bu tip konularda değerlendirmede bulunmamasıdır (Kayış, 2014: 179).

3.1.1.11. 2007 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi

2002 yılı sonrasında AKP'nin Türkiye'de güçlü bir yapı ile siyasal arenada tek başına iktidara gelmesi sonucu Türkiye, Cumhuriyet tarihinde üçüncü kez tek parti rejiminin hakimiyeti altına girmiştir. Bu değişim Türkiye'de sürpriz olarak nitelendirildiği gibi Türkiye'nin değişmeyen ve sürekli olarak aynı noktada duran siyasal yapısının yarattığı bir durum olarak değerlendirilmiştir.

AKP'nin 2002 yılında iktidar gücünü ele geçirmesine karşılık, önündeki yıllarda karşılaşılabilecek birçok sorun da söz konusu olmuştur. Bunların başında da Cumhurbaşkanlığı seçimleri gelmiştir. Ancak AKP'nin endişe etmesine gerek duymayacak şekilde partinin gerisinde kalan muhalif partilerin ve diğer siyasilerin AKP'nin projelerine karşıt oluşturabilecek herhangi bir projesinin olmaması süreci yıllar geçtikçe kolaylaştırmıştır. Her ne kadar AKP içerisinde 2007 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimi için ciddi korkular ve sürekliliği olan tartışmalar söz konusu olsa da iktidar gücü AKP için seçim sürecini sıkıntıdan uzak bir hale getirmiştir (Kayış, 2014: 188).

20 Ağustos 2007 tarihinde başlayan ve üç tur sonunda 28 Ağustos 2007 tarihinde AKP'nin adayı ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül aldığı 339 oy ile Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ancak Ağustos ayındaki seçimlerden önce, Nisan ayında gerçekleştirilen oylamalar ciddi siyasi çekişmeleri ve çatışmaları beraberinde getirmiştir. Nisan ayındaki seçim sürecinde Genelkurmay Başkanlığı'nın internet sitesi üzerinden yayınlanan ve "e-muhtıra" olarak adlandırılan beklentiler içerikli belge sürecin geçmiş yıllara dönüp dönmeyeceği konusunda endişeleri beraberinde getirmiştir. Nisan ayındaki ilk tur seçimlerinde Abdullah Gül'ün aldığı 357 oy CHP'nin konuyu, 367 yeter sayısının sağlanmaması sebebi ile seçimlerin Gül lehine

sonuçlanamayacağı gerekçesi ile Anayasa Mahkemesi'ne taşınmasına neden olmuştur (Tuncer, 2013: 182). Mayıs ayında yapılan Anayasa Mahkemesi toplantısında birinci tur seçimler iptal edilmiş ve seçim Ağustos ayına ertelenmiştir. Görüntü itibari ile AKP'nin aceleci tavrı, Abdullah Gül'ün tüm çevrelere kendisini tam olarak ifade edememiş olması ve CHP'nin konuyu mahkemeye taşımak adına verdiği mücadele 11. Cumhurbaşkanı'nın seçilmesi konusunda geçmiş yıllardaki görüntüyü bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

AKP, tıpkı ANAP'ın 1989 yılında yaptığı politikayı benimseyerek milletvekili sayısının üstünlüğüne güvenerek kendi adayını hızlıca Cumhurbaşkanı ilan etme yolunu tercih etmiştir. Fakat AKP'nin hesapları Anayasa Mahkemesi'nin verdiği karar ile tersine dönmüştür. Sürece bir de Genelkurmay Başkanlığı'nın müdahil olması 1989 yılındaki seçimler kadar askeri darbe yıllarındaki Cumhurbaşkanlığı seçimlerine benzer bir durum ortaya çıkarmıştır (Kayış, 2014: 194).

Abdullah Gül'ün isim olarak belirlenmesi süreci AKP için son derece zorlu olmuştur. AKP'nin milletvekili sandalye sayısı konusunda diğer partilerden daha fazla sayıda sandalyeye sahip olması partinin elini güçlendirmiş, ancak seçeneklerin çok fazla olması parti yönetimini karar verme sürecinde zora sokmuştur. Birçok kişinin beklentisi, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı konusunda aday olmasının daha doğru olacağı ve böylelikle de partinin elinin güçleneceği yönünde şekillenmiştir. Bu nedenle de, seçimler yaklaşırken Erdoğan'ın üzerindeki baskı da giderek artmıştır. Bu durum AKP içerisindeki çevreleri de bölmüştür.

Parti içerisinde bir başka kanat ise beklentisini Erdoğan'ı Başbakan olarak korumak, parti içerisinde daha uygun birini o koltuğa aday göstermek şeklinde dile getirmiştir. Erdoğan'ın lider olarak partiyi sürüklemesi konusunda başarılı olduğuna inanan kesim, O'nun isminin Cumhurbaşkanlığı makamı için geçmesinden de

rahatsızlık duymuştur. Bu kanat, Erdoğan alternatifi olarak birçok kişinin ismini ön plana çıkarmıştır.

Bu isimler arasında Abdullah Gül, en başlarda çok sık dile getirilmese de seçimlerin havasına girildikçe ismi daha fazla gündeme gelmiş ve parti içerisindeki uzun istişareler sonrasında da Gül Cumhurbaşkanı adayı olarak AKP tarafından kamuoyuna duyurulmuştur. Bu duyuru, AKP'den bir Recep Tayyip Erdoğan hamlesi bekleyen kesimler tarafından şaşkınlıkla olduğu kadar memnuniyetle de karşılanmıştır. Zira o dönemlerde muhalefet ve çeşitli sivil toplum kuruluşları, en önemlisi TÜSİAD gibi güçlü bir örgüt ile ters düşmüş Erdoğan'ın yerine daha ılımlı bir figür olarak görülen Gül'ün aday gösterilmesi tartışmaların dozunu düşürmüştür (Kayış, 2014: 199).

Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı seçilmesinden önceki süreçte son derece gergin olan yasama aktörleri arasındaki gerilimler de her ne kadar karşılıklı olarak farklı adaylar çıkarılmış olsa da daha olumlu şekilde seyretmiş ve Gül de yaptığı açıklamalar ve kamuoyu önünde sergilediği tavırlarla bu olumlu havaya destek vermiştir.

3.1.1.12. 2014 Cumhurbaşkanlığı ve Seçim Dönemi

2007 yılında Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı seçilmesi sonrası Türkiye'de rejim tartışmalarını beraberinde getirmişti; ancak Gül'ün sıklıkla eleştirilen AKP hükümeti içerisindeki ılımlı isimlerden biri olması süreci bir nebze olsun tartışmalardan uzaklaştırmıştı. Yine de Gül'ün görev süresinin uzatılmasına dair tartışmaların olumsuz sonuçlanması ve Gül'ün yerine AKP'nin yeni bir alternatif arama çabaları konunun yeniden sorunlu bir çerçeveye oturtulmasına sebebiyet vermiştir.

2014 yılı Cumhurbaşkanlığı seçimleri adına Türkiye'nin karşılaştığı iki ciddi sorun söz konusu olmuştur. Bu sorunlardan ilki, Türkiye'nin 2013 yılı ortalarında yaşadığı Gezi Parkı olayları süre zarfındaki siyasal çatışma ve şiddet ortamı dahilinde, baskın bir siyasal oluşumun işaret ettiği lideri seçmek istememesidir. Aynı zamanda 17 Aralık 2013 tarihinde AKP milletvekili ve eski bakanlarla çeşitli işadamlarının illegal ilişkileri olduğuna dair iddialarla başlayan adli süreç toplumsal anlamda ciddi bir travma ve karşıtlık yarattığı gibi siyasal anlamda da mevcut iktidarın elini fazlası ile güçsüzleştirmiştir. Bu tartışma zemini üzerinde Türkiye, özellikle CHP ve MHP'nin baskısı ile mevcut çatışma ortamını ortadan kaldıracak bir liderin belirlenmesi tartışmasını ortaya atmıştır. 2013 yılı içerisinde yaşanan iki zorlu süreç, Türkiye'nin içerisinde bulunduğu siyasal ve toplumsal uyumsuzluğu Cumhurbaşkanlığı seçimlerine sirayet etmesi adına bütün şartları olgunlaştırmıştır. Kimi çevrelere göre iktidar partisinin üyelerinin ve dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın üslubu nedeni ile tartışmanın ivmesi son derece hızlanmış ve kimi zaman asıl tartışma konularından farklı noktalara ulaşılmıştır.

Gezi Parkı olayları ve 17 Aralık'ta başlayan adli süreç Türkiye'nin kutuplaşma yaşadığı iddialarının bir bakıma son derece net olarak gözlemlendiği bir süreci gözler önüne sermiştir. Bir başka deyişle, Türkiye'de uzun yıllardır yaşanan siyasal zıtlasmalar ve zaman içerisinde halkın birbirine fiziksel anlamda zarar vermesine dek varan korku verici olaylar, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin de sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi ve sonuçlarının toplumun tüm kesimlerinin yararı olmasına adına ciddi bir korku havası yaratmıştır. Kamuoyunda her ne kadar AKP'nin belirleyeceği bir adayın kolaylıkla seçileceğine dair haberler de korkunun ve korku ile birlikte sert tepkiler seçime giden yolun sıkıntılarla dolu olması ve böylelikle de seçimin yararlı bir sonuç ortaya çıkarabilmesi ihtimalinin engeli olmuştur.

Yaşanan bir diğer sorun Türkiye'nin son yıllarda alternatifsiz seçimler yaşıyor olması ve bunun da ülke içerisinde sıklıkla güvensizliğe ve geleceğe dair endişelere yol açmasıdır. Öyle ki, son 15 yıllık süre zarfı içerisinde AKP iktidarının gözle görülür üstünlüğü beklendiği gibi pozitif değil, negatif bir ortam yaratmıştır. Özellikle de Türkiye'deki bu son yıl AKP çevrelerince "istikrar" kelimesi ile açıklanmaya çalışılsa da, özellikle muhalefet partileri ve kimi sivil toplum örgütleri nezdinde AKP iktidarı için, Recep Tayyip Erdoğan özelinde gözle görülür bir negatif algı oluşmuştur. Bu ikilem Türkiye'nin her seçimde ne yapacağını bilememesi sonucunda karmaşanın herhangi bir tarafa dolaylı olarak fayda sağladığı seçimler yaratmıştır. Bu Cumhurbaşkanlığı seçimi için de aynı endişeler, seçimlere son bir yıl kala kendisini göstermiş ve ülke içerisinde konuşulmaya başlanmıştır.

Bu konu ile bağlantılı olarak her ne kadar iktidar partisinin etkinliği altında bir seçim geçeceği öngörülmüşse de ilk kez kamuoyunda muhalefet kanadının belirleyeceği adayın başarıya ulaşma şansının bulunduğu az da olsa bir umut oluşmuş ve ciddi bir çekişmenin oluşacağına dair düşünenlerin sayısı artmıştır. Diğer yanda ise 1989 yılında Turgut Özal'ın seçildiği sürece benzeyen baskın bir seçimin gerçekleşerek iktidar partisinin adayının seçileceği algısı oluşmuştur. Aslında genele bakıldığında bu karşılıklı farklı düşünceler, demokrasinin gereği ve zenginliği olarak değerlendirilse de Türkiye için bu durum bir çatışma ortamının yaratılması adına uygun zemini yaratmakta ve sağlıklı olmaktan son derece uzak bir seçim sürecinin yaratılmasına olanak yaratmaktadır.

Türkiye, tek parti iktidarlarının bulunduğu hiç bir dönem toplumsal bir konsensüs sağlanarak ya da muhalif kesimlerin bilgilendirilerek ve kimi zaman ortak hareket edilerek siyasal sürecin yürütüldüğü bir dönem ile karşılaşmamıştır. Türkiye için tek parti dönemleri kaosun ve sıkıntıların sürekli olduğu dönemlerdir. Bu temel nedenleri arasında iç ve dış siyasal baskıların büyük etkisi bulunmaktadır. Ancak her ne olursa olsun sürekliliği olan anlaşmazlıklar ve siyasal çekişmeler

Cumhurbaşkanlığı seçimleri gibi hassas ve kritik dönemleri de olumsuz etkilemiştir. Bu durumun 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimlerine giden yolda tekrardan sorunları gün yüzüne, hem de daha da kötü bir şekilde çıkarma durumunun olması seçimlerin endişe ile beklenmesi durumunu yaratmıştır. Bölgesel anlamda Türkiye'nin dış politikada ciddi sorunlar yaşadığı ve kritik kararların alınması gereken bir süreçte de Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin gerçekleştirilecek olması da Türkiye'deki endişelerin yersiz olmadığına bir göstergesi olmaktadır.

2014 yılı Cumhurbaşkanlığı seçimleri, her ne açıdan değerlendirilirse değerlendirilsin, belki en önemli özelliği, Türkiye Cumhuriyeti devleti tarihinde ilk kez halkın, Cumhurbaşkanı, kendi demokratik iradesi ve isteği ile seçmesidir. Her ne kadar 1982 yılında Kenan Evren'in zorunlu bir şekilde halk tarafından seçilmesi de kayıtlardaki yerini alsa da gerçek bir Anayasal hak ve demokratik uygulama olarak bu durum tarihte bir ilktir.

Türkiye'de halkın sürekli olarak sandık başına gitmesi son derece normal görülmüştür; çünkü Türkiye'nin siyasi coğrafyası karışık ve sürekliliği söz konusu olmayan bir yapıdadır. Bu nedenle seçim, Türk halkının son derece büyük bir tevekkülle kabullendiği bir süreçtir. Ancak Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinin, askeri bir darbenin olmadığı, yurtdışından baskıların gözlemlenmediği ve ülkenin finansal anlamda büyük sorunlarla boğuşmadığı bir dönemde yaşanacak olması Türkiye'nin bir bakıma avantajı olmuştur. Her sandık başına gidildiğinde yaşanan yarın korkusu, sandık başındaki kararları da geleceğe yönelik olarak olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle de 2014 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimleri gelecek korkusunun çok ciddi boyutta yaşanmaması sebebi ile daha olumlu bir çerçevede değerlendirilebilmiştir.

Konu, halkın seçimin en önemli aktörü olması özelinde değerlendirildiğinde ise göze çarpan, geçmişte Cumhurbaşkanı adayı olan bireylerin, çok fazla tanıtım yapmak ve halk ile bir araya gelmek gibi bir durumu yokken, 2014

Cumhurbaşkanlığı seçimleri artık adayların, kendilerine oy verecek olan insanlarla bir araya gelmesi ve onların desteğini istemeleri söz konusu olmuştur. Bu durum, bir nevi genel seçim havası yaratsa da halkın önemsenmesi ve beklentilerinin dikkate alınması adına son derece önemlidir. Geçmişte Cumhurbaşkanlığı seçimleri konusunda sadece "bilgilendirilen" halk, bu seçimlerle belirleyici olmuş ve bu konumu ile kendisini bir nebze olsa da siyasal arenaya yakın hissetmiştir.

Türkiye'nin seçim algısında bulunun siyasal erkin ağırlığı düşüncesi, 2014 yılı Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde bir nebze de olsa güç kaybetmiştir. Halkın oy vererek kendi Cumhurbaşkanı belirlemesinin yanında genel seçimlerdeki gibi memnun edilmesi zorunluluğunun bulunmasıdır. Türkiye'de değişen kanunlar neticesinde Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır ve bir Cumhurbaşkanı iki kez bu makama seçilebilmektedir. Bu nedenle de ilk seçildiğinde vaatlerini yerine getirmemiş ve halkın yeteri kadar takdirini kazanamamış birisinin seçilmesi zor bir ihtimal olarak görülmektedir. İki farklı beş yıllık dönem geçirme şansı olmayan Cumhurbaşkanları için seçim sürecinde atacakları adımlar son derece hayatidir ve geleceğe dair belirleyiciliği ve bağlayıcılığı olacaktır. Nitekim 2014 yılı seçimleri süre zarfında tüm adaylar, seçildikleri takdirde tekrardan Cumhurbaşkanı seçilebilmek adına çok çalışmak zorunda olduklarını bilmektedirler.

Bu sürecin içerisinde iktidar partisi AKP, kendi içerisindeki uzun istişareler sonucunda, önceden büyük ölçüde tahmin edildiği üzere mevcut Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı Cumhurbaşkanlığı seçimleri için aday olarak göstermiştir. CHP ve MHP gibi iki önemli muhalefet partisi ile mecliste grubu olmayan beş parti daha, eski İslam İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreteri Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'nu diğer bir aday olarak göstermişlerdir. Ancak belki de seçimlerdeki en önemli ve en dikkat çekici aday, Kürt siyasileri arasında son dönemlerde büyük bir ivme kazanan ve Türkiye'de aykırı açıklamaları, kendisi ve siyasi dostlarının Kürt halkının asli temsilcisi olduğunu dile getiren BDP Eş Başkanı Selahattin Demirtaş'tır. Demirtaş'ın

adaylığı birçok kesimden tepki çekmiş olsa da Kürt halkının da ülkenin diğer konuların da olduğu gibi Cumhurbaşkanlığı konumu hakkında da bir fikrinin olduğunun gösterilmesi adına önemli bir adım olarak gösterilmiştir.

Nitekim 10 Ağustos 2014 tarihinde, tek tur üzerinden gerçekleştirilen 12. Cumhurbaşkanlığı Seçimleri, toplam 40 milyona yakın vatandaşın katılımı ile gerçekleştirilmiş ve adaylardan AKP'nin adayı Recep Tayyip Erdoğan 21.000.143, Ekmeleddin İhsanoğlu 15.587.720 ve Selahattin Demirtaş 3.958.048 oy almışlardır. Erdoğan toplam oyların %51'ni elde etmiş ve iki rakibinin elde ettiği toplam yüzdelik dilimden fazlasına erişmiştir. Resmi olmayan seçim sonuçlarının açıklanmaya çalışıldığı 10 Ağustos akşam saatlerinde Erdoğan'ın seçimleri kazandığı gayrı resmi olarak kamuoyuna duyurulmuştur.

Seçimin sonuçlarının ardından Türkiye'de ve çevre ülkelerde konuyu büyük ölçüde olumlu şekilde değerlendiren yorumlarda bulunulmuştur. Halkın sonuçlara olan tepkisi de son derece önemlidir ve Erdoğan'ın seçimi konusunda hangi faktörlerin önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Erdoğan ciddi bir halk desteği almış, bunun yanı sıra kendisinin gelecekte uygulamayı planladığı başkanlık ya da yarı-başkanlık sistemlerini uygulayabilmek adına da kendisine ciddi bir fırsat verilmiştir. Erdoğan her ne kadar Türkiye'de siyasi sürecin tepesinde bulunduğu anlardan itibaren sert tarzı ile tanınsa da, kendisine verilen bu görevin bilinci ile ilk röportajlarında daha ılımlı mesajlar verdiği görülmektedir. Özellikle de muhalefet liderlerine ve çeşitli sivil toplum kuruluşları ile kamuoyuna yönelik açıklamalarında yapıcı ve yönlendirici cümleleri tercih etmiştir. Tüm bunlar, halkın kendisine vermiş olduğu görevi ilk beş yıllık süreçten sonra da devam ettirebilme iradesinin bir göstergesi görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİNİN YAZILI BASINDAKİ YANSIMALARI

4.1.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Parlamente sistem, siyasal iktidar ve medya arasında bir ilişkiselliğin bulunduğu ve bu ilişkinin son tahlilde siyasal platformda yaşanan krizlerin kamuoyuna aktarımında bir geçit oluşturarak toplum katmanlarına hissedilir şekilde aktarabildiği, bu durumun ise sosyal hareketlenmelere neden olabildiği bu tezin ana yapısını oluşturan bir yaklaşım olarak önceki bölümlerde sunulmuştur.

Medyanın toplumu oluşturan tüm sosyal aktörleri etkileyerek, bu etkileme ile herhangi bir sosyal, siyasal veya ekonomik görüngünün olumlu ya da olumsuz yöndeki şiddetini artırabildiği de bu çerçevede ele alınmıştır. Bu konunun, çalışmada gönderme yapılan kaynaklarda da vurgulandığı gözlemlenmektedir.

Medyanın sosyolojik anlamda yönlendirici etki gücü başlı başına sosyolojik bir araştırma konusu olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Ancak bu çalışmalar medyanın sosyal aktörler üzerindeki etkisini araştırırken genellikle bütünsel bir yaklaşım sergilenmekte ve etkililik de yine bu bütünsel bakış açısı ile anlamlandırılmaktadır. Genellikle belirli bir örneklem kapsamında gerçekleştirilen sosyal taramalar şeklindeki bu araştırmaların bütünsel etkiyi ölçmeye yönelmesi bir zayıflıktan çok bir zorunluluk olarak algılanmalıdır.

Görülmektedir ki, niteliksel boyutta medya ile ilgili olarak yapılan araştırmalar gerek söylem analizleri gerekse de içerik çözümlemeleri doğrultusunda gerçekleştirilmekte ve çoğunlukla seçilmiş bir görüngünün belirlenmiş bir tarih aralığındaki yansıma farklılıklarını çözümlemek çerçevesinde bulgular içermektedir.

Bu tez çalışması kapsamında yer alan araştırma, ana farklılık unsuru olarak, Türkiye gerçekliğinde, bir siyasal görüngü olarak ele alınabilecek Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin medyada yer alış biçimini görüngü bazında örneklemeye gidilerek siyasal krize konu olmuş altı dönemi kapsamına dahil etmektedir.

4.1.1.Araştırmanın Amacı

Türkiye’de gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimleri, hemen hemen her seçim dönemi siyasal aktörler arası çekişmelere, hatta devlet krizine neden olmuştur. Cumhurbaşkanlığı mevkiinin ülkemizde sahip olduğu özel konum, iktidar mücadelelerinin merkezinde yer almasının en önemli sebeplerinden birini oluşturmaktadır. Bu çalışmada, Türkiye’de gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yaşanan siyasal çekişmelerin nedenleri incelenmiştir. Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığı mevkiinin önemi, görev ve yetkileri, siyasal sistem içindeki rolü, Türk siyasal kültür ve gelenekleri, Türkiye’deki siyasal aktörler ve parlamenter sistemin temsilde adaleti sağlayıp sağlamadığı konuları üzerinde durularak, siyasal krize neden olan sorun ya da sorunların oluşumunun önlenmesine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Çok partili hayata geçişten sonra Cumhurbaşkanlığı seçimi döneminde, Türk siyasası ve sosyal aktörleri özelinde – ve medyada yansıyan haliyle – gündeme taşınarak topluma arz edilen değerler (paradigmalar), bu değerlerdeki dizgesel değişim ve atfedilen önemdeki dalgalanma ile yine bu değerlerin örgütlü veya yığinsal hareketlenmelere taşınma düzeyi incelenmiştir. Bu amaca ulaşabilmek için tüm dönemlerin incelenmesi sonucunda tesbit edilen değerlerin incelenen her dönem için farklı düzeylerde çözümlemesi yapılmıştır. Buna göre yapılan çözümlemeler temelde iki ana başlıkta ele alınmıştır:

1. Değerler Arzının Çözümlemesi

Bu düzeyde yapılan çözümlemeler ile 1950 ile 2014 yılları arasında ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tartışmaları ile medyada hangi değer dizgelerinin ilişkilendirildiği, bu değerlerin aynı zamanda incelenen dönemde gerçekleşen sosyal ve siyasal hareketliliklerin sunumu (haberleştirilmesi) sırasında nasıl eklemlendiği ortaya çıkartılmıştır.

2. Değerlerdeki Değişimin Çözümlemesi

Değer dizgelerindeki tanımlayıcı ve anlamsal değişim ise sosyal dinamiklerin algılanması amacıyla çözümlenmiştir. Aynı adlandırmaya tabi olduğu halde herhangi bir değer dizgesinin incelenen her bir seçim döneminde ne şekilde yeniden tanımlandığı bu çözümleme seviyesinde anlaşılmaya çalışılmıştır.

4.1.2.Araştırmanın Önemi

Cumhurbaşkanlığı seçimleri, etki değeri farklılık gösterse de gerçekleştiği her dönemde Türk siyasi hayatına damgasını vurmuştur. Özellikle Cumhurbaşkanının sembolik de olsa devletin başı konumunda olması, tüm siyasal aktörleri bilgili erk için çatışmada taraf konumuna getirmiştir. Siyasal derecelendirmede en üst düzeyde Devleti temsiliyet vasfına sahip olan Cumhurbaşkanlığı makamının, medya gücü ile dönemsel olarak yeniden tanımlanarak arz edilmiş değer dizgelerine karşıt ya da yandaş olarak tanımlanması, aynı zamanda öncesinde ve sonrasında yaşanan siyasal ve sosyal süreçte bütünleyici ya da daha da istenmediği halde ayrıştırıcı bir unsur olarak var olabilmektedir. Bu araştırmada toplanan verilerin, öncelikle bu siyasal dalgalanmalara yol açtığı düşünülen nedenleri derinlemesine incelemesi ve dönemler arası karşılaştırmalı analiz yapması nedeniyle fotoğrafın bütününe görmede ciddi bir katkı sağlayacağı umulmaktadır. Cumhurbaşkanlık mevkiinin özel konumu, Türkiye'nin siyasal iklim, gelenek ve aktörleri, meşruiyet kavramı, parlamenter sistemin temsilde adaleti sağlayıp sağlamadığı, krize neden olsun olmasın her

dönemde, hem kendi içlerinde öznel olarak hem de birbirleri ile bağlantı ve etkileri derinlenmesine incelenmiştir. Bazı seçim dönemlerinde belli kavram ve konular hiç gündeme gelmezken, aynı kavram ve konuların belli dönemlerde derin krizler yaratabilmesi bile, isabetli tespitler yapabilme adına yardımcı olacaktır. Aynı zamanda farklı siyasi görüşleri temsil eden gazeteler seçilerek medya-siyaset ilişkileri göz önüne serilmiştir. Araştırma, ilgili yazılı basın organlarının gündeme ait haberleri, sayfalarına taşıma büyüklüğünden, aktarım şekline ya da görmezden gelmesine kadarki tavırlarını, medya-siyaset ilişkilerinin derinlenmesine incelenmesini sağlayacak bulgularla destekleyerek, anlamlı değerlendirmeler yapılabilme olanağı sağlamayı amaçlamaktadır.

4.2.ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Araştırma, Türkiye'deki çok partili döneme geçişten sonra gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin, seçim öncesi son 15 günlük yazılı basın yansımalarını kapsamaktadır.

4.2.1.Dönemsel Kapsam

Araştırmada siyasal krize neden olabilecek hassasiyette geçen 1973, 1989, 1993, 2000 ve 2007 Cumhurbaşkanlığı seçim dönemleri incelenmiştir. Diğer seçim dönemlerinde, ülkenin aynı anda genel seçim döneminde de olması, yazılı basında Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik inceleme yapılabilecek sayıda haber bulunamamasına neden olmuştur. O döneme ait siyasal aktörler arasında gerçekleşen çekişmeler, daha çok ülkenin siyasal iktidarını ele geçirme yönünde cereyan ettiğiinden araştırmamıza dahil edilmemiştir. Aynı şekilde 2014 Cumhurbaşkanlığı seçim dönemi de, diğer dönemlerden farklı olarak Cumhurbaşkanının halk oylaması ile seçilmesi sebebi ile araştırmamızda yer almamıştır.

4.2.2.Yayın Seçim Kriterleri

Araştırma sorunsalına ışık tutabilmesi ve ölçülebilir bir değerlendirme yapılabilmesi adına, ilgili dönemde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yazılı basında yer alan haberleri incelenmiştir. Medyanın gündem oluşturabilme, kamuoyu yaratma ya da var olan gündemi görmezden gelme etkisinin incelenebilmesi adına her dönemde farklı siyasi görüşe sahip iki gazete seçilmiştir. Yayın hayatının devamlılığı nedeniyle siyasal krize konu olmuş tüm dönemlerde merkez solu temsil adına Cumhuriyet Gazetesi incelenmiştir. Yine yayın hayatındaki istikrarsızlık ve temsil ettiği kitlenin değişimi, merkez sağ temsilde ilgili dönemlerde birden fazla gazeteyi incelemeyi gerektirmiştir. 1973 ve 1989 dönemlerinde Tercüman, 1993, 2000 ve 2007 dönemlerinde Zaman Gazeteleri incelenmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik haber yoğunluğu dikkate alınarak seçim öncesi 15 günün haberleri incelenmiştir.

4.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma niteliksel yöntemle dayalı yürütülmüştür. Tezin alan araştırmasında içeriksel analize yönelik bir çözümleme gerçekleştirilmiştir. İçerik analizi yöntemi, Lasswell tarafından geliştirilmiş olup çok sayıda verinin belli kavramlarının sayılmasından oluşan sistematik bir nicel sayımdan ziyade, içerikte mevcut olan tema ve göstergelerin analizine dayanmaktadır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramalara ve ilişkilere ulaşmaktır.(Lasswell 1968:3-18) Tezde de nitel içerik analizinin kategorisel ve değerlendirici analiz tekniklerinden yararlanılmıştır. Kategorisel analiz tekniğinde belirlenen kategorilerin frekans analizine tabi tutulması sağlanmıştır. Değerlendirici analiz tekniği ile de incelenen unsurların olumlu ya da olumsuz olma tutumlarına göre incelenmesi gerçekleştirilmiştir.

Bu çerçevede araştırmayı yürütürken dikkate alınan temel problem “Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yaşanan siyasal krizler medyaya nasıl yansımıştır?” Bu temel sorgulama yürütülürken dikkate alınan alt problemler de aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin siyasal krize dönüşmesinin nedenleri nelerdir?
2. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin siyasal aktörler arasında uzlaşmazlığa yol açmasının siyasal kültürümüzle ilişkisi var mıdır?
3. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin siyasal krize yol açmasının Parlamenter Demokrasi geleneğimizle ilişkisi var mıdır?
4. Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı seçim usulleri siyasal istikrarı ve temsilde adaleti sağlayabilme kapasitesi açısından siyasal krize yol açmakta mıdır?
5. Medya Türkiye’de siyasal gündemi etkilemekte midir?
6. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin Türkiye’de siyasal krize dönüşmesinde medyanın rolü nedir?

Bu noktada belirtmek gerekir ki, araştırmada nitel içerik analizi 6 temel kategori/değişken üzerinden gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kategoriler şu şekilde belirlenmiştir:

- Siyaset
- Aktörler
- Ordu-Siyaset İlişkisi
- Din-Devlet İlişkisi
- Hukuksal Boyut
- Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği

Araştırmanın sondajını tamamlamak adına yukarıda belirtilen kategorilerin analizi de aşağıdaki gibi her bir kategorinin öznel değerine göre oluşturulmuştur. Bu amaçla saptanan alt kriterler şu şekilde sıralanmaktadır:

Siyaset

- Parti-içi ilişkiler
- Partilerarası ilişkiler
- Sine-i millet
- Zümre hakimiyeti
- Meşruiyet sorunu
- Anti-demokratik uygulamalar
- Cumhurbaşkanlığı aday arayışları
- Parlamenteonun temsil sorunu
- Mitingler
- Uzlaşma arayışları

Aktörler

- Cumhurbaşkanı
- Başbakan
- TBMM Başkanı
- Cumhurbaşkanı adayı
- Hükümet temsilcileri
- Siyasi parti başkanları
- Üst düzey parti temsilcileri
- Milletvekilleri
- Akademisyenler
- Hukukçular
- Dış ülke temsilcileri/Yabancı devlet adamları
- Uluslararası örgüt temsilcileri/Yabancı basın
- Ekonomi-kuruluş temsilcileri
- Üst düzey askeri temsilciler
- Sivil toplum örgüt temsilcileri

- Üst düzey kamu görevlileri
- Köşe yazarları
- Diğer

Ordu-Siyaset İlişkisi

- Parlamento-ordu dengeleri
- Rejim hassasiyeti
- Askeri darbe söylentileri
- Muhtıra

Din-Devlet İlişkisi

- Laiklik tartışmaları
- Türban sorunu

Hukuksal Boyut

- Cumhurbaşkanının yetkileri
- Cumhurbaşkanının yetki süresi
- Cumhurbaşkanını halkın seçmesi
- Erken seçim tartışmaları
- Anayasa değişimi
- Meclis çoğunluğunun sağlanması

Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği

- Adayın siyasi geçmişi
- Adayın görev için yeterliliği
- Adayın temsilde adalet yetersizliği/tarafsızlığı şüpheleri

Bunların yanında, olumluluk/olumsuzluk çerçevesinde içerik analizinin sondajının genişletilmesi düşünülmüş ve bu amaçla yukarıda ayrıntılı açılanan kategorisel analiz tekniğinin yanında değerlendirici analiz tekniğinden de yararlanılmıştır. Bu şekilde medyanın Cumhurbaşkanı adayına bakışı pozitif/negatif ve nötr değişkenleri çerçevesinde de incelenmeye alınmıştır.

4.4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.4.1. 1973 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimi

Ordunun kurucu güç olması, Türkiye’de siyaset sahnesinde her dönem etkisini hissettirmiştir. Özellikle 1961 Anayasası’nın ilanından sonraki süreçte ülkenin sosyal bir hukuk devleti mi yoksa askeri vesayet söz sahibi olduğu bir ülke mi olduğu tartışmaları gündeme gelmiştir. Çözümün siyasal alanda bulunması gerekliliğine inanan bürokrasi ve askeri gücün tek çözüm olduğuna inanan silahlı kuvvetler uzun yıllar bir güç savaşı içinde olmuşlardır.

Bu kaos dolu yılların etkilerini 1973 dönemi cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de görmek mümkündür. Türkiye Cumhuriyeti’nde Cumhurbaşkanlık konumunun özel bir önem taşıması nedeni ile asker ve yasama kurumları arasında sert ve çetin mücadelelere sahne olmuştur. Bu süreçte, AP lideri Süleyman Demirel ve CHP lideri Bülent Ecevit askeri kanadın siyaset sahnesinden uzak kalması gerektiğini sık sık dile getirmişler, bu duruşlarını diğer partilerin de desteğini alarak Cumhurbaşkanlığı seçim süreci boyunca devam ettirmişlerdir. Askeri kanat ise kendi içlerinden birini istifa yolu ile bağımsız aday olarak Cumhurbaşkanlığı seçimine sokmak, kazandığında da sivil bir Cumhurbaşkanı görüntüsü altında kendi kanadından birini ülkenin birinci adamı yapmak istemiştir. Ancak tüm bu düşünceler eyleme döküldüğünde dönemin kuvvet komutanlarını bir iç çekişmeye götürmüş ve halk nezdinde olumsuz bir intibaya yol açmıştır.

İçinde çok fazla mesaj barındıran bu seçim 1973 yılının ilk yarısında gerçekleşmiş ve eski bir asker olan lakin sivil demokrasiye inanan Fahri Korutürk’ün 15 tur da sürse seçilmesi ile sonuçlanmıştır.

Bu dönemde Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik haberlerin konu içerikleri arasında, Cumhuriyet’in Tercüman’a oranla hemen hemen tüm konu başlıklarında

yaklaşık iki kat daha fazla haber yaptığı gözlenmiştir. Haberlerin yer alma sıklığının, ilgili gazetenin o konuyu önemseddiğini ve okur kitlesinin de önemsemesini istediği konusunda gösterge olması açısından çok önemlidir. Bu durumda Cumhuriyet'in Tercüman'a oranla, Cumhurbaşkanlığı seçimini daha fazla önemseddiğini ve okur kitlesinde, seçimlere ait dinamikler oluşturmak ya da yerleştirmek anlamında daha ciddi efor sarf ettiği söylenebilir.

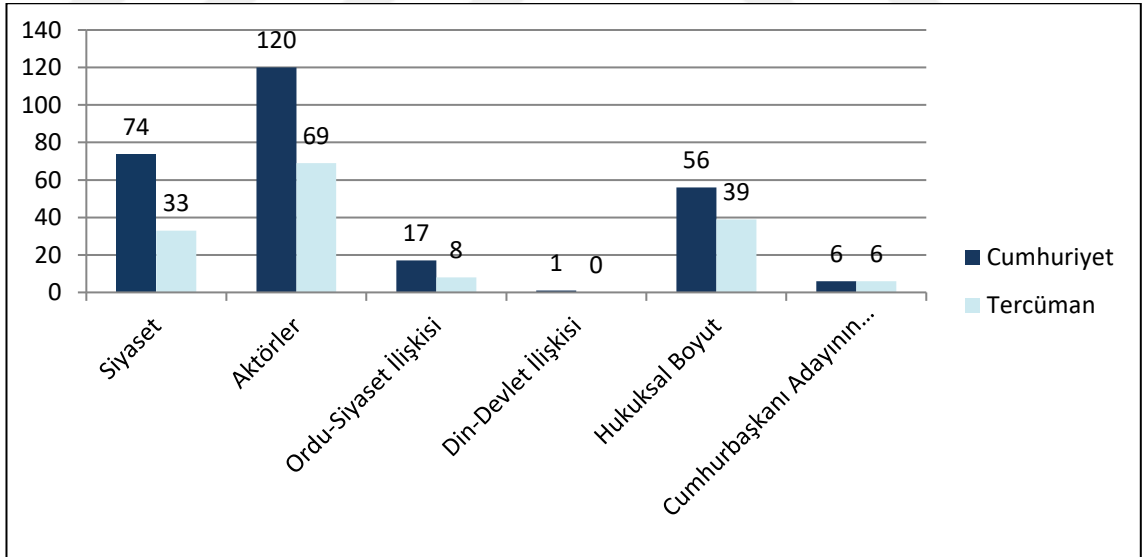
4.4.1.1. 1973 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

Tablo 1. 1973 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği		Cumhuriyet		Tercüman	
		n	%	n	%
Siyaset	Var	74	% 59,2	33	% 45,2
	Yok	51	% 40,8	40	% 54,8
Aktörler	Var	120	% 96,0	69	% 94,5
	Yok	5	% 4,00	4	% 5,50
Ordu-Siyaset İlişkisi	Var	17	% 13,6	8	% 11,0
	Yok	108	% 86,4	65	% 89,0
Din-Devlet İlişkisi	Var	1	% 0,80	0	% 0,00
	Yok	124	% 99,2	73	% 100
Hukuksal Boyut	Var	56	% 44,8	39	% 53,4
	Yok	69	% 55,2	34	% 46,6
Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği	Var	6	% 4,80	6	% 8,20
	Yok	119	% 95,2	67	% 91,8

1973 dönemi Cumhurbaşkanlığı seçimi, Cumhuriyet Gazetesi'nde toplam 125 haberle yer bulmuştur. Siyaset ile ilgili haber sayısı, toplam haberler içerisinde 74 haberle %59,2'lik bir orana sahipken, aktörler 125 haberin 120'sinde %96'lık bir oranla kendilerine yer bulmuşlardır. Ordu-siyaset ilişkisine yönelik haber sayısı 17 (%13,6), din-devlet ilişkisine yönelik haber sayısı 1 (%0,8), hukuksal boyuta ilişkin haber sayısı 56 (%44,8) ve Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik haber sayısı ise 6 (%4,8) olarak toplam 125 haber içinde yer bulmuştur. Tercüman Gazetesi ise bu dönemde Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik olarak toplam 73 haber yapmıştır. Toplam haberler içerisinde siyasete yönelik haber sayısı 33 (%45,2), aktörlere yönelik haber sayısı 69 (%94,5), ordu-siyaset ilişkisine yönelik haber sayısı 8 (%11), din-devlet ilişkisine yönelik haber gözlenmezken, hukuksal boyuta ilişkin haber sayısı 39 (%53,4) ve Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik yapılan haber sayısı ise 6 (%91,8) olarak toplam 73 haber içinde yer bulmuştur.

Grafik 1. 1973 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 1’de görüldüğü üzere, Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik haberler; siyaset, aktörler, ordu-siyaset ilişkisi, din-devlet ilişkisi, hukuksal boyut ve Cumhurbaşkanı adayının kimliği değişkenlerine göre incelenmiştir. Bu değişkenlerin her biri alt başlıklara ayrılarak detaylı bir şekilde grafikler ve haberler eşliğinde açıklanacaktır. Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 125 iken Tercüman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı, 73’dür.

Siyasete Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 74 iken Tercüman’da 33’dür.

Aktörlere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 120 iken Tercüman’da 69’dur.

Ordu- Siyaset İlişisine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 17 iken Tercüman’da 8’dir.

Din- Devlet İlişisine Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet’te 1 haber yer alırken Tercüman’da bu konuya yönelik haber yer almamıştır.

Hukuksal Boyuta Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 56 iken Tercüman’da 39’dur.

Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te de Tercüman’da da 6’dır.

Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik haberlerin konu içerikleri arasında, hem Cumhuriyet'te hem de Tercüman'da en fazla haber sayısı sırasıyla aktörler, siyaset, hukuksal boyut, ordu-siyaset ilişkisi, Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik haberler ve din-devlet ilişkisine ilişkin haberler şeklinde sıralanmıştır. Ancak haber sayısına bağlı olarak oranlar göz önüne alındığında, Cumhuriyet'in Tercüman'a oranla hemen hemen tüm konu başlıklarında yaklaşık iki kat daha fazla haber yaptığı gözlenmiştir.

4.4.1.1.1. 1973 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri

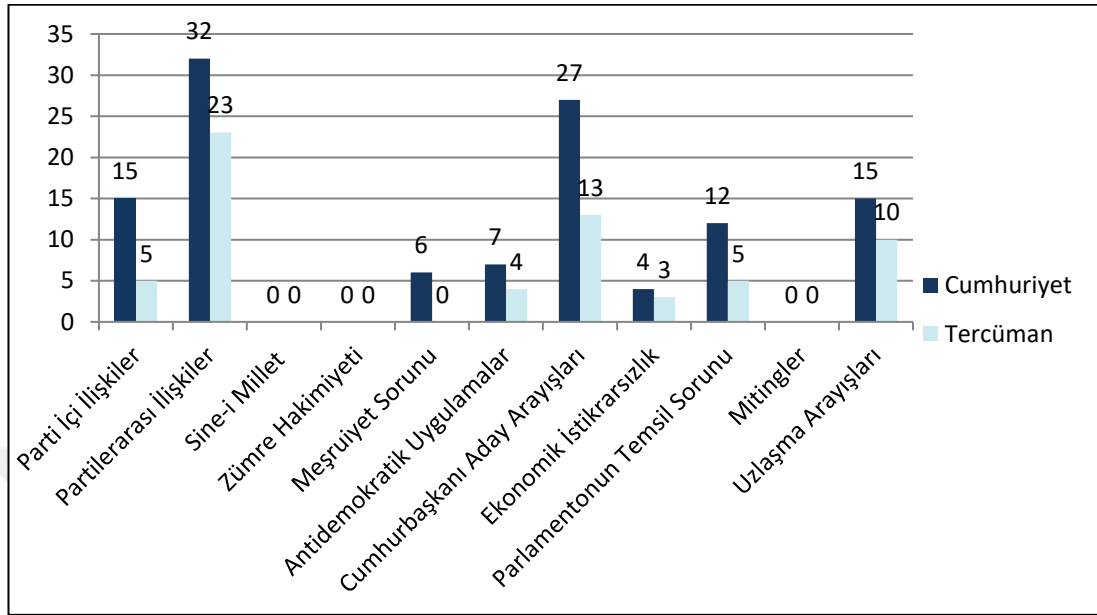
Tablo 2. 1973 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği.

Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği		Cumhuriyet		Tercüman	
		n	%	n	%
Parti İçi İlişkiler	Var	15	% 20,3	5	% 15,2
	Yok	59	% 79,7	28	% 84,8
Partilerarası İlişkiler	Var	32	% 43,2	23	% 69,7
	Yok	42	% 56,8	10	% 30,3
Sine-i Millet	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	74	% 100	33	% 100
Zümre Hakimiyeti	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	74	% 100	33	% 100
Meşruiyet Sorunu	Var	6	% 8,10	0	% 0,00
	Yok	68	% 91,9	33	% 100
Antidemokratik Uygulamalar	Var	7	% 9,50	4	% 12,1
	Yok	67	% 90,5	29	% 87,9
Cumhurbaşkanı Aday Arayışları	Var	27	% 36,5	13	% 39,4
	Yok	47	% 63,5	20	% 60,6

Ekonomik İstikrarsızlık	Var	4	% 5,40	3	% 9,10
	Yok	70	% 94,6	30	% 90,9
Parlamentonun Temsil Sorunu	Var	12	% 16,2	5	% 15,2
	Yok	62	% 83,8	28	% 84,8
Mitingler	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	74	% 100	33	% 100
Uzlaşma Arayışları	Var	15	% 20,3	10	% 30,3
	Yok	59	% 79,7	23	% 69,7

1973 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde siyasete ilişkin toplam 74 haber yer almıştır. Partiiçi ilişkiler ile ilgili haberler 74 haber içinde 15 haberle %20,3'lük bir oranla yer alırken, partilerarası ilişkilere yönelik haberler 32 haberle %43,2'lik bir yer bulmuştur. Sine-i millet, zümre hakimiyeti ve mitinglere yönelik haber gözlenmezken, meşruiyet sorununa yönelik yapılan haber sayısı 6 (%8,1), antidemokratik uygulamalara yönelik haber sayısı 7 (%9,5), Cumhurbaşkanı aday arayışlarına yönelik haber sayısı 27 (%36,5), ekonomik istikrarsızlığa yönelik haber sayısı 4 (%5,4), parlamentonun temsil sorununa yönelik haber sayısı 12 (%16,2) ve uzlaşma arayışlarına yönelik haber sayısı 15 (%20,3) olarak toplam 74 haber içinde yer bulmuştur. Tercüman Gazetesi ise bu dönemde siyasete yönelik olarak toplam 33 haber yapmıştır. Toplam haberler içerisinde partiiçi ilişkilere yönelik haber sayısı 5 (%15,2), partilerarası ilişkilere yönelik haber sayısı 23 (%69,7)'dür. Sine-i millet, zümre hakimiyeti, meşruiyet sorunu ve mitinglere yönelik haber gözlenmezken, antidemokratik uygulamalara yönelik haber sayısı 4 (%12,1), Cumhurbaşkanı aday arayışına yönelik haber sayısı 13 (%39,4), ekonomik istikrarsızlığa yönelik haber sayısı 3 (%9,1), parlamentonun temsil sorununa yönelik haber sayısı 5 (%15,2) ve uzlaşma arayışlarına yönelik haber sayısı 10 (%30,3) olarak toplam 33 haber içerisinde yer bulmuştur.

Grafik 2.1973 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği.

Grafik 2’de görüldüğü üzere siyaset içerikli haberler; Partiiçi ilişkiler, partilerarası ilişkiler, sine-i millet, zümre hakimiyeti, meşruiyet sorunu, antidemokratik uygulamalar, Cumhurbaşkanı aday arayışları, ekonomik istikrarsızlık, parlamentonun temsil sorunu, mitingler ve uzlaşma arayışları değişkenlerine göre incelenmiştir. Siyasete ilişkin haberlere yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 74 iken Tercüman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı, 33’dür.

Parti İçi İlişkilere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 15 iken Tercüman’da ise 5’dir. Cumhurbaşkanlığı seçim süreci boyunca parti içi ilişkiler konusunda hakkında en fazla haber yapılan partilerin AP ve CHP olduğu görülmüştür. Bu iki parti özellikle Cumhurbaşkanlık seçimi süresince aldıkları grup kararlarını dayatma olarak algılan bir bağlayıcılıkla hareket etmesi nedeni ile kendi milletvekillerince eleştirilmeleri ile haberlere konu

olmuştur. Bunun yanı sıra AP, erken seçime gidilmesi konusunda parti içi uzun müzakereleri ile bu seçimde ön plana çıkmıştır.

“CHP’de grup kararlarının bağlayıcı nitelikte olduğu hükme bağlandı” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Oylamaya katılmayan 4 AP’li ihraç ediliyor” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Yalçın: “AP idarecileri, milletvekilini bir nevi piyon oy makinesi haline getirme çabası içindeler” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“CGP: Sunay formülü Anayasayı zorluyor” (Tercüman, 25 Mart 1973)

“Demiryüce oylamadan önce istifa etti” (Cumhuriyet, 26 Mart 1973)

“CHP’li üç senator, altı ay süre ile gruptan çıkarılıyor; AP’li 5 üye “kesin ihraç” talebiyle haysiyet divanına verildi” (Cumhuriyet, 26 Mart 1973)

“AP erken seçim istiyor” (Tercüman, 29 Mart 1973)

“Erken seçim teklifi AP grubuna geliyor” (Tercüman, 1 Nisan 1973)

“Bunalım su yüzüne çıktı, Kırıkoğlu istifa etti” (Cumhuriyet, 5 Nisan 1973)

“Kırıkoğlu ve CHP Merkez yönetim Kurulu istifa etti” (Tercüman, 5 Nisan 1973)

Partilerarası İlişkilere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 32 iken Tercüman’da ise 23’dür. Bu dönem partiler arası ilişkilere yönelik haberler incelendiğinde en sık haber yapılan iki parti liderinin CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit ile AP Genel Başkanı Süleyman Demirel olduğu görülmektedir. Özellikle askeri kanadın kendi içinden bir adayı Cumhurbaşkanlığı

konumuna getirmemesi açısından, mutlak sivil bir Cumhurbaşkanı seçilmesine yönelik gösterdikleri duruş, zamanla diğer parti liderlerini de bu konuda yanlarına almalarını sağlamıştır.

“Neden birleşmiyorlar” (Cumhuriyet, 23 Mart 1973)

“Bir oy farkla” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Formül ve sonrası” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Sağduyu gereği” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Demirel ile Ecevit yeni aday tesbiti için iki kez görüştü” (Cumhuriyet, 26 Mart 1973)

“Demirel ile Ecevit bir defada Başkan seçilebilecek aday tespiti konusunda anlaşmaya vardı” (Tercüman, 26 Mart 1973)

“TBMM içinden aday aranıyor” (Tercüman, 28 Mart 1973)

“Cumhurbaşkanlığı seçimi ‘dalgalanmaya’ bırakıldı” (Tercüman, 29 Mart 1973)

“Yeni aday” (Tercüman, 5 Nisan 1973)

Sine-i Millete Yönelik Haber Sayısı, Zümre Hakimiyetine Yönelik Haber Sayısı, Mitinglere Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Tercüman’da haber yer almamıştır.

Meşruiyet Sorununa Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 6 iken Tercüman'da bu konuya yönelik haber yer almamıştır. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın görev süresinin uzamasına yönelik yaptığı hukuksal çalışmalar birçok parti tarafından meşruiyeti örseleyici bulunmuştur.

“CGP “Uzatma”ya kesinlikle karşı” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Tabii Senatörlerin karşı çıkma nedeni açıklandı” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

Antidemokratik Uygulamalara Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 7 iken Tercüman'da ise 4'dür. Bu dönemde özellikle AP hatta CHP milletvekilleri Cumhurbaşkanı adayının belirlenmesine yönelik alınan grup kararlarının bağlayıcılığını dayatma olarak algılayıp antidemokratik bulduklarını açıkça beyan etmişlerdir.

“Bundan sonrası” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Formül ve sonrası” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“CGP “Uzatma”ya kesinlikle karşı” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Yalçın: “AP idarecileri, milletvekilini bir nevi piyon oy makinesi haline getirme çabası içindeler” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Kırıkoğlu ve CHP Merkez yönetim Kurulu istifa etti” (Tercüman, 5 Nisan 1973)

Cumhurbaşkanlık Aday Arayışlarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 27 iken Tercüman'da 13'dür. Cumhurbaşkanı aday arayışının en uzun sürdüğü dönem olarak göze çarpan bu süreç, özellikle silahlı kuvvetler ile yasama kurumları arasında sert ve çetin çekişmelere sahne olmuştur. Askeri kanadın kendi içinden bir adayı Cumhurbaşkanı mevkiine getirme yönünde ki çabasına, sivil kanat da TBMM içinden sivil adayla karşılık vermişlerdir.

“Neden birleşmiyorlar” (Cumhuriyet, 23 Mart 1973)

“Bir oy farkla” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Demirel ile Ecevit yeni aday tesbiti için iki kez görüştü” (Cumhuriyet, 26 Mart 1973)

“Sunay, Taylan'ın aday olmasını kabul etmedi” (Cumhuriyet, 26 Mart 1973)

“Demirel ile Ecevit bir defada Başkan seçilebilecek aday tespiti konusunda anlaşmaya vardı” (Tercüman, 26 Mart 1973)

“Sunay 3 partinin adayı Taylan'a ‘Hayır’ dedi” (Tercüman, 27 Mart 1973)

“Sonuca giderken” (Tercüman, 27 Mart 1973)

“TBMM içinden aday aranıyor” (Tercüman, 28 Mart 1973)

“Melen, Ecevit'e telkinim olmadı” (Tercüman, 29 Mart 1973)

Ekonomik İstikrarsızlığa Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 4 iken Tercüman'da 3'dür. Ülkenin ekonomik sıkıntılarının oldukça yoğun hissedildiği bir dönemde Cumhurbaşkanlığı

seçimlerinin siyasi çekişmeler nedeiyle uzaması sonucu, ülke önceliklerinin ihmal edildiği ve ekonomik istikrarsızlığı derinleştirdiği haberlere konu olmuştur.

“Sağduyu gereği” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Milletimize milyarlar kaybettiren ihmallerin hesabını kim verecek?”
(Tercüman, 25 Mart 1973)

“Hayat pahalılığı” (Cumhuriyet, 2 Nisan 1973)

“Açıl perde aıl” (Cumhuriyet, 3 Nisan 1973)

Parlamentonun Temsil Sorununa İlişkin Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 12 iken Tercüman’da 5’dir. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’ın Cumhurbaşkanlığı süresinin iki yıl daha uzamasına yönelik çabaları, bu süreçte de gereğinden fazla yaşanan uzama nedeniyle parlamentonun temsil sorunu ve erken seçime gidebilecek olunması dikkat çeken haberler arasında yer bulmuştur.

“CGP “Uzatma”ya kesinlikle karşı” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Sağduyu gereği” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Sonuca giderken” (Tercüman, 27 Mart 1973)

“Veballer artarken” (Tercüman, 29 Mart 1973)

Uzlaşma Arayışlarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 15 iken Tercüman’da 10’dur. Dönemin etkin iki siyasi lideri Ecevit ve Demirel’in başı çektiği meclis içinden sivil Cumhurbaşkanı adayı üzerinde uzlaşma çabaları, bu dönemin aday arayışlarına yön vermiştir.

“Neden birleşmiyorlar” (Cumhuriyet, 23 Mart 1973)

“Bir oy farkla” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Sağduyu gereği” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Demirel ile Ecevit yeni aday tesbiti için iki kez görüştü” (Cumhuriyet, 26 Mart 1973)

“Demirel ile Ecevit bir defada Başkan seçilebilecek aday tespiti konusunda anlaşmaya vardı” (Tercüman, 26 Mart 1973)

“TBMM içinden aday aranıyor” (Tercüman, 28 Mart 1973)

4.4.1.1.2. 1973 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı

Tablo 3. 1973 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı.

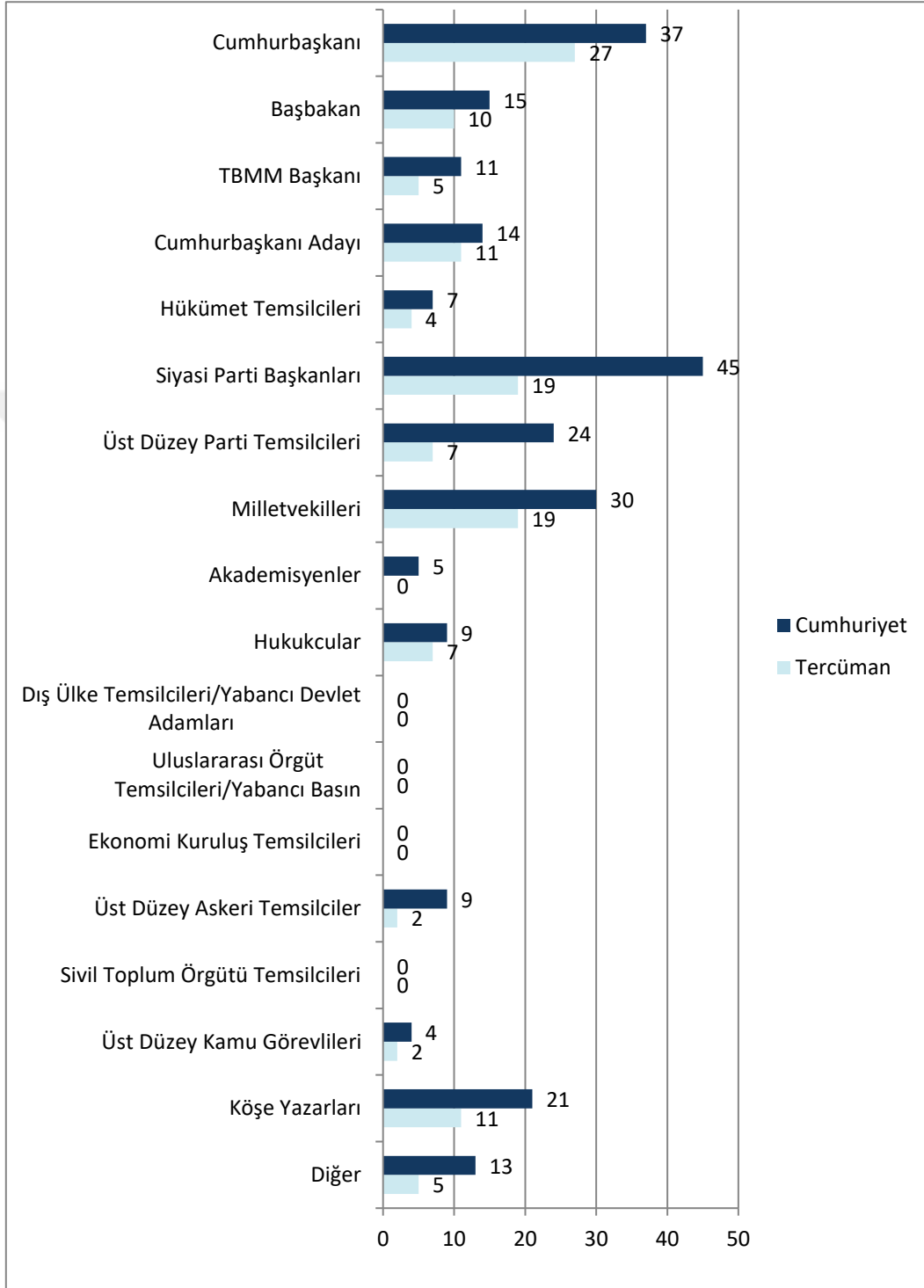
Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı		Cumhuriyet		Tercüman	
		n	%	n	%
Cumhurbaşkanı	Var	37	% 30,8	27	% 39,1
	Yok	83	% 69,2	42	% 60,9
Başbakan	Var	15	% 12,5	10	% 14,5
	Yok	105	% 87,5	59	% 85,5
TBMM Başkanı	Var	11	% 9,20	5	% 7,20
	Yok	109	% 90,8	64	% 92,8
Cumhurbaşkanı Adayı	Var	14	% 11,7	11	% 15,9
	Yok	106	% 88,3	58	% 84,1
Hükümet Temsilcileri	Var	7	% 5,80	4	% 5,80
	Yok	113	% 94,2	65	% 94,2
Siyasi Parti Başkanları	Var	45	% 37,5	19	% 27,5
	Yok	75	% 62,5	50	% 72,5
Üst Düzey Parti Temsilcileri	Var	24	% 20,0	7	% 10,1
	Yok	96	% 80,0	62	% 89,9

Milletvekilleri	Var	30	% 25,0	19	% 27,5
	Yok	90	% 75,0	50	% 72,5
Akademisyenler	Var	5	% 4,20	0	% 0,00
	Yok	115	% 95,8	69	% 100
Hukukçular	Var	9	% 7,50	7	% 10,1
	Yok	111	% 92,5	62	% 89,9
Dış Ülke Temsilcileri/Yabancı Devlet Adamları	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	120	% 100	69	% 100
Uluslararası Örgüt Temsilcileri/Yabancı Basın	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	120	% 100	69	% 100
Ekonomi Kuruluş Temsilcileri	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	120	% 100	69	% 100
Üst Düzey Askeri Temsilciler	Var	9	% 7,50	2	% 2,90
	Yok	111	% 92,5	67	% 97,1
Sivil Toplum Örgüt Temsilcileri	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	120	% 100	69	% 100
Üst Düzey Kamu Görevlileri	Var	4	% 3,30	2	% 2,90
	Yok	106	% 96,7	67	% 97,1
Köşe Yazarları	Var	21	% 17,5	11	% 15,9
	Yok	99	% 82,5	58	% 84,1
Diğer	Var	13	% 10,8	5	% 7,20
	Yok	107	% 89,2	64	% 92,8

1973 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde aktörlere ilişkin toplam 120 haber yer almıştır. Cumhurbaşkanı ile ilgili haberler 120 haber içinde 37 haberle %30,8'lik bir oranla yer alırken, Başbakan'a yönelik haberler 15 haberle %12,5'lik bir yer bulmuştur. TBMM Başkanına yönelik haber sayısı 11 (%9,2), Cumhurbaşkanı adayına yönelik haber sayısı 14 (%11,7), hükümet

temsilcilerine yönelik haber sayısı 7 (%5,8), siyasi parti başkanlarına yönelik haber sayısı 45 (%37,5), üst düzey parti temsilcilerine yönelik haber sayısı 24 (%20), milletvekillerine yönelik haber sayısı 30 (%25), akademisyenlere yönelik haber sayısı 5 (%4,2), hukukçulara ve üst düzey askeri temsilcilerine yönelik haber sayısı 9 (%7,5), dış ülke temsilcileri/yabancı devlet adamları, uluslararası örgüt temsilcileri/yabancı basın ve ekonomi kuruluş temsilcilerine ve sivil toplum örgüt temsilcilerine yönelik haber gözlenmezken, üst düzey kamu görevlilerine yönelik haber sayısı 4 (%3,3), köşe yazarlarına yönelik haber sayısı 21 (%17,5) ve diğer aktörlere yönelik haber sayısı 13 (%10,8) olarak toplam 120 haber içinde yer bulmuştur. Tercüman Gazetesi ise bu dönemde aktörlere yönelik olarak toplam 69 haber yapmıştır.Cumhurbaşkanı ile ilgili haberler toplam haberler içinde 27 haberle %39,1'lik bir oranla yer alırken, Başbakan'a yönelik haberler 10 haberle %14,5'lik bir yer bulmuştur. TBMM Başkanına yönelik haber sayısı 5 (%7,2), Cumhurbaşkanı adayına yönelik haber sayısı 11 (%15,9), hükümet temsilcilerine yönelik haber sayısı 4 (%5,8), siyasi parti başkanlarına yönelik haber sayısı 19 (%27,5), üst düzey parti temsilcilerine yönelik haber sayısı 7 (%10,1), milletvekillerine yönelik haber sayısı 19 (%27,5), akademisyenlere, dış ülke temsilcileri/yabancı devlet adamları, uluslararası örgüt temsilcileri/yabancı basın, ekonomi kuruluş temsilcileri ve sivil toplum örgüt temsilcilerine yönelik haber gözlenmezken, hukukçulara yönelik haber sayısı 7 (%10,1), üst düzey askeri temsilcilerine ve üst düzey kamu görevlilerine yönelik haber sayısı 2 (%2,9), köşe yazarlarına yönelik haber sayısı 11 (%15,9) ve diğer aktörlere yönelik haber sayısı 5 (%7,2) olarak toplam 69 haber içinde yer bulmuştur.

Grafik 3. 1973 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı.

Grafik 3'te görüldüğü üzere haber aktörleri; Cumhurbaşkanı, Başbakan, TBMM Başkanı, Cumhurbaşkanı adayı, hükümet temsilcileri, siyasi parti başkanları, üst düzey parti temsilcileri, milletvekilleri, akademisyenler, hukukçular, dış ülke temsilcileri, uluslararası örgüt temsilcileri, ekonomi kuruluş temsilcileri, üst düzey askeri temsilciler, sivil toplum örgütü temsilcileri, üst düzey kamu görevlileri, köşe yazarları ve diğer değişkenler şeklinde incelenmiştir. Aktörlere yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi'nde 120 iken Tercüman Gazetesi'nde ki toplam haber sayısı, 69'dur.

Cumhurbaşkanına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 37 iken Tercüman'da 27'dir. 1989 ve 1993 dönemlerinde dönemin Başbakanlarının Cumhurbaşkanlığına adaylıklarını koymaları hariç başka hiçbir dönemde Cumhurbaşkanı bu kadar sık haberleştirilmemiştir. Cevdet Sunay'ın Cumhurbaşkanlığı süresinin iki yıl daha uzamasını sağlamaya yönelik verdiği hukuksal çabanın uzaması ve bu sürecin bir tür kaos ortamı yaratması hakkında oldukça fazla haber yapılmasına neden olmuştur.

“Sunay formülü 1 oyla reddedildi” (Tercüman, 23 Mart 1973)

“Reddedilen teklif bugün Senato'da ele alınacak” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Sunay; Melen ve Sancar'la görüşti. Başbakan “Sorunun çözüleceğinden ümitvarım” dedi” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Sunay, Melen ve Sancar'la görüşti” (Tercüman, 25 Mart 1973)

“Ordunun politikaya girmemesini isteyen İnönü “Uzatma”ya karşı çıktı” (Cumhuriyet, 26 Mart 1973)

“Sunay, Taylan'ın aday olmasını kabul etmedi” (Cumhuriyet, 27 Mart 1973)

“Sunay 3 partinin adayı Taylan’a ‘Hayır’ dedi” (Tercüman, 27 Mart 1973)

“Sunay’ın Cumhurbaşkanlığı bu gece sona eriyor” (Tercüman, 28 Mart 1973)

“Millette Allah’tan selamet dilerim” (Tercüman, 29 Mart 1973)

Başbakana Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 15 iken Tercüman’da 10’dur. Cumhuriyetçi Güven Partisi Başkanı ve Başbakan Ferit Melen, bu dönemde daha çok Cumhurbaşkanı Sunay’ın görev süresinin uzatılması sürecinde kendisiyle, bunun yanı sıra da Sunay’ın görev süresi bitmesini takiben yeni aday arayışlarında siyasi parti liderleri ile yaptığı görüşmelerle haberleştirilmiştir.

“Formül ve sonrası” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Sunay; Melen ve Sancar’la görüştü. Başbakan “Sorunun çözüleceğinden ümitvarım” dedi” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Melen: “12 Mart muhtırası Ekim’de hedefine ulaşacaktır” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Sunay, Melen ve Sancar’la görüştü” (Tercüman, 25 Mart 1973)

“Melen, Ecevit’e telkinim olmadı” (Tercüman, 29 Mart 1973)

TBMM Başkanına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 11 iken Tercüman’da 5’dir. Meclis Başkanı Avcı daha çok Cumhurbaşkanı Sunay’ın görev süresini uzatmasına yönelik olarak gerçekleşen hukuksal süreçteki haberlerle gündeme gelmiştir.

“Başkan Avcı: ‘İç tüzüğe göre aynı mahiyette bir teklif getirilemez” (Tercüman, 23 Mart 1973)

“Reddedilen “Uzatma” Senato’da” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Reddedilen teklif bugün Senato’da ele alınacak” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

Cumhurbaşkanı Adayına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 14 iken Tercüman’da 11’dir. Fahri Korutürk ismi anılana kadar farklı birçok aday konuşuluyor olsa da siyasi partiler Korutürk ismi üzerinde anlaştıktan hemen sonra sadece kendisine yönelik haberlere rastlanmıştır. Haber sayısının azlığı Korutürk ismi üzerinde anlaşılmasını takiben hemen Cumhurbaşkanı seçilmesi nedeniyledir.

“Gürler’in senatörlüğü 15 ay sonra bitecek” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“TBMM içinden aday aranıyor” (Tercüman, 28 Mart 1973)

“Partiler Korutürk üzerinde anlaşıyor” (Tercüman, 6 Nisan 1973)

“Korutürk Cumhurbaşkanı seçildi” (Cumhuriyet, 7 Nisan 1973)

“Devlet başkanı seçildi; şimdi konu, hükümet..” (Cumhuriyet, 7 Nisan 1973)

Hükümet Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 7 iken Tercüman’da 4’dür. Hükümet temsilcileri hem Sunay’ın görev süresini uzatma çabaları döneminde hem de Cumhurbaşkanlık aday arayışları döneminde aktif rol oynamışlardır.

“Formül ve sonrası” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“TBMM içinden aday aranıyor” (Tercüman, 28 Mart 1973)

“Prof.Eroğlu: Başkan seçiminin askıda kalması Anayasa ile bağdaşmaz” (Cumhuriyet, 3 Nisan 1973)

Siyasi Parti Başkanlarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 45 iken Tercüman'da 19'dur. Dönemin iki etkili siyasi figürü AP Genel Başkanı Demirel ve CHP Genel Başkanı Ecevit, özellikle askeri kanada karşı ne olursa olsun sivil Cumhurbaşkanı olması gerektiğine yönelik çabaları ve duruşları ile dikkat çekmişlerdir. Bu nedenle de bu dönemde haklarında en çok haber yapılan siyasi parti başkanları kendileri olmuştur.

“Demirel ‘TBMM’nin iradesi böyle çıktı’ Ecevit ‘Yeni çözüm yolları aranacak’ dediler” (Cumhuriyet, 23 Mart 1973)

“Formül ve sonrası” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Sağduyu gereği” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Demirel ile Ecevit yeni aday tesbiti için iki kez görüştü” (Cumhuriyet, 26 Mart 1973)

“Demirel ile Ecevit bir defada Başkan seçilebilecek aday tespiti konusunda anlaşmaya vardı” (Tercüman, 26 Mart 1973)

“TBMM içinden aday aranıyor” (Tercüman, 28 Mart 1973)

“Melen, Ecevit’e telkinim olmadı” (Tercüman, 29 Mart 1973)

Üst Düzey Parti Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 24 iken Tercüman'da 7'dir. Özellikle Cumhurbaşkanı aday arayışında üst düzey parti temsilcilerinin grup kararlarının uygulanmasında etkin rol oynadıkları ilgili haberlerden anlaşılmaktadır.

“CHP’de grup kararlarının bağlayıcı nitelikte olduğu hükme bağlandı” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Yalçın: “AP idarecileri, milletvekilini bir nevi piyon oy makinesi haline getirme çabası içindeler” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Tabii Senatörlerin karşı çıkma nedeni açıklandı” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“TBMM içinden aday aranıyor” (Tercüman, 28 Mart 1973)

“AP erken seçim istiyor” (Tercüman, 29 Mart 1973)

Milletvekillere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 30 iken Tercüman’da 19’dur. Bu dönemde milletvekilleri, siyasi parti liderlerinin ortak Cumhurbaşkanı adayı belirleme konusunda aldıkları grup kararlarının bağlayıcılığından duydukları rahatsızlık sebebi ile haberlere konu olmuşlardır.

“CHP’de grup kararlarının bağlayıcı nitelikte olduğu hükme bağlandı” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Oylamaya katılmayan 4 AP’li ihraç ediliyor” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Gürler’in senatörlüğü 15 ay sonra bitecek” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Yalçın: “AP idarecileri, milletvekilini bir nevi piyon oy makinesi haline getirme çabası içindeler” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“AP erken seçim istiyor” (Tercüman, 29 Mart 1973)

“Erken seçim teklifi AP grubuna geliyor” (Tercüman, 1 Nisan 1973)

“Yeni bir aday veya erken seçim” (Tercüman, 2 Nisan 1973)

Akademisyenlere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 5 iken Tercüman’da bu aktöre ilişkin haber yer almamaktadır. Bu dönemde, Sunay’ın görev süresinin uzatılmasına yönelik

Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinin uzaması konusunda özellikle hukukçu akademisyenlerin görüşleri haberleştirilmiştir.

“Prof. Aksoy “Teklif düşmüştür”” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“4 Profesör, Başkan seçimi konusunda görüşlerini açıkladı” (Cumhuriyet, 2 Nisan 1973)

“Prof.Eroğlu: Başkan seçiminin askıda kalması Anayasa ile bağdaşmaz” (Cumhuriyet, 3 Nisan 1973)

Hukukçulara Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 9 iken Tercüman’da 7’dir. 2000 Cumhurbaşkanlık seçiminde olduğu gibi bu dönemde de bir Anayasa Mahkemesi Başkanı Cumhurbaşkanı aday olarak gündeme getirilmiş hatta seçildiğine dair iddalar nedeni ile Muhittin Taylan yaklaşık dört saat süren tebrikleri kabul ettikten sonra gerçek anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra Cumhurbaşkanlık seçim sürecinin uzaması, erken seçim, Cumhurbaşkanının göre süresinin uzatılması gibi yoğun gündem oluşan bu dönemde hukukçuların fikirlerine sıklıkla başvurulmuştur.

“Prof. Aksoy “Teklif düşmüştür”” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Sunay, Taylan’ın aday olmasını kabul etmedi” (Cumhuriyet, 27 Mart 1973)

“Sunay 3 partinin aday Taylan’a ‘Hayır’ dedi” (Tercüman, 27 Mart 1973)

“4 saatlik bayram” (Tercüman, 28 Mart 1973)

Dış Ülke Temsilcileri/Yabancı Devlet Adamlarına Yönelik Haber Sayısı,
Uluslararası Örgüt Temsilcileri/Yabancı Basına Yönelik Haber Sayısı, Ekonomi
Kuruluş Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı, Sivil Toplum Örgütü
Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Tercüman'da haber yer almamıştır.

Üst Düzey Askeri Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet'te 9 iken Tercüman'da 2'dir. Dönemin Genel Kurmay Başkanı Orgeneral semih Sancar başta olmak üzere üst düzey askeri yetkililerin çoğu Cumhurbaşkanı adayının askeri geçmişten birinin olması yönünde söylemleri ve görüşmeleri ile haberlere konu olmuşlardır.

“Gürler’in senatörlüğü 15 ay sonra bitecek” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Sunay; Melen ve Sancar’la görüşti. Başbakan “Sorunun çözüleceğinden ümitvarım” dedi” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Eski Cumhurbaşkanı, Arıburun ve Gürler’e ‘gelin benim paşalarım’ diye hitap etti” (Tercüman, 30 Mart 1973)

Üst Düzey Kamu Görevlilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 4 iken Tercüman'da 2'dir.
- “Prof. Aksoy ‘Teklif düşmüştür’” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)
- “Tabii Senatörlerin karşı çıkma nedeni açıklandı” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)
- “Formül ve şansı” (Tercüman, 25 Mart 1973)

Köşe Yazarlarının Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 21 iken Tercüman'da 11'dir. Köşe yazarlarının bağlı oldukları gazetenin ideolojisini anlamada en önemli yazarlar olduğundan yola çıkıldığında, Cumhuriyet'in Tercüman'a oranla köşe yazısı sayısı yaklaşık iki kat olsa da, bu dönemde gerçekleşen ordu ve yasama kurumları çekişmesinde, sivil demokrasiden yana ortak bir dil kullandıkları söylenebilir.

“Günler geçerken” (Cumhuriyet, 23 Mart 1973)

“Neden birleşmiyorlar” (Cumhuriyet, 23 Mart 1973)

“Meclis'te reddedilen uzatma teklifi Senato'da görüşülemez” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Bir oy farkla” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Bundan sonrası” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“En geçerli yol” (Tercüman, 24 Mart 1973)

“Formül ve sonrası” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Milletimize milyarlar kaybettiren ihmallerin hesabını kim verecek?” (Tercüman, 25 Mart 1973)

“Sonuca giderken” (Tercüman, 27 Mart 1973)

“Veballer artarken” (Tercüman, 29 Mart 1973)

Diğer Aktörlere Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet'te 13 iken Tercüman'da 5'dir. Bu dönemde yer alan aktörler arasında eski siyasetçiler, konsoloslar, Cumhuriyet Senatosu Başkan ve üyeleri bulunmaktadır.

“Bundan sonrası” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Formül ve sonrası” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“CGP “Uzatma”ya kesinlikle karşı” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Bir ‘formül’ün ardında kalanlar” (Tercüman, 27 Mart 1973)

“Arıburun vekalet edecek” (Tercüman, 29 Mart 1973)

“Millette Allah’tan selamet dilerim” (Tercüman, 29 Mart 1973)

4.4.1.1.3. 1973 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

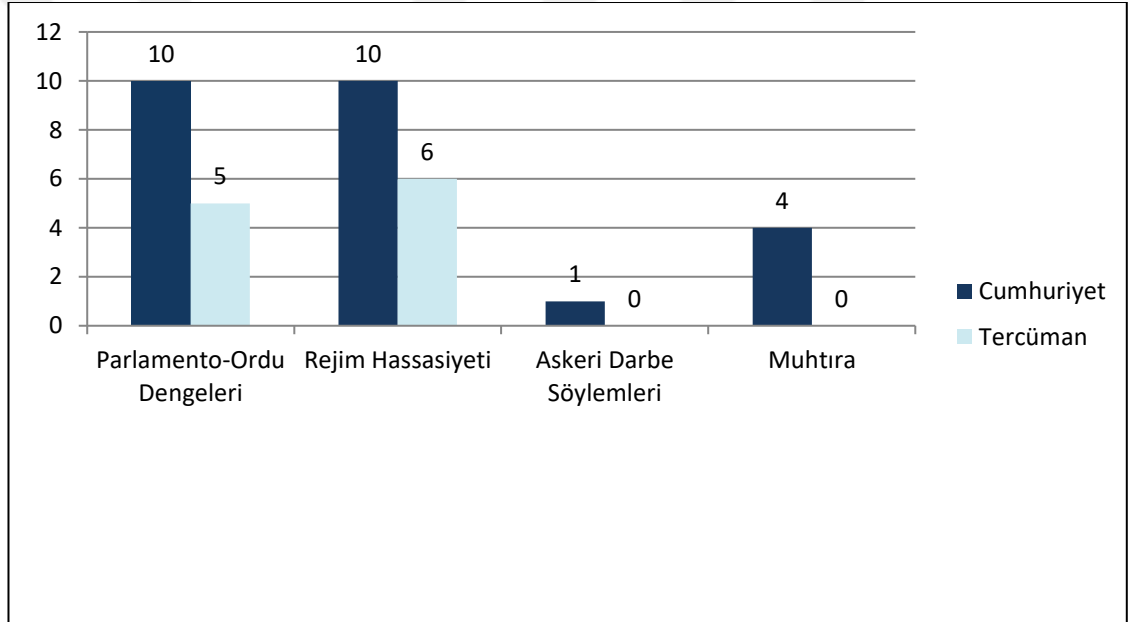
Tablo 4. 1973 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Ordu-Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Tercüman	
		n	%	n	%
Parlamento - Ordu Dengeleri	Var	10	% 58,8	5	% 62,5
	Yok	7	% 41,2	3	% 37,5
Rejim Hassasiyeti	Var	10	% 58,8	6	% 75,0
	Yok	7	% 41,2	2	% 25,0
Askeri Darbe Söylemleri	Var	1	% 5,90	0	% 0,00
	Yok	16	% 94,1	8	% 100
Muhtıra	Var	4	% 23,5	0	% 0,00
	Yok	13	% 76,5	8	% 100

1973 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi’nde ordu-siyaset ilişkilerine yönelik olarak toplam 17 haber yer almıştır. Parlamento-ordu dengeleri ve rejim hassasiyeti ile ilgili haberler toplam 17 haber içinde 10 haberle

%58,8’lik bir oranla yer alırken, askeri darbe söylemlerine yönelik haberler 1 haberle %5,9’luk ve muhtıraya yönelik haberler 4 haberle %23,5’lik bir yer bulmuştur. Tercüman Gazetesi ise bu dönemde ordu-siyaset ilişkilerine yönelik olarak toplam 8 haber yapmıştır. Toplam haberler içerisinde parlamento-ordu dengelerine yönelik haber sayısı 5 haber ile %62,5’lik bir oranla yer alırken, rejim hassasiyetine yönelik haberler 6 haberle %75’lik bir yer bulmuştur. Askeri darbe söylemleri ve muhtıraya yönelik haber gözlemlenmemiştir.

Grafik 4. 1973 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 4’te görüldüğü üzere ordu-siyaset ilişkilerine yönelik haberler; parlamento-ordu dengeleri, rejim hassasiyeti, askeri darbe söylemleri ve muhtıra değişkenlerine göre incelenmiştir. Ordu – siyaset ilişkilerine yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 17 iken Tercüman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı, 8’dir.

Parlamento-Ordu Dengelerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 10 iken Tercüman'da 5'dir. Bu seçim döneminde artık askerin kendi görev alanına çekilip politikayı sivillere devretmesine yönelik sivil söylemler, bu dönemin en dikkat çekici haberlerini oluşturmaktadır.

“Formül ve sonrası” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Sağduyu gereği” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Ordunun politikaya girmemesini isteyen İnönü “Uzatma”ya karşı çıktı” (Cumhuriyet, 26 Mart 1973)

“Sonuca giderken” (Tercüman, 27 Mart 1973)

Rejim Hassasiyetine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 10 iken Tercüman'da 6'dır. Ordunun politikadan elini çekmesine yönelik siyasi söylemlerin yoğunlukta olduğu bu seçim döneminde rejim hassasiyeti ordu hariç tüm siyasal aktörlerin dilinde olmuştur.

“Formül ve sonrası” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“CGP “Uzatma”ya kesinlikle karşı” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Sağduyu gereği” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Ordunun politikaya girmemesini isteyen İnönü “Uzatma”ya karşı çıktı” (Cumhuriyet, 26 Mart 1973)

“Sonuca giderken” (Tercüman, 27 Mart 1973)

“Veballer artarken” (Tercüman, 29 Mart 1973)

Askeri Darbe Söylemlerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 1 iken Tercüman'da bu konuya yönelik haber yer almamıştır.

“Yedi yıl biterken” (Cumhuriyet, 29 Mart 1973)

Muhtıraya Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 4 iken Tercüman'da bu konuya yönelik haber yer almamıştır. Askeri kanadın yasama kurumları ile girdiği siyasal çekişmeler zaman zaman silahlı kuvvetlerin sert açıklamalarına neden olmuştur. Bu açıklamalar, 12 Mart muhtıralarının hatırlatıldığı ve Cumhurbaşkanı'nın ordudan istifa bile etse o geçmişten bir aday olması gerektiğine yönelik olsa da Ecevit ve Demirel'in başını çektiği sivil kanat, karşı duruşları ile taviz vermeyen bir görüntü çizmişler ve nihayetinde de amaçlarına ulaşmışlardır.

“Melen: “12 Mart muhtırası Ekim'de hedefine ulaşacaktır” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973”

“Tebrikler” (Cumhuriyet, 30 Mart 1973)

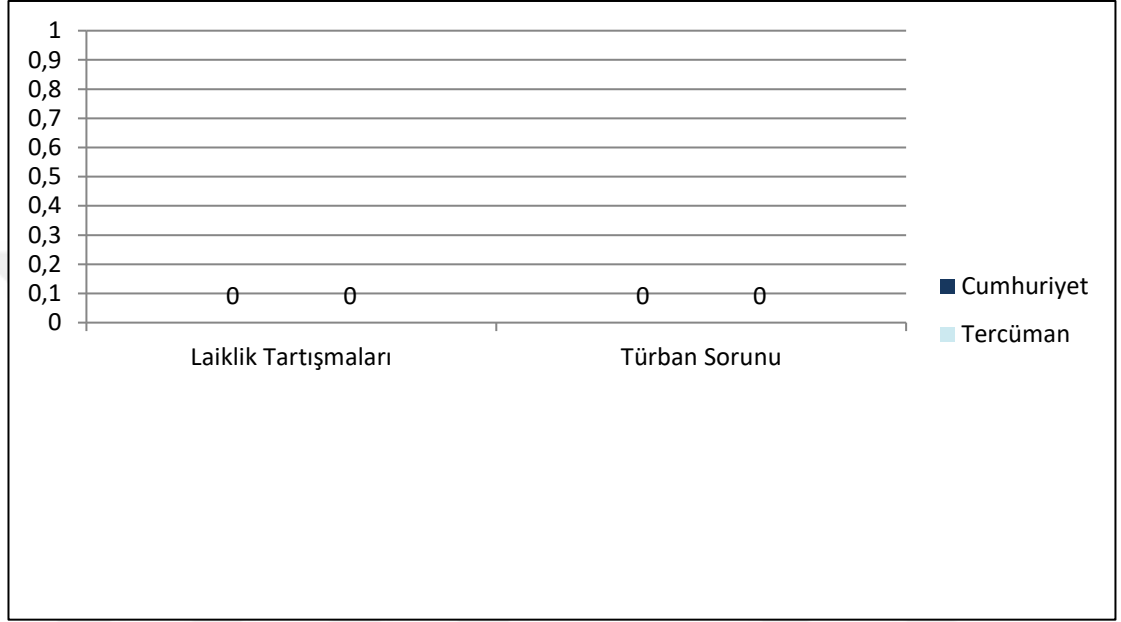
4.4.1.1.4. 1973 Dönemi Din - Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

Tablo 5. 1973 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği.

Din-Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Tercüman	
		n	%	n	%
Laiklik Tartışmaları	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	0	% 0,00	0	% 0,00
Türban Sorunu	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	0	% 0,00	0	% 0,00

1973 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet ve Tercüman gazetelerinde din-devlet ilişkilerine yönelik olarak haber yer almamıştır.

Grafik 5. 1973 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği.

Grafik 5’te görüldüğü üzere din-devlet ilişkilerine yönelik haberler; laiklik tartışmaları ve türban sorunu değişkenlerine göre incelenmiştir.

Laiklik Tartışmalarına Yönelik Haber Sayısı, Türban Sorununa Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Tercüman’da haber yer almamıştır.

4.4.1.1.5. 1973 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri

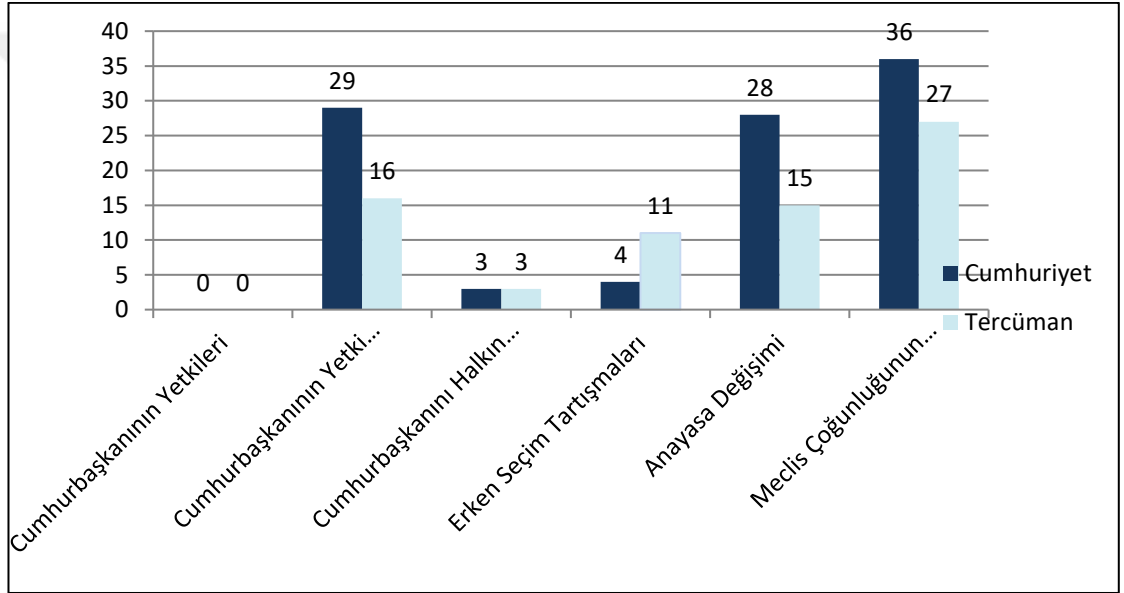
Tablo 6. 1973 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri.

Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Tercüman	
		n	%	n	%
Cumhurbaşkanının Yetkileri	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	56	% 100	39	% 100
Cumhurbaşkanının Yetki Süresinin Uzatılması	Var	29	% 51,8	16	% 41,0
	Yok	27	% 48,2	23	% 59,0
Cumhurbaşkanını Halkın Seçmesi	Var	3	% 5,40	3	% 7,70
	Yok	53	% 94,6	36	% 92,3
Erken Seçim Tartışmaları	Var	4	% 7,10	11	% 28,2
	Yok	52	% 92,9	28	% 71,8
Anayasa Değişimi	Var	28	% 50,0	15	% 38,5
	Yok	28	% 50,0	24	% 61,5
Meclis Çoğunluğunun Sağlanması	Var	36	% 64,3	27	% 69,2
	Yok	20	% 35,7	12	% 30,8

1973 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde hukuksal boyuta ilişkin olarak toplam 56 haber yer almıştır. Cumhurbaşkanının yetkileri ile ilgili haber yer almazken, Cumhurbaşkanının yetki süresinin uzatılmasına yönelik haberler 29 haberle %51,8'lik bir yer bulmuştur. Cumhurbaşkanını halkın seçmesine yönelik haber sayısı 3 (%5,4), erken seçim tartışmalarına yönelik haber sayısı 4 (%7,1), Anayasa değişimine yönelik haber sayısı 28 (%50) ve meclis çoğunluğunun sağlanmasına yönelik haber sayısı 36 (%64,3) olarak toplam 56 haber içerisinde yer bulmuştur. Tercüman Gazetesi ise bu dönemde hukuksal boyuta yönelik olarak toplam 39 haber yapmıştır. Toplam

haberler içerisinde Cumhurbaşkanının yetkilerine yönelik haber yer almazken, Cumhurbaşkanının yetki süresinin uzatılmasına yönelik haber sayısı 16 haber ile %41’lik bir oranla yer alırken, Cumhurbaşkanını halkın seçmesine yönelik haberler 3 haberle %7,7’lik bir yer bulmuştur. Erken seçim tartışmalarına yönelik haber sayısı 11 (%28,2), Anayasa değişikimine yönelik haber sayısı 15 (%38,5) ve meclis çoğunluğunun sağlanmasına yönelik haber sayısı 27 (%69,2) olarak toplam 39 haber içerisinde yer bulmuştur.

Grafik 6. 1973 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 6’da görüldüğü üzere hukuksal boyuta ilişkin haberler; Cumhurbaşkanının yetkileri, Cumhurbaşkanının yetki süresinin uzatılması, Cumhurbaşkanını halkın seçmesi, erken seçim tartışmaları, Anayasa değişikimi ve meclis çoğunluğunun sağlanması değişkenlerine göre incelenmiştir. Hukuksal boyuta yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 56 iken Tercüman Gazetesi’nde toplam haber sayısı 39’dur.

Cumhurbaşkanının Yetkilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te ve Tercüman'da bu konuya yönelik haber yer almamıştır.

Cumhurbaşkanının Yetki Süresinin Uzatılmasına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 29 iken Tercüman'da 16'dır. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın görev süresinin iki yıl uzatılmasına yönelik sürdürdüğü hukuksal çaba oldukça uzun bir süreç aldığından bu dönemde ilgili konuya yönelik haber sayısı diğer dönemlerle karşılaştırıldığında oldukça fazladır.

“Uzatma” teklifi tekrar Meclis'e getirilemeyecek” (Cumhuriyet, 23 Mart 1973)

“Sunay formülü 1 oyla reddedildi” (Tercüman, 23 Mart 1973)

“Başkan Avcı: ‘İç tüzüğe göre aynı mahiyette bir teklif getirilemez” (Tercüman, 23 Mart 1973)

“Reddedilen “Uzatma” Senato'da” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Meclis'te reddedilen uzatma teklifi Senato'da görüşülemez” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

““Prof. Aksoy “Teklif düşmüştür”” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Bir oy farkla” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

““Sunay formülünü” Senato Anayasa Komisyonu kabul etti” (Tercüman, 24 Mart 1973)

“Reddedilen teklif bugün Senato'da ele alınacak” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Uzatma teklifi bugün Senato'da” (Tercüman, 25 Mart 1973)

Cumhurbaşkanını Halkın Seçmesine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te de Tercüman'da da 3'dür. Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinin uzaması dolayısı ile muhtemel kaos ortamının önlenmesi açısından AP tarafından diğer siyasi partilere sunulan üç ayrı öneriden birini oluşturan Cumhurbaşkanını halkın seçmesi önerisi, daha sonra ortak bir adayda buluşulmasına karar verilmesi ile gündemden düşmüştür.

“DP'ye göre Meclis iradesi ‘Demirel ve Ecevit’e ipotekli” (Tercüman, 2 Nisan 1973)

“AP, Başkanı halkın seçmesini de önerdi” (Cumhuriyet, 3 Nisan 1973)

“AP, partilere üç maddelik teklif yaptı” (Tercüman, 3 Nisan 1973)

“Üç formül” (Cumhuriyet, 4 Nisan 1973)

Erken Seçim Tartışmalarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 4 iken Tercüman'da 11'dir. 1973 döneminde Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinin uzaması nedeni ile beliren kaos endişesi AP önderliğinde erken seçim isteğine neden olmuştur. Diğer siyasi partilere yönelik olarak sunulan üç ayrı çözüm formülünün bir ayağını oluşturan erken seçim, daha sonra ortak bir adayda buluşulmasına karar verilmesi ile gündemden düşmüştür.

““Uzatma” teklifi tekrar Meclis'e getirilemeyecek” (Cumhuriyet, 23 Mart 1973)

“AP erken seçim istiyor” (Tercüman, 29 Mart 1973)

“Erken Seçim” (Cumhuriyet, 30 Mart 1973)

“Ecevit, erken seçime şartlı “Evet” diyor” (Cumhuriyet, 30 Mart 1973)

“Erken seçim için imza sayısı 197 oldu” (Tercüman, 30 Mart 1973)

Anayasa Değişimine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 28 iken Tercüman'da 15'dir. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Cumhurbaşkanının görev süresinin 2 yıl uzatılmasına yönelik Anayasa değişikimi talebinde bulunması nedeni ile gerçekleşen süreçler bu dönemde ilgili konuya yönelik haber sayısını diğer dönemlere kıyasla oldukça arttırmıştır.

““Uzatma” teklifi tekrar Meclis’e getirilemeyecek” (Cumhuriyet, 23 Mart 1973)

“Sunay formülü 1 oyla reddedildi” (Tercüman, 23 Mart 1973)

“Reddedilen “Uzatma” Senato’da” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Meclis’te reddedilen uzatma teklifi Senato’da görüşülemez” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Prof. Aksoy “Teklif düşmüştür”” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Bir oy farkla” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Oylamaya katılmayan 4 AP’li ihraç ediliyor” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

““Sunay formülünü’ Senato Anayasa Komisyonu kabul etti” (Tercüman, 24 Mart 1973)

“Reddedilen teklif bugün Senato’da ele alınacak” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“CGP “Uzatma”ya kesinlikle karşı” (Cumhuriyet, 25 Mart 1973)

“Kesinlikle reddedildi” (Tercüman, 26 Mart 1973)

Meclis Coğunluğunun Sağlanmasına Yönelik Haber Sayısı

• Cumhuriyet'te 36 iken Tercüman'da 27'dir. Cumhurbaşkanı Sunay'ın görev süresi uzatması sürecinin uzaması ve sonrasında ordu ve yasama arasındaki aday belirleme çekişmesi Cumhurbaşkanı seçimini 15 tura taşımıştır.

““Uzatma” teklifi tekrar Meclis'e getirilemeyecek” (Cumhuriyet, 23 Mart 1973)

“Maddelere geçilmesi için gerekli olan 300 oy, bir farkla sağlanamayınca Teklif düştü” (Cumhuriyet, 23 Mart 1973)

“Bir oy farkla” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Cumhurbaşkanı seçimi için 8. Tur yapıldı” (Cumhuriyet, 24 Mart 1973)

“Başkan seçiminin 8.turunda Bozbeyli 69 oy aldı” (Tercüman, 24 Mart 1973)

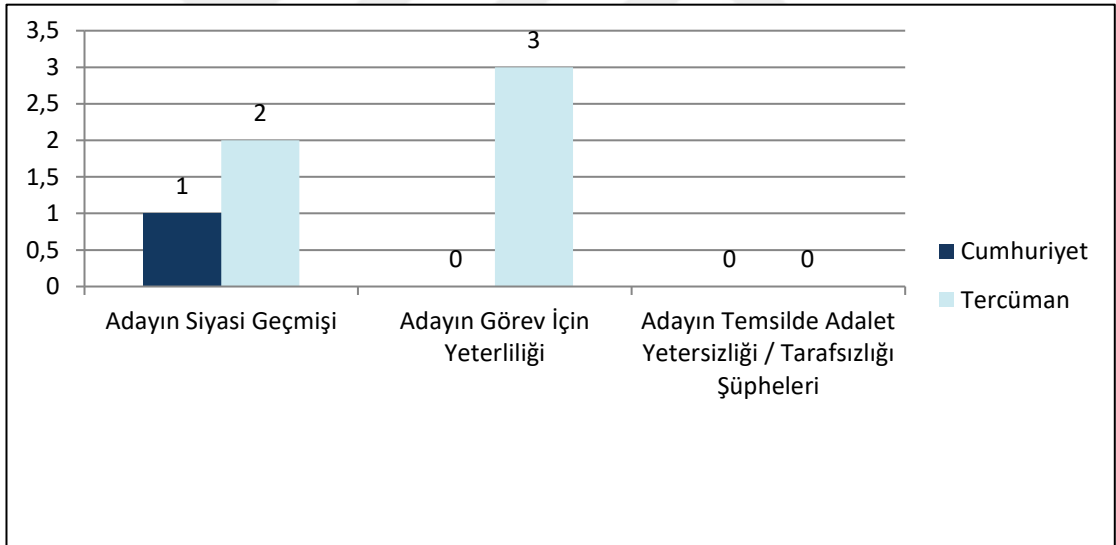
4.4.1.1.6. 1973 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

Tablo 7. 1973 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Tercüman	
		n	%	n	%
Adayın Siyasi Geçmişi	Var	1	% 100	2	% 40,0
	Yok	0	% 0,00	3	% 60,0
Adayın Görev İçin Yeterliliği	Var	0	% 0,00	3	% 60,0
	Yok	0	% 0,00	2	% 40,0
Adayın Temsilde Adalet Yetersizliği / Tarafsızlığı Şüpheleri	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	0	% 0,00	5	% 100

1973 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik olarak toplam 1 haber yer almıştır. Adayın siyasi geçmişine yönelik 1 haber %100'lük bir oranla kendine yer bulurken, adayın görev için yeterliliği ve adayın temsilde adalet yetersizliği/tarafsızlığı şüpheleri ile ilgili haberler bu dönemde kendine yer bulamamıştır. Tercüman Gazetesi de bu dönemde Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik olarak toplam 5 haber yapmıştır. Toplam haberler içerisinde adayın siyasi geçmişine yönelik haber sayısı 2 ile %40'lık bir oranla yer alırken, adayın görev için yeterliliği 3 haberle %60'lık bir yer bulmuştur. Adayın temsilde adalet yetersizliği/tarafsızlığı şüpheleri ile ilgili haberler bu dönemde kendine yer bulamamıştır.

Grafik 7. 1973 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 7'de görüldüğü üzere Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik haberler; adayın siyasi geçmişi, adayın görev için yeterliliği ve adayın temsilde yetersizliği / tarafsızlığı şüpheleri değişkenlerine göre incelenmiştir. Cumhurbaşkanı

adayının kimliğine yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi'nde 1 iken Tercüman Gazetesi'nde 5'dir.

Adayın Siyasi Geçmişine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 1 iken Tercüman'da 2'dir. Bu dönemde Cumhurbaşkanı adayı üzerinde uzlaşmanın bu denli uzun sürmesi sonrası Fahri Korutürk'ün isminin belirlenmesi ile seçilme süresini oldukça kısaltmıştır. Tam da bu nedenle üzerinde tartışmalar yapılamadan sadece enformatik haberlerle siyasi ve askeri geçmişi haberleştirilmiştir. Korutürk'ün askeri geçmişine karşın sivil demokrasi taraftarı olması ismi üzerinde uzlaşmada etkili bir rol oynamıştır.

“Yeni devlet başkanı Fahri Korutürk kimdir?” (Cumhuriyet, 7 Nisan 1973)

“Korutürk kimdir? (Tercüman, 7 Nisan 1973)

“Ne şiş yandı ne kebab” (Tercüman, 7 Nisan 1973)

Adayın Görev İçin Yeterliliğine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te haber yer almazken Tercüman'da 3'dir. Fahri Korutürk'ün adaylığı sonrası siyasi ve askeri geçmişi görev yeterliliği için mercek altına alınmıştır.

“Ne şiş yandı ne kebab” (Tercüman, 7 Nisan 1973)

“Korutürk kimdir? (Tercüman, 7 Nisan 1973)

Adayın Temsilde Adalet Yeterliliği / Tarafsızlığı Şüphelerine Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Tercüman'da haber yer almamıştır.

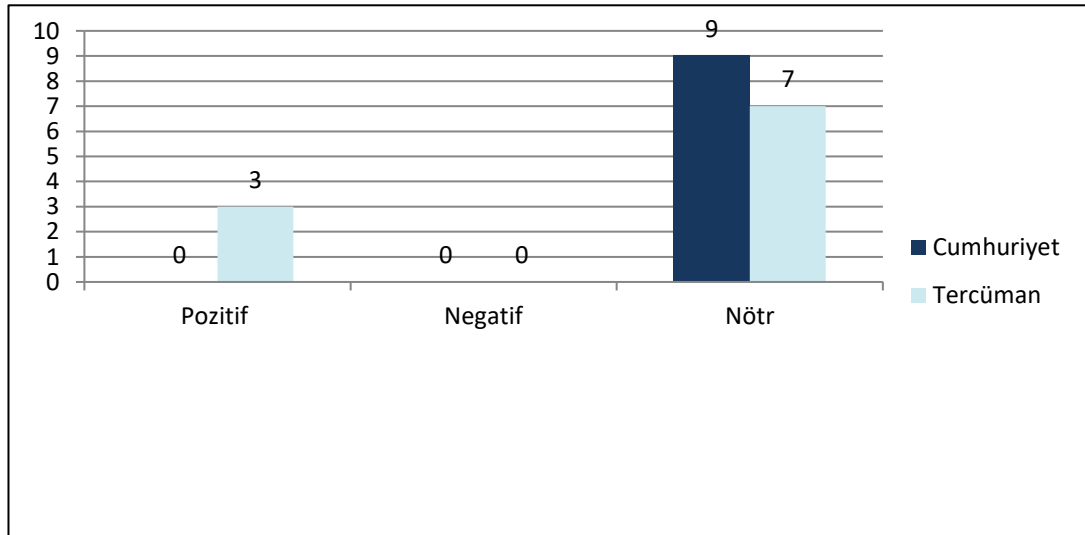
4.4.1.2. 1973 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı

Tablo 8. 1973 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı.

Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı		Cumhuriyet		Tercüman	
		n	%	n	%
Haberin Adaya Bakışı	Pozitif	0	% 0,00	3	% 30,0
	Negatif	0	% 0,00	0	% 0,00
	Nötr	9	% 100	7	% 70,0

1973 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde, haberin Cumhurbaşkanı adayına bakışına yönelik olarak toplam 9 haber gözlenmiştir. Bu haberlerin tamamı (%100) adaya yönelik nötr haberlerdir. Tercüman Gazetesi'nde haberin Cumhurbaşkanı adayına bakışına yönelik olarak toplam 10haber gözlenmiştir. Bu haberlerden 3'ü (%30) adaya pozitif bakarken Cumhurbaşkanı adayına yönelik negatif bir haber gözlenmemiştir. Adaya yönelik nötr haber sayısı 7 (%70)'dir.

Grafik 8. 1973 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı.

Grafik 8’de görüldüğü üzere haberin Cumhurbaşkanı adayına bakışına yönelik haberler; pozitif, negatif ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Cumhurbaşkanı adayına yönelik olarak Cumhuriyet 9 haber yaparken Zaman’da bu sayı 10’dur.

Adaya Bakışı Pozitif Olan Haberlere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te haber yer almazken Tercüman’da 3’dür. Fahri Korutürk’ün aday gösterilmesi ile seçilmesi peşpeşe olduğu için hakkında çok sayıda habere rastlamak mümkün değildir. Sadece Tercüman’da hakkında pozitif sayılabilecek ifadeler yer alan haberler bulunmaktadır.

“Çok temkinliydi” (Tercüman, 7 Nisan 1973)

“Ne şiş yandı ne kebab” (Tercüman, 7 Nisan 1973)

Adaya Bakışı Negatif Olan Haberlere Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Tercüman’da haber yer almamıştır.

Adaya Bakışı Nötr Olan Haberlere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 9 iken Tercüman’da 7’dir. Korutürk’e yönelik nötr haberlerin çoğu aday gösterilmesi ile seçilmesi peşpeşe olduğundan enformatik haber içeriklidir.

“Partiler Korutürk üzerinde anlaşıyor” (Tercüman, 6 Nisan 1973)

“Korutürk Cumhurbaşkanı seçildi” (Cumhuriyet, 7 Nisan 1973)

“Devlet başkanı seçildi; şimdi konu, hükümet..” (Cumhuriyet, 7 Nisan 1973)

“Liderler, sonuca nasıl ulaştılar?” (Cumhuriyet, 7 Nisan 1973)

“Korutürk kimdir? (Tercüman, 7 Nisan 1973)

4.4.2. 1989 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimi

Yakın siyasi tarihte askeri darbe yaşanmış olması, 1989 Cumhurbaşkanlığı seçimini diğer seçim dönemlerinden az da olsa farklı kılmıştır. Seçimleri Türkiye'nin demokratikleşme hareketi açısından değerlendirmek gerekirse, ortaya çıkan tablo, Türkiye'nin mutlak olarak askeri vesayetten kurtulduğunun bir göstergesidir; buna göre Cumhurbaşkanlığı seçiminde yasama, askerin verdiği telkinler ile değil kendi iradesinin ve beklentilerinin ışığında bir karar alma gereği duymuştur. Ancak Özal'ın, partisi olan ANAP'ın meclisteki çoğunluğu ile seçilmiş olması, her ne kadar anayasal düzene uygun olarak görülse de kimi çevreler tarafından "parti gücünün etkisi ile yapılan dayatmacı bir seçim" olarak görülmüştür; bu durum yasamanın bekasını olumsuz yönde etkilemiştir. Yine de Türkiye'nin o tarihe kadar olan Cumhurbaşkanlığı seçimleri göz önüne alındığında 1989 yılındaki seçim, kendisinden öncekilere nazaran daha fazla demokrasi ile ilgili olarak değerlendirilmiştir.

Son genel seçimde iktidar partisi konumunda olan ANAP'ın oylarının düşmesini takiben Özal'ın Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyması, halkın güvenini kaybetmiş bir parti liderinin halkın başı olmaya çalışmasının anlamsızlığı, hatta meşruiyet örselenmesi olarak yorumlanmıştır. Özal'ın Cumhurbaşkanlığı, meclis çoğunluğunu ilerleyen turlarda sağlayacak Anayasal düzleme uygun olsa da, dönemin siyasi parti başkanları tarafından halkın rızasına uygun olmadığı eleştirilerine maruz kalmıştır. Bu noktada diğer seçim dönemlerinden farklı olarak siyasi parti liderleri hem şehir şehir dolaşarak mitingler yapmış hem de zaman zaman sine-i millet söylemleri ile Özal'a gözdağı verdikleri görülmektedir.

Bu seçim döneminde araştırma için seçilen gazetelerden yansıyan haberler incelendiğinde, Cumhuriyet'in Tercüman'a oranla süreci haberleştirme oranının daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Özellikle dönemin Başbakanı Turgut Özal'ın

Cumhurbaşkanı adayı olmasına yönelik Cumhuriyet Gazetesi'nin, hem enformatik haberleri okuyucusuna sunarken ki seçim ve üslubunun, hem de köşe yazarlarının yazılarının Tercüman'a oranla oldukça eleştirel ve sert olduğu gözlenmektedir. Özal'ın adaylığına yönelik dönemin muhalefet parti liderlerinin yurt içinde yaptıkları mitinglerin Cumhuriyet'te zaman zaman manşetten haberleştirildiğini görürken Tercüman'da bu mitinglere neredeyse hiç yer verilmemesi, yazılı basının okur kitlesini etkilemesi ve tatmin etmesi yönünde dönemin en ilgi çekici göstergelerinden biridir.

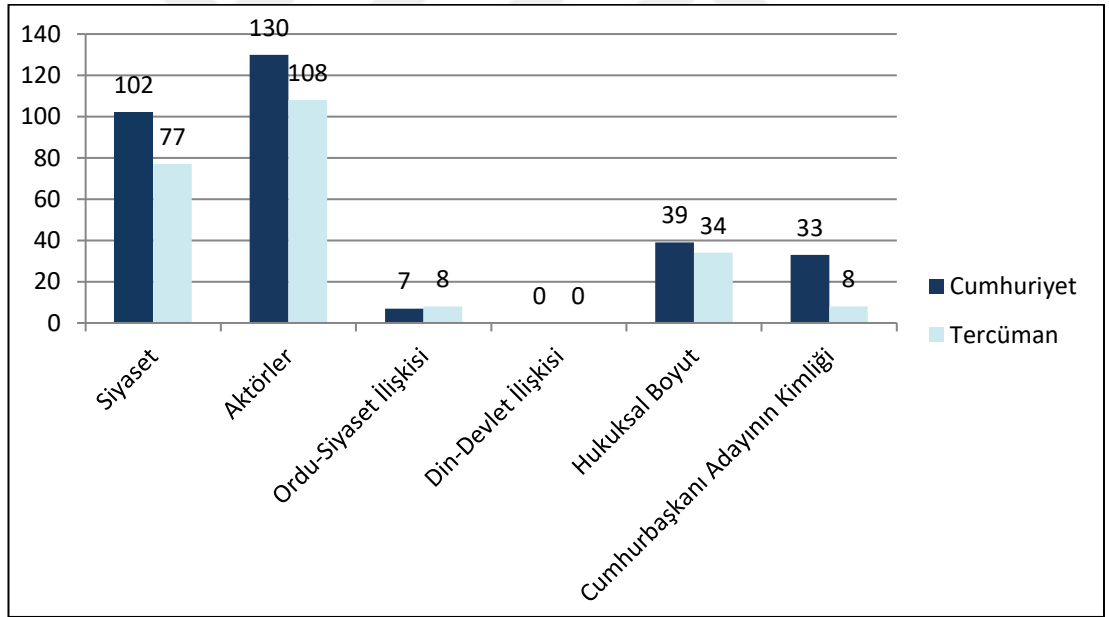
Tablo 9. 1989 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik		Cumhuriyet		Tercüman	
Haberlerin Konu İçeriği		n	%	n	%
Siyaset	Var	102	% 78,5	77	% 71,3
	Yok	28	% 21,5	31	% 28,7
Aktörler	Var	130	% 100	108	% 100
	Yok	0	% 0,00	0	% 0,00
Ordu-Siyaset İlişkisi	Var	7	% 5,40	8	% 7,40
	Yok	123	% 94,6	100	% 92,6
Din-Devlet İlişkisi	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	130	% 100	108	% 100
Hukuksal Boyut	Var	39	% 30,0	34	% 31,5
	Yok	91	% 70,0	74	% 68,5
Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği	Var	33	% 25,4	8	% 7,40
	Yok	97	% 74,6	100	% 92,6

1989 dönemi Cumhurbaşkanlığı seçimi, Cumhuriyet Gazetesi'nde toplam 130 haberle yer bulmuştur. Siyaset ile ilgili haber sayısı, toplam haberler içerisinde 102 haberle %78,5'lik bir orana sahipken, aktörler 130 haberin tamamında %100'lük

bir oranla kendilerine yer bulmuşlardır. Ordu-siyaset ilişkisine yönelik haber sayısı 7 (%5,4), din-devlet ilişkisine yönelik haber gözlenmezken, hukuksal boyuta ilişkin haber sayısı 39 (%30) ve Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik haber sayısı ise 33 (%25,4) olarak toplam 130 haber içinde yer bulmuştur. Tercüman Gazetesi ise bu dönemde Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik olarak toplam 108 haber yapmıştır. Toplam haberler içerisinde siyasete yönelik haber sayısı 77 (%71,3), aktörlere yönelik haber sayısı 108 (%100), ordu-siyaset ilişkisine yönelik haber sayısı 8 (%7,4), din-devlet ilişkisine yönelik haber gözlenmezken, hukuksal boyuta ilişkin haber sayısı 34 (%31,5) ve Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik yapılan haber sayısı ise 8 (%92,6) olarak toplam 108 haber içinde yer bulmuştur.

Grafik 9. 1989 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 9’da görüldüğü üzere, Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik haberler; siyaset, aktörler, ordu-siyaset ilişkisi, din-devlet ilişkisi, hukuksal boyut ve Cumhurbaşkanı adayının kimliği değişkenlerine göre incelenmiştir. Bu değişkenlerin

her biri alt başlıklara ayrılarak detaylı bir şekilde grafikler ve haberler eşliğinde açıklanacaktır. Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi'nde 130 iken Tercüman Gazetesi'nde ki toplam haber sayısı, 108'dir.

4.4.2.1. 1989 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

Siyasete Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 102 iken Tercüman'da 77'dir.

Aktörlere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 130 iken Tercüman'da 108'dir.

Ordu- Siyaset İlişisine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 7 iken Tercüman'da 8'dir.

Din- Devlet İlişisine Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Tercüman'da haber yer almamıştır.

Hukuksal Boyuta Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 39 iken Tercüman'da 34'dür.

Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 33 iken Tercüman'da 8'dir.

Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik haberlerin konu içerikleri arasında, hem Cumhuriyet'te hem de Tercüman'da en fazla haber sayısı sırasıyla aktörler, siyaset, hukuksal boyut, Cumhurbaşkanı adayının kimliği, ordu-siyaset ilişkisi ve din-devlet ilişkisi şeklinde şekillenmiştir. Cumhuriyet'in ordu-siyaset ilişkisi dışındaki tüm

konu başlıklarında haber sayısı olarak Tercüman'a olan yoğunluğu dikkat çekmektedir.

4.4.2.1.1. 1989 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri

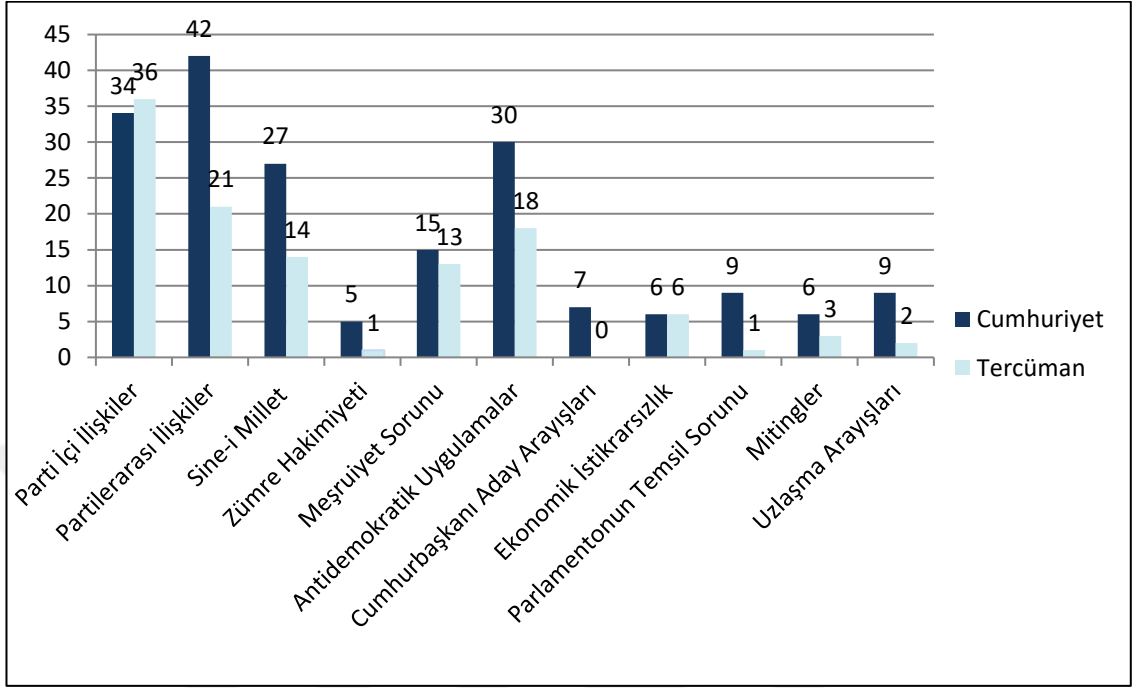
Tablo 10. 1989 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği

Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği		Cumhuriyet		Tercüman	
		n	%	n	%
Parti İçi ilişkiler	Var	34	% 33,3	36	% 46,8
	Yok	68	% 66,7	41	% 53,2
Partilerarası ilişkiler	Var	42	% 41,2	21	% 27,3
	Yok	60	% 58,8	56	% 72,7
Sine-i Millet	Var	27	% 26,5	14	% 18,2
	Yok	75	% 73,5	63	% 81,8
Zümre Hakimiyeti	Var	5	% 4,90	1	% 1,30
	Yok	97	% 95,1	76	% 98,7
Meşruiyet Sorunu	Var	15	% 14,7	13	% 16,9
	Yok	87	% 85,3	64	% 83,1
Antidemokratik Uygulamalar	Var	30	% 29,4	18	% 23,4
	Yok	72	% 70,6	59	% 76,6
Cumhurbaşkanı Aday Arayışları	Var	7	% 6,90	0	% 0,00
	Yok	95	% 93,1	77	% 100
Ekonomik İstikrarsızlık	Var	6	% 5,90	6	% 7,80
	Yok	96	% 94,1	71	% 92,2
Parlamentonun Temsil Sorunu	Var	9	% 8,80	1	% 1,30
	Yok	93	% 91,2	76	% 98,7
Mitingler	Var	6	% 5,90	3	% 3,90
	Yok	96	% 94,1	74	% 96,1

Uzlaşma Arayışları	Var	9	% 8,80	2	% 2,60
	Yok	93	% 91,2	75	% 97,4

1989 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde siyasete ilişkin toplam 102 haber yer almıştır. Partiiçi ilişkiler ile ilgili haberler 102 haber içinde 34 haberle %33,3'lük bir oranla yer alırken, partilerarası ilişkilere yönelik haberler 42 haberle %41,2'lik bir yer bulmuştur. Sine-i millete yönelik haber sayısı 27 (%26,5), zümre hakimiyetine yönelik haber sayısı 5 (%4,9), meşruiyet sorununa yönelik haber sayısı 15 (%14,7), antidemokratik uygulamalara yönelik haber sayısı 30 (%29,4), Cumhurbaşkanı aday arayışlarına yönelik haber sayısı 7 (%6,9), ekonomik istikrarsızlığa yönelik haber sayısı 6 (%5,9), parlamentonun temsil sorununa yönelik haber sayısı 9 (%8,8), mitinglere yönelik haber sayısı 6 (%5,9) ve uzlaşma arayışlarına yönelik haber sayısı 9 (%8,8) olarak toplam 102 haber içinde yer bulmuştur. Tercüman Gazetesi ise bu dönemde siyasete yönelik olarak toplam 77 haber yapmıştır. Toplam haberler içerisinde partiiçi ilişkilere yönelik haber sayısı 36 (%46,8), partilerarası ilişkilere yönelik haber sayısı 21 (%27,3)'dür. Sine-i millet yönelik haber sayısı 14 (%18,2), zümre hakimiyetine yönelik haber sayısı 1 (%1,3), meşruiyet sorununa yönelik haber sayısı 13 (%16,9), antidemokratik uygulamalara yönelik haber sayısı 18 (%23,4), Cumhurbaşkanı aday arayışına yönelik haber gözlenmezken, ekonomik istikrarsızlığa yönelik haber sayısı 6 (%7,8), parlamentonun temsil sorununa yönelik haber sayısı 1 (%1,3) ve uzlaşma arayışlarına yönelik haber sayısı 2 (%2,6) olarak toplam 77 haber içerisinde yer bulmuştur.

Grafik 10.1989 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği.

Grafik 10'da görüldüğü üzere siyaset içerikli haberler; Parti içi ilişkiler, partilerarası ilişkiler, sine-i millet, zümre hakimiyeti, meşruiyet sorunu, antidemokratik uygulamalar, Cumhurbaşkanı aday arayışları, ekonomik istikrarsızlık, parlamentonun temsil sorunu, mitingler ve uzlaşma arayışları değişkenlerine göre incelenmiştir. Siyasete ilişkin haberlere yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi'nde 102 iken Tercüman Gazetesi'nde ki toplam haber sayısı, 77'dir.

Parti İçi İlişkilere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 34 iken Tercüman'da ise 36'dır. Bu haberlerin içeriği, çatışma ve uyum haberleri çerçevesinde gözlenmiş, parti içi çatışmalara yönelik haberler, her iki gazetede de oransal olarak parti içi uyum haberlerinin önüne geçmiştir. Özellikle 1989 dönemi, Başbakanın Cumhurbaşkanı adayı olması

nedeniyle, yerine seçilecek Başbakanın kim olacağı sorununu da beraberinde getirmiştir. Dönemin iktidar partisi konumunda olan Anavatan Partisi (ANAP), Başbakanın Cumhurbaşkanı adayı olmasını istemeyen partiiçi muhalif kanat nedeniyle seçim öncesi sürecini ciddi partiiçi çatışmalarıyla geçirmiştir. Bunun dışında, hukuksal açıdan partiiçi fire verilmediği takdirde Cumhurbaşkanı olacağına kesin gözüyle bakılan Başbakanın, gelecekte yerini kimin alacağı da partiiçi çatışmalarının merkezinde olmuştur. Özellikle Başbakan Turgut Özal'ın yerine geçecek kişiyi kendisinin belirleyebileceğine yönelik mesajları, parti içinde veliaht tartışmalarına ve antidemokratik uygulamalarla partiye zarar vereceği konularında ciddi tartışmalara yol açmıştır. Bu durumun yazılı basına yansımaları noktasında Cumhuriyet Tercümanı'a göre sayısal olarak hem daha fazla haber yaparak ANAP'taki partiiçi çatışmalara dikkat çekmiş, hem de enformatik haberler dışındaki haber içerikleri Tercümanı'a göre daha negatif ve sert olmuştur.

“Özal'dan Veda...” (Tercümanı, 17 Ekim 1989)

“ANAP, Özal'a direniyor” (Tercümanı, 19 Ekim 1989)

“Zümre hakimiyeti” (Cumhuriyet, 19 Ekim 1989)

“ANAP'ta çözülme başladı” (Tercümanı, 20 Ekim 1989)

“Özal'a istifa uyarıları” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“ANAP'ta yüksek ses: Özal partiye karışmasın” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“ANAP'tan Titiz de istifa etti” (Cumhuriyet, 21 Ekim 1989)

“Dalan'ın çekil uyarısı” (Cumhuriyet, 23 Ekim 1989)

ANAP dışında partiiçi çatışmalar, çok az sayıda habere konu olsa da (Tercümanı'da 3, Cumhuriyet'te 1) Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanı adaylığına

muhalif olma noktasında, meclisten çekilip halka döneriz (Sine-i Millet) mesajı veren, dönemin muhalefet partilerinden Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP)'nin Genel Başkanı Erdal İnönü'nün, daha sonra yanlış anlaşıldığını ve vermek istediği mesajın bu olmadığını açıklaması üzerine, parti içinde sert eleştirilere maruz kalmasına sebep olan haberler de gözlenmektedir.

“SHP ne işe yarar?” (Tercüman, 25 Ekim 1989)

“İnönü'den itiraf: Babam gibi olamam” (Tercüman, 28 Ekim 1989)

“SHP'de sol kanat rahatsız” (Cumhuriyet, 30 Ekim 1989)

Partilerarası İlişkilere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 42 iken Tercüman'da ise 21'dir. Tıpkı parti içi ilişkiler gibi partilerarası ilişkilerde, çatışma ve uyum noktasında yoğunlaşmıştır. Partilerarası çatışmalar, Özal'ın Cumhurbaşkanı adayı olması nedeniyle ANAP ile diğer partilerarasında ve meclisten çekilip halka dönme (Sine-i Millet) konusunda diğer muhalefet partilerine destek vermemesi nedeniyle Demokratik Sol Parti (DSP) ve SHP arasında yoğunlaşmıştır. Cumhuriyet, Tercüman'a oranla yaklaşık iki kat daha fazla haber sayısına ulaşmasından hareketle, Özal'ın Cumhurbaşkanlığına adaylığını koymasının olumsuz yankılarını halka yansıtmak konusunda ciddi efor sarf ettiği söylenebilir.

“Demirel: Millet seni orada oturtmaz” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“Özal açıkladı: Adayım” “Muhalefet: İndiririz” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“Demirel'den Özal'a: Kimin Cumhurbaşkanı olacaksınız?” (Tercüman, 18 Ekim 1989)

“İnönü'den ANAP'lılara çağrı: Vebal altında kalmayın” (Tercüman, 20 Ekim 1989)

“Ecevit: İstifa etsinler düşünürüz” (Cumhuriyet, 22 Ekim 1989)

“Baykal: DSP, ANAP’la işbirliğinde” (Cumhuriyet, 22 Ekim 1989)

“Ecevit: Fırsatçı olmayız” (Tercüman, 22 Ekim 1989)

“Demirel: Özal Atatürk taciri” (Cumhuriyet, 24 Ekim 1989)

“İnönü: Özal haddini bilsin” (Cumhuriyet, 25 Ekim 1989)

“ Ecevit: Özal’ın sınırsız ihtirası Cumhuriyeti tahrip edebilir” (Cumhuriyet, 29 Ekim 1989)

Sine-i Millete Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 27 iken Tercüman’da ise 14’dür. Sine-i milletin yazılı basına yansması konusunda, Cumhuriyet’in haber sayısının yoğunluğu ve haberin kapladığı alanın büyüklüğü göz önüne alındığında Tercüman’la aralarında ciddi bir fark olduğunu görüyoruz. Sine-i milletin, 1989 seçim döneminde Özal’ın Cumhurbaşkanlığına yönelik en sert muhalefet aracı olarak göze çarptığı düşünüldüğünde, Tercüman’ın bu haberlere sayısal olarak daha az yer vermesi, bu muhalefeti geri planda tutmaya çalıştığı şeklinde yorumlanabilir. Bu haberler, özellikle başbakan Turgut Özal’ın Cumhurbaşkanlık adaylığını açıklaması ile birlikte başlayıp, muhalefetten gelen baskılara rağmen adaylığında ısrar etmesi ile de zirveye tırmanmıştır. Sine-i millet, toplu olarak istifa ederek halk içine dönüp mücadeleye tabandan başlama anlamı içerir. Türk siyaset tarihinin belli dönemlerinde belli bir kişi ya da olaya sert tepki vermek adına, sine-i milletin siyasilerce kullanıldığını görüyoruz. Duygusal bir boyutu olmasına karşılık hukuksal olarak da, toplu istifalarla meclis çoğunluğunun belli bir sayının altına inmesi ile erken seçimi zorunlu kılıyor olması sine-i milleti ciddi bir uyarı aracı yapmaktadır. 1989 döneminde özellikle DYP ve SHP’nin bu konuda ciddi kampanyalar yürüttüğü, yurt

içindeki tüm mitinglerinde sine-i millet ifadesini hiç çekinmeden kullandıkları görülür. Dönemin DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in diğer muhalefet partileri ile birlikte hareket etmemesi eleştiri oklarına hedef olmasına yol açmıştır. İlerleyen günlerde SHP Genel Başkanı Erdal İnönü'nün sine-i millet konusunda yanlış anlaşıldığını söylemesi ve bu konuda partisi tarafından tüm yetki kendisine verilmesine rağmen kullanmaması tepkilere yol açmış ve istikrarsız söylemleri ve geri adım attığı gerekçesiyle parti içinde ciddi eleştirilere maruz kalmıştır.

“DYP milletvekillerinden SHP'lilere çağrı: Sine-i millete dönelim”
(Tercüman, 19 Ekim 1989)

“İnönü: Çekilebiliriz” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“‘Çekilme’ gündemde” (Cumhuriyet, 21 Ekim 1989)

“DSP güvence vermeli” (Cumhuriyet, 21 Ekim 1989)

“İnönü: İstifa için karar 1-2 gün içinde” (Cumhuriyet, 21 Ekim 1989)

“Demirel: Pilavdan dönenin kaşığı kırılsın” (Cumhuriyet, 21 Ekim 1989)

“İnönü: Toplu istifayı düşünelim” (Tercüman, 21 Ekim 1989)

“Ecevit: Fırsatçı olmayız” (Tercüman, 22 Ekim 1989)

“Ecevit: İstifa etsinler düşünürüz” (Cumhuriyet, 22 Ekim 1989)

“Baykal: DSP, ANAP'la işbirliğinde” (Cumhuriyet, 22 Ekim 1989)

“Sine-i millet rüzgarı” (Cumhuriyet, 22 Ekim 1989)

“Demirel: Gerekirse tek başımıza” (Cumhuriyet, 22 Ekim 1989)

“ANAP'ın tepkisi: Muhalefet şantaj yapıyor” (Cumhuriyet, 22 Ekim 1989)

“SHP, Meclisten toplu istifâ için lidere yetki verdi: Son söz İnönü’nün”
(Cumhuriyet, 23 Ekim 1989)

“SHP lideri sine-i millet konusunda yanlış anlaşıldığını söyledi: İnönü’den özür” (Cumhuriyet, 28 Ekim 1989)

“SHP’de sol kanat rahatsız” (Cumhuriyet, 30 Ekim 1989)

Zümre Hakimiyetine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 5 iken Tercüman’da ise 1’dir. Cumhuriyet’te Tercüman’a oranla daha fazla haber yapılması zümre hakimiyetine ve buna bağlı endişelere yapılan vurgunun derecesi adına anlamlı bir gösterge kabul edilebilir. Siyasal erkin tek bir elde toplanmasına yönelik kaygıları içeren bu durum, hem başbakanın hem de Cumhurbaşkanının aynı partiden olması nedeniyle muhalefet adına ciddi bir endişe kaynağı olmuştur. Cumhurbaşkanının o erke sahip olduktan sonraki uygulamalarda inisiyatifini kendi partisinden yana kullanacağı da zümre hakimiyetinin demokrasiyi örseleyeceği yorumlarını birlikte getirmiştir.

“Dün, bugün, yarın” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“İnönü’den Özal’a ağır suçlama: Zümre hakimiyeti” (Cumhuriyet, 19 Ekim 1989)

“Demirel: Cumhuriyet en üst seviyesinden zedeleniyor” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Demirel: Özal, Cumhuriyeti ve meclisi zedeliyor” (Tercüman, 26 Ekim 1989)

“Tarafsızlık” (Cumhuriyet, 27 Ekim 1989)

“İnönü: Tartışmalı Cumhurbaşkanı dönemi başlıyor” (Cumhuriyet, 29 Ekim 1989)

Meşruiyet Sorununa Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 15 iken Tercüman’da ise 13’dür. Bu sorun, her iki gazetede de oldukça yakın bir haber sayısı ile yer bulmuştur. Bir uygulamanın hukuka uygun olması her zaman en uygun tercih olduğunu göstermez. Özellikle hukuksal olarak uygunluk teşkil eden bazı konu ve uygulamalar halk rızası olmadan (halka rağmen) gerçekleştirildiğinde ciddi sıkıntılar doğurur ki, bu da meşruiyetin örselenmesi olarak yorumlanabilir. 1989 döneminde iktidar partisi olan ANAP’ın meclisteki sayısal üstünlüğüne bağlı olarak istediği adayı –ki bu o dönemde dönemin başbakanı Turgut Özal’dır- kaçınıcı turda olursa olsun seçtirebilme gücü, parlamenter seçim sistemlerinde hukuksaldır ancak basına yansıyan tepkileri yorumladığımızda meşruiyet krizine yol açtığı söylenebilir. ANAP’ın kurucularından Bedrettin Dalan’ın Özal’a ithafen yaptığı çağrıda: “Sadece rakamlarla Cumhurbaşkanı seçilmek doğru değildir. Şeklen demokrasiye ters düşmese de kamu vicdanına ters düşer, demokrasiyi tehlikeye atar” demesi dönemin meşruiyet sorunsalının basına yansması konusunda ciddi bir örnektir.

“Erbakan: Haksız bir adım atmıştır” (Tercüman, 18 Ekim 1989)

“Toptan: Rızası ile çıkar millet indirir” (Tercüman, 18 Ekim 1989)

“Ecevit: Parlamenter padişah gibi” (Cumhuriyet, 19 Ekim 1989)

“Demirel: Çankaya’yı işgale kalkışıyor” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Demirel: Bu halk istemeden seçilsen ne yazar?” (Tercüman, 20 Ekim 1989)

“Özal tek adamlığa gidiyor” (Tercüman, 22 Ekim 1989)

“Dalan’ın çekil uyarısı” (Cumhuriyet, 23 Ekim 1989)

“Demirel: Özal Atatürk taciri, kendini Atatürk’le mukayese ediyor meşruiyet arıyor” (Cumhuriyet, 24 Ekim 1989)

“Demirel: Özal, Cumhuriyeti ve meclisi zedeliyor” (Tercüman, 26 Ekim 1989)

“Ecevit: Özal’ın sınırsız ihtirası Cumhuriyeti tahrip edebilir” (Cumhuriyet, 29 Ekim 1989)

“Demirel: Cumhuriyet en üst seviyesinden zedeleniyor” (Cumhuriyet, 29 Ekim 1989)

Antidemokratik Uygulamalara Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 30 iken Tercüman’da ise 18’dir. Her iki gazetede de birbirine yakın oranda haber yapılarak yansıtılan nadir konulardan biri de bu uygulamalardır. 1989 döneminde antidemokratik uygulamalara yönelik eleştiriler genel olarak, başbakan Turgut Özal’ın Cumhurbaşkanı olduğunda yerine geçecek kişiyi kendi seçmesine yönelik söylem ve uygulamaları ile dönemin tek görsel yayın kuruluşu TRT’nin Cumhurbaşkanı seçimlerini naklen yayınlamasına izin vermemesi ve ekranda muhalefet liderlerine yer vermezken kendisinin sürekli ekrana çıkması sayılabilir.

“Veliaht fermanı bekleyişi” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“ANAP’ta yüksek ses: Özal partiye karışmasın” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Demirel: Çankaya’yı işgale kalkıyor” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Naklen yayına sürpriz sansür” (Cumhuriyet, 21 Ekim 1989)

“ANAP’ta denge arayışı” (Tercüman, 27 Ekim 1989)

“Özal destek arıyor” (Tercüman, 28 Ekim 1989)

“ Özal TV’yi parselledi” (Tercüman, 29 Ekim 1989)

“TRT huzursuz” (Tercüman, 30 Ekim 1989)

Cumhurbaşkanı Aday Arayışlarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 7 iken Tercüman’da bu konuda haber yer almamıştır. Bu seçim döneminde, diğer birçok seçim döneminden farklı olarak farklı aday arayışlarından ziyade dönemin başbakanının Cumhurbaşkanı adayı olması bu konuya ilişkin haber sayısının azlığından anlaşılabilmektedir. Başbakana rakip olarak adaylığını koyan tek kişi ANAP Burdur milletvekili Fethi Çelikbaş’dır.

“Uzlaşma masalı” (Cumhuriyet, 17 Ekim 1989)

“Özal açıkladı: Adayım” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“Özal: Adayım” (Tercüman, 18 Ekim 1989)

“Çelikbaş da aday: Seçilme şansım yok ama...” (Cumhuriyet, 19 Ekim 1989)

“Fethi Çelikbaş da Cumhurbaşkanı adayı” (Tercüman, 20 Ekim 1989)

“Bir bardak suda fırtına koparmakmış” (Cumhuriyet, 27 Ekim 1989)

Ekonomik İstikrarsızlığa Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te de Tercüman’da da 6’dır. Hükümet politikalarının kalıcılığı ve güvenilirliği, yüksek faiz politikaları hükümete yönelik ciddi eleştiri oklarına sahne olurken, Cumhurbaşkanlığı seçimi sonrası değişmesi muhtemel olan başbakan nedeniyle piyasalarda tedirginliğe neden olduğu söylenebilir. Başbakanlık süresi boyunca enflasyonu düşürememesi nedeniyle eleştirilen dönemin Başbakanı Turgut Özal’ın ekonomik önlem paketini içeren zamları kendisinden gelen başbakana devredeceği gündemin sıcak maddelerinden biri olmaya devam ediyor. Bu süreçte Başbakanın Cumhurbaşkanı adayı olması ve yerine geçen adayın yeterliliği

ve ekonomi politikasının sağlamlığı endişesi, yabancı devlet adamları tarafından enflasyonun durdurulması yönündeki kaygıları ifade ettikleri demeçlerle kendini göstermiştir. Olası bir siyasi krizin zaten var olan enflasyon, ihracat gerilemesi, işsizlik ve üretim kaybı sorunlarını daha da derinleştirileceğine yönelik haberler görülmektedir.

“İşadamında başbakan kaygısı” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Thatcher da Özal’ın geleceğinden endişeli” (Tercüman, 22 Ekim 1989)

“ASO ödül töreni zehir oldu 1988-89 kayıp yıl” (Tercüman, 25 Ekim 1989)

“Zaman alacak” (Cumhuriyet, 28 Ekim 1989)

“Köprüaltı çocuklarının gündemi siyaset dolu: Özal’ı boşver be abi!” (Tercüman, 29 Ekim 1989)

“Zamlar Çankaya’yı bekliyor” (Cumhuriyet, 31 Ekim 1989)

Parlamentonun Temsil Sorununa İlişkin Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 9 iken Tercüman’da 1’dir. Parlamenter sistemin hukuksal açıdan belli bir milletvekili sayısına ulaşıldığında adayın Cumhurbaşkanı seçilebilmesine izin vermesi, özellikle bu seçim döneminde sistemin sorgulanmasının en büyük sebeplerinden biri olmuştur. Meclis çoğunluğuna sahip olan bir partinin ilerleyen seçim turlarında öyle ya da böyle istediği adayı başka partilerin desteğine ihtiyaç duymaksızın seçtirebiliyor olması bu sorgulamanın temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Parlamenter sistemin hukuksal olarak taşıdığı bu zaaf, meşruiyetin örseleneceğine dair endişeleri de beraberinde taşımıştır. Eski siyasilerden, akademisyenlere, milletvekillerinden köşe yazarlarına kadar geniş bir yelpaze bu endişeyi yüksek sesle dile getirmiştir. Zaman zaman parlamenter sisteme alternatif olabileceği düşünülen siyasal sistemler gündeme geldiği gibi, siyasal erkin

tek elde toplanmasına yönelik ifadelerle desteklenen başkanlık sistemine de olumsuz vurgular yapılmıştır.

“Başkentten görünen” (Cumhuriyet, 19 Ekim 1989)

“Başkancı sistem” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Vesayet” (Cumhuriyet, 21 Ekim 1989)

“Dalan’ın çekil uyarısı” (Cumhuriyet, 23 Ekim 1989)

“Dalan’dan Özal’a çekil uyarısı” (Tercüman, 23 Ekim 1989)

“SHP, Meclise gelsin” (Cumhuriyet, 25 Ekim 1989)

“Demokrasi dışında arayışın sonu hüsrân” (Cumhuriyet, 29 Ekim 1989)

Mitinglere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 6 iken Tercüman’da 3’dür. Bu seçim döneminde özellikle sine-i millet kavramının gündeme gelmesi sonrası, halka inilerek destek toplamak amacıyla gerçekleştirilen çok sayıda miting görülmektedir. Dönemin muhalefet liderlerinden DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel, ülke çapında yaptığı “Çankaya milletidir” mitingleri ile Başbakan Turgut Özal’a sürekli olarak sert uyarılarda bulunmuş ve halk desteği ile güç bulmaya çalışmıştır. Siyaset dilinin oldukça sert söylemlerle desteklendiği bu dönemde diğer parti liderlerinden de başbakana yönelik sert ifadelere sıkça rastlanmaktadır.

“Çankaya’yı işgale kalkıyor” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Bu halk istemedi seçilsen ne yazar?” (Tercüman, 20 Ekim 1989)

“Demirel: Özal Atatürk taciri” (Cumhuriyet, 24 Ekim 1989)

“Abdestini tazele” (Cumhuriyet, 27 Ekim 1989)

“Demirel’den Özal’a: Halktan kaçamazsın” (Tercüman, 27 Ekim 1989)

”Demirel’den Özal’a: Arsız” (Cumhuriyet, 28 Ekim 1989)

“Demirel: Özal’ınki pişkinlik” (Tercüman, 28 Ekim 1989)

“Özal kaçıyor” (Cumhuriyet, 29 Ekim 1989)

Uzlaşma Arayışlarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 9 iken Tercüman’da 2’dir. Bu seçim döneminde bir aday üzerinde uzlaşmaya çalışmaktan çok, adayın Cumhurbaşkanlığına uygun olmadığı düşünülerek adaylığının geri çekilmesine yönelik yapılan uzlaşma çalışmalarına tanık oluyoruz. Muhalefet liderleri bir süre sine-i millet kavramı üzerinden birlikte toplu istifalarla meclisi yeniden seçime götürme çabaları içinde ortak harekete ederken, belli bir süre de dönemin iktidar partisi olan ANAP milletvekillerine çağrılar yaparak bu konuda uzlaşma sağlamaya çalışmışlardır.

“Uzlaşma masalı” (Cumhuriyet, 17 Ekim 1989)

“Muhalefet çıkar yol arıyor. DYP milletvekillerinden SHP’lilere çağrı: Sine-i millete dönelim” (Tercüman, 19 Ekim 1989)

“İnönü’den ANAP’lılara çağrı: Vebal altında kalmayın” (Tercüman, 20 Ekim 1989)

“DSP güvence vermeli” (Cumhuriyet, 21 Ekim 1989)

“İstifa etsinler düşünürüz” (Cumhuriyet, 22 Ekim 1989)

4.4.2.1.2. 1989 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı

Tablo 11. 1989 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı.

Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı		Cumhuriyet		Tercüman	
		n	%	n	%
Cumhurbaşkanı	Var	14	% 10,8	12	% 11,1
	Yok	116	% 89,2	96	% 88,9
Başbakan	Var	102	% 78,5	89	% 82,4
	Yok	28	% 21,5	19	% 17,6
TBMM Başkanı	Var	0	% 0,00	1	% 0,90
	Yok	130	% 100	107	% 99,1
Cumhurbaşkanı Adayı	Var	13	% 10,0	15	% 13,9
	Yok	117	% 90,0	93	% 86,1
Hükümet Temsilcileri	Var	2	% 1,50	4	% 3,70
	Yok	128	% 98,5	104	% 96,3
Siyasi Parti Başkanları	Var	47	% 36,2	35	% 32,4
	Yok	83	% 63,8	73	% 67,6
Üst Düzey Parti Temsilcileri	Var	16	% 12,3	15	% 13,9
	Yok	114	% 87,7	93	% 86,1
Milletvekilleri	Var	30	% 23,1	36	% 33,3
	Yok	100	% 76,9	72	% 66,7
Akademisyenler	Var	0	% 0,00	1	% 0,90
	Yok	130	% 100	107	% 99,1
Hukukçular	Var	0	% 0,00	2	% 1,90
	Yok	130	% 100	106	% 98,1
Dış Ülke Temsilcileri/Yabancı Devlet Adamları	Var	3	% 2,30	4	% 3,70
	Yok	127	% 97,7	104	% 96,3

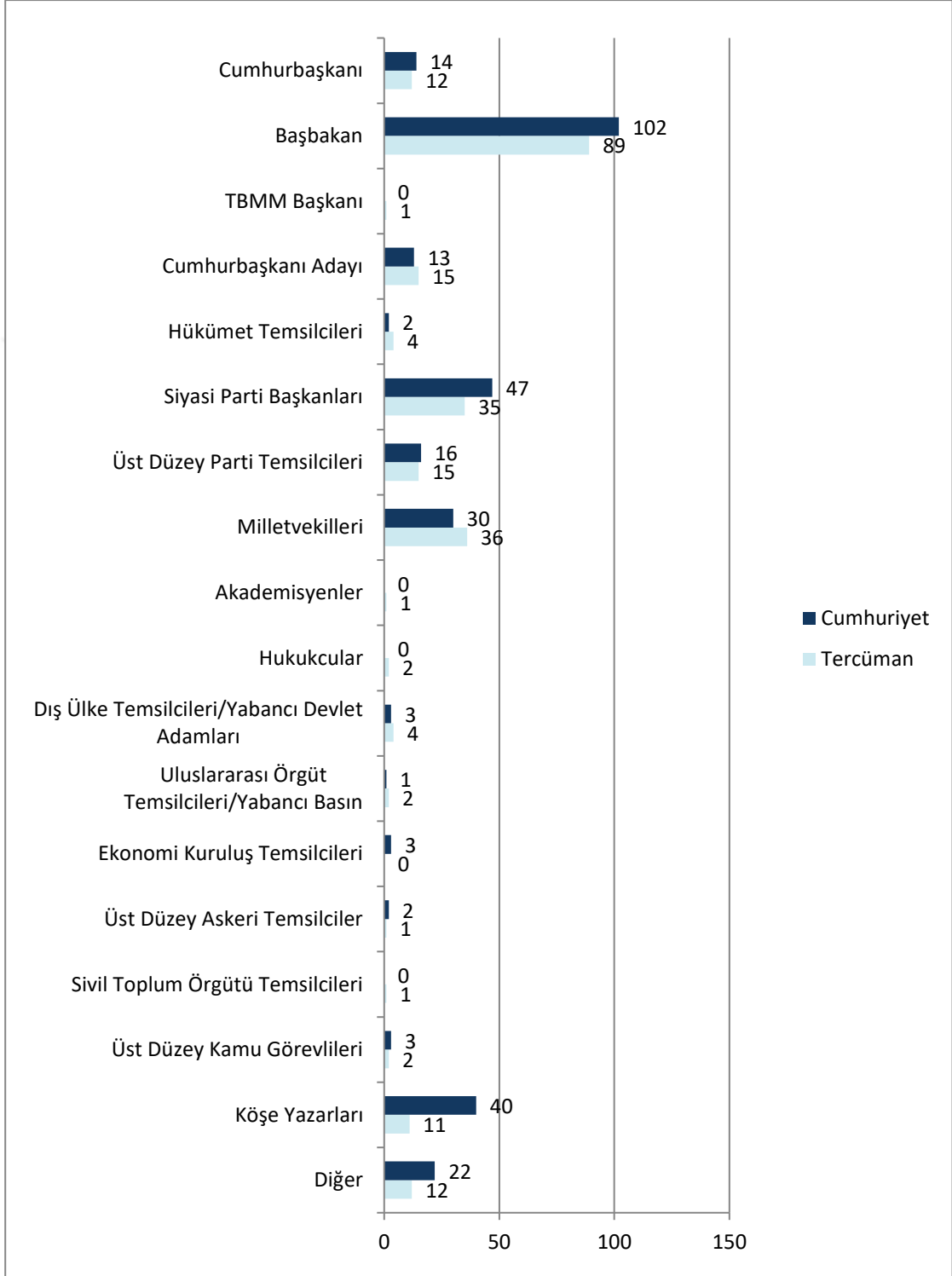
Uluslararası Örgüt Temsilcileri/Yabancı Basın	Var	1	% 0,80	2	% 1,90
	Yok	129	% 99,2	106	% 99,1
Ekonomi Kuruluş Temsilcileri	Var	3	% 2,30	0	% 0,00
	Yok	127	% 97,7	108	% 100
Üst Düzey Askeri Temsilciler	Var	2	% 1,50	1	% 0,90
	Yok	128	% 98,5	107	% 99,1
Sivil Toplum Örgüt Temsilcileri	Var	0	% 0,00	1	% 0,90
	Yok	130	% 100	107	% 99,1
Üst Düzey Kamu Görevlileri	Var	3	% 2,30	2	% 1,90
	Yok	127	% 97,7	106	% 98,1
Köşe yazarları	Var	40	% 30,8	11	% 10,2
	Yok	90	% 69,2	97	% 89,8
Diğer	Var	22	% 16,9	12	% 11,1
	Yok	108	% 83,1	96	% 88,9

1989 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde aktörlere ilişkin toplam 130 haber yer almıştır. Cumhurbaşkanı ile ilgili haberler 130 haber içinde 14 haberle %10,8'lik bir oranla yer alırken, Başbakan'a yönelik haberler 102 haberle %78,5'lik bir yer bulmuştur. TBMM Başkanına, akademisyenlere, hukukçulara ve sivil toplum örgüt temsilcilerine yönelik haber gözlenmezken, Cumhurbaşkanı adayına yönelik haber sayısı 13 (%10,0), hükümet temsilcilerine yönelik haber sayısı 2 (%1,5), siyasi parti başkanlarına yönelik haber sayısı 47 (%36,2), üst düzey parti temsilcilerine yönelik haber sayısı 16 (%12,3), milletvekillerine yönelik haber sayısı 30 (%23,1), dış ülke temsilcileri/yabancı devlet adamlarına yönelik haber sayısı 3 (%2,3), uluslararası örgüt temsilcileri/yabancı basına yönelik haber sayısı 1 (%0,8), ekonomi kuruluş temsilcilerine yönelik haber sayısı 3 (%2,3), üst düzey askeri temsilcilerine yönelik haber sayısı 2 (%1,5), üst

düzey kamu görevlilerine yönelik haber sayısı 3 (%2,3), köşe yazarlarına yönelik haber sayısı 40 (%30,8) ve diğer aktörlere yönelik haber sayısı 22 (%16,9) olarak toplam 130 haber içinde yer bulmuştur.

Tercüman Gazetesi ise bu dönemde aktörlere yönelik olarak toplam 108 haber yapmıştır. Cumhurbaşkanı ile ilgili haberler toplam haberler içinde 12 haberle %11,1'lik bir oranla yer alırken, Başbakan'a yönelik haberler 89 haberle %82,4'lük bir yer bulmuştur. TBMM Başkanına yönelik haber sayısı 1 (%0,9), Cumhurbaşkanı adayına yönelik haber sayısı 15 (%13,9), hükümet temsilcilerine yönelik haber sayısı 4 (%3,7), siyasi parti başkanlarına yönelik haber sayısı 35 (%32,4), üst düzey parti temsilcilerine yönelik haber sayısı 15 (%13,9), milletvekillerine yönelik haber sayısı 36 (%33,3), akademisyenlere yönelik haber sayısı 1 (%0,9), hukukçulara yönelik haber sayısı 2 (%1,9), dış ülke temsilcileri/yabancı devlet adamlarına yönelik haber sayısı 4 (%3,7), uluslararası örgüt temsilcileri/yabancı basına yönelik haber sayısı 2 (%1,9), ekonomi kuruluş temsilcilerine yönelik haber gözlenmezken, üst düzey askeri temsilcilerine ve sivil toplum örgüt temsilcilerine yönelik haber sayısı 1 (%0,9), üst düzey kamu görevlilerine yönelik haber sayısı 2 (%1,9), köşe yazarlarına yönelik haber sayısı 11 (%10,2) ve diğer aktörlere yönelik haber sayısı 12 (%11,1) olarak toplam 108 haber içinde yer bulmuştur.

Grafik 11. 1989 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı.

Grafik 11’de görüldüğü üzere haber aktörleri; Cumhurbaşkanı, Başbakan, TBMM Başkanı, Cumhurbaşkanı adayı, hükümet temsilcileri, siyasi parti başkanları, üst düzey parti temsilcileri, milletvekilleri, akademisyenler, hukukçular, dış ülke temsilcileri/yabancı devlet adamları, uluslararası örgüt temsilcileri/yabancı basın, ekonomi kuruluş temsilcileri, üst düzey askeri temsilciler, sivil toplum örgütü temsilcileri, üst düzey kamu görevlileri, köşe yazarları ve diğer değişkenler şeklinde incelenmiştir. Köşe yazıları hariç, diğer konu başlıklarında Cumhuriyet ve Tercüman gazetelerinde benzer oranlarda haber yapıldığı görülmüştür. Aktörlere yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 130 iken Tercüman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı, 108’dir.

Cumhurbaşkanına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 14 iken Tercüman’da 12’dir. Dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren’in bu seçim döneminde kendilerine vefa olarak sunulduğu iddia edilen konutları ve imkanları reddetmesi ve seçim dönemindeki sorunların da hukuki zeminde çözülmesini istemesi ile gündeme geldiği görülmektedir.

“Evren vefa konutuna karşı” (Cumhuriyet, 23 Ekim 1989)

“Ulufeye RED” (Tercüman 24 Ekim 1989)

“Demokrasi dışında arayışın sonu hüsrana” (Cumhuriyet, 29 Ekim 1989)

“Yaşanan zorluklar kavga ile aşılamaz” (Tercüman 29 Ekim 1989)

“Evren oylamayı izlemiyor” (Cumhuriyet, 31 Ekim 1989)

“Özal’dan Evren’e altın plaket” (Tercüman 31 Ekim 1989)

Başbakana Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 102 iken Tercüman'da 89'dur. Bu dönemde Başbakanın Cumhurbaşkanı adayı olması nedeniyle başbakana yönelik haber sayısı diğer dönemlerle kıyaslandığında oldukça fazladır. Anayasal çoğunluğu sağlayabilme ihtimalini elinde tutmasının meşruiyeti öreslemesini engellemediği eleştirilerine sıkça maruz kaldığı görülmektedir.

“Özal'dan veda” (Tercüman 17 Ekim 1989)

“Özal: Adayım” (Tercüman 18 Ekim 1989)

“Demirel'den Özal'a: Kimin Cumhurbaşkanı olacaksınız?” (Tercüman 18 Ekim 1989)

“Türkeş: Tartışmaya hedef olacak” (Tercüman 18 Ekim 1989)

“Erbakan: Haksız bir adım atmıştır” (Tercüman 18 Ekim 1989)

“Toptan: Rızası ile çıkar millet indirir” (Tercüman 18 Ekim 1989)

“Demirel: Çankaya'yı işgale kalkıyor” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Özal'a istifa uyarıları” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Demirel: Bu halk istemedi seçilsen ne çıkar” (Tercüman 20 Ekim 1989)

“Özal'a 158. madde zırhı” (Tercüman 23 Ekim 1989)

“Cumhurbaşkanı seçimi yapılacak çılgınlıklar bitecek” (Tercüman 24 Ekim 1989)

“İşte meydan hodri nerede?” (Cumhuriyet, 26 Ekim 1989)

“Özal'a ancak %19 EVET” (Tercüman 26 Ekim 1989)

“Özal: Giderek yumuşuyorlar” (Cumhuriyet, 28 Ekim 1989)

TBMM Başkanına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te bu aktöre yönelik haber yer almazken Tercüman'da bu aktöre ilişkin haber sayısı 1'dir.

“İlk tur bugün” (Tercüman 20 Ekim 1989)

Cumhurbaşkanı Adayına Yönelik Sayısı

- Cumhuriyet'te 13 iken Tercüman'da 15'dir. Başbakan Turgut Özal'ın adaylığına şiddetle karşı çıkılsa da, muhalefet partilerinin de güçlü bir aday etrafında birleşemediği görülmektedir.

“ANAP'tan onay” (Cumhuriyet, 17 Ekim 1989)

“Özal açıkladı: Adayım” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“Başkentten görünen” (Cumhuriyet, 19 Ekim 1989)

“Özal'ın adaylığını gözden geçirsın” (Tercüman 19 Ekim 1989)

“Fethi Çelikbaş da Cumhurbaşkanı adayı” (Tercüman 19 Ekim 1989)

Hükümet Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 2 iken Tercüman'da 4'tür.

“Bayar örneği ile destek” (Cumhuriyet, 17 Ekim 1989)

“Karşı çıkanlar” (Cumhuriyet, 17 Ekim 1989)

“ANAP'ta denge arayışı” (Tercüman 27 Ekim 1989)

“Sungurlu: Özal'ın tayin ettiği başbakan olur” (Tercüman 29 Ekim 1989)

Siyasi Parti Başkanlarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 47 iken Tercüman'da 35'dir. Siyasi parti başkanları arasında Özal'ın Cumhurbaşkanlığı adaylığına en sert eleştirilerin, DYP lideri Süleyman Demirel ve SHP Genel Başkanı Erdal İnönü'den geldiği görülmektedir.

“İnönü: Hayırlı olsun demek zor” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“Demirel: Millet seni orada oturtmaz” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“Demirel'den Özal'a: Kimin Cumhurbaşkanı olacaksınız?” (Tercüman 18 Ekim 1989)

“Türkeş: Tartışmaya hedef olacak” (Tercüman 18 Ekim 1989)

“Erbakan: Haksız bir adım atmıştır” (Tercüman 18 Ekim 1989)

“Toptan: Rızası ile çıkar millet indirir” (Tercüman 18 Ekim 1989)

“Demirel: Çankaya'yı işgale kalkıyor” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“İnönü'den ANAP'lılara çağrı: Vebal altında kalmayın (Tercüman 20 Ekim 1989)

“Demirel: Bu halk istemedi seçilsen ne çıkar” (Tercüman 20 Ekim 1989)

“Demirel: Halkın nefreti bu seçimin arkasındadır” (Tercüman 21 Ekim 1989)

“Demirel: Gerekirse tek başımıza” (Cumhuriyet, 22 Ekim 1989)

“Demirel: Özal'ın şer güç dediği milletin yüzde 85'idir” (Tercüman 22 Ekim 1989)

“Türkeş: Özal yeteneksiz” (Tercüman 22 Ekim 1989)

“Demirel: Özal Atatürk taciri” (Cumhuriyet, 24 Ekim 1989)

“Demirel’den Özal’a: Arsız” (Cumhuriyet, 28 Ekim 1989)

“İnönü: Çekilsek de Özal çıkar” (Cumhuriyet, 29 Ekim 1989)

Üst Düzey Parti Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 16 iken Tercüman’da 15’dir.

“Bir anket daha” (Cumhuriyet, 17 Ekim 1989)

“Veliaht fermanı bekleyişi” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“ANAP’ta çözülme başladı” (Tercüman 20 Ekim 1989)

“Dalan’dan Özal’a ‘çekil’ uyarısı” (Tercüman 23 Ekim 1989)

“ANAP’ın anahtarı Korkut’un elinde” (Tercüman 23 Ekim 1989)

“ANAP’ta aday yarışı” (Cumhuriyet, 26 Ekim 1989)

“ANAP’ta denge arayışı” (Tercüman 27 Ekim 1989)

“Sungurlu: Özal’ın tayin ettiği başbakan olur” (Tercüman 29 Ekim 1989)

Milletvekillere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 30 iken Tercüman’da 36’dır. Bu dönemde özellikle başbakanın adaylığına yönelik, hem parti içinden hem de parti dışından çok sayıda milletvekili eleştirel yorumlarda bulunmuşlardır.

“ANAP, Özal’a direniyor” (Tercüman 19 Ekim 1989)

“Sine-i millete dönelim” (Tercüman 19 Ekim 1989)

“ANAP’ta çözülme başladı” (Tercüman 20 Ekim 1989)

“Özal’ın veda yemeğine 30 ANAP’lı katılmadı” (Tercüman 20 Ekim 1989)

“Özal partiye karışmasın” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Özal’a istifa uyarıları” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Titiz istifa etti” (Tercüman 21 Ekim 1989)

“ANAP’ta istifa bayrağı” (Cumhuriyet, 22 Ekim 1989)

“38 ANAP’lı direnecek” (Tercüman 22 Ekim 1989)

“Özal tek adamlığa gidiyor” (Tercüman 22 Ekim 1989)

“ANAP iktidarı en fazla üç ay dayanır” (Tercüman 22 Ekim 1989)

“Üç başlı yönetim olmaz” (Tercüman 22 Ekim 1989)

Akademisyenlere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te bu aktöre yönelik haber yer almazken Tercüman’da bu aktöre ilişkin haber sayısı 1’dir.

“Özal’ı Çankaya’ya çıkmak kurtarmaz” (Tercüman 24 Ekim 1989)

Hukukçulara Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te bu aktöre ilişkin haber yer almazken Tercüman’da bu aktör hakkındaki haber sayısı 2’dir. Hukukçular Özal’ın Cumhurbaşkanlığı adaylığını anayasal zemine uygun olsa da meşruiyet açısından sakıncalı bulduklarını dile getirmişlerdir.

“Özal’ın seçilmesi bütün kabinenin istifasını gerektirir” (Tercüman 23 Ekim 1989)

“Hukukçular, SHP görüşüne karşı” (Tercüman 28 Ekim 1989)

Dış Ülke Temsilcileri/Yabancı Devlet Adamlarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 3 iken Tercüman'da 4'dür. Yabancı devlet adamlarının Özal'ın Cumhurbaşkanı adaylığına endişeli baktığı yaptıkları açıklamalarla kendini belli etmiştir.

“Aklım sana emanet” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“Thatcher'de Özal'ın geleceğinden şüpheli” (Tercüman, 22 Ekim 1989)

“Kurnaz TONTON Turgut Sultan oldu” (Tercüman 24 Ekim 1989)

“Olumsuz değil ama yetersiz” (Cumhuriyet, 31 Ekim 1989)

Uluslararası Örgüt Temsilcileri/Yabancı Basına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 1 iken Tercüman'da 2'dir. Yabancı basının Özal'ın adaylığını, Türkiye'nin siyasi istikrarı konusunda sıkıntı yaratacağı endişesi ile dile getirdikleri görülmektedir.

“Figaro: Sultan Turgut Cumhurbaşkanı adayı oldu” (Tercüman 20 Ekim 1989)

“Özal'ın hırsı Türkiye'yi siyasi bunalıma itiyor” (Tercüman 26 Ekim 1989)

“Başarısız ama hırslı” (Cumhuriyet, 27 Ekim 1989)

Ekonomi Kuruluş Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 3 iken Tercüman'da bu aktöre ilişkin haber yer almamaktadır. İş adamlarının Başbakanın Cumhurbaşkanı olması halinde oluşabilecek siyasi boşluğun ekonomik buhran yaratacağı endişesini paylaştıkları görülmektedir.

“İşadamında başbakan kaygısı” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“TÜSİAD ile hükümet yine kapıştı” (Cumhuriyet, 26 Ekim 1989)

Üst Düzey Askeri Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 2 iken Tercüman'da 1'dir. Bu dönemde 12 Eylül dönemi paşalarına tanınmak istenen bazı ekonomik ve siyasi imtiyazları, muhalefet partileri eleştirmiştir.

“12 Eylül'e vefa yasası” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“Ulufeye RED” (Tercüman 24 Ekim 1989)

Sivil Toplum Örgütü Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te bu aktöre ilişkin haber yer almazken Tercüman'da bu aktör hakkındaki haber sayısı 1'dir.

“Özal adaylığını gözden geçirsın” (Tercüman 19 Ekim 1989)

Üst Düzey Kamu Görevlilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 3 iken Tercüman'da da 2'dir. TRT'nin bu dönemde yanlış yayın yaptığı ve sadece başbakan Turgut Özal'a yayınlarında yer verip diğer adayları görmezden geldiği eleştirileri gündeme gelmiştir.

“Naklen yayına sürpriz sansür” (Cumhuriyet, 21 Ekim 1989)

“TRT huzursuz” (Tercüman 30 Ekim 1989)

Köşe Yazarlarının Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Olarak Kaleme Aldığı Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 40 iken Tercüman'da 11'dir. Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik olarak, Cumhuriyet'te haber sayısı göz önüne alındığında Tercüman'a oranla yaklaşık dört kat fazla köşe yazısı kaleme alınmıştır. Köşe

yazılarının başlıkları bile Cumhurbaşkanı adayına yönelik negatif tutumun göstergesi kabul edilebilir.

“Bundan sonra?..” (Tercüman 18 Ekim 1989)

“Başkancı sistem” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Demirel faktörü” (Tercüman 20 Ekim 1989)

“Vesayet” (Cumhuriyet, 21 Ekim 1989)

“Dar geçitler” (Tercüman 22 Ekim 1989)

“Sine-i Çankaya!” (Cumhuriyet, 24 Ekim 1989)

“Sevr mi Lozan mı?” (Cumhuriyet, 25 Ekim 1989)

“Sevr siyaseti” (Cumhuriyet, 28 Ekim 1989)

“Hacı başkan...” (Cumhuriyet, 29 Ekim 1989)

Diğer Aktörlere Yönelik Haber Sayıları

- Cumhuriyet’te 22 iken Tercüman’da 12’dir. Bu aktörler içinde en dikkat çekici olanları eski siyasetçiler ve tarihçiler olmuştur.

“Özal partiye karışmasın” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Dalan’ın çekil uyarısı” (Cumhuriyet, 23 Ekim 1989)

“Özal tarihi çarpıtıyor” (Tercüman 22 Ekim 1989)

“Dalan’dan Özal’a çekil uyarısı” (Tercüman 23 Ekim 1989)

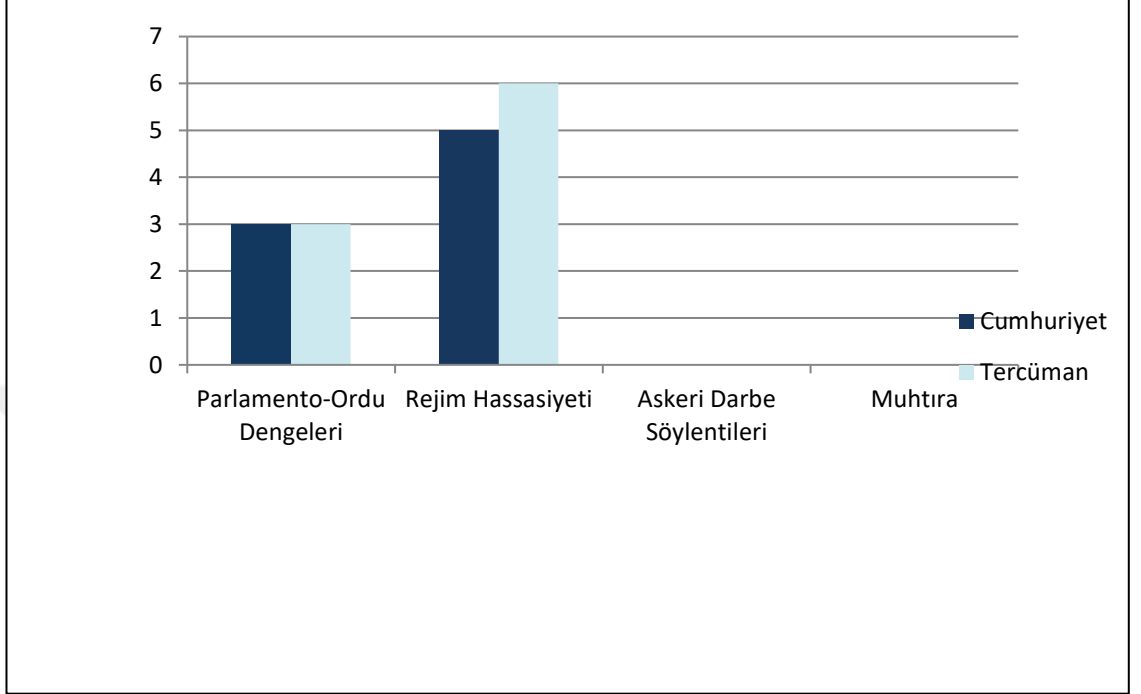
4.4.2.1.3. 1989 Dönemi Ordu – Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

Tablo 12. 1989 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Ordu-Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Tercüman	
		n	%	n	%
Parlamento - Ordu Dengeleri	Var	3	% 42,9	3	% 37,5
	Yok	4	% 57,1	5	% 62,5
Rejim Hassasiyeti	Var	5	% 71,4	6	% 75,0
	Yok	2	% 28,6	2	% 25,0
Askeri Darbe Söylemleri	Var	0	% 42,9	0	% 0,00
	Yok	7	% 57,1	8	% 100
Muhtıra	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	7	% 100	8	% 100

1989 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde ordu-siyaset ilişkilerine yönelik olarak toplam 7 haber yer almıştır. Parlamento-ordu dengeleri ile ilgili haberler toplam 7 haber içinde 3 haberle %42,9'luk bir oranla yer alırken, rejim hassasiyetine yönelik haberler 5 haberle %71,4'lük bir oranla yer bulmuştur. Askeri darbe söylemleri ve muhtıraya yönelik haber gözlenmemiştir. Tercüman Gazetesi ise bu dönemde ordu-siyaset ilişkilerine yönelik olarak toplam 8 haber yapmıştır. Parlamento-ordu dengeleri ile ilgili haberler toplam 8 haber içinde 3 haberle %37,5'lik bir oranla yer alırken, rejim hassasiyetine yönelik haberler 6 haberle %75'lik bir oranla yer bulmuştur. Askeri darbe söylemleri ve muhtıraya yönelik haber gözlenmemiştir.

Grafik 12. 1989 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 12’de görüldüğü üzere ordu-siyaset ilişkilerine yönelik haberler; parlamento-ordu dengeleri, rejim hassasiyeti, askeri darbe söylemleri ve muhtıra değişkenlerine göre incelenmiştir. Ordu – siyaset ilişkilerine yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 7 iken Tercüman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı, 8’dir.

Parlamento-Ordu Dengelerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te de Tercüman’da da 3’dür. Bu dönemde daha çok 12 Eylül dönemine gönderme yapılmış, Başbakan Turgut Özal’ın o dönemin ürünü olduğunu ve orduya olan vefa borcunu ödemek, üstüne de dengeleri koruyup desteklerini almak için ek maddi olanaklar sunma çabasında olması sert eleştirilere uğramasına neden olmuştur. Başta dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren, MGK

üyesi generaller ve kendinden önceki Cumhurbaşkanı ile önceki dönem Başbakanı Bülend Ulusu'yu kapsayan bu teklif siyasi rüşvet olarak değerlendirilmiş ve ulufe olarak adlandırılarak gönderme yapılmıştır.

“12 Eylül’e vefa yasası” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“Darbe ürünü” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Ulufe tasarısı” (Tercüman, 22 Ekim 1989)

“Ulufe projesi” (Cumhuriyet, 23 Ekim 1989)

“Ulufeye red” (Tercüman, 24 Ekim 1989)

“ Ulufe savunması” (Tercüman, 25 Ekim 1989)

Rejim Hassasiyetine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 5 iken Tercüman’da 6’dır. Başbakan Turgut Özal’ın Cumhurbaşkanı adayı olması o dönem ciddi eleştirilere uğramasına neden olmuştur. Sadece muhalefet parti liderlerinden değil, iktidar seçkinlerinden çoğu hatta kendi parti milletvekillerinin bir kısmı Özal’ın Cumhurbaşkanlığı adaylığına karşı çıkmışlardır. Cumhurbaşkanı’nın tarafsız olması gerektiği, seçildiği takdirde tüm partilere eşit mesafede duramayacağı ve devletin başının hep aynı görüşten insanlarca temsil edilmesinin demokratik sistemde ciddi sıkıntılara sebep olacağı görüşleri eleştirilerden sadece birkaçıdır. Erkin tek elde toplanmaya çalışılmasının çok seslilikten uzak bir yapıya doğru gidiş olacağı, bu nedenle de demokrasinin ciddi şekilde yara alacağı haberlerde en fazla yer alan kaygılar arasındadır. Zaman zaman padişahlık benzetmeleriyle zaman zaman da antidemokratik davranışlar sergilemekle eleştirilen Başbakan Turgut Özal, genel olarak bu sesleri görmezden gelen tavırlar sergilemiştir. Tıpkı 1973 döneminde olduğu gibi başkanlık sistemi bir kez daha cılız bir sesle de olsa gündeme gelmiştir.

“Ecevit: Parlamenter padişah gibi” (Cumhuriyet, 19 Ekim 1989)

“Başkancı sistem” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Demokrasi dışında arayışın sonu hüsrana” (Cumhuriyet, 29 Ekim 1989)

“Cumhuriyet en üst seviyesinden zedeleniyor” (Cumhuriyet, 29 Ekim 1989)

“Özal tek adamlığa gidiyor” (Tercüman, 22 Ekim 1989)

“Üç başlı yönetim olmaz” (Tercüman, 22 Ekim 1989)

“Demirel: Özal Cumhuriyeti ve meclisi zedeliyor” (Tercüman, 26 Ekim 1989)

Askeri Darbe Söylentilerine Yönelik Haber Sayısı, Muhtıraya Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Tercüman’da haber yer almamıştır.

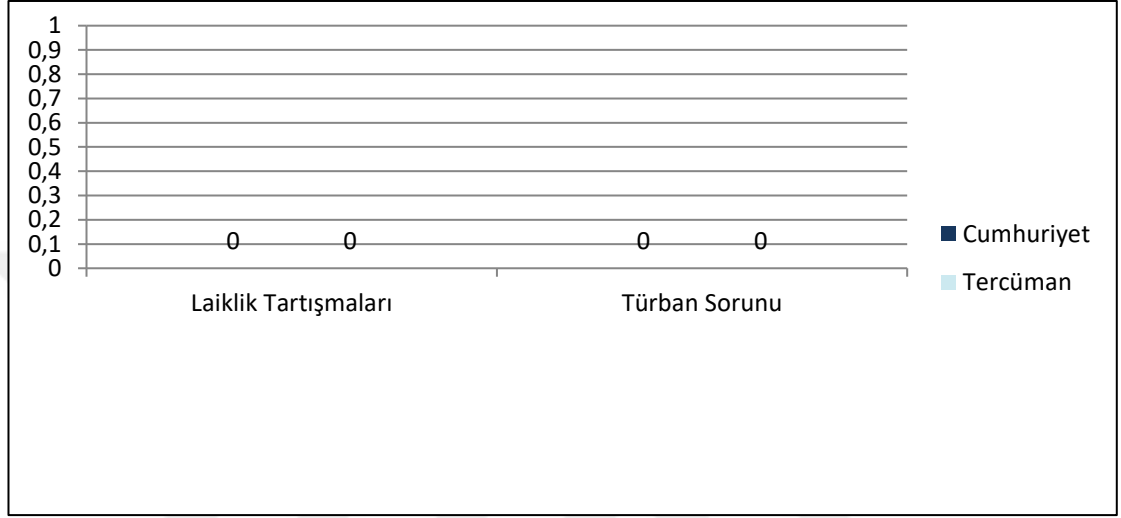
4.4.2.1.4. 1989 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

Tablo 13. 1989 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği.

Din-Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Tercüman	
		n	%	n	%
Laiklik Tartışmaları	Var	0	% 00,0	0	% 0,00
	Yok	0	% 0,00	0	% 0,00
Türban Sorunu	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	0	% 0,00	0	% 0,00

1989 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet ve Tercüman gazetelerinde din-devlet ilişkilerine yönelik olarak haber yer almamıştır.

Grafik 13. 1989 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği.

Grafik 13'te görüldüğü üzere din-devlet ilişkilerine yönelik haberler; laiklik tartışmaları ve türban sorunu değişkenlerine göre incelenmiştir.

Laiklik Tartışmalarına Yönelik Haber Sayısı, Türban Sorununa Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Tercüman'da haber yer almamıştır.

4.4.2.1.5. 1989 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri

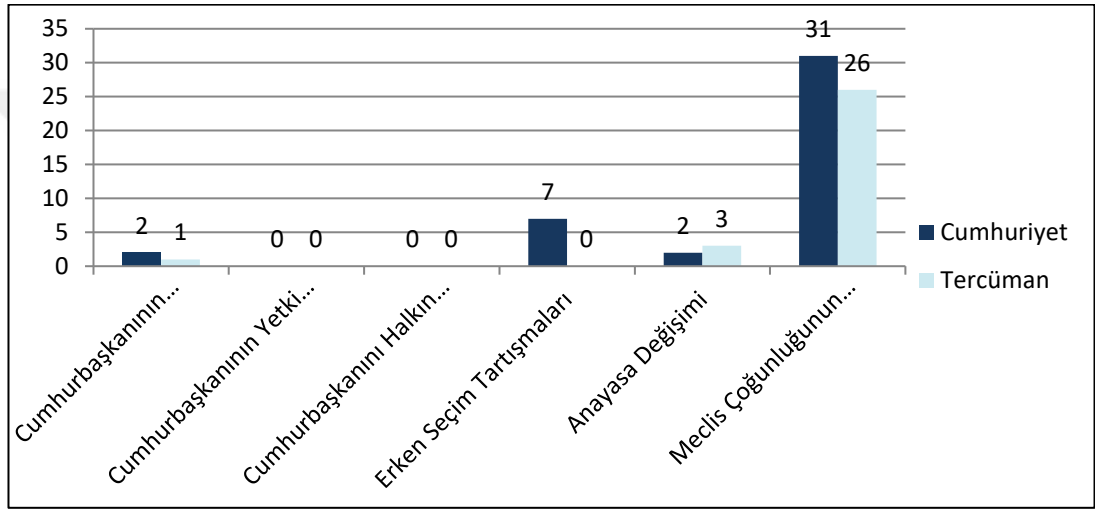
Tablo 14. 1989 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri.

Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Tercüman	
		n	%	n	%
Cumhurbaşkanının Yetkileri	Var	2	% 5,10	1	% 2,90
	Yok	37	% 94,9	33	% 97,1
Cumhurbaşkanının Yetki Süresinin Uzatılması	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	39	% 100	34	% 100
Cumhurbaşkanını Halkın Seçmesi	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	39	% 100	34	% 100
Erken Seçim Tartışmaları	Var	7	% 17,9	0	% 0,00
	Yok	32	% 82,1	34	% 100
Anayasa Değişimi	Var	2	% 5,10	3	% 8,80
	Yok	37	% 94,9	31	% 91,2
Meclis Çoğunluğunun Sağlanması	Var	31	% 79,5	26	% 76,5
	Yok	8	% 20,5	8	% 23,5

1989 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde hukuksal boyuta ilişkin olarak toplam 39 haber yer almıştır. Cumhurbaşkanının yetkileri ile ilgili haberler toplam 39 haber içinde 2 haberle %5,1'lik bir oranla yer alırken, Cumhurbaşkanının yetki süresinin uzatılmasına ve Cumhurbaşkanını halkın seçmesine yönelik haber gözlenmemiştir. Erken seçim tartışmalarına yönelik haber sayısı 7 (%17,9), anayasa değişimine yönelik haber sayısı 2 (%5,1) ve meclis çoğunluğunun sağlanmasına yönelik haber sayısı 31 (%79,5) olarak toplam 39 haber içerisinde yer bulmuştur. Tercüman Gazetesi ise bu dönemde hukuksal boyuta yönelik olarak toplam 34 haber yapmıştır. Toplam haberler içerisinde

Cumhurbaşkanının yetkilerine yönelik haber sayısı 1 haber ile %2,9'luk bir oranla yer alırken, Cumhurbaşkanının yetki süresinin uzatılması, Cumhurbaşkanını halkın seçmesi ve erken seçim tartışmalarına yönelik haberler gözlenmemiştir. Anayasa değişikimine yönelik haber sayısı 3 (%8,8) ve meclis çoğunluğunun sağlanmasına yönelik haber sayısı 26 (%76,5) olarak toplam 34 haber içerisinde yer bulmuştur.

Grafik 14. 1989 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 14'te görüldüğü üzere hukuksal boyuta ilişkin haberler; Cumhurbaşkanının yetkileri, Cumhurbaşkanının yetki süresinin uzatılması, Cumhurbaşkanını halkın seçmesi, erken seçim tartışmaları, Anayasa değişikimi ve meclis çoğunluğunun sağlanması değişkenlerine göre incelenmiştir. Hukuksal boyuta yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi'nde 39 iken Tercüman Gazetesi'nde toplam haber sayısı 34'dür.

Cumhurbaşkanının Yetkilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 2 iken Tercüman'da 1'dir. İktidar partisinin başında olan birinin Cumhurbaşkanlık makamına seçilmesi ile birlikte, güçler ayrılığı

ilkesinin zedeleneyeceği ve tek adamlığa dönüşebilecek bir yetki ihtimali yazılı basında geniş yer bulmuştur.

“İnönü’den Özal’a ağır suçlama: Zümre hakimiyeti” (Cumhuriyet, 19 Ekim 1989)

“Ecevit: Parlamenter padişah gibi” (Cumhuriyet, 19 Ekim 1989)

“Özal tek adamlığa gidiyor” (Tercüman 22 Ekim 2016)

Cumhurbaşkanının Yetki Süresinin Uzatılmasına Yönelik Haber Sayısı, **Cumhurbaşkanını Halkın Seçmesine Yönelik Haber Sayısı**

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Tercüman’da haber yer almamıştır.

Erken Seçim Tartışmalarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 8 iken Tercüman’da bu konuya yönelik haber yer almamıştır. Muhalefet parti liderlerinin çoğunun, sine-i millet resti ile birlikte erken seçim ihtimalini de Başbakan Turgut Özal’a karşı bir uyarı aracı olarak ortaya koydukları gözlenmektedir.

“Karşı çıkanlar” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“Demirel: Mali diktatörlük” (Cumhuriyet, 19 Ekim 1989)

“İnönü: Çekilebiliriz” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Demirel: Gerekirse tek başımıza” (Cumhuriyet, 22 Ekim 1989)

“Ecevit: İstifa etsinler düşünürüz” (Cumhuriyet, 22 Ekim 1989)

“İnönü: Özal haddini bilsin” (Cumhuriyet, 25 Ekim 1989)

Anayasa Değişimine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 2 iken Tercüman'da 3'dür. Muhalefetin Başbakan Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanlığına seçilmesi durumunda bile, tek adamlık ihtimalini anayasa değişimi ile önlemeye yönelik söylemlerine rastlanmaktadır.

“SHP: Anayasa değişir Özal indirilir” (Tercüman 17 Ekim 1989)

“İnönü: Hayırlı olsun demek zor” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“Özal: Beyhude gürültü” (Cumhuriyet, 23 Ekim 1989)

Meclis Çoğunluğunun Sağlanmasına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 31 iken Tercüman'da 26'dır. Bu dönemde, Başbakan Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyması ile birlikte, muhalefettin eleştiri oklarına en fazla hedef olan kısmı, meclis çoğunluğuna sahip iktidar partisi olması nedeniyle hukuken kaçınıcı tur olursa olsun kendini seçtirebilme gücünün olması gerçeğidir. Bu durum sadece muhalefet partilerinin değil toplumun birçok kesimi tarafından hukuki ama meşruiyeti örseleyici bir durum olarak değerlendirilmiş ve bu haliyle de yazılı basında oldukça geniş yer bulmuştur.

“Özal'ın Çankaya takvimi” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“İlk tur bugün” (Tercüman, 20 Ekim 1989)

“Çankaya için ilk tur bugün” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“İlk turda 38 fire” (Cumhuriyet, 21 Ekim 1989)

“Muhalefetten boykot” (Tercüman 21 Ekim 1989)

“İkinci tur heyecanı” (Cumhuriyet, 24 Ekim 1989)

“Çankaya 3. Tura kaldı” (Cumhuriyet, 25 Ekim 1989)

“Özal: SHP meclise gelsin” (Cumhuriyet, 25 Ekim 1989)

“Yeni havalar” (Cumhuriyet, 26 Ekim 1989)

“Tarafsızlık” (Cumhuriyet, 27 Ekim 1989)

“İnönü: Çekilsek de Özal çıkar” (Cumhuriyet, 29 Ekim 1989)

4.4.2.1.6. 1989 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

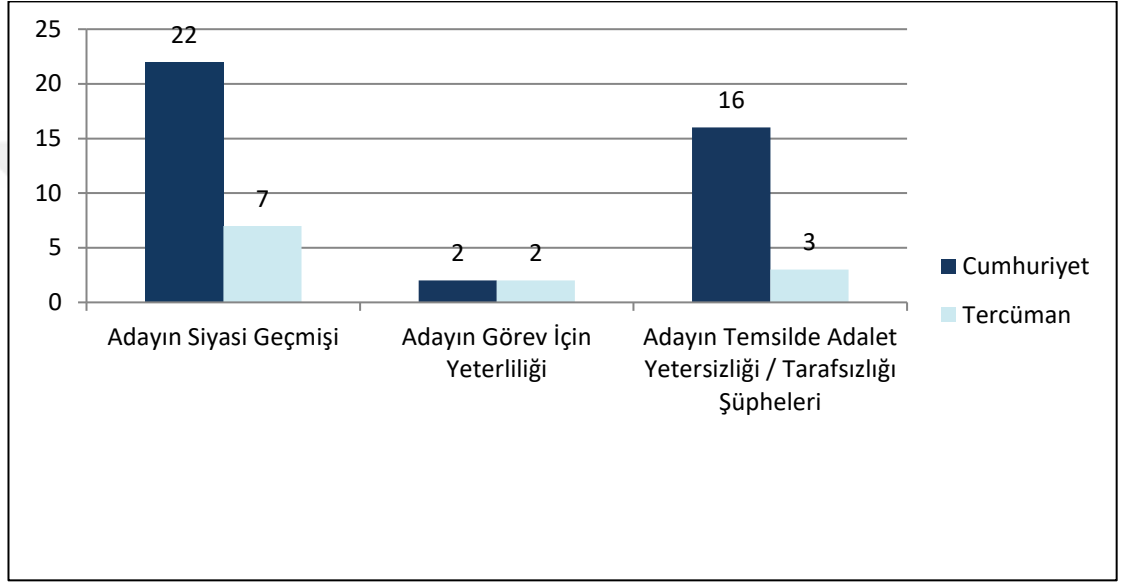
Tablo 15. 1989 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Tercüman	
		n	%	n	%
Adayın Siyasi Geçmişi	Var	22	% 66,7	7	% 87,5
	Yok	11	% 33,3	1	% 12,5
Adayın Görev İçin Yeterliliği	Var	2	% 6,10	2	% 25,0
	Yok	31	% 93,9	6	% 75,0
Adayın Temsilde Adalet Yetersizliği / Tarafsızlığı Şüpheleri	Var	16	% 48,5	3	% 37,5
	Yok	17	% 51,5	5	% 62,5

1989 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi’nde Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik olarak toplam 33 haber yer almıştır. Adayın siyasi geçmişi ile ilgili haberler toplam 33 haber içinde 22 haberle %66,7’lik bir oranla yer alırken, adayın görev için yeterliliği 2 haberle %6,1 ve adayın temsilde adalet yetersizliği/tarafsızlığı şüpheleri haberleri 16 haberle %48,5’lik bir oranla toplam 33 haber içerisinde kendisine yer bulmuştur. Tercüman Gazetesi de bu dönemde Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik olarak toplam 8 haber

yapmıştır. Toplam haberler içerisinde adayın siyasi geçmişine yönelik haber sayısı 7 haberle %87,5'lik bir oranla yer alırken, adayın görev için yeterliliği 2 haberle %25 ve adayın temsilde adalet yetersizliği/tarafsızlığı şüpheleri 3 haber ile %37,5'lik bir oranla toplam 8 haber içerisinde kendisine yer bulmuştur.

Grafik 15. 1989 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 15'te görüldüğü üzere Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik haberler; adayın siyasi geçmişi, adayın görev için yeterliliği ve adayın temsilde yetersizliği/tarafsızlığı şüpheleri değişkenlerine göre incelenmiştir. Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi'nde 33 iken Tercüman Gazetesi'nde ki toplam haber sayısı 8'dir.

Adayın Siyasi Geçmişine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 22 iken Tercüman'da 7'dir. Başbakan Turgut Özal'ın özellikle son genel seçimlerde partisinin oy kaybı ile birlikte halk nezdindeki güvenilirliğinin sorgulandığı, ekonomik darboğazların hüküm sürdüğü ve söz

verilen icraatların gerçekleşmediği eleştirileri altında olduğu bir dönemde Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyması, bu süreçte siyasi geçmişinin oldukça fazla sorgulanmasına neden olmuştur. Buna ek olarak kendini Atatürk ile kıyasladığı bir demeçten sonra da muhalefetin eleştiri oklarının hedefi halinde geldiği görülmüştür. Dönemin genelinde haber sayısı ya da içerik olarak Cumhuriyet'in Tercüman'a oranla daha az ve Başbakan Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanlığı adaylığına yönelik daha yumuşak söylemler içinde olduğu, özellikle bu başlıkta kendini oldukça fazla hissettirmiştir.

“Aklım sana emanet” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“Dün, bugün, yarın” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“Başkentten görünen” (Cumhuriyet, 19 Ekim 1989)

“Demirel: Çankaya'yı işgale kalkıyor” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Demirel: Özal Atatürk taciri” (Cumhuriyet, 24 Ekim 1989)

“Demirel: İşte meydan hodri nerede?” (Cumhuriyet, 26 Ekim 1989)

“Demirel: Özal Cumhuriyeti ve meclisi zedeliyor” (Tercüman, 26 Ekim 1989)

“Başarısız ama hırslı” (Cumhuriyet, 27 Ekim 1989)

“Demirel'den Özal'a: Arsız” (Cumhuriyet, 28 Ekim 1989)

“Demirel: Özal kaçıyor” (Cumhuriyet, 29 Ekim 1989)

Adayın Görev İçin Yeterliliğine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te de Tercüman'da da 2'dir. Cumhurbaşkanı adayı Turgut Özal'ın başbakanlığı döneminde ki icraatlarının başarısız bulunduğu

ispatını son genel seçimlerde partisinin oy oranının düşüşü ile açıklayan kesimlerin, Cumhurbaşkanlığı makamına da haliyle yeterli olamayacağı söylemlerine rastlanmaktadır.

“Demirel: Çankaya’yı işgale kalkıyor” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Türkeş: Özal yeteneksiz” (Tercüman, 22 Ekim 1989)

“Zaman alacak” (Cumhuriyet, 28 Ekim 1989)

Adayın Temsilde Adalet Yetersizliği/Tarafsızlığı Şüphelerine Yönelik Haber

Sayısı

- Cumhuriyet’te 16 iken Tercüman’da 3’dür. Bu dönemde özellikle Cumhuriyet’in Başbakan Turgut Özal’a yönelik tarafsızlık şüphelerini ortaya koymada Tercüman’a nazaran daha istekli olduğu haber sayılarından anlaşılmaktadır. İktidar partisi lideri olan Başbakanın, Cumhurbaşkanı seçilmesi halinde tarafsızlığını koruyamayacağı hatta tek adamlığa gidebileceği endişesi toplumun tüm kesimleri tarafından yüksek sesle dile getirilmiştir.

“İnönü: Zümre hakimiyeti” (Cumhuriyet, 19 Ekim 1989)

“Çankaya’nın yeni konukları” (Cumhuriyet, 19 Ekim 1989)

“Vesayet” (Cumhuriyet, 21 Ekim 1989)

“İnönü: Özal’a oy vermeyin” (Cumhuriyet, 28 Ekim 1989)

“İnönü: Tartışmalı Cumhurbaşkanı dönemi başlıyor” (Cumhuriyet, 29 Ekim 1989)

“Senaryolar ve kulis” (Tercüman, 31 Ekim 1989)

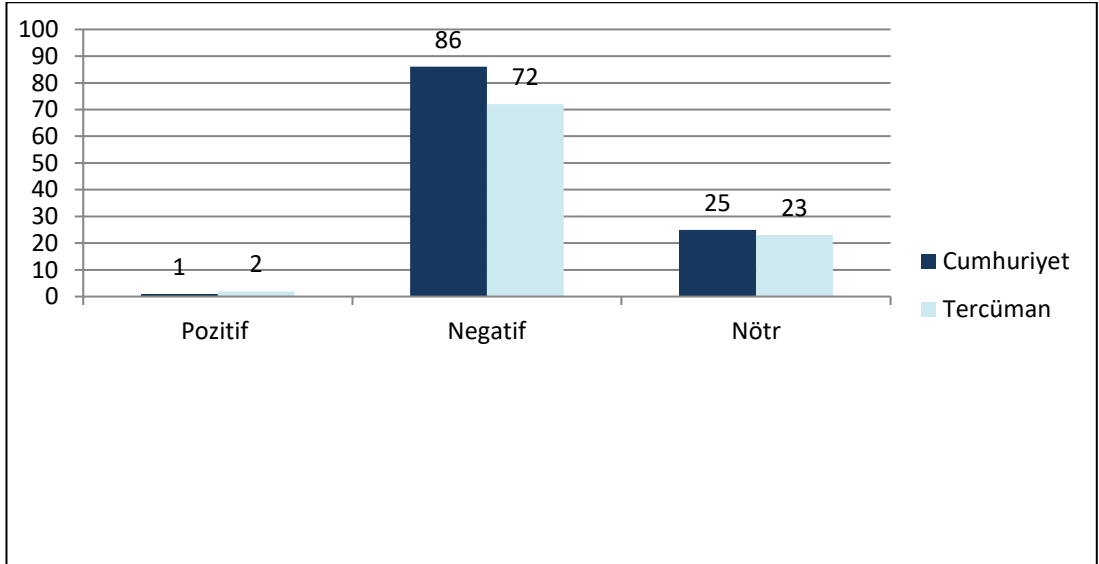
4.4.2.2 1989 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı

Tablo 16. 1989 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı.

Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı		Cumhuriyet		Tercüman	
		n	%	n	%
Haberin Adaya Bakışı	Pozitif	1	% 0,90	2	% 2,10
	Negatif	86	% 76,8	72	% 74,2
	Nötr	25	% 22,3	23	% 23,7

1989 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde, haberin Cumhurbaşkanı adayına bakışına yönelik olarak toplam 112 haber gözlenmiştir. Bu haberlerden 1'i (%0,9) adaya pozitif bakarken, 86'sı (%76,8) negatif, 25'i (%22,3)'ü nötr'dür. Tercüman Gazetesi'nde haberin Cumhurbaşkanı adayına bakışına yönelik olarak toplam 97 haber gözlenmiştir. Bu haberlerden 2'si (%2,1) adaya pozitif bakarken, 72'si (%74,2) negatif, 23'ü (%23,7)'si nötr'dür.

Grafik 16. 1989 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı.

Grafik 16’da görüldüğü üzere haberin Cumhurbaşkanı adayına bakışına yönelik haberler; pozitif, negatif ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Cumhurbaşkanı adayına yönelik olarak Cumhuriyet 112 haber yaparken Zaman’da bu sayı 97’dir.

Adaya Bakışı Pozitif Olan Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 1 iken Tercüman’da 2’dir. Bu dönemde Cumhurbaşkanı adayı Turgut Özal’a yönelik olarak birkaç enformatik haber dışında pozitif haber görülmemektedir.

“ANAP’tan onay” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“Özal’dan veda” (Tercüman 17 Ekim 1989)

“Bundan sonra?..” (Tercüman 18 Ekim 1989)

Adaya Bakışı Negatif Olan Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 86 iken Tercüman’da 72’dir. Gerek son genel seçimlerde partisinin oy oranının düşmesi, gerek güçler birliği ilkesinin zedelenenebilme ihtimali, gerekse meşruiyeti örselediği düşüncesi, Cumhurbaşkanı adayı Turgut Özal’a yönelik olarak negatif haberlerin yoğunluğundan anlaşılmaktadır. Cumhuriyetin bu konu başlığında da Tercüman’a oranla hem daha fazla haber yaptığı hem de daha sert eleştirileri haberleştirdiği görülmektedir.

“Demirel: Mali diktatörlük” (Cumhuriyet, 19 Ekim 1989)

“Özal’a istifa uyarıları” (Cumhuriyet, 20 Ekim 1989)

“Özal adaylığını gözden geçirsin” (Tercüman 19 Ekim 1989)

“ANAP, Özal’a direniyor” (Tercüman 20 Ekim 1989)

“ANAP’ta çözölme başladı” (Tercüman 20 Ekim 1989)

“Özal’ın veda yemeğine 30 ANAP’lı katılmadı” (Tercüman 20 Ekim 1989)

“İnönü’den ANAP’lılara çağrı: Vebal altında kalmayın (Tercüman 20 Ekim 1989)

“Demirel: Bu halk istemeden seçilsen ne çıkar” (Tercüman 20 Ekim 1989)

“Muhalefetten boykot” (Tercüman 21 Ekim 1989)

“Muhalefet:1 Özal: 0” (Tercüman 21 Ekim 1989)

“Özal tek adamlığa gidiyor” (Tercüman, 22 Ekim 1989)

“Demirel: Özal’ın şer güç dediğı milletin yüzde 85’idir” (Tercüman 22 Ekim 1989)

“Türkeş: Özal yeteneksiz” (Tercüman 22 Ekim 1989)

“Demirel: Özal Atatürk taciri” (Cumhuriyet, 24 Ekim 1989)

“Başarısız ama hırslı” (Cumhuriyet, 27 Ekim 1989)

“Demirel’den Özal’a: Arsız” (Cumhuriyet, 28 Ekim 1989)

“İnönü: Özal’a oy vermeyin” (Cumhuriyet, 28 Ekim 1989)

“Demirel: Özal kaçıyor” (Cumhuriyet, 29 Ekim 1989)

Adaya Bakışı Nötr Olan Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 25 iken Tercüman’da 23’dür. Cumhurbaşkanı Turgut Özal’a yönelik nötr haberlerin neredeyse tamamının enformatik haberlere dayandığı görölmektedir.

“Özal’dan ANAP’a öğütler” (Cumhuriyet, 18 Ekim 1989)

“Özal: Adayım” (Tercüman 18 Ekim 1989)

“Özal açıkladı: Adayım” (Cumhuriyet, 19 Ekim 1989)

“Özal: Giderek yumuşuyorlar” (Cumhuriyet, 28 Ekim 1989)

“Özal’ın son icraatı” (Cumhuriyet, 30 Ekim 1989)

“Özal’ın Çankaya günü” (Cumhuriyet, 31 Ekim 1989)

“Özal’ın köşk frağı hazır” (Cumhuriyet, 31 Ekim 1989)

4.4.3. 1993 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimi

1993 Cumhurbaşkanlığı seçim dönemi, birçok yönü ile 1989 seçimlerine benzetilebilir. Siyasal bir partinin genel başkanının, tarafsızlığı en belirgin özelliği olarak bilinen Cumhurbaşkanlık makamına aday olması bir çok siyasi tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Özellikle 1989 seçim döneminde Cumhurbaşkanlığı adayları olan -zamanın ANAP Genel Başkanı- merhum Turgut Özal'ın adaylığına en sert tepkiyi veren siyasi parti liderlerinden DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in, sadece bir sonraki seçim döneminde tam da eleştirdiği çerçevede adaylığını açıklaması diğer siyasi parti liderlerinin çoğunun eleştiri oklarının hedefi olmasına neden olmuştur.

Bu dönemde dikkat çeken en belirgin fark, geçen seçim döneminde tıpkı Başbakan Süleyman Demirel gibi bir siyasi parti başkanının tarafsızlık çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı adaylığı olamayacağını en şiddetle savunan hatta bu uğurda sine-i millete dönme söylemlerinde dahi bulunan SHP Genel Başkanı Erdal İnönü'nün, bu seçim döneminde Başbakan Süleyman Demirel neredeyse adaylığını bile açıklamadan kendisine destek mesajları vermesi olmuştur. Bu nedenle Erdal İnönü partiiçi çatışmaların odağında yer almış, diğer parti başkanlarının da eleştirilerine maruz kalmıştır. Bir önceki seçim döneminde olduğu gibi dönemin Başbakanının Cumhurbaşkanlığı adaylığı olması, Başbakanın kim olacağı tartışmalarını ve kulislerini de beraberinde getirmiştir.

Sürecin haberleştirilmesi göz önüne alındığında ise seçili gazelerin haber sayısı birbirine yakın olsa da haber içerikleri arasında farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin Demirel'in adaylığı konusunda Cumhuriyet Zaman'a oranla Özal'ın adaylığı döneminde Demirel'in yaptığı muhalefetle ilgili daha fazla hatırlama ve gönderme yaparken, sine-i millet söylemi sonrası geri adım atan SHP Genel Başkanı

Erdal İnönü'yü eleştirme noktasında da Zaman'ın Cumhuriyet'e nazaran daha eleştirel ifadelerle yer veren haberler yaptığı gözlenmektedir.

4.4.3.1. 1993 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

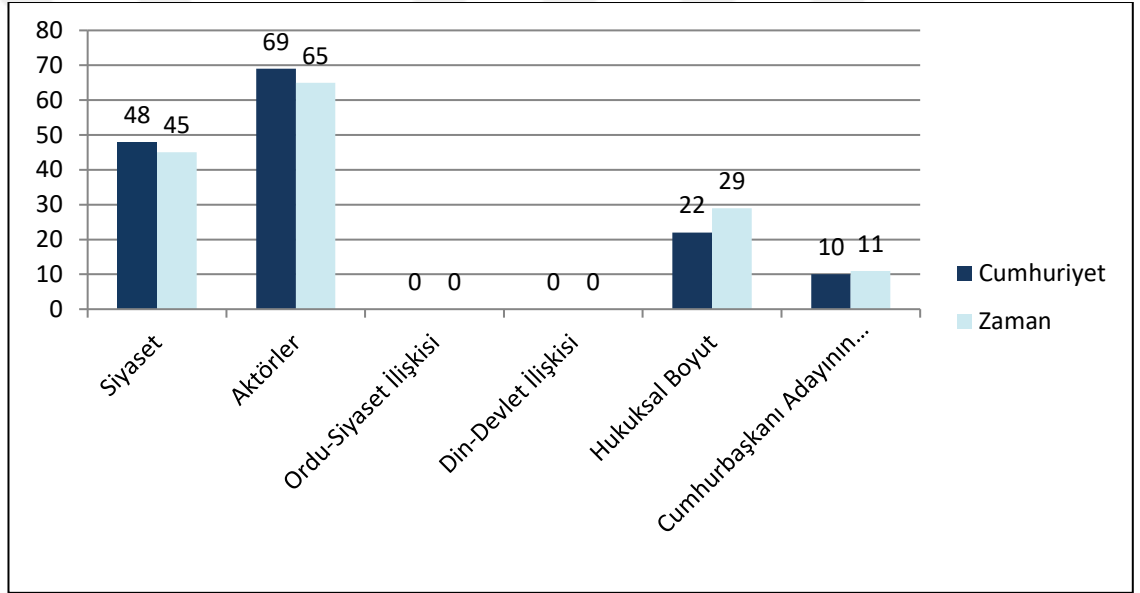
Tablo 17. 1993 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Siyaset	Var	48	% 69,6	45	% 69,2
	Yok	21	% 30,4	20	% 30,8
Aktörler	Var	69	% 100	65	% 100
	Yok	0	% 0,00	0	% 0,00
Ordu-Siyaset İlişkisi	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	69	% 100	65	% 100
Din-Devlet İlişkisi	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	69	% 100	65	% 100
Hukuksal Boyut	Var	22	% 31,9	29	% 44,6
	Yok	47	% 68,1	36	% 55,4
Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği	Var	10	% 14,5	11	% 16,9
	Yok	59	% 85,5	54	% 83,1

1993 dönemi Cumhurbaşkanlığı seçimi, Cumhuriyet Gazetesi'nde toplam 69 haberle yer bulmuştur. Siyaset ile ilgili haber sayısı, toplam haberler içerisinde 48 haberle %69,6'lık bir orana sahipken, aktörler 69 haberin tamamında %100'lük bir oranla kendilerine yer bulmuşlardır. Ordu-siyaset ilişkisine ve din-devlet ilişkisine yönelik haber gözlenmezken, hukuksal boyuta ilişkin haber sayısı 22 (%31,9) ve Cumhurbaşkanlığı adayının kimliğine yönelik haber sayısı ise 10 (%14,5) olarak

toplam 69 haber içinde yer bulmuştur. Zaman Gazetesi ise bu dönemde Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik olarak toplam 65 haber yapmıştır. Toplam haberler içerisinde siyasete yönelik haber sayısı 45 (%69,2), aktörlere yönelik haber sayısı 65 (%100), ordu-siyaset ilişkisine ve din-devlet ilişkisine yönelik haber gözlenmezken, hukuksal boyuta ilişkin haber sayısı 29 (%44,6) ve Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik yapılan haber sayısı ise 11 (%16,9) olarak toplam 65 haber içinde yer bulmuştur.

Grafik 17. 1993 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 17’de görüldüğü üzere, Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik haberler; siyaset, aktörler, ordu-siyaset ilişkisi, din-devlet ilişkisi, hukuksal boyut ve Cumhurbaşkanı adayının kimliği değişkenlerine göre incelenmiştir. Bu değişkenlerin her biri alt başlıklara ayrılarak detaylı bir şekilde grafikler ve haberler eşliğinde açıklanacaktır. Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 69 iken Zaman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı, 65’dir.

Siyasete Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 48 iken Zaman'da 45'dir.

Aktörlere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 69 iken Zaman'da 65'dir.

Ordu- Siyaset İlişkisine Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman'da haber yer almamıştır.

Din- Devlet İlişkisine Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman'da haber yer almamıştır.

Hukuksal Boyuta Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 22 iken Zaman'da 29'dur.

Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 10 iken Zaman'da 11'dir.

Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik haberlerin konu içerikleri arasında, hem Cumhuriyet'te hem de Zaman'da en fazla haber sayısı sırasıyla aktörler, siyaset, hukuksal boyut ve Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik haberler olduğu gözlenmiştir. Her iki gazetede de ordu-siyaset ilişkisine ve din-devlet ilişkisine yönelik haber bulunmamaktadır.

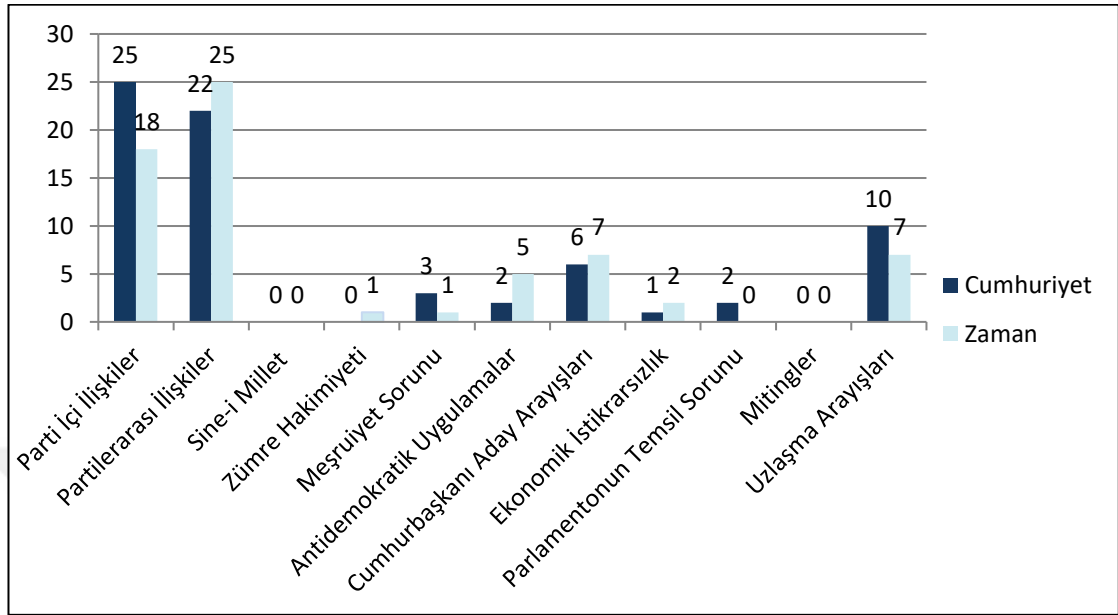
4.4.3.1.1. 1993 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri

Tablo 18. 1993 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği.

Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Parti İçi İlişkiler	Var	25	% 52,1	18	% 40,0
	Yok	23	% 47,9	27	% 60,0
Partilerarası İlişkiler	Var	22	% 45,8	25	% 55,6
	Yok	26	% 54,2	20	% 44,4
Sine-i Millet	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	48	% 100	45	% 100
Zümre Hakimiyeti	Var	0	% 0,00	1	% 2,20
	Yok	48	% 100	44	% 97,8
Meşruiyet Sorunu	Var	3	% 6,20	1	% 2,20
	Yok	45	% 93,8	44	% 97,8
Antidemokratik Uygulamalar	Var	2	% 4,20	5	% 11,1
	Yok	46	% 95,8	40	% 88,9
Cumhurbaşkanı Aday Arayışları	Var	6	% 12,5	7	% 15,6
	Yok	42	% 87,5	38	% 84,4
Ekonomik İstikrarsızlık	Var	1	% 2,10	2	% 4,44
	Yok	47	% 97,9	43	% 95,6
Parlamentonun Temsil Sorunu	Var	2	% 4,20	0	% 0,00
	Yok	46	% 95,8	45	% 100
Mitingler	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	48	% 100	45	% 100
Uzlaşma Arayışları	Var	10	% 20,8	7	% 15,6
	Yok	38	% 79,2	38	% 84,4

1993 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde siyasete ilişkin toplam 48haber yer almıştır. Partiiçi ilişkiler ile ilgili haberler 48 haber içinde 25 haberle %52,1'lik bir oranla yer alırken, partilerarası ilişkilere yönelik haberler 22 haberle %45,8'lik bir yer bulmuştur. Sine-i millet, zümre hakimiyetine ve mitinglere yönelik haber gözlenmezken, meşruiyet sorununa yönelik yapılan haber sayısı 3 (%6,2), antidemokratik uygulamalara ve parlamentonun temsil sorununa yönelik haber sayısı 2 (%4,2), Cumhurbaşkanı aday arayışlarına yönelik haber sayısı 6 (%12,5), ekonomik istikrarsızlığa yönelik haber sayısı 1 (%2,1) ve uzlaşma arayışlarına yönelik haber sayısı 10 (%20,8) olarak toplam 48 haber içinde yer bulmuştur. Zaman Gazetesi ise bu dönemde siyasete yönelik olarak toplam 45 haber yapmıştır. Toplam haberler içerisinde partiiçi ilişkilere yönelik haber sayısı 18 (%40), partilerarası ilişkilere yönelik haber sayısı 25 (%55,6)'dır. Sine-i millet, parlamentonun temsil sorunu ve mitinglere yönelik haber gözlenmezken, zümre hakimiyetine ve meşruiyet sorununa yönelik haber sayısı 1 (%2,2), antidemokratik uygulamalara yönelik haber sayısı 5 (%11,1), Cumhurbaşkanı aday arayışına ve ve uzlaşma arayışlarına yönelik haber sayısı 7 (%15,6) ve ekonomik istikrarsızlığa yönelik haber sayısı 2 (%4,4) olarak toplam 45 haber içerisinde yer bulmuştur.

Grafik 18. 1993 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği.

Grafik 18’de görüldüğü üzere siyaset içerikli haberler; Partiiçi ilişkiler, partilerarası ilişkiler, sine-i millet, zümre hakimiyeti, meşruiyet sorunu, antidemokratik uygulamalar, Cumhurbaşkanı aday arayışları, ekonomik istikrarsızlık, parlamentonun temsil sorunu, mitingler ve uzlaşma arayışları değişkenlerine göre incelenmiştir. Siyasete ilişkin haberlere yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 48 iken Zaman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı, 45’dir.

Parti İçi İlişkilere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 25 iken Zaman’da ise 18’dir. Bu haberlerin içeriği, çatışma ve uyum haberleri çerçevesinde gözlenmiş, partiiçi çatışmalara yönelik haberler, her iki gazetede de oransal olarak partiiçi uyum haberlerinin önüne geçmiştir. Tıpkı 1989 dönemi seçimleri gibi bu seçimde de, dönemin Başbakanının Cumhurbaşkanı aday olması, Başbakanın kim olacağı sorunsalını

beraberinde getirmiştir. Bu dönemin iktidar partisi olan Doğru Yol Partisi (DYP), partiîinden çok sayıda Başbakan adayı belirlemiş ve tartışmalar adaylar üzerinde yoğunlaşmıştır. Partinin genel çoğunluğunun TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk’u aday olarak göstermek istemesine rağmen Cindoruk’un adaylığa mesafeli yaklaşması ve Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik çarpıcı açıklamaları dikkati çekmektedir.

“Başbakanlık kavgası” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“Cindoruk’tan sert tavır: Başbakanlığa aday değilim” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“Uzun, ince bir yol...” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“Cindoruk’a ‘lider’ ol baskısı” (Cumhuriyet, 06 Mayıs 1993)

“Çağlarıcılar Toptan’cı” (Cumhuriyet, 06 Mayıs 1993)

“Çiller ‘işaret’ bekliyor” (Cumhuriyet, 06 Mayıs 1993)

“DYP’de huzursuz günler” (Zaman, 06 Mayıs 1993)

“Toptan: Adaylık için erken” (Zaman, 06 Mayıs 1993)

“Demirel bıçak sırtında: Şimdi gözler Cindoruk’ta” (Zaman, 07 Mayıs 1993)

“DYP’de İstanbul ağırlığı” (Zaman, 06 Mayıs 1993)

“Zorlu nokta” (Cumhuriyet, 08 Mayıs 1993)

“Demirel’den ‘Akbulut’ formülü” (Zaman, 11 Mayıs 1993)

“Cindoruk dayatıyor” (Cumhuriyet, 12 Mayıs 1993)

“Demirel: O benim dava arkadaşım” (Cumhuriyet, 12 Mayıs 1993)

“DYP’de Cindoruk’a destek bildirisi” (Cumhuriyet, 13 Mayıs 1993)

“Cindoruk Demirel ateşkesi” (Zaman, 13 Mayıs 1993)

“Halefler de pazarı bekliyor” (Zaman, 15 Mayıs 1993)

“DYP’de Toptan’a destek artıyor” (Zaman, 15 Mayıs 1993)

Bunun dışında SHP Genel Başkanı Erdal İnönü’nün de Cumhurbaşkanı adayı Başbakan Süleyman Demirel’e açıkça desteğini belirtmesi nedeniyle, kendi parti üyelerinin eleştirisi oklarına hedef olduğu görülmektedir.

“SHP birkaç parça” (Zaman, 02 Mayıs 1993)

“İnönü’nün 3.MC kaygısı” (Cumhuriyet, 4 Mayıs 1993)

“Destekleyin, sorumluluğu üstleniyorum” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“İnönü örgüte ters düştü” (Zaman, 07 Mayıs 1993)

“İnönü: Demirel’le pazarlık yapmadım” (Cumhuriyet, 11 Mayıs 1993)

“SHP’de işler karıştı” (Zaman, 12 Mayıs 1993)

Partilerarası İlişkilere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 22 iken Zaman’da ise 25’dir. Partilerarası ilişkilere yönelik haberlerin içeriği genellikle Başbakan Süleyman Demirel’in adaylığını destekleyen ve şiddetle karşı çıkan siyasi parti başkanlarına yönelik olarak şekillenmiştir. Önceleri Cumhurbaşkanlığı aday arayışları gibi gözükten partilerarası görüşmeler süreç ilerlediğinde Başbakanın adaylığını destekleyen ve karşı çıkanlar şeklinde iki ayrı uca doğru şekillenmiştir. Başbakan Süleyman Demirel’in bir önceki dönemde merhum Turgut Özal’ı eleştirdiği nedenleri bir bülten şekline getirip yayınlama noktasına bile gelinmiştir. Ancak bunca eleştiriye karşın,

Başbakanın karşısına kendi partisinin bile tam desteğini alamamış alelacele seçilmiş Cumhurbaşkanı adayları çıkarılınca Süleyman Demirel'in seçilmesi sürpriz olmamıştır.

“İnönü: Yakında açıklayacağız” (Cumhuriyet, 02 Mayıs 1993)

“Demirel Çankaya turnesinde” (Zaman, 02 Mayıs 1993)

“ANAP'ta erken seçim sinyalleri” (Zaman, 02 Mayıs 1993)

“Menderes: Münasip aday Demirel” (Zaman, 03 Mayıs 1993)

“Cumhurbaşkanlığı için muhalefetten iki aday” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“İç içe iki kutu” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“Demirel emin adımlarla köşke doğru” (Zaman, 04 Mayıs 1993)

“Red cephesi çözülüyor” (Zaman, 04 Mayıs 1993)

“İnönü'den Demirel'e destek” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“Bulanık suda” (Cumhuriyet, 07 Mayıs 1993)

“Özal'cılar oylamaya katılmayacak” (Zaman, 07 Mayıs 1993)

“Menderes'ten birlik mesajı” (Zaman, 08 Mayıs 1993)

“İnönü'ye büyük tepki” (Cumhuriyet, 9 Mayıs 1993)

“İnönü: Demirel'le pazarlık yapmadım” (Cumhuriyet, 11 Mayıs 1993)

“SHP desteğinin içyüzü” (Zaman, 11 Mayıs 1993)

“Taçlanan ve kaybeden” (Zaman, 15 Mayıs 1993)

Sine-i Millete Yönelik Haber Sayısı, Mitinglere Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman’da haber yer almamıştır.

Zümre Hakimiyetine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te haber yer almazken Zaman’da bu konuya ilişkin haber sayısı 1’dir. Cumhurbaşkanı adayının siyasal bir partinin başkanı olması devletin başında bir zümre hakimiyetine neden olacağı kanısının oluşmasına neden olmuştur.

“Taçlanan ve kaybeden” (Zaman, 15 Mayıs 1993)

Meşruiyet Sorununa Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 3 iken Zaman’da ise 1’dir. Cumhurbaşkanı seçilebilmek için gerekli olan oy çokluğunu hukuksal olarak sağlayabiliyor olmanın meşru olsa da meşruiyeti zedelediğine yönelik eleştiriler gündemi meşgul etmiştir.

“İyi mi kötü mü?” (Zaman, 07 Mayıs 1993)

“Uyum bir masal” (Cumhuriyet, 15 Mayıs 1993)

Antidemokratik Uygulamalara Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 2 iken Zaman’da 5’dir. Seçim döneminde Başbakan Süleyman Demirel’in adaylığı siyasete egemen kurallar çerçevesinde uygun olsa da kamu vicdanını rahatsız ettiğine dair genel bir kanı, dönem haberlerinde dikkat çekmektedir. Refah Partisi, Turgut Özal’ın Cumhurbaşkanlığı adaylığı sırasında ve sonrasında Süleyman Demirel’in söylediklerini broşür olarak bastırıp dağıtarak, o dönemde Özal’ı “işgalci ve antidemokratik” olarak tanımladığı ifadelerin aynısını yaptığını iddaa etmiştir.

“İyi mi kötü mü?” (Zaman, 07 Mayıs 1993)

“Taçlanan ve kaybeden” (Zaman, 15 Mayıs 1993)

“Siyasal muhatabımız değil” (Cumhuriyet, 17 Mayıs 1993)

“Yılmaz: Demirel artık siyasi muhatabımız değil” (Zaman, 17 Mayıs 1993)

Cumhurbaşkanı Aday Arayışlarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 6 iken Zaman’da 7’dir. Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın beklenmedik ölümü zaten faili meçhul suikastlerle ve ekonomik istikrarsızlıkla boğuşan Türkiye için siyasi bir kaos ortamına da zemin hazırlamıştır. Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel’in Cumhurbaşkanlığına aday olması SHP Genel Başkanı Erdal İnönü hariç diğer muhalefet liderleri tarafından sert bir tepki ile karşılanmıştır. Ancak sürecin aciliyeti ve içinde bulunulan kaotik ortam, muhalefet partilerinin Başbakan Süleyman Demirel’in karşına güçlü bir aday çıkarmalarına engel olmuş gibi görülmektedir.

“İnönü: Yakında açıklayacağız” (Cumhuriyet, 02 Mayıs 1993)

“Demirel Çankaya turnesinde” (Zaman, 02 Mayıs 1993)

“Cindoruk, Yılmaz’ın adaylık önerisini reddetti” (Cumhuriyet, 03 Mayıs 1993)

“Muhalefet adayını belirliyor” (Zaman, 03 Mayıs 1993)

“Cumhurbaşkanlığı için muhalefetten iki aday” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“Vah ki vah!” (Cumhuriyet, 06 Mayıs 1993)

“ANAP’ın adayı İnan” (Zaman, 06 Mayıs 1993)

“Bulanık suda” (Cumhuriyet, 07 Mayıs 1993)

“Doğan ve Cem de aday” (Zaman, 08 Mayıs 1993)

Ekonomik İstikrarsızlığa Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 1 iken Zaman’da 2’dir. O dönemde kısa süre sonra genel yerel seçimlerin yapılacağı olması, halen yüksek oranlarda seyreden enflasyon, bu seçimlerinde etkisi ile olumsuz etkilenecek ekonomik bir istikrarsızlığa neden olabileceği görüşü haberlerde yer almaktadır.

“Oyunun kuralları” (Cumhuriyet, 03 Mayıs 1993)

“ANAP lideri Yılmaz: Demirel’in istikrarsızlığa sebep olacağını öne sürdü” (Zaman, 15 Mayıs 1993)

Parlamentonun Temsil Sorununa İlişkin Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 2 iken Zaman’da bu konuya ilişkin haber yer almamıştır. Salt sayısal çoğunluğun ilerleyen turlarda bile olsa Cumhurbaşkanı seçilmek için yeterli oluşu parlamentonun temsil sorununa vurgu yapılmasına neden olmaktadır.

“Demirel: Bizi alaya alacaklardı” (Cumhuriyet, 10 Mayıs 1993)

“Siyasal muhatabımız değil” (Cumhuriyet, 17 Mayıs 1993)

Uzlaşma Arayışlarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 10 iken Zaman’da 7’dir. Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel’in Cumhurbaşkanı adayı oluşu karşısında SHP lideri Erdal İnönü dışında ki tüm muhalefet parti liderlerini ortak bir adayda uzlaşma arayışına itmiştir. Ancak üzerinde uzlaşmış güçlü bir aday bulunamadığı gibi, ortaya konan adaylar kendi partilerinde bile fikir ayrılıkları ile bölünmelere neden olmuştur.

“İnönü: Yakında açıklayacağız” (Cumhuriyet, 02 Mayıs 1993)

“ANAP’ta erken seçim sinyalleri” (Zaman, 02 Mayıs 1993)

“Muhalefet adayını belirliyor” (Zaman, 03 Mayıs 1993)

“Cumhurbaşkanlığı için muhalefetten iki aday” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“Vah ki vah!” (Cumhuriyet, 06 Mayıs 1993)

“Doğan ve Cem de aday” (Zaman, 08 Mayıs 1993)

“İnönü: Demirel’le pazarlık yapmadım” (Cumhuriyet, 11 Mayıs 1993)

4.4.3.1.2. 1993 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı

Tablo 19. 1993 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı.

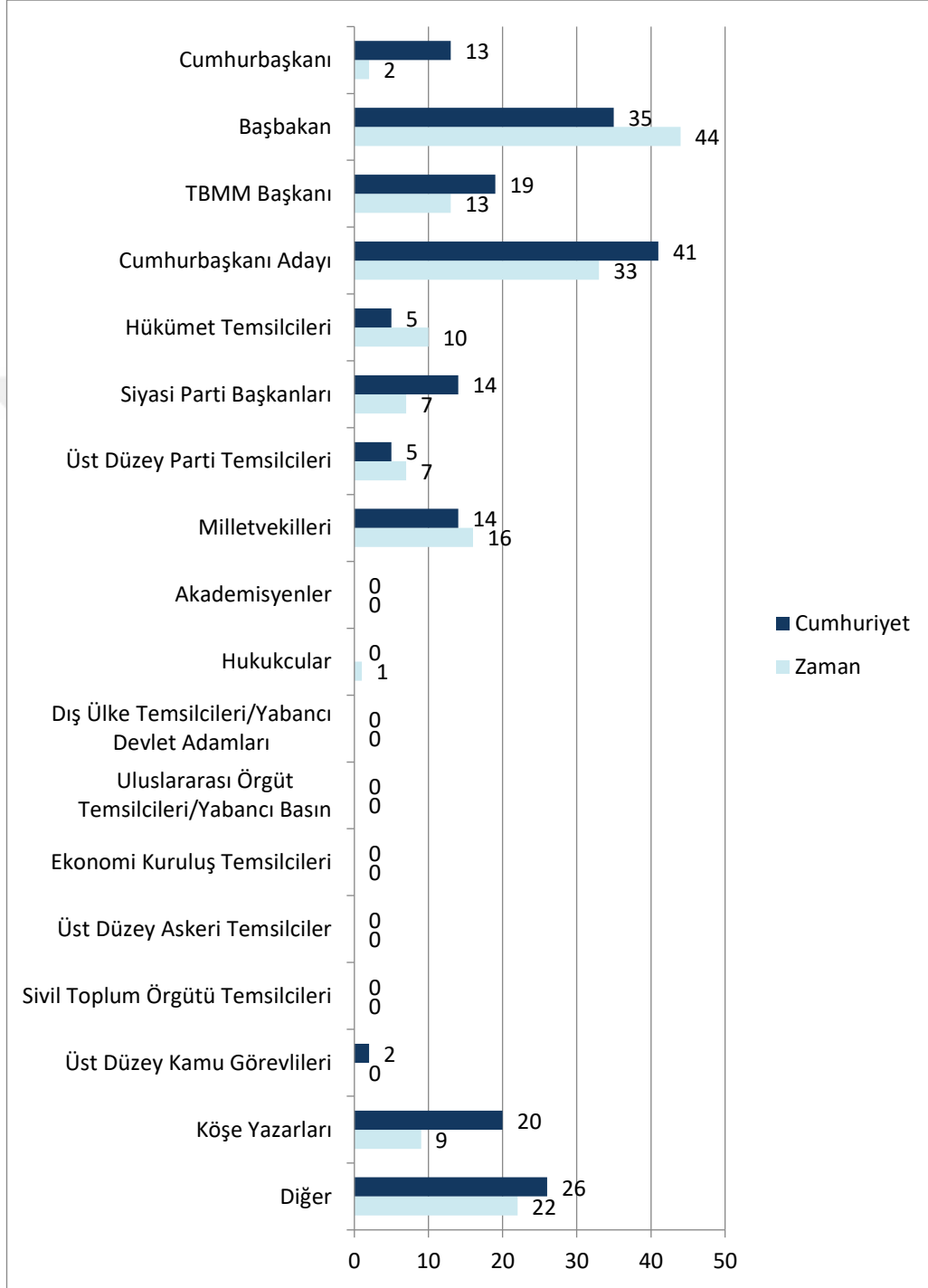
Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Cumhurbaşkanı	Var	13	% 18,8	2	% 3,10
	Yok	56	% 81,2	63	% 96,9
Başbakan	Var	35	% 50,7	44	% 67,7
	Yok	34	% 49,3	21	% 32,3
TBMM Başkanı	Var	19	% 27,5	13	% 20,0
	Yok	50	% 72,5	52	% 80,0
Cumhurbaşkanı Adayı	Var	41	% 59,4	33	% 50,8
	Yok	28	% 40,6	32	% 49,2
Hükümet Temsilcileri	Var	5	% 7,20	10	% 15,4
	Yok	64	% 92,8	55	% 84,6
Siyasi Parti Başkanları	Var	14	% 20,3	7	% 10,8
	Yok	55	% 79,7	58	% 89,2
Üst Düzey Parti Temsilcileri	Var	5	% 7,20	7	% 10,8
	Yok	64	% 92,8	58	% 89,2

Milletvekilleri	Var	14	% 20,3	16	% 24,6
	Yok	55	% 79,7	49	% 75,4
Akademisyenler	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	69	% 100	65	% 100
Hukukçular	Var	0	% 0,00	1	% 1,50
	Yok	69	% 100	64	% 98,5
Dış Ülke Temsilcileri/Yabancı Devlet Adamları	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	69	% 100	65	% 100
Uluslararası Örgüt Temsilcileri/Yabancı Basın	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	69	% 100	65	% 100
Ekonomi Kuruluş Temsilcileri	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	69	% 100	65	% 100
Üst Düzey Askeri Temsilciler	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	69	% 100	65	% 100
Sivil Toplum Örgüt Temsilcileri	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	69	% 100	65	% 100
Üst düzey Kamu Görevlileri	Var	2	% 2,90	0	% 0,00
	Yok	67	% 97,1	65	% 100
Köşe Yazarları	Var	20	% 29,0	9	% 13,8
	Yok	49	% 71,0	56	% 86,2
Diğer	Var	26	% 37,7	22	% 33,8
	Yok	43	% 62,3	43	% 66,2

1993 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde aktörlere ilişkin toplam 69 haber yer almıştır. Cumhurbaşkanı ile ilgili haberler 69 haber içinde 13 haberle %18,8'lik bir oranda yer alırken, başbakana yönelik haberler 35 haberle %50,7'lik bir yer bulmuştur. TBMM Başkanına yönelik haber sayısı 19

(%27,5), Cumhurbaşkanı adayına yönelik haber sayısı 41 (%59,4), hükümet temsilcilerine ve üst düzey parti temsilcilerine yönelik haber sayıları 5 (%7,2), siyasi parti başkanlarına ve milletvekillerine yönelik haber sayıları 14 (%20,3) olarak toplam haberler içinde yer bulmuştur. Akademisyenlere, hukukçulara, dış ülke temsilcileri/yabancı devlet adamlarına, uluslararası örgüt temsilcileri/yabancı basına, ekonomi kuruluş temsilcilerine, üst düzey askeri temsilcilere ve sivil toplum örgüt temsilcilerine yönelik haber gözlenmezken, üst düzey kamu görevlilerine yönelik haber sayısı 2 (%2,9), köşe yazarlarına yönelik haber sayısı 20 (%29,0) ve diğer aktörlere yönelik haber sayısı 26 (%37,7) olarak toplam 69 haber içinde yer bulmuştur. Zaman Gazetesi ise bu dönemde aktörlere yönelik olarak toplam 65 haber yapmıştır. Cumhurbaşkanı ile ilgili haberlertoplam haberler içinde 2 haberle %3.1'lik bir oranla yer alırken, Başbakanı yönelik haberler 44 haberle %67.7'lik bir yer bulmuştur. TBMM Başkanına yönelik haber sayısı 13 (%20), Cumhurbaşkanı adayına yönelik haber sayısı 33 (%50,8), hükümet temsilcilerine yönelik haber sayısı 10 (%15,4), siyasi parti başkanlarına ve üst düzey parti temsilcilerine yönelik haber sayısı 7 (%10,8), milletvekillerine yönelik haber sayısı 16 (%24,6), akademisyenlere, dış ülke temsilcileri/yabancı devlet adamlarına, uluslararası örgüt temsilcileri/yabancı basına, ekonomi kurulu temsilcilerine, üst düzey askeri temsilcilerine, sivil toplum örgüt temsilcilerine ve üst düzey kamu görevlilerine yönelik haber gözlenmezken, hukukçulara yönelik haber sayısı 1 (%1,5), köşe yazarlarına yönelik haber sayısı 9 (%13,8) ve diğer aktörelere yönelik haber sayısı 22 (%33,8) olarak toplam 65 haber içinde yer bulmuştur.

Grafik 19. 1993 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı.

Grafik 19’da görüldüğü üzere haber aktörleri; Cumhurbaşkanı, Başbakan, TBMM Başkanı, Cumhurbaşkanı adayı, hükümet temsilcileri, siyasi parti başkanları, üst düzey parti temsilcileri, milletvekilleri, akademisyenler, hukukçular, dış ülke temsilcileri, uluslararası örgüt temsilcileri, ekonomi kuruluş temsilcileri, üst düzey askeri temsilciler, sivil toplum örgütü temsilcileri, üst düzey kamu görevlileri, köşe yazarları ve diğer değişkenler şeklinde incelenmiştir. Aktörlere yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 69 iken Zaman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı, 65’dir.

Cumhurbaşkanına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 13 iken Zaman’da 2’dir. Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın ani ölümü bu seçim dönemine ait dinamiklere damgasını vurmuştur. Beklenmedik bu kayıp, aday belirleme, ortak aday etrafında birleşme gibi konular, siyasi partilerin tartışma argümanlarına konu olmuştur.

“Niyetini Türkiye’den önce ABD’ye açıkladı” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“Beklediğimiz” (Zaman, 04 Mayıs 1993)

“Canlı, heyecanlı gün” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“Yeni bir dönem” (Cumhuriyet, 10 Mayıs 1993)

“Taçlanan ve kaybeden” (Zaman, 15 Mayıs 1993)

Başbakana Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 35 iken Zaman’da 44’dür. Tıpkı 1989 seçimleri gibi dönemin Başbakanının Cumhurbaşkanlığına adaylığını açıklaması, muhalefet parti liderlerinin eleştiri oklarına hedef olmasına neden olmuştur.

“Oyunun kuralları” (Cumhuriyet, 03 Mayıs 1993)

“Niyetini Türkiye’den önce ABD’ye açıkladı” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“İç içe iki kutu” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“Demirel emin adımlarla Köşk’e doğru” (Zaman, 04 Mayıs 1993)

“Beklediğimiz” (Zaman, 04 Mayıs 1993)

“Çankaya 60 milyonu kucaklayacak” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“Demirel nihayet aday” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“Ata bindik” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“Zincirbozan’dan Çankaya’ya” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“Çiller ‘işaret’ bekliyor (Cumhuriyet, 06 Mayıs 1993)

“Demirel için takvim işliyor” (Zaman, 06 Mayıs 1993)

“Zorlu nokta” (Cumhuriyet, 08 Mayıs 1993)

“Demirel: Bizi alaya alacaklardı” (Cumhuriyet, 10 Mayıs 1993)

“Ne var ne yok” (Cumhuriyet, 10 Mayıs 1993)

“Demirel oylarını korudu” (Zaman, 13 Mayıs 1993)

“Demirel: ‘Anayasa değişmeli’” (Zaman, 16 Mayıs 1993)

“Demirel Çankaya’da” (Zaman, 17 Mayıs 1993)

“Demirel kimdir?” (Zaman, 17 Mayıs 1993)

“Çankaya’nın Süleyman’ı” (Zaman, 17 Mayıs 1993)

TBMM Başkanına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 19 iken Zaman'da 13'dür. Başbakan Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyması olası bir seçilme durumunda Başbakanın kim olacağı sorunsalını da beraberinde getirmiştir. Bu noktada partiiçinde en kuvvetli aday olarak görülen dönemin TBMM başkanı Hüsamettin Cindoruk, ısrarla aday olmayacağını söylemesine rağmen zaman zaman partiiçi baskılara dayanamayarak zaman zaman da Süleyman Demirel'in seçim sürecini izlediğini göstererek bu mevkiye yeşil ışık yaktığı açıklamalarda bulunmuştur.

“Cindoruk, Yılmaz'ın adaylık önerisini reddetti” (Cumhuriyet, 03 Mayıs 1993)

“Muhalefet adayını belirliyor” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“Cindoruk'tan sert tavır” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“Başbakanlık kavgası” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“Cindoruk'a 'lider' ol baskısı” (Cumhuriyet, 06 Mayıs 1993)

“Bulanık suda” (Cumhuriyet, 07 Mayıs 1993)

“Cindoruk sarı ışık yaktı” (Cumhuriyet, 08 Mayıs 1993)

“Cindoruk 3. Turu bekliyor” (Cumhuriyet, 09 Mayıs 1993)

“Cindoruk: Aday değilim” (Zaman, 09 Mayıs 1993)

“Cindoruk dayatıyor” (Cumhuriyet, 12 Mayıs 1993)

“SHP'de işler karıştı” (Zaman, 12 Mayıs 1993)

“Cindoruk Demirel ateşkesi” (Zaman, 13 Mayıs 1993)

“SHP’de soğuk duş” (Zaman, 13 Mayıs 1993)

“Halefler de pazarı bekliyor” (Zaman, 15 Mayıs 1993)

Cumhurbaşkanı Adayına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 41 iken Zaman’da 33’dür. 1989 seçim döneminde başbakan iken Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyan Turgut Özal’ın özellikle DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel ve SHP Genel Başkanı Erdal İnönü tarafından oldukça sert bir üslupla eleştirildiğini görmekteyiz. Cumhurbaşkanının tarafsız olması gerektiği ve salt oy çokluğunun bu seçimi meşruiyet zemininden uzaklaştırdığı gibi söylemler çerçevesinde gerçekleştiği o dönemden, bir sonra ki dönemde benzer bir durumla Başbakan Süleyman Demirel’in adaylığını açıklaması dönemin en dikkat çekici unsurudur.

“İnönü: Yakında açıklayacağız” (Cumhuriyet, 02 Mayıs 1993)

“SHP birkaç parça” (Zaman, 02 Mayıs 1993)

“Olumlu işaretler” (Cumhuriyet, 02 Mayıs 1993)

“Muhalefet adayını belirliyor” (Zaman, 03 Mayıs 1993)

“Menderes: Münasip aday Demirel” (Zaman, 03 Mayıs 1993)

“İnönü’nün 3.MC kaygısı” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“Red cephesi çözülüyor” (Zaman, 04 Mayıs 1993)

“Cumhurbaşkanlığı için muhalefetten iki aday” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“Çankaya 60 milyonu kucaklayacak” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“Destekleyin, sorumluluğu üstleniyorum” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“Canlı, heyecanlı gün” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“Yılmaz: Çalkantılı bir dönem başlattı” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“Uzun, ince bir yol...” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“Anlamak zor” (Zaman, 06 Mayıs 1993)

“Demirel’in ilk turu yarın” (Cumhuriyet, 07 Mayıs 1993)

“Bulanık suda” (Cumhuriyet, 07 Mayıs 1993)

“Demirel Köşk’ü garantiledi” (Cumhuriyet, 09 Mayıs 1993)

“Kim kaç oy aldı?” (Cumhuriyet, 09 Mayıs 1993)

“Çankaya üçüncü tura kaldı” (Zaman, 09 Mayıs 1993)

“İnönü: Demirel’le pazarlık yapmadım” (Cumhuriyet, 11 Mayıs 1993)

“Demirel’in aslanları” (Zaman, 11 Mayıs 1993)

“Mutlu son Pazar’a” (Zaman, 13 Mayıs 1993)

Hükümet Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

• Cumhuriyet’te 5 iken Zaman’da 10’dur. Dönemin hükümet temsilcilerinin adının Başbakanlık adaylığı için geçiyor olması bu dönem haberlerinin dikkat çekici öğelerinden biridir.

“Başbakanlık kavgası” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“Çağlarıcılar Toptan’cı” (Cumhuriyet, 06 Mayıs 1993)

“Toptan: Her göreve hazırım” (Zaman, 09 Mayıs 1993)

“Gönen: Yeni hükümet kurulacak” (Zaman, 10 Mayıs 1993)

Siyasi Parti Başkanlarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te de 14 iken Zaman'da 7'dir. 1989 döneminde Cumhurbaşkanının tarafsız olmasına dair söylemleri ile sine-i millete gitmeyi düşünecek kadar sert tavırlar sergileyen SHP Genel Başkanı Erdal İnönü'nün bu dönem başbakanı Süleyman Demirel henüz adaylığını bile açıklamadan ona verdiği açık destek hem partisinin içinden hem de diğer parti liderlerinden eleştiriler almasına neden olmuştur. Bu dönemde Demirel'in adaylığına en sert tepkiyi gösteren liderler ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz ve RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'dır.

“İnönü: Yakında açıklayacağız” (Cumhuriyet, 02 Mayıs 1993)

“Cindoruk, Yılmaz'ın adaylık önerisini reddetti” (Cumhuriyet, 03 Mayıs 1993)

“İnönü'nün 3.MC kaygısı” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“İç içe iki kutu” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“Red cephesi çözülüyor” (Zaman, 04 Mayıs 1993)

“Cumhurbaşkanlığı için muhalefetten iki aday” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“İnönü'den Demirel'e destek” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“İnönü'ye büyük tepki” (Cumhuriyet, 09 Mayıs 1993)

“Meclis'te güç denemesi” (Zaman, 09 Mayıs 1993)

“Yeni bir dönem” (Cumhuriyet, 10 Mayıs 1993)

“Menderes'in İstanbul çıkarması” (Zaman, 10 Mayıs 1993)

“İnönü: Demirel'le pazarlık yapmadım” (Cumhuriyet, 11 Mayıs 1993)

Üst Düzey Parti Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 5 iken Zaman'da 7'dir. Bu dönemde genellikle DYP üst düzey parti temsilcilerinin söylemlerine rastlanmaktadır. Parti başkanları ve başbakan olan Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkalığına adaylığı açıklaması beraberinde seçildiğinde başbakanın kim olacağı sorunsalını da getirdiğinden, üst düzey parti temsilcilerinin bu olasılığa yönelik söylemleri tıpkı 1989 seçim döneminde olduğu gibi bu dönemin de seçici bir özelliğidir diyebiliriz.

“Bu iş bitti” (Zaman, 02 Mayıs 1993)

“Başbakanlık kavgası” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“Destekleyin, sorumluluğu üstleniyorum” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“Çağarcılar Toptan'cı” (Cumhuriyet, 06 Mayıs 1993)

“DYP'de huzursuz günler” (Zaman, 06 Mayıs 1993)

“Toptan: Adaylık için erken” (Zaman, 06 Mayıs 1993)

“Şimdi gözler Cindoruk'ta” (Zaman, 07 Mayıs 1993)

“İnönü'ye büyük tepki” (Cumhuriyet, 09 Mayıs 1993)

“DYP'de Toptan'a destek artıyor” (Zaman, 15 Mayıs 1993)

Milletvekillere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 14 iken Zaman'da 16'dır. Bu dönemde habere konu olmuş milletvekilleri genellikle DYP ve SHP de yoğunlaşmaktadır. DYP parti başkanlarının Cumhurbaşkanı adayı olmasından, SHP milletvekilleri de genel başkanlarının Süleyman Demirel'e verdiği açık destekten duydukları rahatsızlıkla haberler içeriklerinde yer almışlardır.

“SHP birkaç parça” (Zaman, 02 Mayıs 1993)

“İnönü’nün 3.MC kaygısı” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“Tarihi grup toplantısı” (Zaman, 04 Mayıs 1993)

“Cumhurbaşkanlığı için muhalefetten iki aday” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“Başbakanlık kavgası” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“Destekleyin, sorumluluğu üstleniyorum” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“ANAP’ın adayı İnan” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“DYP’de huzursuz günler” (Zaman, 06 Mayıs 1993)

“İnönü örgüte ters düştü” (Zaman, 07 Mayıs 1993)

“Özal’cılar oylamaya katılmayacak” (Zaman, 07 Mayıs 1993)

“Cindoruk sarı ışık yaktı” (Cumhuriyet, 08 Mayıs 1993)

“Doğan ve Cem’de aday” (Zaman, 08 Mayıs 1993)

“Gönen: Yeni hükümet kurulacak” (Zaman, 10 Mayıs 1993)

“DYP’de Toptan’a destek artıyor” (Zaman, 15 Mayıs 1993)

Hukukçulara Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te bu aktöre ilişkin haber yer almazken Zaman’da bu aktör hakkındaki haber sayısı 1’dir.

“Meclisin işi” (Zaman, 02 Mayıs 1993)

Akademisyenlere Yönelik Haber Sayısı, Dış Ülke Temsilcileri/Yabancı Devlet Adamlarına Yönelik Haber Sayısı, Uluslararası Örgüt Temsilcileri/Yabancı Basına Yönelik Haber Sayısı, Ekonomi Kuruluş Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı, Üst Düzey Askeri Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı, Sivil Toplum Örgütü Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman’da haber yer almamıştır.

Üst Düzey Kamu Görevlilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 2 iken Zaman’da bu aktöre yönelik haber yer almamıştır.

“Çiller ‘işaret’ bekliyor (Cumhuriyet, 06 Mayıs 1993)

“Çağlarıcılar Toptan’cı” (Cumhuriyet, 06 Mayıs 1993)

Köşe Yazarlarının Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Olarak Kaleme Aldığı Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 20 iken Zaman’da 9’dur. Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik olarak Cumhuriyet’in Zaman gazetesine oranla neredeyse iki katı kadar haber yapmış olması, seçimi ve süreci daha fazla önemseydiği şeklinde algılanabilecek olsa da, yapılan yorum ve tespitlerim içerik yoğunluğu Cumhuriyet’ten çok da geride kalmadığı görülmektedir. Cumhuriyet Gazetesi’nde Demirel’in adaylığı genel olarak daha negatif ve eleştirel ifadelerle ele alınıyorken, Zaman Gazetesi’nde ki haberlerin genellikle enformatik, nadiren eleştirel olduğu gözlenmektedir.

“Olumlu işaretler” (Cumhuriyet, 02 Mayıs 1993)

“Ortak hedef” (Cumhuriyet, 03 Mayıs 1993)

“Oyunun kuralları” (Cumhuriyet, 03 Mayıs 1993)

“İç içe iki kutu” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“Beklediğimiz” (Zaman, 04 Mayıs 1993)

“Canlı, heyecanlı gün” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“Uzun, ince bir yol...” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“Vah ki vah!” (Cumhuriyet, 06 Mayıs 1993)

“Anlamak zor” (Zaman, 06 Mayıs 1993)

“Bulanık suda” (Cumhuriyet, 07 Mayıs 1993)

“İyi mi, kötü mü?” (Zaman, 07 Mayıs 1993)

“Zorlu nokta” (Cumhuriyet, 08 Mayıs 1993)

“Parlak değil” (Zaman, 09 Mayıs 1993)

“Ne var ne yok” (Cumhuriyet, 10 Mayıs 1993)

“Demirel’in aslanları” (Zaman, 11 Mayıs 1993)

“Uyum çatışması” (Cumhuriyet, 12 Mayıs 1993)

“Yaralı ve bereli” (Zaman, 13 Mayıs 1993)

“Tebrikler” (Zaman, 16 Mayıs 1993)

Diğer Aktörlere Yönelik Haber Sayıları

- Cumhuriyet'te 26 iken Zaman'da 22'dir. Bu dönemde dikkat çeken aktörler arasında yurt dışında yaşayan yabancılar, yeni parti kurma hazırlığında ki Aydın Menderes, eski bakan ve devlet bakanları olmuştur.

“Muhalefet adayını belirliyor” (Zaman, 03 Mayıs 1993)

“Menderes: Münasip aday Demirel” (Zaman, 03 Mayıs 1993)

“Niyetini Türkiye'den önce ABD'ye açıkladı” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“DYP'de İstanbul ağırlığı” (Zaman, 06 Mayıs 1993)

“Bulanık suda” (Cumhuriyet, 07 Mayıs 1993)

“Özal'cılar oylamaya katılmayacak” (Zaman, 07 Mayıs 1993)

“Menderes'ten birlik mesajı” (Zaman, 08 Mayıs 1993)

“Menderes'in İstanbul çıkarması” (Zaman, 10 Mayıs 1993)

“Neler kopardılar” (Zaman, 11 Mayıs 1993)

“Tebrikler” (Zaman, 16 Mayıs 1993)

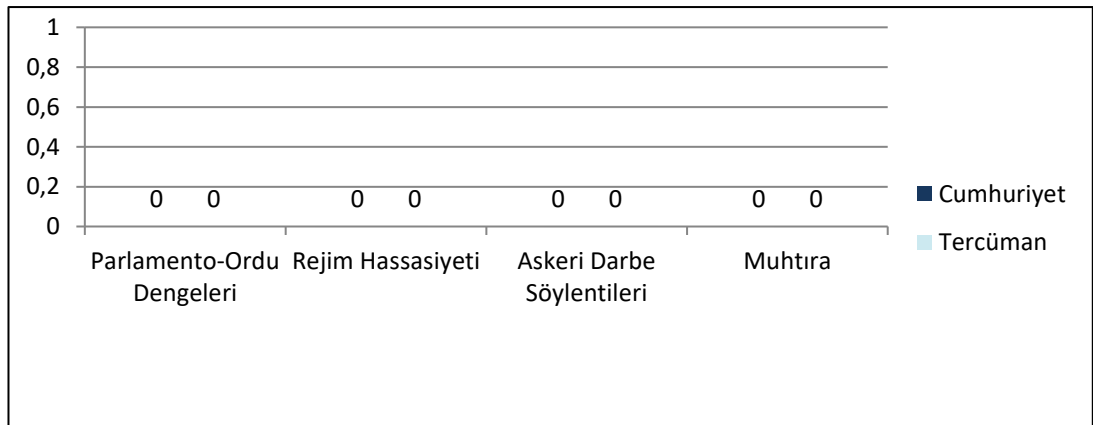
4.4.3.1.3. 1993 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

Tablo 20. 1993 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Ordu-Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Parlamento - Ordu Dengeleri	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	0	% 0,00	0	% 0,00
Rejim Hassasiyeti	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	0	% 0,00	0	% 0,00
Askeri Darbe Söylemleri	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	0	% 0,00	0	% 0,00
Muhtıra	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	0	% 0,00	0	% 0,00

1993 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde her iki gazete de ordu-siyaset ilişkilerine yönelik haber gözlenmemiştir.

Grafik 20. 1993 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 20’de görüldüğü üzere ordu-siyaset ilişkilerine yönelik haberler; parlamento-ordu dengeleri, rejim hassasiyeti, askeri darbe söylemleri ve muhtıra değişkenlerine göre incelenmiştir.

Parlamento-Ordu Dengelerine Yönelik Haber Sayısı, Rejim Hassasiyetine Yönelik Haber Sayısı, Askeri Darbe Söylentilerine Yönelik Haber Sayısı, Muhtıraya Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman’da haber yer almamıştır.

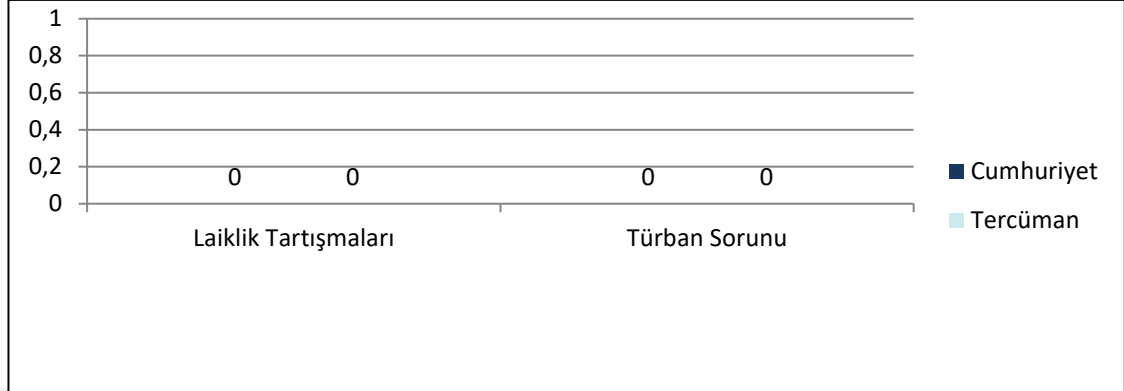
4.4.3.1.4. 1993 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

Tablo 21. 1993 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği.

Din-Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Laiklik Tartışmaları	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	0	% 0,00	0	% 0,00
Türban Sorunu	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	0	% 0,00	0	% 0,00

1993 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde her iki gazete de din-devlet ilişkilerine yönelik haber gözlenmemiştir.

Grafik 21. 1993 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği.

Grafik 21’de görüldüğü üzere din-devlet ilişkilerine yönelik haberler; laiklik tartışmaları ve türban sorunu değişkenlerine göre incelenmiştir.

Laiklik Tartışmalarına Yönelik Haber Sayısı, Türban Sorununa Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman’da haber yer almamıştır.

4.4.3.1.5. 1993 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri

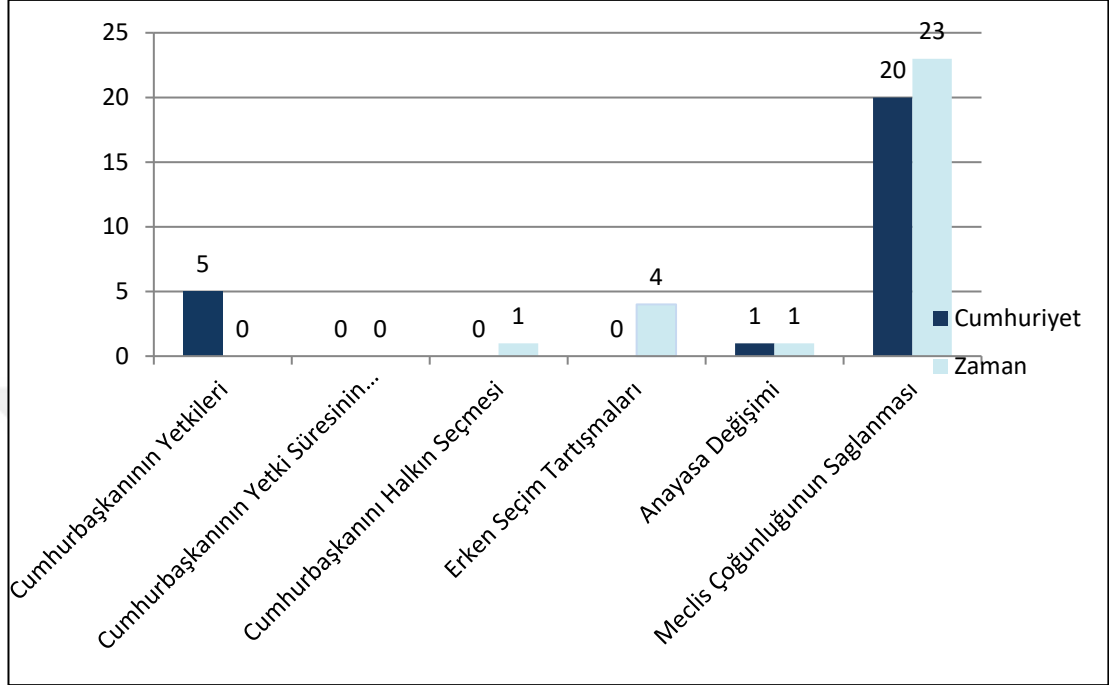
Tablo 22. 1993 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri.

Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Cumhurbaşkanının Yetkileri	Var	5	% 22,7	0	% 0,00
	Yok	17	%77,3	29	% 100
Cumhurbaşkanının Yetki Süresinin Uzatılması	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	22	% 100	29	% 100

Cumhurbaşkanını Halkın Seçmesi	Var	0	% 0,00	1	% 3,40
	Yok	22	% 100	28	% 96,6
Erken Seçim Tartışmaları	Var	0	% 0,00	4	% 13,8
	Yok	22	% 100	25	% 86,2
Anayasa Değişimi	Var	1	% 4,50	1	% 3,40
	Yok	21	% 95,5	28	% 96,6
Meclis Çoğunluğunun Sağlanması	Var	20	% 90,9	23	% 79,3
	Yok	2	% 9,10	6	% 20,7

1993 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde hukuksal boyuta ilişkin olarak toplam 22 haber yer almıştır. Cumhurbaşkanının yetkileri ile ilgili haberler toplam haberler içinde 5 haberle %22,7'lik bir oranla yer alırken, Cumhurbaşkanının yetki süresinin uzatılmasına, Cumhurbaşkanını halkın seçmesine ve erken seçim tartışmalarına ilişkin haber gözlenmemiştir. Anayasa değişikliğine yönelik haber sayısı 1 (%4,5) ve meclis çoğunluğunun sağlanmasına yönelik haber sayısı 20 (%90,9) olarak toplam 22 haber içerisinde yer bulmuştur. Zaman Gazetesi ise bu dönemde hukuksal boyuta yönelik olarak toplam 29 haber yapmıştır. Toplam haberler içerisinde Cumhurbaşkanının yetkilerine ve Cumhurbaşkanının yetki süresinin uzatılmasına yönelik haber yer almazken, Cumhurbaşkanını halkın seçmesine yönelik haberler 1 haberle %3,4'lük bir yer bulmuştur. Erken seçim tartışmalarına yönelik haber sayısı 4 (%13,8), Anayasa değişikliğine yönelik haber sayısı 1 (%3,4) ve meclis çoğunluğunun sağlanmasına yönelik haber sayısı 23 (%79,3) olarak toplam 29 haber içerisinde yer bulmuştur.

Grafik 22. 1993 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 22’de görüldüğü üzere, hukuksal boyuta ilişkin haberler; Cumhurbaşkanının yetkileri, Cumhurbaşkanının yetki süresinin uzatılması, Cumhurbaşkanını halkın seçmesi, erken seçim tartışmaları, Anayasa değişimi ve meclis çoğunluğunun sağlanması değişkenlerine göre incelenmiştir. Hukuksal boyuta yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 22 iken Zaman Gazetesi’nde toplam haber sayısı 29’dur.

Cumhurbaşkanının Yetkilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 5 iken Zaman’da bu konuya ilişkin haber yer almamaktadır. Başbakan Süleyman Demirel’in Bakanlar Kurulu’na veda konuşmasında icranın başı olacağına yönelik sarfettiği söz, siyasi çevrelerde başkan algısı yarattığına dair eleştirilere hedef olmuştur. Demirel ertesi gün bir açıklama

yaparak yanlış anlaşıldığını ifade edip anasaya çerçevesinde şekillenen yetkilere açıklık getirerek, onlara bağlı kalacağını ifade etmiştir. Aynı zamanda TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk'un Demirel'in seçildikten sonra Cumhurbaşkanlığı makamının yetkilerinin kısıtlanmasına yönelik çalışmalara yapılması gerektiğine dair söylemleri DYP içinde de rahatsızlık sebebi olmuştur.

“Cindoruk dayatıyor” (Cumhuriyet, 12 Mayıs 1993)

“Demirel: İcranın başı olacağım” (Cumhuriyet, 14 Mayıs 1993)

“Demirel: Yanlış anlaşıldım” (Cumhuriyet, 15 Mayıs 1993)

“Demirel'in Çankaya günü” (Cumhuriyet, 16 Mayıs 1993)

Cumhurbaşkanının Yetki Süresinin Uzatılmasına Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman'da haber yer almamıştır.

Cumhurbaşkanını Halkın Seçmesine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te haber yer almazken Zaman'da bu konuya ilişkin haber sayısı 1'dir. Süleyman Demirel'in 1989 döneminde zamanın Cumhurbaşkanı adayı Turgut Özal'ı eleştirirken kullandığı, Cumhurbaşkanını halkın seçmesi gerektiği ve aday tespitinde uzlaşma zemini aranması gerektiği ifadeleri bir sonraki dönemde kendisi aday olduğunda RP tarafından bir broşür yapılarak dağıtılmıştır.

“Taçlanan ve kaybeden” (Zaman, 15 Mayıs 1993)

Erken Seçim Tartışmalarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te haber yer almazken Zaman'da bu konuya ilişkin haber sayısı 4'dür. Adaylığına kesin olarak bakılan başbakan Süleyman Demirel'in seçilecek bile olsa siyasi anlamda yara alabilmesi için ANAP kulisleri başta olmak üzere erken seçim üzerine çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

“ANAP’ta erken seçim sinyalleri” (Zaman, 02 Mayıs 1993)

“SHP birkaç parça” (Zaman, 02 Mayıs 1993)

“Demirel Çankaya’da” (Zaman, 17 Mayıs 1993)

Anayasa Değişimine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te de Zaman’da da 1’dir. Başbakan Süleyman Demirel’in 1982 Anayasasının değişmesine dair ve TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk’un Demirel Cumhurbaşkanı seçildikten sonra bu makamın yetkilerini azaltma yolunda anayasal değişime gidilmesine yönelik açıklamaları göze çarpmaktadır.

“Cindoruk dayatıyor” (Cumhuriyet, 12 Mayıs 1993)

“Demirel: ‘Anayasa değişmeli’” (Zaman, 16 Mayıs 1993)

Meclis Çoğunluğunun Sağlanmasına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 20 iken Zaman’da 23’dür. Bu dönemde partisi %27 oy alan bir Genel Başkanın, sırf SHP Genel Başkanının da desteğini aldığından, ilerleyen turlarda yakalacağı salt çoğunlukla seçilecek olması ciddi eleştirilere neden olmuştur. Döneme ait köşe yazılarının çoğunda meclis çoğunluğunun bir noktada aday Cumhurbaşkanı mevkisine taşıyor olması, parlamenter sistemin sorgulanmasına neden olmuştur.

“Uzun, ince bir yol...” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“Anlamak zor” (Zaman, 06 Mayıs 1993)

“Demirel’in ilk turu yarın” (Cumhuriyet, 07 Mayıs 1993)

“Çankaya turları başlıyor” (Zaman, 08 Mayıs 1993)

“Demirel Köşk’ü garantiledi” (Cumhuriyet, 09 Mayıs 1993)

“Kim kaç oy aldı?” (Cumhuriyet, 09 Mayıs 1993)

“Çankaya üçüncü tura kaldı” (Zaman, 09 Mayıs 1993)

“Demirel: Bizi alaya alacaklardı” (Cumhuriyet, 10 Mayıs 1993)

“Ne var ne yok” (Cumhuriyet, 10 Mayıs 1993)

“Mutlu son Pazar’a” (Zaman, 13 Mayıs 1993)

“Üçüncü turda BBP’nin oyları boş” (Zaman, 13 Mayıs 1993)

“Yaralı ve bereli” (Zaman, 13 Mayıs 1993)

“Cumhurbaşkanlığı için karar turu” (Zaman, 16 Mayıs 1993)

“Demirel Çankaya’da” (Zaman, 17 Mayıs 1993)

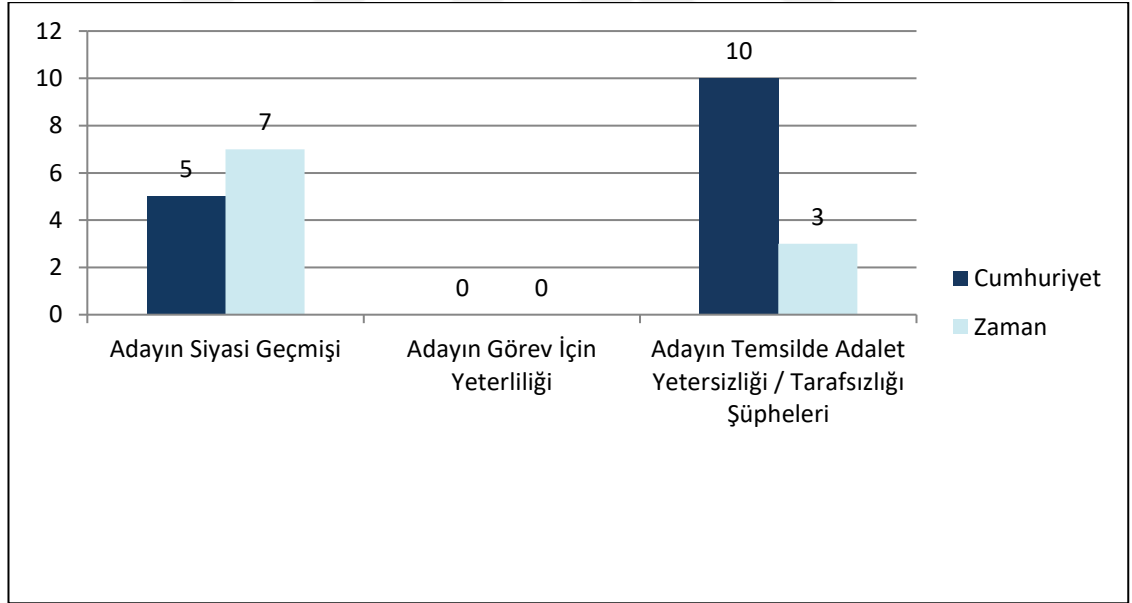
4.4.3.1.6. 1993 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

Tablo 23. 1993 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

CumhurbaşkanıAdayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Adayın Siyasi Geçmişi	Var	5	% 50,0	7	% 63,6
	Yok	5	% 50,0	4	% 36,4
Adayın Görev İçin Yeterliliği	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	10	% 100	11	% 100
Adayın Temsilde Adalet Yetersizliği / Tarafsızlığı Şüpheleri	Var	10	% 100	3	% 27,3
	Yok	0	% 0,00	8	% 72,7

1993 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde Cumhurbaşkanlığı adayının kimliğine yönelik olarak toplam 10 haber yer almıştır. Adayın siyasi geçmişi ile ilgili haberler toplam haberler içinde 5 haberle %50'lik bir oranla yer alırken, adayın görev için yeterliliği ile ilgili haber gözlenmemiş, adayın temsilde adalet yetersizliği/tarafsızlığı şüpheleri ile ilgili haberler 10 haberin tamamında %100'lük bir oranla kendilerine yer bulmuşlardır. Zaman Gazetesi de bu dönemde Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik olarak toplam 11 haber yapmıştır. Toplam haberler içerisinde adayın siyasi geçmişine yönelik haber sayısı 7 haberle %63,7'lik bir oranla yer alırken, adayın görev için yeterliliği ile ilgili haber gözlenmemiş, adayın temsilde adalet yetersizliği/tarafsızlığı şüpheleri 3 haber ile %27,3'lük bir oranla toplam 11 haber içerisinde kendisine yer bulmuştur.

Grafik 23. 1993 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 23'de görüldüğü üzere Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik haberler; adayın siyasi geçmişi, adayın görev için yeterliliği ve adayın temsilde

yetersizliği/tarafsızlığı şüpheleri değişkenlerine göre incelenmiştir. Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi'nde 10 iken Zaman Gazetesi'nde ki toplam haber sayısı 11'dir.

Adayın Siyasi Geçmişine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 5 iken Zaman'da 7'dir. Başbakan Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyması, bir önceki dönemde benzer şekilde adaylığını açıklayan dönemin Başbakanı Turgut Özal'a yaptığı sert eleştirilerin kendisine sıkça hatırlatıldığı bir dönem yaşamasına sebep olmuştur. Zaman zaman siyasi hayatının geçmişine vurgu yapılan köşe yazılarına rastlansa da sıklıkla bir önceki dönem ortaya koyduğu siyasi duruş masaya yatırılmış ve eleştirilmiştir.

“Cindoruk, Yılmaz'ın adaylık önerisini reddetti” (Cumhuriyet, 03 Mayıs 1993)

“Beklediğimiz” (Zaman, 04 Mayıs 1993)

“Canlı, heyecanlı gün” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“Yılmaz: Çalkantılı bir dönem başlattı” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“Zincirbozan'dan Çankaya'ya” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“Yeni bir dönem” (Cumhuriyet, 10 Mayıs 1993)

“Taçlanan ve kaybeden” (Zaman, 15 Mayıs 1993)

Adayın Görev İçin Yeterliliğine Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman'da haber yer almamıştır.

Adayın Temsilde Adalet Yetersizliği/Tarafsızlığı Şüphelerine Yönelik Haber

Sayısı

- Cumhuriyet'te 10 iken Zaman'da 3'dür. Cumhurbaşkanlık mevkiinin devletin başı olması sebebiyle tarafsızlığına sürekli vurgu yapılması, aynı zamanda bir partinin genel başkanı olan Süleyman Demirel'in tarafsızlığı ile ilgili şüpheleri beraberinde getirmiştir. Özellikle aynı sebeple geçen dönemin Başbakanı Turgut Özal'a sert eleştirileriyle dikkat çeken Demirel'in eleştirdiği tavrı kendinin yinelemesi tarafsızlığı dışında güvenilirliğinin de sorgulanmasına neden olmuştur.

“Oyunun kuralları” (Cumhuriyet, 03 Mayıs 1993)

“Niyetini Türkiye'den önce ABD'ye açıkladı” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“Çankaya 60 milyonu kucaklayacak” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“Canlı, heyecanlı gün” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“İnönü'den Demirel'e destek” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“Vah ki vah!” (Cumhuriyet, 06 Mayıs 1993)

“İyi mi kötü mü?” (Zaman, 07 Mayıs 1993)

“Yeni bir dönem” (Cumhuriyet, 10 Mayıs 1993)

“İnönü: Demirel'le pazarlık yapmadım” (Cumhuriyet, 11 Mayıs 1993)

“Demirel'den Akbulut formülü” (Zaman, 11 Mayıs 1993)

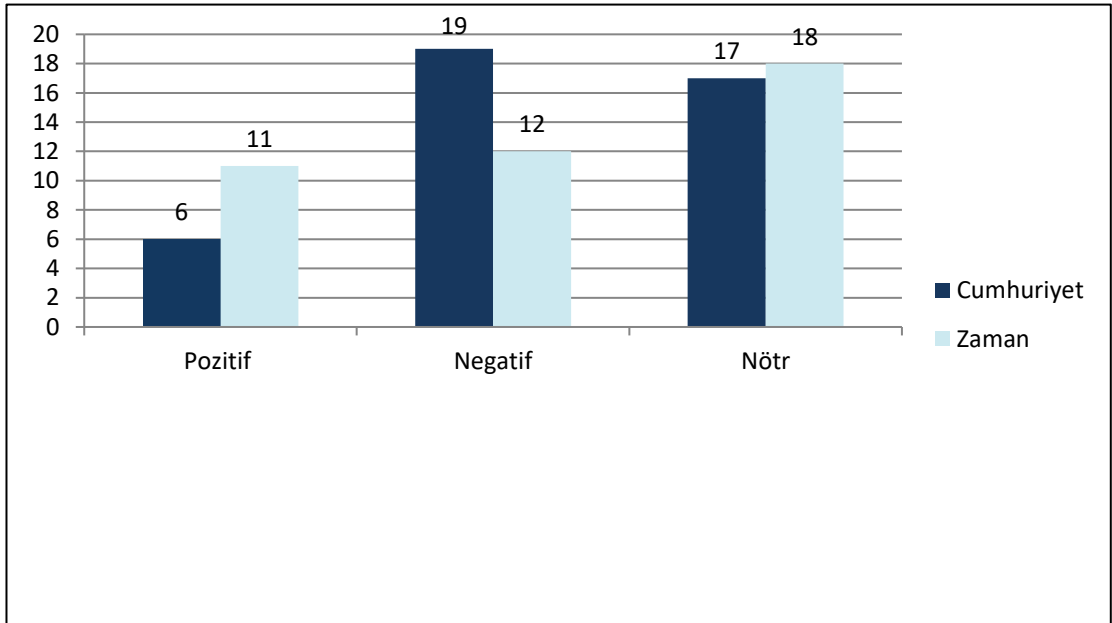
4.4.3.2. 1993 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı

Tablo 24. 1993 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı.

Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Haberin Adaya Bakışı	Pozitif	6	% 14,3	11	% 26,8
	Negatif	19	% 45,2	12	% 29,3
	Nötr	17	% 40,5	18	% 43,9

1993 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde, haberin Cumhurbaşkanı adayına bakışına yönelik olarak toplam 42 haber gözlenmiştir. Bu haberlerden 6'sı (%14,3) adaya pozitif bakarken, 19'u (%45,2) negatif, 17'si (%40,5) nötr'dür. Zaman Gazetesi'nde haberin Cumhurbaşkanı adayına bakışına yönelik olarak toplam 41 haber gözlenmiştir. Bu haberlerden 11'i (%26,8) adaya pozitif bakarken, 12'si (%29,3) negatif yine 18'i (%43,9) nötr'dür.

Grafik 24. 1993 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı.

Grafik 24'te görüldüğü üzere, haberin Cumhurbaşkanı adayına bakışına yönelik haberler; pozitif, negatif ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Cumhurbaşkanı adayına yönelik olarak Cumhuriyet 42 haber yaparken Zaman'da bu sayı 41'dir.

Adaya Bakışı Pozitif Olan Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 6 iken Zaman'da 11'dir. Zaman Gazetesinin Süleyman Demirel'e Cumhuriyet'e oranla daha merkezde ve ılımlı yaklaşması dikkat çekmektedir. Pozitif haber sayısının Cumhuriyet'in yaklaşık iki katı olması da bu tespiti desteklemektedir.

“Menderes: Münasip aday Demirel” (Zaman, 02 Mayıs 1993)

“Destekleyin, sorumluluğu üstleniyorum” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“Demirel emin adımlarla Köşk'e doğru” (Zaman, 04 Mayıs 1993)

“Demirel nihayet aday” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

Adaya Bakışı Negatif Olan Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 19 iken Zaman'da 12'dir. Cumhuriyet Gazetesinin, özellikle bir önceki dönemde Başbakan Süleyman Demirel'in dönemin Cumhurbaşkanı adayı Turgut Özal'ı sert bir üslupla eleştirdiği her konuyu -kendi adaylığı döneminde- sık sık ortaya koyan haberler yaptığı dikkat çekmektedir. Zaman Gazetesi köşe yazılarında bu duruma ara sıra dikkat çese de hem haber sayısı hem de manşetten paylaşma tercihini kullanması ile Cumhuriyet'ten ayrılmaktadır.

“Cindoruk, Yılmaz'ın adaylık önerisini reddetti” (Cumhuriyet, 03 Mayıs 1993)

“Oyunun kuralları” (Cumhuriyet, 03 Mayıs 1993)

“Canlı, heyecanlı gün” (Cumhuriyet, 05 Mayıs 1993)

“Yılmaz; Çalkantılı bir dönem başlattı” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“İyi mi kötü mü?” (Zaman, 07 Mayıs 1993)

“Parlak değil” (Zaman, 09 Mayıs 1993)

“Ne var ne yok” (Cumhuriyet, 10 Mayıs 1993)

“Yaralı ve bereli” (Zaman, 13 Mayıs 1993)

“Taçlanan ve kaybeden” (Zaman, 15 Mayıs 1993)

“Yılmaz: Demirel artık siyasi muhatabımız değil” (Zaman, 17 Mayıs 1993)

Adaya Bakışı Nötr Olan Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 17 iken Zaman’da 18’dir. Adaya eşit mesafede yaklaşan ve genellikle enformatik haberleri içeren nötr haber sayısı her iki gazetede de birbirine yakın sayılarda tespit edilmiştir.

“Demirel Çankaya turnikesinde” (Zaman, 02 Mayıs 1993)

“Niyetini Türkiye’den önce ABD’ye açıkladı” (Cumhuriyet, 04 Mayıs 1993)

“Uzun, ince bir yol” (Zaman, 05 Mayıs 1993)

“Demirel’in ilk turu yarın” (Cumhuriyet, 07 Mayıs 1993)

“Zorlu nokta” (Cumhuriyet, 08 Mayıs 1993)

“Demirel Köşk’ü garantiledi” (Cumhuriyet, 09 Mayıs 1993)

“Demirel: Bizi alaya alacaklardı” (Cumhuriyet, 10 Mayıs 1993)

“Yeni bir dönem” (Cumhuriyet, 10 Mayıs 1993)

“Demirel oylarını korudu” (Zaman, 13 Mayıs 1993)

“Cumhurbaşkanlığı için karar turu” (Zaman, 16 Mayıs 1993)

“Tebrikler” (Zaman, 16 Mayıs 1993)

“Demirel: Anayasa değişmeli” (Zaman, 16 Mayıs 1993)

“Demirel kimdir?” (Zaman, 17 Mayıs 1993)

4.4.4. 2000 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimi

Dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in görev süresinin uzatılmasına yönelik polemiklerin eşliğinde başlayan 2000 dönemi Cumhurbaşkanlığı seçimi, birçok açıdan diğer dönemlerden farklılık göstermektedir. Aday arayışının süre olarak uzunluğu, dönemin finansal sorunlarının derinliğinin belirlenecek aday daha önemli hale getirmesi, siyasal kamplaşmaların sıklıkla gözlenmesi ve beklenmedik şekilde tüm partilerin ortak bir aday üzerinde birleşmesi bu dönemin ilgi çeken özellikleri olarak göze çarpmaktadır.

Neredeyse tüm partilerin ortak aday konumunda olan dönemin Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer'in meclis dışından bir Cumhurbaşkanı aday olması da bu seçim dönemini farklı kılan özelliklerden biridir.

Meclis dışından seçilen bir aday olarak Sezer'in tüm partilere olan eşit mesafesi, hiçbir siyasi hesaplaşma ya da taraf ifadeleri kullanmaması süreç boyunca gergin olan ortamı yumuşatmıştır. Hatta dönemin yazılı basınının Sezer'in siyasi duruşuna yönelik hiç haber yapmaması da ilgi çekici bir göstergedir. Bu seçim dönemindeki haber sayılarına baktığımızda, süreci haberleştirmede Zaman Gazetesi'nin Cumhuriyet'e nazaran daha istekli olduğu söylenebilir. Seçili gazetelerin haberleri genel olarak incelendiğinde, dönemin Cumhurbaşkanı adayına karşı her ikisinin de aynı mesafede yaklaştığı tek dönemin bu olması da ilgi çekici bir özellik olarak göze çarpmaktadır.

4.4.4.1. 2000 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

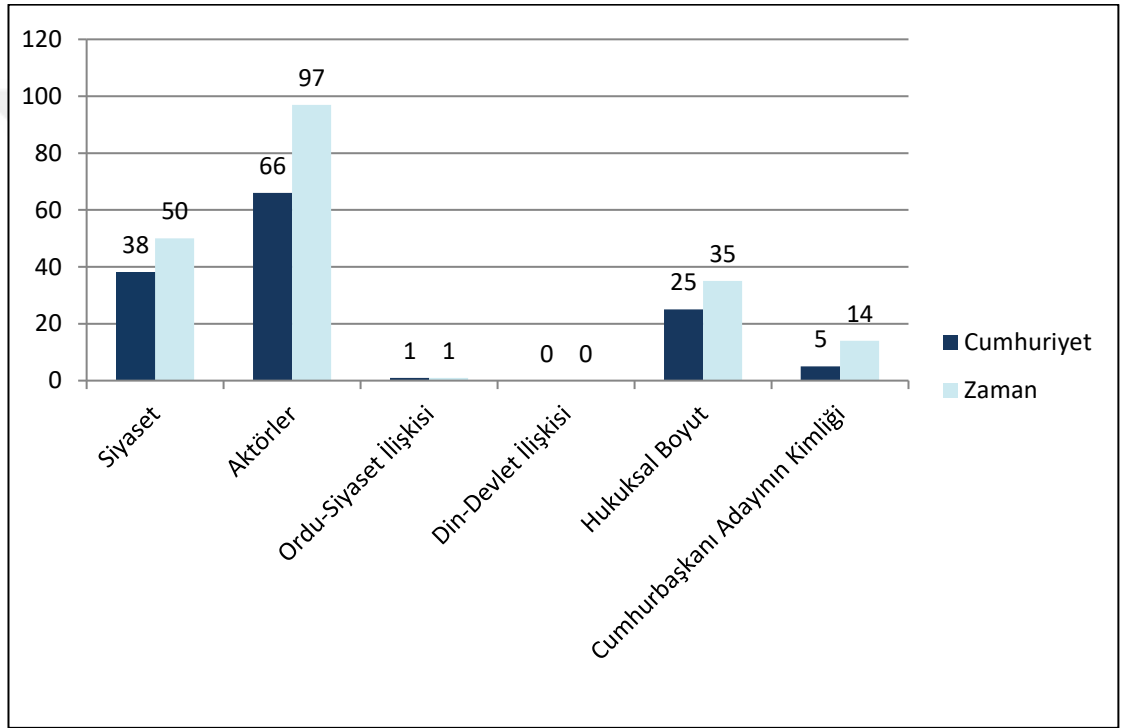
Tablo 25. 2000 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Siyaset	Var	38	% 55,9	50	% 50,0
	Yok	30	% 44,1	50	% 50,0
Aktörler	Var	66	% 97,1	97	% 97,0
	Yok	2	% 2,90	3	% 3,00
Ordu-Siyaset İlişkisi	Var	1	% 1,40	1	% 1,00
	Yok	67	% 98,6	99	% 99,0
Din-Devlet İlişkisi	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	68	% 100	100	% 100
Hukuksal Boyut	Var	25	% 36,8	35	% 35,0
	Yok	43	% 63,2	65	% 65,0
Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği	Var	5	% 7,40	14	% 14,0
	Yok	63	% 92,6	86	% 86,0

2000 dönemi Cumhurbaşkanlığı seçimi, Cumhuriyet Gazetesi'nde toplam 68 haberle yer bulmuştur. Siyaset ile ilgili haber sayısı, toplam haberler içerisinde 38 haberle %55,9'luk bir orana sahipken, aktörler toplam 68 haber içinde 66 haberle %97,1 oranla kendilerine yer bulmuşlardır. Ordu-siyaset ilişkisine yönelik haber sayısı 1 (%1,4), din-devlet ilişkisine yönelik haber gözlenmezken, hukuksal boyuta ilişkin haber sayısı 25 (%36,8) ve Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik haber sayısı ise 5 (%7,4) olarak toplam 68 haber içinde yer bulmuştur. Zaman Gazetesi ise bu dönemde Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik olarak toplam 100 haber yapmıştır.

Toplam haberler içerisinde siyasete yönelik haber sayısı 50 (%50), aktörlere yönelik haber sayısı 97 (%97), ordu-siyaset ilişkisine yönelik haber sayısı 1 (%1), din-devlet ilişkisine yönelik haber gözlenmezken, hukuksal boyuta ilişkin haber sayısı 35 (%35) ve Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik yapılan haber sayısı ise 14 (%14) olarak toplam 100 haber içinde yer bulmuştur.

Grafik 25. 2000 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 25'te görüldüğü üzere, Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik haberler; siyaset, aktörler, ordu-siyaset ilişkisi, din-devlet ilişkisi, hukuksal boyut ve Cumhurbaşkanı adayının kimliği değişkenlerine göre incelenmiştir. Bu değişkenlerin her biri alt başlıklara ayrılarak detaylı bir şekilde grafikler ve haberler eşliğinde açıklanacaktır. Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi'nde 68 iken Zaman Gazetesi'nde ki toplam haber sayısı, 100'dür.

Siyasete Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 38 iken Zaman'da 50'dir.

Aktörlere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 66 iken Zaman'da 97'dir.

Ordu- Siyaset İlişisine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te de Zaman'da da 1'dir.

Din- Devlet İlişisine Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman'da ilgili konuya yönelik haber yer almamıştır.

Hukuksal Boyuta Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 25 iken Zaman'da 35'dir.

Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 5 iken Zaman'da 14'dür.

Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik haberlerin konu içerikleri arasında, hem Cumhuriyet'te hem de Zaman'da en fazla haber sayısı sırasıyla aktörler, siyaset, hukuksal boyut, Cumhurbaşkanı adayının kimliği, ordu-siyaset ilişkisi ve din-devlet ilişkisi şeklinde şekillenmiştir. Bu döneme ait haberler incelendiğinde, Zaman Gazetesi'nin Cumhuriyet'e nazaran haber yoğunluğu ve seçime olan ilgisi dikkat çekici ölçüde fazladır.

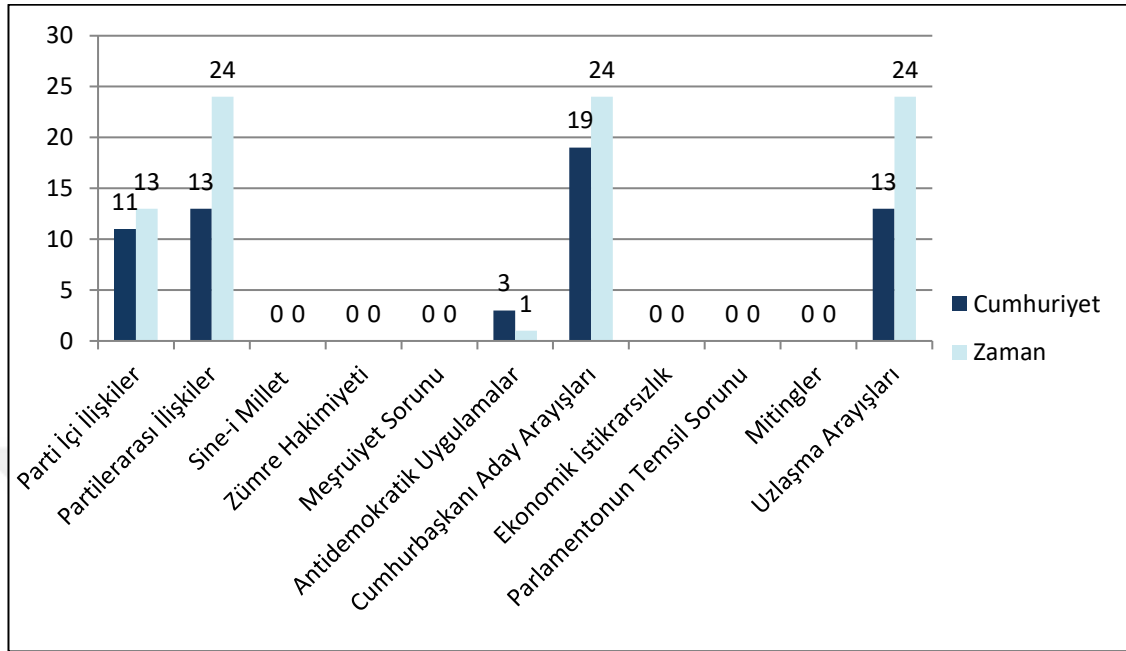
4.4.4.1.1. 2000 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri

Tablo 26. 2000 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği.

Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Parti İçi İlişkiler	Var	11	% 28,9	13	% 26,0
	Yok	27	% 71,1	37	% 74,0
Partilerarası İlişkiler	Var	13	% 34,2	24	% 48,0
	Yok	25	% 65,8	26	% 52,0
Sine-i Millet	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	38	% 100	50	% 100
Zümre Hakimiyeti	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	38	% 100	50	% 100
Meşruiyet Sorunu	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	38	% 100	50	% 100
Antidemokratik Uygulamalar	Var	3	% 7,9	1	% 2,00
	Yok	35	% 92,1	49	% 98
Cumhurbaşkanı Aday Arayışları	Var	19	% 50,0	24	% 48,0
	Yok	19	% 50,0	26	% 52,0
Ekonomik İstikrarsızlık	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	38	% 100	50	% 100
Parlamentonun Temsil Sorunu	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	38	% 100	50	% 100
Mitingler	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	38	% 100	50	% 100
Uzlaşma Arayışları	Var	13	% 34,2	24	% 48,0
	Yok	25	% 65,8	26	% 52,0

2000 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde siyasete ilişkin toplam 38 haber yer almıştır. Partiiçi ilişkiler ile ilgili haberler 38 haber içinde 11 haberle %28,9'luk bir oranla yer alırken, partilerarası ilişkilere yönelik haberler 13 haberle %34,2'lik bir yer bulmuştur. Sine-i millet, zümre hakimiyeti, meşruiyet sorunu, ekonomik istikrarsızlık, parlamentonun temsil sorunu ve mitinglere yönelik haber gözlenmezken, antidemokratik uygulamara yönelik haber sayısı 3 (%7,9), Cumhurbaşkanı aday arayışlarına yönelik haber sayısı 19 (%50) ve uzlaşma arayışlarına yönelik haber sayısı 13 (%34,2) olarak toplam 38 haber içinde yer bulmuştur. Zaman Gazetesi ise bu dönemde siyasete yönelik olarak toplam 50 haber yapmıştır. Toplam haberler içerisinde partiiçi ilişkilere yönelik haber sayısı 13 (%26), partilerarası ilişkilere yönelik haber sayısı 24 (%48)'dir. Sine-i millet, zümre hakimiyeti, meşruiyet sorunu, ekonomik istikrarsızlık, parlamentonun temsil sorunu ve mitinglere yönelik haber gözlenmezken, antidemokratik uygulamalara yönelik haber sayısı 1 (%2,0), Cumhurbaşkanı aday arayışına yönelik haber sayısı 24 (%48) ve uzlaşma arayışlarına yönelik haber sayısı yine 24 (%48) olarak toplam 50 haber içerisinde yer bulmuştur.

Grafik 26. 2000 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği.

Grafik 26’da görüldüğü üzere siyaset içerikli haberler; Partiiçi ilişkiler, partilerarası ilişkiler, sine-i millet, zümre hakimiyeti, meşruiyet sorunu, antidemokratik uygulamalar, Cumhurbaşkanı aday arayışları, ekonomik istikrarsızlık, parlamentonun temsil sorunu, mitingler ve uzlaşma arayışları değişkenlerine göre incelenmiştir. Siyasete ilişkin haberlere yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 38 iken Zaman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı 50’dir.

Parti İçi İlişkilere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 11 iken Zaman’da ise 13’dür. Bu haberlerin içeriği daha çok -neredeyse tüm parti liderlerinin ortak onayı ile karara bağlanan dönemin anayasa mahkemesi başkanı Ahmet Necdet Sezer ismine rağmen Cumhurbaşkanlığına adaylığını koymak isteyen- MHP milletvekili Sadi Somuncuoğlu ve parti yönetimi arasında geçen diyaloglar ile yine partisinin ısrarına

rağmen adaylıktan vazgeçmeyen ANAP milletvekili Yıldırım Akbulut ve partisi üzerine yoğunlaşmıştır. Parti içinde alınan grup kararlarına rağmen Cumhurbaşkanlığı adaylığını koyan Sadi Somuncuoğlu ve dönemin TBMM Başkanı Yıldırım Akbulut'un kendi partilerinde parti başkanlarına yönelik muhalefette bulunmuşlar ve antidemokratik uygulamalardan şikayet ettiği gözlenmiştir. Partiden ihraçlarına hatta meclise korumalarla gelmeye varan bu parti içi gerginlikler, bu döneme ait ilgi çekici gelişmeler olarak haberlere konu olmuştur.

“Yılmaz’ın zor kararı” (Zaman, 24 Nisan 2000)

“Fazilet Partisi: Sezer ismine destek kararı” (Cumhuriyet, 25 Nisan 2000)

“DYP: Ortak aday destekleriz” (Cumhuriyet, 25 Nisan 2000)

“MHP’de uzlaşma huzursuzluğu” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

“Son dakika kavgası” (Zaman, 26 Nisan 2000)

“Yedek adaylı seçim taktiği” (Cumhuriyet, 27 Nisan 2000)

“MHP’de ‘ölkücü tavır’ gündemde” (Cumhuriyet, 28 Nisan 2000)

“‘Ölkücü’ şiddeti ters tepti”(Cumhuriyet, 28 Nisan 2000)

“Rant kavgası partiyi karıştırdı” (Cumhuriyet, 1 Mayıs 2000)

“ANAP Akbulut’la ipleri kopardı” (Cumhuriyet, 2 Mayıs 2000)

Partilerarası İlişkilere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 13 iken Zaman’da ise 24’dür. Bu dönemde siyasi parti liderlerinin Türk siyaset hayatında bir ilki gerçekleştirerek tek bir isim üzerinde uzlaştığı görülmüştür. Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer ismi etrafında uzalaşmaya kadar aday arayışlarına yönelik olarak, partiler arası görüşmeler parti başkanları nezdinde sıkça yapılmıştır. Başlangıçta parti başkanları

ve dönemin Başbakanı Bülent Ecevit birçok isim üzerinde birbirlerinin nabzını yoklamış hatta parti başkanlarının aday olmaması konusunda fikir birliğine varmışlardır. Parti başkanlarının zaman zaman diğer partilere uzlaşma konusunda karşı güvenmediğine yönelik açıklamalarına paralel olarak, kendi partilerinden her ihtimale karşın bir aday belirleme konusunda bir çaba içerisine girdikleri de gözlenmiştir.

“DYP ortaklarda endişeli” (Zaman, 21 Nisan 2000)

“Arayış sürüyor” (Cumhuriyet, 23 Nisan 2000)

“Çiller gidişten memnun: ‘Ecevit doğru yolda’” (Zaman, 23 Nisan 2000)

“Hükümette aday gerginliği” (Cumhuriyet, 24 Nisan 2000)

“MHP: ANAP’tan fire olabilir” (Cumhuriyet, 25 Nisan 2000)

“DYP ANAP’a güvenmiyor” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

“Yedek adaylı seçim taktiği” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

“Büyük uzlaşma” (Zaman, 26 Nisan 2000)

“Çiller’den MHP’ye sert eleştiri” (Cumhuriyet, 28 Nisan 2000)

Sine-i Millete Yönelik Haber Sayısı, Zümre Hakimiyetine Yönelik Haber Sayısı, Meşruiyet Sorununa Yönelik Haber Sayısı, Ekonomik İstikrarsızlığa Yönelik Haber Sayısı, Parlamentonun Temsil Sorununa Yönelik Haber Sayısı, Mitinglere Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman’da ilgili konuya yönelik haber yer almamıştır.

Antidemokratik Uygulamalara Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 3 iken Zaman'da 1'dir. Bu dönemde parti liderlerinin ortak aday üzerinde uzlaşmaları ve bu konuda partilerinin desteği konusunda güvence vermeleri özellikle MHP ve ANAP içinden Cumhurbaşkanlığı makamına aday olan Sadi Somuncuoğlu ve Yıldırım Akbulut'un sert muhalefetine neden olmuştur. Parti başkanlarını meclis dışı bir aday konusunda dayatma yaptıkları gerekçesi ile parti içinde yıpratmaya yönelik söylemlerde bulunmuşlar, buna karşılık olarak özellikle MHP içinde Somuncuoğlu'na yönelik fiziksel eyleme dönüşebilecek bir karşılık içine girilmesi, diğer parti başkanları tarafından eleştiri oklarına hedef olmuştur.

“İmaja gölge düştü” (Zaman, 27 Nisan 2000)

“Çiller'den MHP'ye sert eleştiri” (Cumhuriyet, 28 Nisan 2000)

“‘Ülkücü’ şiddeti ters tepti”(Cumhuriyet, 28 Nisan 2000)

“İbre Sezer'i gösteriyor” (Cumhuriyet, 29 Nisan 2000)

Cumhurbaşkanlık Aday Arayışına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 19 iken Zaman'da 24'dür. Başlangıçta siyasi parti liderleri birbirlerini çeşitli aday isimleri üzerinde tartsa da sonunda beş partinin siyasi parti liderleri Cumhurbaşkanlık aday arayışlarına tek bir isim üzerinde uzlaşarak son vermişlerdir.

“Köşk için kafalar karışık” (Zaman, 21 Nisan 2000)

“İsim zirvesi” (Zaman, 22 Nisan 2000)

“Arayış sürüyor” (Cumhuriyet, 23 Nisan 2000)

“Genel başkanlar aday olmasın” (Zaman, 23 Nisan 2000)

“Ortak aday Sezer” (Cumhuriyet, 25 Nisan 2000)

“Sezer sürprizi” (Zaman, 25 Nisan 2000)

“Taktik savaşı” (Cumhuriyet, 29 Nisan 2000)

Uzlaşma Arayışlarına Yönelik Haber Sayısı

• Cumhuriyet’te 13 iken Zaman’da 24’dür. Bu dönemde Türk siyaset tarihinde bir ilk gerçekleşerek, mecliste yer alan beş parti liderinin, dönemin Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer ismini ortak aday olarak belirleyip uzlaştıkları görülmüştür.

“Dört isim bir şart” (Zaman, 23 Nisan 2000)

“Ortak aday Sezer” (Cumhuriyet, 25 Nisan 2000)

“Sezer sürprizi” (Zaman, 25 Nisan 2000)

“Hazır ve ehil bir aday” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

“Yılmaz: Uzlaşmayı bozmayalım” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

4.4.4.1.2. 2000 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı

Tablo 27. 2000 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı.

Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Cumhurbaşkanı	Var	1	% 1,50	1	% 1,00
	Yok	65	% 98,5	96	% 99,0
Başbakan	Var	14	% 21,2	22	% 22,7
	Yok	52	% 78,8	75	% 77,3
TBMM Başkanı	Var	8	% 12,1	9	% 9,30
	Yok	58	% 87,9	88	% 90,7

Cumhurbaşkanı Adayı	Var	41	% 62,1	67	% 69,1
	Yok	25	% 37,9	30	% 30,1
Hükümet Temsilcileri	Var	8	% 12,1	8	% 8,20
	Yok	58	% 87,9	89	% 91,8
Siyasi Parti Başkanları	Var	20	% 30,3	39	% 40,2
	Yok	46	% 69,7	58	% 59,8
Üst Düzey Parti Temsilcileri	Var	10	% 15,1	8	% 8,20
	Yok	56	% 84,8	89	% 91,8
Milletvekilleri	Var	18	% 27,2	10	% 10,3
	Yok	48	% 72,7	87	% 89,7
Akademisyenler	Var	1	% 1,50	0	% 0,00
	Yok	65	% 98,5	97	% 100
Hukukçular	Var	16	% 24,2	16	% 16,5
	Yok	50	% 75,8	81	% 83,5
Dış Ülke Temsilcileri/Yabancı Devlet Adamları	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	66	% 100	97	% 100
Uluslararası Örgüt Temsilcileri/Yabancı Basın	Var	2	% 3,00	0	% 0,00
	Yok	64	% 97,0	97	% 100
Ekonomi Kuruluş Temsilcileri	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	66	% 100	97	% 100
Üst Düzey Askeri Temsilciler	Var	1	% 1,50	1	% 1,00
	Yok	65	% 98,5	96	% 99,0
Sivil Toplum Örgüt Temsilcileri	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	66	% 100	97	% 100
Üst Düzey Kamu Görevlileri	Var	1	% 1,50	0	% 0,00
	Yok	65	% 98,5	97	% 100

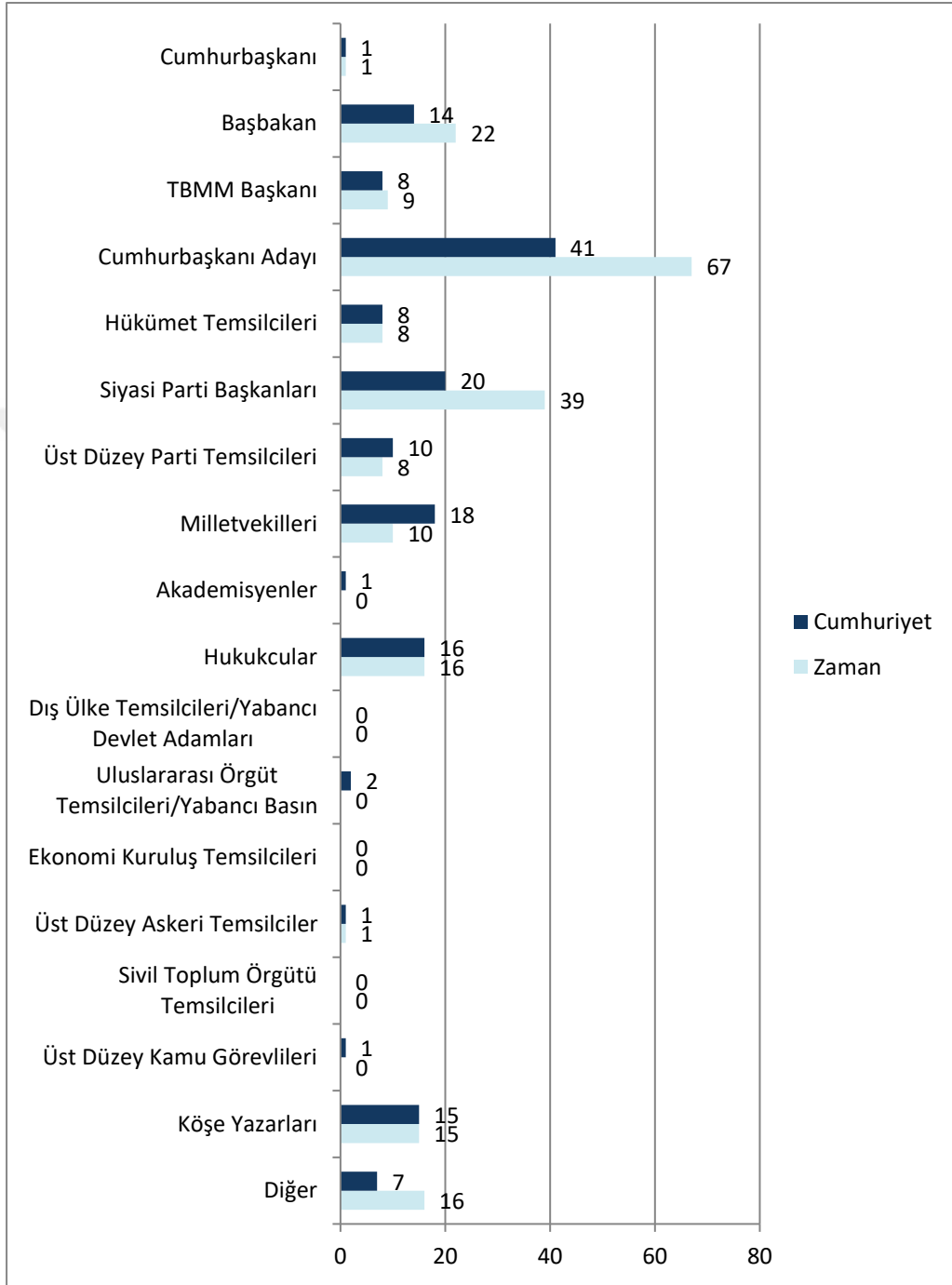
Köşe Yazarları	Var	15	% 22,7	15	% 15,5
	Yok	51	% 77,3	82	% 84,5
Diğer	Var	7	% 10,6	16	% 16,5
	Yok	59	% 89,4	81	% 83,5

2000 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde aktörlere ilişkin toplam 66 haber yer almıştır. Cumhurbaşkanı ile ilgili haberler 66 haber içinde 1 haberle %1,5'lik bir oranla yer alırken, Başbakan'a yönelik haberler 14 haberle %21,2'lik bir yer bulmuştur. TBMM Başkanına yönelik haber sayısı 8 (%12,1), Cumhurbaşkanı adayına yönelik haber sayısı 41 (%62,1), hükümet temsilcilerine yönelik haber sayısı 8 (%12,1), siyasi parti başkanlarına yönelik haber sayısı 20 (%30,3), üst düzey parti temsilcilerine yönelik haber sayısı 10 (%15,1), milletvekillerine yönelik haber sayısı 18 (%27,2), akademisyenlere yönelik haber sayısı 1 (%1,5), hukukçulara yönelik haber sayısı 16 (%24,2), dış ülke temsilcileri/yabancı devlet adamlarına, ekonomi kuruluş temsilcilerine ve sivil toplum örgüt temsilcilerine yönelik haber gözlenmezken, uluslararası örgüt temsilcileri/yabancı basına yönelik haber sayısı 2 (%3), üst düzey askeri temsilcilerine yönelik haber sayısı 1 (%1,5), üst düzey kamu görevlilerine yönelik haber sayısı 1 (%1,5), köşe yazarlarına yönelik haber sayısı 15 (%22,7) ve diğer aktörlere yönelik haber sayısı 7 (%10,6) olarak toplam 66 haber içinde yer bulmuştur. Zaman Gazetesi ise bu dönemde aktörlere yönelik olarak toplam 97 haber yapmıştır. Cumhurbaşkanı ile ilgili haberler toplam haberler içinde 1 haberle %3,1'lik bir oranla yer alırken, Başbakan'a yönelik haberler 22 haberle %22,7'lik bir yer bulmuştur. TBMM Başkanına yönelik haber sayısı 9 (%9,3), Cumhurbaşkanı adayına yönelik haber sayısı 67 (%69,1), hükümet temsilcilerine yönelik haber sayısı 8 (%8,2), siyasi parti başkanlarına yönelik haber sayısı 39 (%40,2), üst düzey parti temsilcilerine yönelik haber sayısı 8 (%8,2), milletvekillerine yönelik haber sayısı 10 (%10,3), akademisyenlere, dış ülke temsilcileri/yabancı devlet adamlarına,

uluslararası örgüt temsilcileri/yabancı basına, ekonomi kuruluş temsilcilerine, sivil toplum örgüt temsilcilerine ve üst düzey kamu görevlilerine yönelik haber gözlenmezken, hukukçulara yönelik haber sayısı 16 (%16,5), üst düzey askeri temsilcilerine yönelik haber sayısı 1 (%1), köşe yazarlarına yönelik haber sayısı 15 (%15,5) ve diğer aktörlere yönelik haber sayısı 16 (%16,5) olarak toplam 97 haber içinde yer bulmuştur.

Grafik 27. 2000 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı.

Grafik 27’de görüldüğü üzere haber aktörleri; Cumhurbaşkanı, Başbakan, TBMM Başkanı, Cumhurbaşkanı adayı, hükümet temsilcileri, siyasi parti başkanları, üst düzey parti temsilcileri, milletvekilleri, akademisyenler, hukukçular, dış ülke temsilcileri, uluslararası örgüt temsilcileri, ekonomi kuruluş temsilcileri, üst düzey askeri temsilciler, sivil toplum örgütü temsilcileri, üst düzey kamu görevlileri, köşe yazarları ve diğer değişkenler şeklinde incelenmiştir. Aktörlere yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 66 iken Zaman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı, 97’dir.

Cumhurbaşkanına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te de Zaman’da 1’dir. Bu dönemde Cumhurbaşkanı’nın yetki süresinin uzatılmasına yönelik olarak düşünülen hamlelerin boşa çıkması ile Demirel’in hayal kırıklığı yaşadığına yönelik söylemlere rastlanılsa da Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in böyle bir kırılganlığının olmadığına yönelik sözleri haberlerde yer bulmuştur.

“Demirel: Gelinir, gidilir” (Cumhuriyet, 25 Nisan 2000)

“Demirel’in planı” (Zaman, 29 Nisan 2000)

Başbakana Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 14 iken Zaman’da 22’dir. Özellikle Cumhuriyet’te Ecevit’in siyasi geçmişine yönelik tutumlarının mercek altına alındığını görüyoruz. 1973 seçimlerinde de meclis dışından bir adayı önermiş olması Ecevit’e yönelik mutlak meclis dışı aday takıntısı şeklinde yorumlanmış hatta Ecevit yeni bir kriz yaratmaya mı çalışıyor şeklinde haberlere de rastlanmıştır. Yine bu dönemde Başbakan Bülent Ecevit’in Cumhurbaşkanlık adayının belirlenmesine yönelik olarak diğer siyasi parti liderleri ile sık sık bir araya geldiği görülmektedir.

“Ecevit’in değişmeyen çizgisi” (Cumhuriyet, 21 Nisan 2000)

“Ecevit sır vermedi” (Cumhuriyet, 21 Nisan 2000)

“Çiller gidişten memnun: ‘Ecevit doğru yolda’” (Zaman, 23 Nisan 2000)

“Olağandışılığın sonu...” (Cumhuriyet, 25 Nisan 2000)

“Satrançta Ecevit hamlesi” (Zaman, 25 Nisan 2000)

TBMM Başkanına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 8 iken Zaman’da 9’dur. Dönemin TBMM Başkanı Yıldırım Akbulut’un Cumhurbaşkanlığına aday oluşu nedeniyle bu dönemde diğer dönemlerden farklı olarak TBMM bBaşkanına yönelik haber sayısı fazladır. Meclisteki beş parti liderinin tek bir ortak aday üzerinde uzlaşmasına rağmen muhalif bir hareketle Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyan Akbulut son noktadan partisi ile iplerinin kopma noktasına gelmiştir. Parti başkanını ve alınan bu meclis dışı aday kararını dayatmacı politika olarak yorumlamış parti içinden de kendine destek veren milletvekilleri eşliğinde ilk turda dördüncü ikinci turda ikinciliği alacak kadar da taraftar toplamıştır.

“Hükümette aday gerginliği” (Cumhuriyet, 24 Nisan 2000)

“Yılmaz’ın zor kararı” (Zaman, 24 Nisan 2000)

“ANAP Akbulut’la ipleri kopardı” (Cumhuriyet, 2 Mayıs 2000)

“Akbulut krizi” (Zaman, 2 Mayıs 2000)

“Cumaya tamam” (Zaman, 2 Mayıs 2000)

Cumhurbaşkanı Adayına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 41 iken Zaman’da 67’dir. Başlangıçta farklı Cumhurbaşkanlık adaylarının haberlerine yer verildiği görülse de Anayasa

Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer'in Cumhurbaşkanlık adaylığı sonrası haberlerin büyük bir çoğunluğunun Sezer merkezinde yer aldığı görülmektedir.

“İkinci aday Güner” (Cumhuriyet, 22 Nisan 2000)

“Sezer sürprizi” (Zaman, 25 Nisan 2000)

“Sezer demokrasi dersi ile tanındı” (Zaman, 25 Nisan 2000)

“Hazır ve ehil bir aday” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

“Sezer'in önü açıldı” (Cumhuriyet, 28 Nisan 2000)

“İbre Sezer'i gösteriyor” (Cumhuriyet, 29 Nisan 2000)

“Sezer'i kesme dedikoduları” (Cumhuriyet, 2 Mayıs 2000)

“Tarafsızlıktan ödün vermem” (Cumhuriyet, 6 Mayıs 2000)

Hükümet Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te de Zaman'da 8'dir. Bu dönemde Başbakan Ecevit ve hükümet temsilcilerinin Cumhurbaşkanı adayı belirleme konusunda yoğun bir arayış çalışması içinde olduğu haber başlıklarından da anlaşılmaktadır.

“Arayış sürüyor” (Cumhuriyet, 23 Nisan 2000)

“Hükümette aday gerginliği” (Cumhuriyet, 24 Nisan 2000)

“Ortak aday Sezer” (Cumhuriyet, 25 Nisan 2000)

“Büyük uzlaşma” (Zaman, 26 Nisan 2000)

“Rant kavgası partiyi karıştırdı” (Cumhuriyet, 1 Mayıs 2000)

“Psikolojik sınır: 281” (Zaman, 1 Mayıs 2000)

Siyasi Parti Başkanlarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te de 20 iken Zaman'da 39'dur. Dönemin Başbakanı Bülent Ecevit ile birlikte mecliste yer alan tüm siyasi parti başkanlarının, Cumhurbaşkanı adayının belirlenmesi konusunda yoğun mesai harcadıkları ve Türk siyaset tarihinde ilk kez görülen bir uzlaşma ile ortak bir aday etrafında birleştikleri görülmüştür.

“Arayış sürüyor” (Cumhuriyet, 23 Nisan 2000)

“Çiller gidişten memnun: ‘Ecevit doğru yolda’” (Zaman, 23 Nisan 2000)

“Hükümette aday gerginliği” (Cumhuriyet, 24 Nisan 2000)

“Yılmaz’ın zor kararı” (Zaman, 24 Nisan 2000)

“Hazır ve ehil bir aday” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

“Yılmaz: Uzlaşmayı bozmayalım” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

Üst Düzey Parti Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 10 iken Zaman'da 8'dir. Bu dönemde üst düzey parti temsilcileri de tıpkı kendi parti başkanları gibi ortak aday belirleme konusunda yoğun çabaları ile ilgili haberlere konu olmuşlardır.

“Fazilet TSK'yi hedef aldı” (Cumhuriyet, 21 Nisan 2000)

“Köşk için kafalar karışık” (Zaman, 21 Nisan 2000)

“İsim zirvesi” (Zaman, 21 Nisan 2000)

“Arayış sürüyor” (Cumhuriyet, 23 Nisan 2000)

“Hazır ve ehil bir aday” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

“Yılmaz: Uzlaşmayı bozmayalım” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

Milletvekillere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 18 iken Zaman'da 10'dur. Milletvekillerinin bu dönemde, hem Cumhurbaşkanlık adayının belirlenmesi sürecinde hem de buna muhalif olarak kendi partilerinde grup kararı dışında hareket ederek Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyan diğer milletvekillere karşı olan tavırları ile haberleştikleri görülmektedir.

“Arayış sürüyor” (Cumhuriyet, 23 Nisan 2000)

“Hükümette aday gerginliği” (Cumhuriyet, 24 Nisan 2000)

“MHP'liler istifasını istedi” (Zaman, 27 Nisan 2000)

“Rant kavgası partiyi karıştırdı” (Cumhuriyet, 1 Mayıs 2000)

Akademisyenlere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 1 iken Zaman'da bu aktöre yönelik haber yer almamaktadır. Bu dönemde Cumhurbaşkanlık aday arayışı içerisinde görüşüne başvurulmuş meslek gruplarından birinin de akademisyenler olduğu görülmüştür.

“Arayış sürüyor” (Cumhuriyet, 23 Nisan 2000)

Hukukçulara Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te de Zaman'da 16'dır. Siyasi parti başkanlarının uzun görüşmeler sonucu üzerinde uzlaştığı Cumhurbaşkanı adayının Anayasa Mahkemesi Başkanı oluşu, bu süreçte hukukçuları diğer meslek gruplarına göre daha dikkat çekici konuma getirmiştir. Sezer'in Cumhurbaşkanı seçilmesi halinde yeni Anayasa Mahkemesi Başkanı'nın kim olacağı sorunsalı da haberlerde kendine yer bulmuştur.

“Ortak aday Sezer” (Cumhuriyet, 25 Nisan 2000)

“Sezer sürprizi” (Zaman, 25 Nisan 2000)

“Hazır ve ehil bir aday” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

“Anayasa Mahkemesi: Kılıç aday olmayacak” (Cumhuriyet, 29 Nisan 2000)

**Dış Ülke Temsilcileri/Yabancı Devlet Adamlarına Yönelik Haber Sayısı,
Ekonomi Kuruluş Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı, Sivil Toplum Örgütü
Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı**

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman’da ilgili aktöre yönelik haber yer almamıştır.

Uluslararası Örgüt Temsilcileri/Yabancı Basına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 2 iken Zaman’da bu aktöre yönelik haber yer almamaktadır. AB tarafından Sezer’in hukukçu kimliği ve demokrat yapısı vurgulanarak adaylığı desteklendiği gibi, seçilmesi halinde bu durumun, Türkiye – AB ilişkilerine de olumlu katkılarda bulunacağı haberlerde yer almaktadır.

“Sezer’e AB’den destek geldi” (Cumhuriyet, 1 Mayıs 2000)

“AB Komisyonu Başkanı: ‘Adaylık süreci olumlu etkilenir’” (Cumhuriyet, 6 Mayıs 2000)

Üst Düzey Askeri Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te de Zaman’da 1’dir. Fazilet Partisi milletvekili Nazlı Ilıcak’ın dönemin Genel Kurmay Başkanına yönelik olarak Cumhurbaşkanı adayının belirlenme sürecine müdahil olmaması gerektiğine yönelik eleştiri haberleri görülmüştür.

“Fazilet TSK’yi hedef aldı” (Cumhuriyet, 21 Nisan 2000)

“Kıvrıkoğlu: Çözülür” (Zaman, 24 Nisan 2000)

Üst Düzey Kamu Görevlilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 1 iken Zaman'da bu aktöre yönelik haber yer almamıştır.

“Ortak aday Sezer” (Cumhuriyet, 25 Nisan 2000)

Köşe Yazarlarının Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Olarak Kaleme Aldığı Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te de Zaman'da da 15'dir. Bu seçim döneminde Cumhuriyet'deki köşe yazarlarının Zaman'a oranla özellikle hükümet ve Başbakan Ecevit'e yönelik söylemlerinin üslup olarak daha sert ve eleştirel olduğu görülmektedir. Ancak ortak aday olarak Sezer'in belirlenmesini takiben daha pozitif söylemlerin Cumhuriyet'te yer bulduğunu söylemek yerinde olacaktır.

“Ecevit'in değişmeyen çizgisi” (Cumhuriyet, 21 Nisan 2000)

“Fil en çok düşmekten korkar” (Cumhuriyet, 22 Nisan 2000)

“Olağandışılığın sonu...” (Cumhuriyet, 25 Nisan 2000)

“Sezer sürprizinin kilometre taşları” (Zaman, 26 Nisan 2000)

“Çankaya için büyük uzlaşma sağlandı” (Zaman, 26 Nisan 2000)

“Liderler Sezer'de nasıl uzlaştılar?” (Zaman, 27 Nisan 2000)

“Farklı tellerden aynı ses çıkıyor” (Zaman, 27 Nisan 2000)

“Çankaya'nın yolları 2. Turdan...” (Cumhuriyet, 2 Mayıs 2000)

Diğer Aktörlere Yönelik Haber Sayıları

- Cumhuriyet'te 7 iken Zaman'da 16'dır. Bu dönemde Cumhurbaşkanı aday arayışına yönelik olarak zaman zaman geçmiş siyasilerin, hukukçuların ve

akademisyenlerin görüşlerine başvurulduğu görülmektedir. 1973 döneminde zamanın Anayasa Mahkemesi Başkanı Muhittin Taylan’a da Cumhurbaşkanlık adaylığı teklifinin Ecevit tarafından götürüldüğü de bu haberlerin içinde göze çarpmaktadır.

“Arayış sürüyor” (Cumhuriyet, 23 Nisan 2000)

“Olağandışılığın sonu...” (Cumhuriyet, 25 Nisan 2000)

“Sezer sürpizi” (Zaman, 25 Nisan 2000)

“Dengeler değişecek” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

“Demirel’in planı” (Zaman, 29 Nisan 2000)

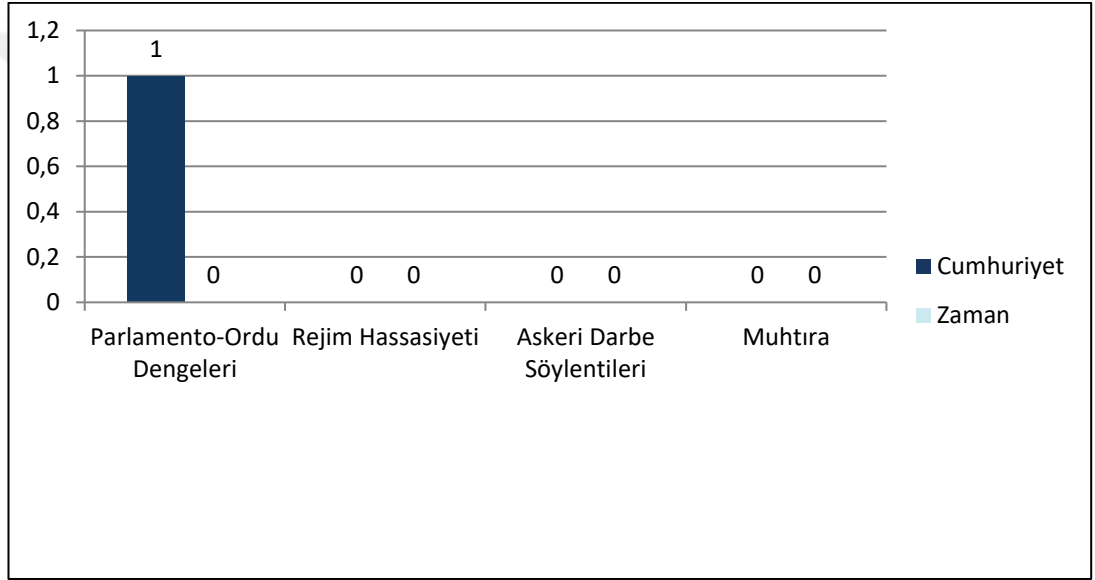
4.4.4.1.3. 2000 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

Tablo 28. 2000 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Ordu-Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Parlamento - Ordu Dengeleri	Var	1	% 100	0	% 0,0
	Yok	0	% 0,00	1	% 100
Rejim Hassasiyeti	Var	0	% 0,00	0	% 0,0
	Yok	1	% 100	1	% 100
Askeri Darbe Söylemleri	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	1	% 100	1	% 100
Muhtıra	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	1	% 100	1	% 100

2000 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde ordu-siyaset ilişkilerine yönelik olarak toplam 1 haber yer almıştır. Parlamento-ordu dengeleri ile ilgili haberler, toplam 1 haberin tamamında %100'lük bir oranla kendisine yer bulmuştur. Rejim hassasiyetine, askeri darbe söylemlerine ve muhtıraya yönelik haber gözlenmemiştir. Zaman Gazetesi'nde bu döneme ait ordu-siyaset ilişkilerine yönelik haber gözlenmemiştir.

Grafik 28. 2000 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 28'de görüldüğü üzere ordu-siyaset ilişkilerine yönelik haberler; parlamento-ordu dengeleri, rejim hassasiyeti, askeri darbe söylemleri ve muhtıra değişkenlerine göre incelenmiştir. Ordu – siyaset ilişkilerine yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi'nde 1 iken Zaman Gazetesi'nde bu döneme ait ordu-siyaset ilişkilerine yönelik haber gözlenmemiştir.

Parlamento-Ordu Dengelerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 1 iken Zaman'da bu konuya yönelik haber yer almamıştır. Dönemin Fazilet Partisi milletvekili Nazlı Ilıcak'ın Genel Kurmay Başkanının Cumhurbaşkanı'nın seçiminde karar mercisi olmaması gerektiğine yönelik eleştirilerine rastlanmaktadır.

“Fazilet TSK'yi hedef aldı” (Cumhuriyet, 21 Nisan 2000)

Rejim Hassasiyetine Yönelik Haber Sayısı, Askeri Darbe Söylentilerine Yönelik Haber Sayısı, Muhtıraya Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman'da ilgili konuya yönelik haber yer almamıştır.

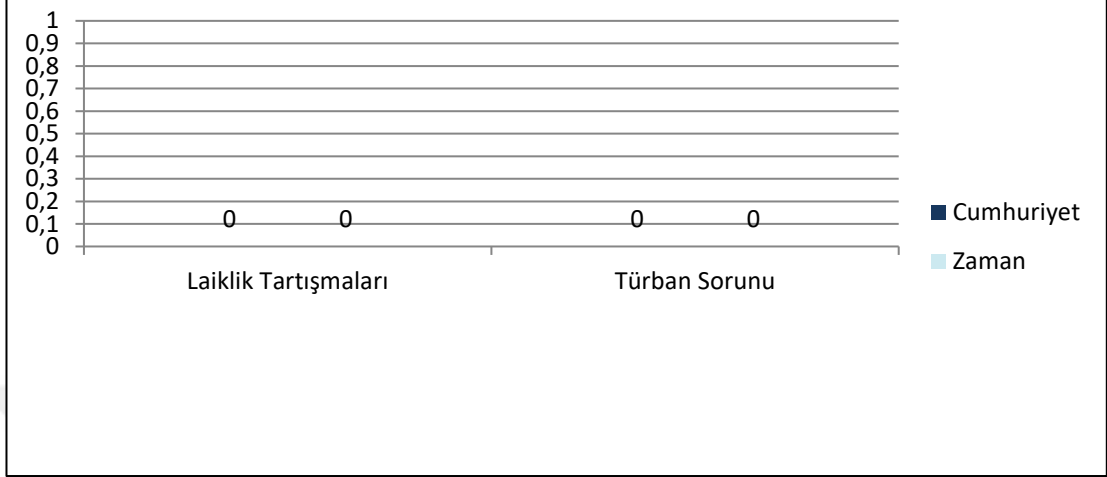
4.4.4.1.4. 2000 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

Tablo 29. 2000 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği.

Din-Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Laiklik Tartışmaları	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	0	% 0,00	0	% 0,00
Türban Sorunu	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	0	% 0,00	0	% 0,00

2000 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde her iki gazete de din-devlet ilişkilerine yönelik haber gözlenmemiştir.

Grafik 29. 2000 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği.

Grafik 29’da görüldüğü üzere din-devlet ilişkilerine yönelik haberler; laiklik tartışmaları ve türban sorunu değişkenlerine göre incelenmiştir. Din-devlet ilişkilerine ilişkin bu dönemde herhangi bir hassasiyet gelişmediği, her iki gazetede de bu konuda hiç haber yapılmamasından anlaşılabilmektedir.

Laiklik Tartışmalarına Yönelik Haber Sayısı, Türban Sorununa Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman’da ilgili konuya yönelik haber yer almamıştır.

4.4.4.1.5. 2000 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri

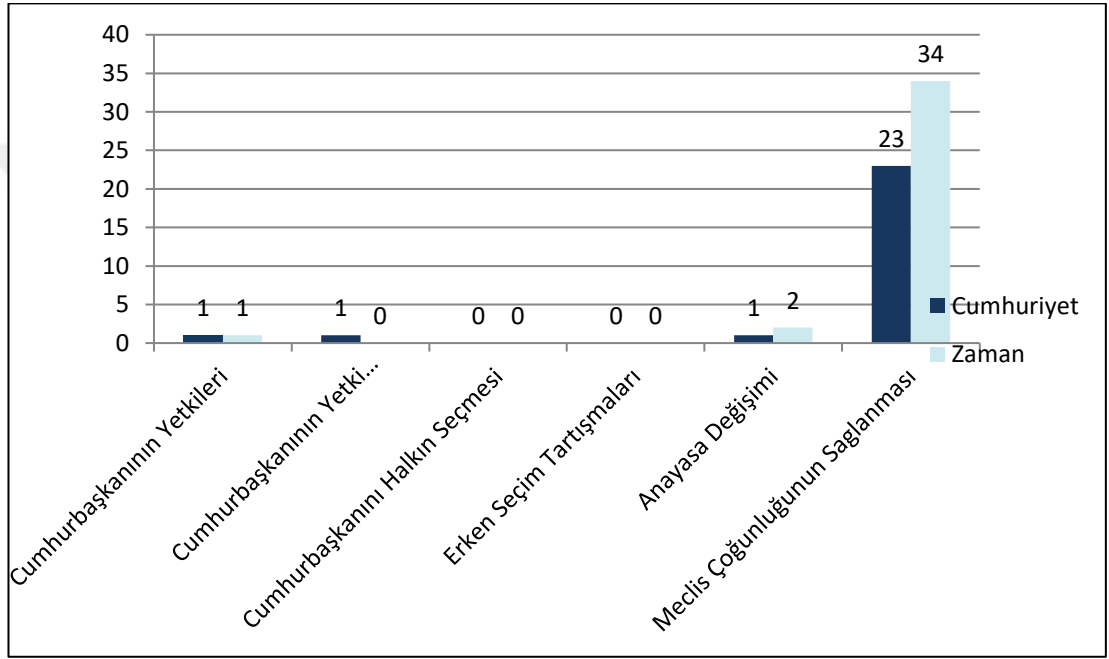
Tablo 30. 2000 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri.

Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Cumhurbaşkanının Yetkileri	Var	1	% 4,00	1	% 2,90
	Yok	24	% 96,0	34	% 97,1
Cumhurbaşkanının Yetki Süresinin Uzatılması	Var	1	% 4,00	0	% 0,00
	Yok	24	% 96,0	35	% 100
Cumhurbaşkanını Halkın Seçmesi	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	25	% 100	35	% 100
Erken Seçim Tartışmaları	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	25	% 100	35	% 100
Anayasa Değişimi	Var	1	% 4,00	2	% 5,70
	Yok	24	% 96,0	33	% 94,3
Meclis Çoğunluğunun Sağlanması	Var	23	% 92,0	34	% 97,1
	Yok	2	% 8,00	1	% 2,90

2000 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde hukuksal boyuta ilişkin olarak toplam 25 haber yer almıştır. Cumhurbaşkanının yetkileri, Cumhurbaşkanının yetki süresinin uzatılması ve Anayasa değişimi ile ilgili haberler toplam haberler içinde 1 haberle %4'lük bir oranla yer alırken, Cumhurbaşkanını halkın seçmesine ve erken seçim tartışmalarına ilişkin haber gözlenmemiştir. Meclis çoğunluğunun sağlanmasına yönelik haber sayısı 23 (%92) olarak toplam 25 haber içerisinde yer bulmuştur. Zaman Gazetesi ise bu dönemde hukuksal boyuta yönelik olarak toplam 35 haber yapmıştır. Cumhurbaşkanının yetkileri ile ilgili haberler toplam haberler içinde 1 haberle %2,9'luk bir oranla yer

alırken, Cumhurbaşkanının yetki süresinin uzatılmasına, Cumhurbaşkanını halkın seçmesine ve erken seçim tartışmalarına yönelik haber gözlenmemiştir. Anayasa değişikliğine yönelik haber sayısı 2 (%5,7) ve meclis çoğunluğunun sağlanmasına yönelik haber sayısı 34 (%97,1) olarak toplam 35 haber içerisinde yer bulmuştur.

Grafik 30. 2000 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 30’da görüldüğü üzere hukuksal boyuta ilişkin haberler; Cumhurbaşkanının yetkileri, Cumhurbaşkanının yetki süresinin uzatılması, Cumhurbaşkanını halkın seçmesi, erken seçim tartışmaları, Anayasa değişikliği ve meclis çoğunluğunun sağlanması değişkenlerine göre incelenmiştir. Hukuksal boyuta yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 25 iken Zaman Gazetesi’nde toplam haber sayısı 35’dir.

Cumhurbaşkanının Yetkilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te de Zaman'da 1'dir. Cumhurbaşkanı adayı Ahmet Necdet Sezer adaylığına yönelik yaptığı ilk açıklamalarda, Cumhurbaşkanının yetkilerini azaltmaya yönelik anayasa değişikliğine gidilmesi yönünde görüş bildirmiştir.

“Çankaya'nın yetkisi çok” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

“Yeni bir anayasa istedi” (Zaman, 26 Nisan 2000)

Cumhurbaşkanının Yetki Süresinin Uzatılmasına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 1 iken Zaman'da bu konuya yönelik haber yer almamıştır. Cumhurbaşkanı Demirel'in beş yılda daha görev süresinin uzamasını istemeyenlerin Sezer'in adaylığını desteklediği yönünde haberler görülmektedir.

“Bugüne bakarken dünü unutmamak” (Cumhuriyet, 4 Mayıs 2000)

Cumhurbaşkanını Halkın Seçmesine Yönelik Haber Sayısı, Erken Seçim Tartışmalarına Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman'da ilgili konuya yönelik haber yer almamıştır.

Anayasa Değişimine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 1 iken Zaman'da 2'dir. Anayasa Mahkemesi Başkanı ve Cumhurbaşkanı aday Sezer'in özellikle Cumhurbaşkanının yetkilerini çok bulduğuna ve bunun kısıtlanmasına yönelik bir anayasa değişikliğine gidilmesine yönelik açıklamalarda bulunduğu haberlerde yer almıştır.

“Çankaya'nın yetkisi çok” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

“Yeni bir anayasa istedi” (Zaman, 26 Nisan 2000)

Meclis Coğunluğunun Sağlanması Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 23 iken Zaman'da 34'dür. Bu seçim döneminde ortak aday kararına rağmen partilerine muhalefet ederek adaylığını koyan Akbulut ve Somuncuoğlu dışında sadece sembolik olarak adaylığını koyan isimlere de rastlanmaktadır. İlk iki turda Sezer gerekli olan 367 oy çokluğunu sağlayamasa da üçüncü turda yeter oy sayısını aşarak 330 oyla Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

“İlk tur gösterge” (Zaman, 27 Nisan 2000)

“Sezer'in önü açıldı” (Cumhuriyet, 28 Nisan 2000)

“Baraj aşıldı” (Zaman, 28 Nisan 2000)

“Taktik savaşı” (Cumhuriyet, 29 Nisan 2000)

“İktidarda 4. Tur korkusu” (Cumhuriyet, 1 Mayıs 2000)

“Psikolojik sınır: 281”(Zaman, 1 Mayıs 2000)

“Sezer 3. Tura kaldı” (Cumhuriyet, 2 Mayıs 2000)

“Cumaya tamam” (Zaman, 2 Mayıs 2000)

“Çankaya'da yeni dönem” (Cumhuriyet, 6 Mayıs 2000)

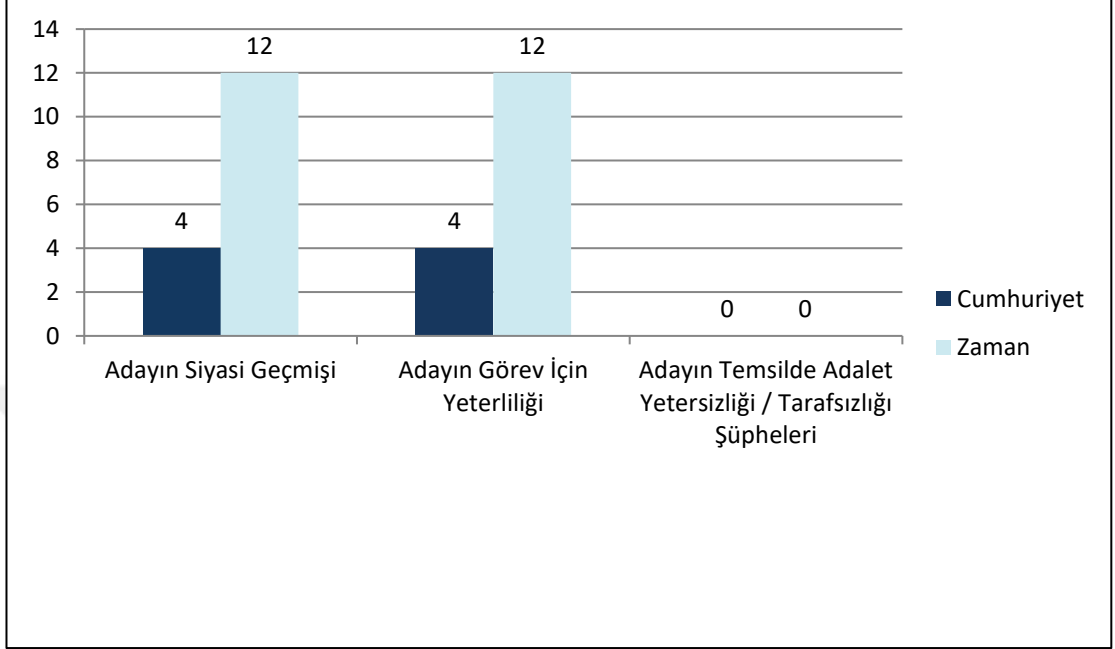
4.4.4.1.6. 2000 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

Tablo 31. 2000 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Adayın Siyasi Geçmişi	Var	4	% 80,0	12	% 85,7
	Yok	1	% 20,0	2	% 14,3
Adayın Görev İçin Yeterliliği	Var	4	% 80,0	12	% 85,7
	Yok	1	% 20,0	2	% 14,3
Adayın Temsilde Adalet Yetersizliği / Tarafsızlığı Şüpheleri	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	5	% 100	14	% 100

2000 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik olarak toplam 5 haber yer almıştır. Adayın siyasi geçmişi ve adayın görev için yeterliliği ile ilgili haberler toplam haberler içinde 4'er haberle %80'lik bir oranla yer alırken, adayın temsilde adalet yetersizliği/tarafsızlığı şüpheleri ile ilgili haber gözlenmemiştir. Zaman Gazetesi de bu dönemde Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik olarak toplam 14 haber yapmıştır. Toplam haberler içerisinde adayın siyasi geçmişi ve adayın görev için yeterliliği ile ilgili haberler toplam haberler içinde 12'ser haberle %85,7'lik bir oranla yer alırken, adayın temsilde adalet yetersizliği/tarafsızlığı şüpheleri ile ilgili haber gözlenmemiştir.

Grafik 31. 2000 Dönemi Cumhurbaşkanlık Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 31’de görüldüğü üzere Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik haberler; adayın siyasi geçmişi, adayın görev için yeterliliği ve adayın temsilde yetersizliği/tarafsızlığı şüpheleri değişkenlerine göre incelenmiştir. Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 5 iken Zaman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı 14’dür.

Adayın Siyasi Geçmişine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 4 iken Zaman’da 12’dir. Cumhurbaşkanlık adaylığı teklifi kendisine götürülen Sezer’in bu teklifi kabulü ile birlikte siyasi ve mesleki geçmişi mercek altına alınmıştır. Meclisteki beş partinin siyasi liderlerinin uzlaştığı ortak isim olması Sezer’in elini güçlendirdiği gibi, hali hazırda yürüttüğü Anayasa

Mahkemesi Başkanlığı makamında gösterdiği ilkeli ve laik tutumun da haberlerde ön plana çıkarıldığı gözlenmiştir.

“Ortak aday Sezer” (Cumhuriyet, 25 Nisan 2000)

“Sezer demokrasi dersi ile tanındı” (Zaman, 25 Nisan 2000)

“Hazır ve ehil bir aday” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

“İlkeli ve demokrat” (Zaman, 26 Nisan 2000)

“Değişim umudu” (Zaman, 6 Mayıs 2000)

Adayın Görev İçin Yeterliliğine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 4 iken Zaman’da 12’dir. Cumhurbaşkanlığı makamının tarafsız olması ve ülkenin sembolik de olsa başkumandanı oluşu ilgili adayın görev için yeterliliğini oldukça önemli hale getirmektedir. Bu noktada Sezer’in bu göreve hazır, ehil ve demokratik bir aday olarak habeleştirildiğini gözlemlemekteyiz.

“Hazır ve ehil bir aday” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

“İlkeli ve demokrat” (Zaman, 26 Nisan 2000)

“Sezer demokrasi dersi ile tanındı” (Zaman, 25 Nisan 2000)

Adayın Temsilde Adalet Yetersizliği/Tarafsızlığı Şüphelerine Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman’da ilgili konuya yönelik haber yer almamıştır.

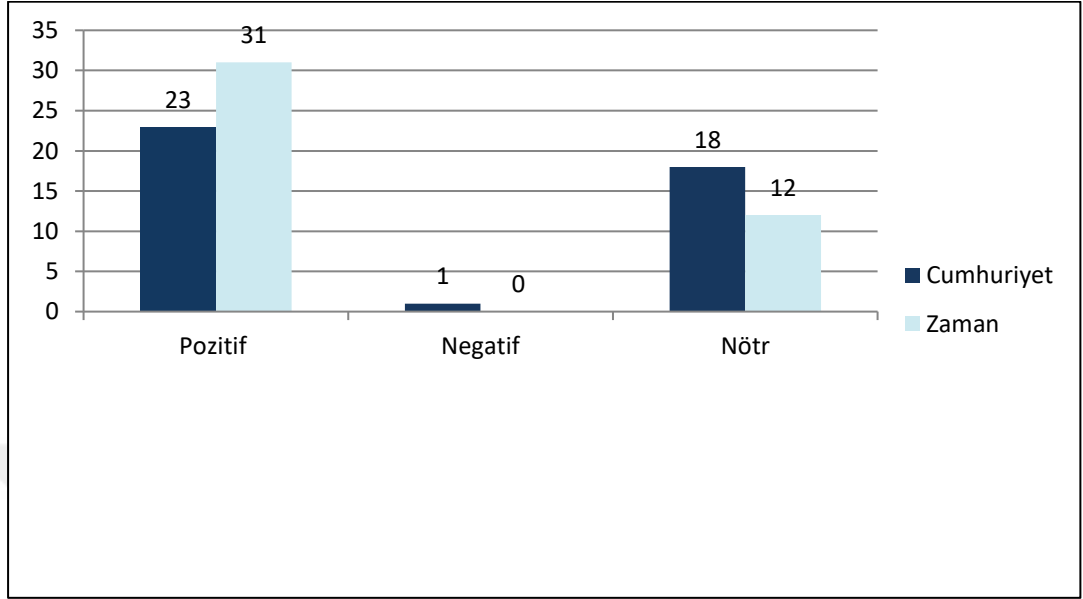
4.4.4.2. 2000 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı

Tablo 32. 2000 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanlık Adayına Bakışı.

Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Haberin Adaya Bakışı	Pozitif	23	% 54,8	31	% 72,1
	Negatif	1	% 2,4	0	% 0,00
	Nötr	18	% 42,8	12	% 27,9

2000 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde, haberin Cumhurbaşkanı adayına bakışına yönelik olarak toplam 42haber gözlenmiştir. Bu haberlerden 23'ü (%54,8) adaya pozitif bakarken, Cumhurbaşkanı adayına yönelik negatif olarak 1 (%2,4) haber gözlenmiştir.Adaya yönelik nötr haber sayısı 18 (%42,8)'dir. Zaman Gazetesi'nde haberin Cumhurbaşkanı adayına bakışına yönelik olarak toplam 43haber gözlenmiştir. Bu haberlerden 31'i (%72,1) adaya pozitif bakarken,Cumhurbaşkanı adayına yönelik negatif bir haber gözlenmemiştir. Adaya yönelik nötr haber sayısı12 (%27,9)'dir.

Grafik 32. 2000 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı.

Grafik 32’de görüldüğü üzere haberin Cumhurbaşkanı adayına bakışına yönelik haberler; pozitif, negatif ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Cumhurbaşkanı adayına yönelik olarak Cumhuriyet 42haber yaparken Zaman’da bu sayı 43’dür.

Adaya Bakışı Pozitif Olan Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 25 iken Zaman’da 31’dir. Bu dönemde ilk kez mecliste bulunan beş partinin liderlerinin ortak kararı ile Cumhurbaşkanı adayının belirlenmesi ve adayın da saygın bir hukukçu olması haberlerin büyük çoğunluğunun pozitif olmasına neden olduğu sonucunu doğurmaktadır.

“Sezer demokrasi dersi ile tanındı” (Zaman, 25 Nisan 2000)

“Muhalefet olumlu” (Zaman, 25 Nisan 2000)

“Hazır ve ehil bir aday” (Cumhuriyet, 26 Nisan 2000)

“Büyük uzlaşma” (Zaman, 26 Nisan 2000)

“İlkeli ve demokrat” (Zaman, 26 Nisan 2000)

“Sezer’e AB’den destek geldi” (Cumhuriyet, 1 Mayıs 2000)

“AB Komisyonu Başkanı: ‘Adaylık süreci olumlu etkilenir’” (Cumhuriyet, 6 Mayıs 2000)

Adaya Bakışı Negatif Olan Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 1 iken Zaman’da ilgili aktöre yönelik negatif haber yer almamıştır. Cumhurbaşkanı adayı Sezer’e yönelik olarak olumsuz söylentilerle adaylığını zora sokma çabalarını ifade eden bir haberle karşılaşmıştır.

“Sezer’i kesme dedikoduları” (Cumhuriyet, 2 Mayıs 2000)

Adaya Bakışı Nötr Olan Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 18 iken Zaman’da 12’dir. Cumhurbaşkanı adayı Ahmet Necdet Sezer’e yönelik nötr haberlerin tamamı enformatik haberlerden oluşmaktadır.

“Ortak aday Sezer” (Cumhuriyet, 25 Nisan 2000)

“Sezer sürprizi” (Zaman, 25 Nisan 2000)

“Sezer: Evet” (Zaman, 25 Nisan 2000)

“Necdet Sezer’in yorumu: Parlamento’nun takdiri böyle” (Zaman, 28 Nisan 2000)

“İbre Sezer’i gösteriyor” (Cumhuriyet, 29 Nisan 2000)

“Sezer’i kesme dedikoduları” (Cumhuriyet, 2 Mayıs 2000)

4.4.5. 2007 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimi

AKP'nin 2002 yılında iktidar gücünü ele geçirmesine karşılık, önündeki yıllarda karşılaşıacağı birçok da sorun söz konusu olmuştur. Bunların başında da Cumhurbaşkanlığı seçimleri gelmiştir. Ancak AKP'nin endişe etmesine gerek duymayacak şekilde partinin gerisinde kalan muhalif partilerin ve diğer siyasilerin AKP'nin projelerine karşıt oluşturabilecek herhangi bir projesinin olmaması süreci yıllar geçtikçe kolaylaştırmıştır. Her ne kadar AKP içerisinde 2007 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimi için ciddi korkular ve sürekliliği olan tartışmalar söz konusu olsa da iktidar gücü AKP için seçim sürecini sıkıntıdan uzak bir hale getirmiştir (Kayış, 2014: s. 188).

Türkiye son iki Cumhurbaşkanlığı seçiminde kendisinden daha sakin ve daha pozitif yönde bir süreç geçirmiştir. Gül'ün seçimi öncesinde karşılıklı olarak çeşitli negatif yönlü ve tartışmaya sebebiyet verecek beyanatlar söz konusu olmakla birlikte beyanatlar uzun süre dile getirilmemiş ve taraflar arasında siyaset dışı bir çekişmenin yaşanmasına izin verilmemiştir. 367 tartışması dahi sürecin beklenenin aksine olumsuz sonuçlanmasına izin vermemiş, matematik hesaplarının ve siyasi manevraların tartışıldığı bir süreçte dahi bu konu gereğinden fazla uzatılmamıştır. Yine de bu rakamsal hesaplamaların cumhurbaşkanlığı seçim süreci adına yararlı olmadığını düşünen başta AKP yönetimi ve çeşitli bürokratlar Abdullah Gül'ün seçimi sonrasında artık cumhurbaşkanının seçimi için halka danışılması gerektiği konusunda ciddi anayasal çalışmalar başlatmışlardır. Bu çalışmalar federal bir devlet yapısı kurulması ve başkanlık ve yarı-başkanlık rejimlerinin tartışılması adına da ilk adımı teşkil etmiştir.

Dönemin iktidar partisi AKP ve Cumhurbaşkanı adayları Abdullah Gül'e yönelik olarak yapılan haberlerin içerikleri incelendiğinde, Cumhuriyet'in Zaman'a oranla oldukça sert bir üsluba sahip olduğu gözlemlenmektedir. Aynı içerikteki

haberlerin farklı okuyucu kitlesine bu denli subjektif sunumunun en dikkat çektiği dönemin bu dönem olduğu söylenebilir. Haber seçimlerinde de her iki gazetenin kendi hedef kitlesini tatmin etmeye yönelik haberler ve söylemler seçtiği gözlenmektedir.

4.4.5.1. 2007 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

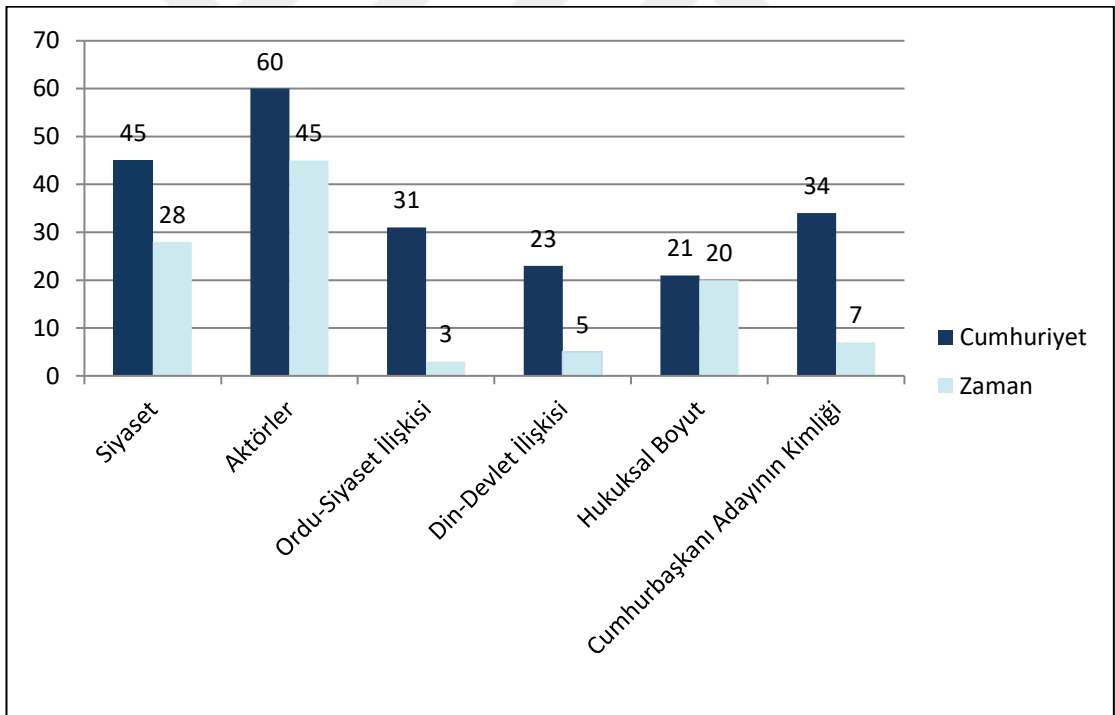
Tablo 33. 2007 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Siyaset	Var	45	% 72,6	28	% 60,9
	Yok	17	% 27,4	18	% 39,1
Aktörler	Var	60	% 96,8	45	% 97,8
	Yok	2	% 3,20	1	% 2,20
Ordu-Siyaset İlişkisi	Var	31	% 50,0	3	% 6,50
	Yok	31	% 50,0	43	% 93,5
Din-Devlet İlişkisi	Var	23	% 37,1	5	% 10,9
	Yok	39	% 62,9	41	% 89,1
Hukuksal Boyut	Var	21	% 33,9	20	% 43,5
	Yok	41	% 66,1	26	% 56,5
Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği	Var	34	% 54,8	7	% 15,2
	Yok	28	% 45,2	39	% 84,8

2007 dönemi Cumhurbaşkanlığı seçimi, Cumhuriyet Gazetesi'nde toplam 62 haberle yer bulmuştur. Siyaset ile ilgili haber sayısı, toplam haberler içerisinde 45 haberle %72,6'lık bir orana sahipken, aktörlere ilişkin haber sayısı 60 haberle %96,8'lik bir oranla kendilerine yer bulmuşlardır. Ordu-siyaset ilişkisine yönelik

haber sayısı 31 (%50), din-devlet ilişkisine yönelik haber sayısı 23 (%37,1), hukuksal boyuta ilişkin haber sayısı 21 (%33,9) ve Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik haber sayısı ise 34 (%54,8) olarak toplam 62 haber içinde yer bulmuştur. Zaman Gazetesi ise bu dönemde Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik olarak toplam 46 haber yapmıştır. Toplam haberler içerisinde siyasete yönelik haber sayısı 28 (%60,9), aktörlere yönelik haber sayısı 45 (%97,8), ordu-siyaset ilişkisine yönelik haber sayısı 3 (%6,5), din-devlet ilişkisine yönelik haber sayısı 5 (%10,9), hukuksal boyuta ilişkin haber sayısı 20 (%43,5) ve Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik yapılan haber sayısı ise 7 (%15,2) olarak toplam 46 haber içinde yer bulmuştur.

Grafik 33. 2007 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 33’de görüldüğü üzere, Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik haberler; siyaset, aktörler, ordu-siyaset ilişkisi, din-devlet ilişkisi, hukuksal boyut ve Cumhurbaşkanı adayının kimliği değişkenlerine göre incelenmiştir. Bu değişkenlerin her biri alt başlıklara ayrılarak detaylı bir şekilde grafikler ve haberler eşliğinde açıklanacaktır. Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 62 iken Zaman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı, 46’dır.

Siyasete Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 45 iken Zaman’da 28’dir.

Aktörlere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 60 iken Zaman’da 45’dir.

Ordu- Siyaset İlişisine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 31 iken Zaman’da 3’dür.

Din- Devlet İlişisine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 23 iken Zaman’da 5’dir.

Hukuksal Boyuta Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 21 iken Zaman’da 20’dir.

Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 34 iken Zaman’da 7’dir.

Cumhurbaşkanlığı Seçimi’ne yönelik haberlerin konu içerikleri arasında, hem Cumhuriyet’te hem de Zaman’da en fazla haber sayısı sırasıyla aktörler, siyaset, Cumhurbaşkanı adayının kimliği, hukuksal boyut, ordu-siyaset ilişkisi ve din-devlet ilişkisi şeklinde şekillenmiştir. Cumhuriyet’in hukuksal boyut dışındaki tüm konu

başlıklarında haber sayısı olarak Zaman'a nazaran oransal yoğunluğu dikkat çekmektedir.

4.4.5.1.1. 2007 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri

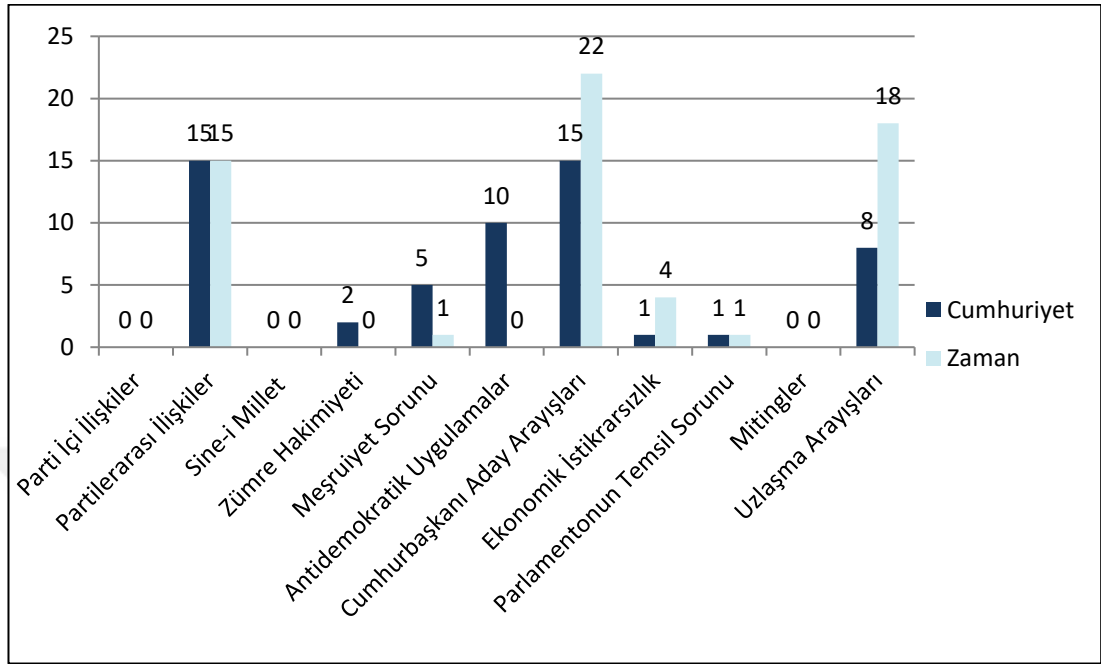
Tablo 34. 2007 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği.

Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Partilçi İlişkiler	Var	1	% 2,20	1	% 3,60
	Yok	44	% 97,8	27	% 96,4
Partilerarası İlişkiler	Var	15	% 33,3	15	% 53,6
	Yok	30	% 66,7	13	% 46,4
Sine-i Millet	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	45	% 100	28	% 100
Zümre Hakimiyeti	Var	2	% 4,40	0	% 0,00
	Yok	43	% 95,6	28	% 100
Meşruiyet Sorunu	Var	5	% 11,1	1	% 3,60
	Yok	40	% 88,9	27	% 96,4
Antidemokratik Uygulamalar	Var	10	% 22,2	0	% 0,00
	Yok	35	% 77,8	28	% 100
Cumhurbaşkanı Aday Arayışları	Var	15	% 33,3	22	% 78,6
	Yok	30	% 66,7	6	% 21,4
Ekonomik İstikrarsızlık	Var	1	% 2,20	4	% 14,3
	Yok	44	% 97,8	24	% 85,7
Parlamentonun Temsil Sorunu	Var	1	% 2,20	1	% 3,60
	Yok	44	% 97,8	27	% 96,4

Mitingler	Var	0	% 0,00	0	% 0,0
	Yok	45	% 100	28	% 100
Uzlaşma arayışları	Var	8	% 17,8	18	% 64,3
	Yok	37	% 82,2	10	% 35,7

2007 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde siyasete ilişkin toplam 45haber yer almıştır. Partiiçi ilişkiler, sine-i millet ve mitinglere yönelik haber gözlenmezken, partilerarası ilişkilere yönelik haberler 15 haberle %33,3'lük bir yer bulmuştur. Zümre hakimiyetinyönelik haber sayısı 2 (%4,4), meşruiyet sorununayönelik haber sayısı 5 (%11,1), antidemokratik uygulamara yönelik haber sayısı 10 (%22,2), Cumhurbaşkanı aday arayışlarına yönelik haber sayısı 15 (%33,3),ekonomik istikrarsızlığa ve parlamentonun temsil sorununayönelik haber sayısı 1'er haberle (%2,2) ve uzlaşma arayışlarına yönelik haber sayısı 8 (%17,8) olarak toplam 45 haber içinde yer bulmuştur. Zaman Gazetesi ise bu dönemde siyasete yönelik olarak toplam 28haber yapmıştır. Partiiçi ilişkiler,sine-i millet, zümre hakimiyeti, antidemokratik uygulamalar ve mitinglere yönelik haber gözlenmezken, partilerarası ilişkilere yönelik haber sayısı 15 (%53,6),meşruiyet sorununa veparlamentonun temsil sorununa yönelik haber sayıları 1 (%3,6)'dır. Cumhurbaşkanı aday arayışına yönelik haber sayısı 22 (%78,6), ekonomik istikrarsızlığayönelik haber sayısı 4 (%14,3) ve uzlaşma arayışlarına yönelik haber sayısı 8 (%64,3) olarak toplam 28 haber içerisinde yer bulmuştur.

Grafik 34. 2007 Dönemi Siyasete İlişkin Haberlerin İçeriği.

Grafik 34’de görüldüğü üzere siyaset içerikli haberler; Partiiçi ilişkiler, partilerarası ilişkiler, sine-i millet, zümre hakimiyeti, meşruiyet sorunu, antidemokratik uygulamalar, Cumhurbaşkanı aday arayışları, ekonomik istikrarsızlık, parlamentonun temsil sorunu, mitingler ve uzlaşma arayışları değişkenlerine göre incelenmiştir. Siyasete ilişkin toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 45 iken Zaman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı, 28’dir.

Partiîçi İlişkilere Yönelik Haber Sayısı, Sine-i Millete Yönelik Haber Sayısı, Mitinglere Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman’da haber yer almamıştır.

Partilerarası İlişkilere Yönelik Haberlerin Sayısı

- Cumhuriyet'te de Zaman'da da 15'dir. Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanlığına adaylığını koymasını takip eden süreçte en sert muhalefetin CHP lideri Deniz Baykal'dan geldiği görülmekte olup, Baykal'ın özellikle DSP ve MHP ye bu süreçte Gül'ün adaylığına katkıda bulundukları için yüklendiği haberlerine rastlanmaktadır. CHP dışındaki diğer parti liderlerinin aday üzerinde uzlaşma sözü vermeseler de haberlere yansıdığı kadarıyla Gül'ün seçimini destekledikleri görülmektedir.

“Başbakan’a tepki ‘Sözünde durmadı’” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2007)

“MHP’den Gül’e 367 desteği” (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“Çankaya’da yargılanacak” (Cumhuriyet, 16 Ağustos 2007)

“BBP liderlerinden çağrı: Seçimi ilk turda bitirelim” (Zaman, 20 Ağustos 2007)

“DSP: Uzlaşma olmadı ama sağduyulu davranacağız” (Zaman, 20 Ağustos 2007)

“Erdoğan’ın ‘Gül’ü benimsemeyen yurttaşlıktan çıksın’ sözlerine tepki yağdı: ‘Faşizanca öneri’” (Cumhuriyet, 22 Ağustos 2007)

“Baykal’ın sözleri muhalefeti kamçıladi: MHP ve DSP fire vermeyecek” (Zaman, 24 Ağustos 2007)

Zümre Hakimiyetine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 2 iken Zaman'da bu konuya ilişkin haber yer almamaktadır. Cumhurbaşkanı adayı Abdullah Gül'ün iktidar partisinden Dışişleri Bakanı oluşu, seçilmesi halinde tıpkı 1989 ve 1993 seçimlerinde olduğu gibi

kuvvetler ayrılığı ilkesinin zedelenerek zümre hakimiyetine neden olacağı endişesini de beraberinde getirmiştir.

“53.Yıl” (Cumhuriyet, 21 Ağustos 2007)

“Erdoğan’ın ‘Gül’ü benimsemeyen yurttaşlıktan çıksın’ sözlerine tepki yağdı: ‘Faşizanca öneri’” (Cumhuriyet, 22 Ağustos 2007)

Meşruiyet Sorununa Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 5 iken Zaman’da 1’dir. Tıpkı 1989 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde olduğu gibi dönemin iktidar partisi ANAP’ın Başbakan Turgut Özal’ı meclisteki sayısal çoğunluğuna güvenerek aday göstermesi o dönemde hukuki ama meşruiyeti örseleyici olarak değerlendirildiyse, aynı sorunsalın bu dönemde de ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Bu konunun öne çıkarılmasında Cumhuriyet Gazetesi açık bir rol üstlendiğini yaptığı haberlerle göstermektedir.

“53.Yıl” (Cumhuriyet, 21 Ağustos 2007)

“Erdoğan’ın ‘Gül’ü benimsemeyen yurttaşlıktan çıksın’ sözlerine tepki yağdı: ‘Faşizanca öneri’” (Cumhuriyet, 22 Ağustos 2007)

“Mesut Yılmaz: Meşruiyet sorunu yok” (Zaman, 29 Ağustos 2007)

Antidemokratik Uygulamalara Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 10 iken Zaman’da bu konuya ilişkin haber yer almamaktadır. Dönemin Başbakanı Erdoğan’ın Cumhurbaşkanı adayı Gül’ün adaylığına karşı çıkanlara yönelik olarak “Gül’ü benimsemeyen yurttaşlıktan çıksın” ifadesi, zaten Gül’ün seçilmesi durumunda rejimin tehlikeye gireceğini savunan çevrelerde infial yaratmış ve faşizanlığa varan ifadelerle eleştirilmiştir. Cumhuriyet’in bu konuda on haber yapmasına karşın Zaman Gazetesi’nin bu konuda haber yapmaması da dönemin ilgi çekici göstergelerinden biridir.

“53.Yıl” (Cumhuriyet, 21 Ağustos 2007)

“Erdoğan’ın ‘Gül’ü benimsemeyen yurttaşlıktan çıksın’ sözlerine tepki yağdı:
‘Faşizanca öneri’” (Cumhuriyet, 22 Ağustos 2007)

“Amaç: Özde İslam, sözde laik rejim!” (Cumhuriyet, 24 Ağustos 2007)

Cumhurbaşkanı Aday Arayışlarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 15 iken Zaman’da 22’dir. Bu dönemde, Cumhurbaşkanlığı aday arayışlarındansa , aynı yılın Nisan ayında adaylığını koyup 367 yeter sayı engeline takılan Abdullah Gül’ün ikinci kez adaylığını koymasına yönelik haberler yer almıştır.

“AKP’nin Gül ısrarı” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2007)

“Başbakan’a tepki ‘Sözünde durmadı’” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2007)

“MHP’den Gül’e 367 desteği” (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“Cepheleşme adayı” (Cumhuriyet, 16 Ağustos 2007)

“Erdoğan’dan Köşk mesajları” (Zaman, 16 Ağustos 2007)

“ TÜSİAD: Gül bu görevi layıkıyla yapar” (Zaman, 17 Ağustos 2007)

“Yeni Meclis Köşk için toplanıyor” (Zaman, 20 Ağustos 2007)

“Erdoğan’ın ‘Gül’ü benimsemeyen yurttaşlıktan çıksın’ sözlerine tepki yağdı:
‘Faşizanca öneri’” (Cumhuriyet, 22 Ağustos 2007)

Ekonomik İstikrarsızlığa Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 1 iken Zaman’da 4’dür. Abdullah Gül’ün Cumhurbaşkanı seçilmesi ya da seçilememesi senaryolarının ekonomi üzerindeki etkileri haberleştirilmiş, Cumhuriyet seçilmesi Zaman ise seçilememesi halindeki olumsuz etkileri haber yapmayı tercih etmişlerdir.

“Cepheleşme adayı” (Cumhuriyet, 16 Ağustos 2007)

“Dalgalanma krize dönüşürse en fazla zararı özel sektör görür” (Zaman, 23 Ağustos 2007)

Parlamentonun Temsil Sorununa İlişkin Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te de Zaman’da da 1’dir. Güçler ayrılığı dengesi bozulmaya başladığından itibaren parlamentoda çoğunluğu elinde bulunduran partinin her istediğini yaptırabileceğine yönelik endişe Cumhuriyet Gazetesi’nde yer bulmuştur.

“Yeni kabineyi Perşembe günü kabineye sunacak” (Zaman, 14 Ağustos 2007)

“Padişah yetkisi” (Cumhuriyet, 28 Ağustos 2007)

Uzlaşma Arayışlarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 8 iken Zaman’da 18’dir. 2007 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk ayağında yaşanan gerginliklerin son bulmasına yönelik olarak muhalefe yeni aday konusunda uzlaşma sözü veren Başbakan Erdoğan’ın yeniden Gül’ü aday göstermesi ile birlikte özellikle ana muhalefet partisi ile ilişkilerinin gerilmesine neden olmuştur. Bunun yanı sıra Gül’ün yeni dönemde ham siyasi parti liderleri hem de kanaat önderleri ile randevuleşerek yaptığı görüşmeler CHP ve ordu dışındaki kanatlarda genel bir uzlaşma havasının esmesine neden olmuştur.

“AKP’nin Gül ısrarı” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2007)

“Başbakan’a tepki ‘Sözünde durmadı’” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2007)

“Bahçeli: ‘Yeni kriz istemiyoruz’” (Zaman, 15 Ağustos 2007)

“Milletin iradesi ortada” (Zaman, 15 Ağustos 2007)

“DSP sıcak, CHP yalnız kaldı” (Zaman, 15 Ağustos 2007)

“BBP liderlerinden çağrı: Seçimi ilk turda bitirelim” (Zaman, 20 Ağustos 2007)

“DSP: Uzlaşma olmadı ama sağduyulu davranacağız” (Zaman, 20 Ağustos 2007)

“Sayısal ve siyasi uzlaşma tamam” (Zaman, 21 Ağustos 2007)

4.4.5.1.2. 2007 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı

Tablo 35. 2007 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı.

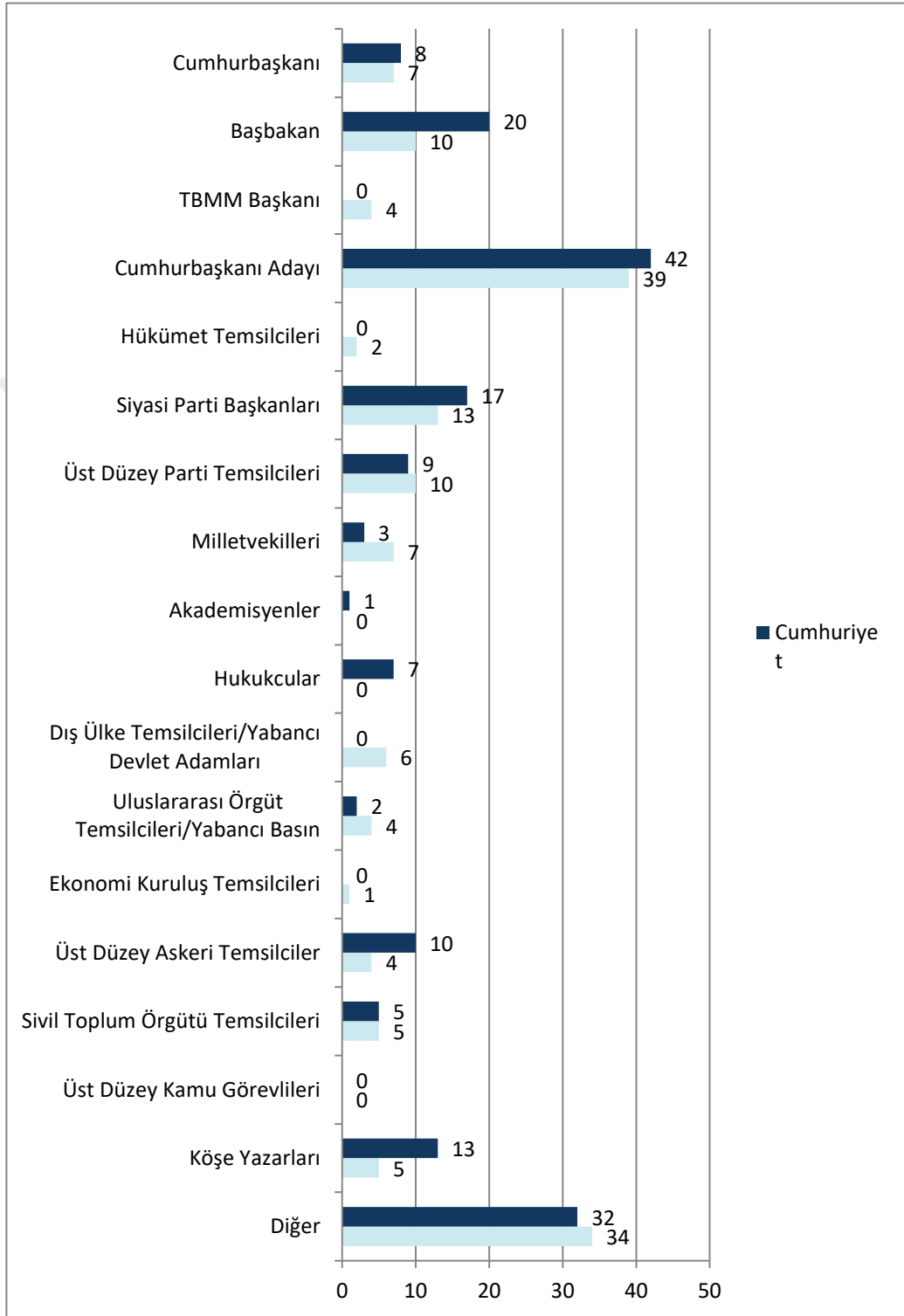
Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Cumhurbaşkanı	Var	8	% 13,3	7	% 15,6
	Yok	52	% 86,7	38	% 84,4
Başbakan	Var	20	% 33,3	10	% 22,2
	Yok	40	% 66,7	35	% 77,8
TBMM Başkanı	Var	0	% 0,00	4	% 8,90
	Yok	60	% 100	41	% 91,1
Cumhurbaşkanı Adayı	Var	42	% 70,0	39	% 86,7
	Yok	18	% 30,0	6	% 13,3
Hükümet Temsilcileri	Var	0	% 0,00	2	% 4,40
	Yok	60	% 100	43	% 95,6
Siyasi Parti Başkanları	Var	17	% 28,3	13	% 28,9
	Yok	43	% 71,7	32	% 71,1
Üst Düzey Parti Temsilcileri	Var	9	% 15,0	10	% 22,2
	Yok	51	% 85,0	35	% 77,8
Milletvekilleri	Var	3	% 5,00	7	% 15,6
	Yok	57	% 95,0	38	% 84,4
Akademisyenler	Var	1	% 1,67	0	% 0,00
	Yok	59	% 98,3	45	% 100

Hukukçular	Var	7	% 11,7	0	% 0,00
	Yok	53	% 88,3	45	% 100
Dış Ülke Temsilcileri/Yabancı Devlet Adamları	Var	0	% 0,00	6	% 13,3
	Yok	60	% 100	39	% 86,7
Uluslararası Örgüt Temsilcileri/Yabancı Basın	Var	2	% 3,33	4	% 8,90
	Yok	58	% 96,7	41	% 91,1
Ekonomi Kuruluş Temsilcileri	Var	0	% 0,00	1	% 2,22
	Yok	60	% 100	44	% 97,8
Üst Düzey Askeri Temsilciler	Var	10	% 16,7	4	% 8,90
	Yok	50	% 83,3	41	% 91,1
Sivil Toplum Örgüt Temsilcileri	Var	5	% 8,30	5	% 11,1
	Yok	55	% 91,7	40	% 88,9
Üst Düzey Kamu Görevlileri	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	60	% 100	45	% 100
Köşe Yazarları	Var	13	% 21,7	5	% 11,1
	Yok	47	% 78,3	40	% 88,9
Diğer	Var	32	% 53,3	34	% 75,6
	Yok	28	% 46,7	11	% 24,4

2007Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde aktörlere ilişkin toplam 60haber yer almıştır. Cumhurbaşkanı ile ilgili haberler 60 haber içinde 8 haberle %13,3'lük bir oranla yer alırken, Başbakan'a yönelik haberler 20 haberle %33,3'lük bir yer bulmuştur. TBMM Başkanına, hükümet temsilcilerine, ,dış ülke temsilcileri/yabancı devlet adamlarına, ekonomi kuruluş temsilcilerine ve üst düzey kamu görevlilerine yönelik haber gözlenmezken, Cumhurbaşkanı adayına yönelik haber sayısı 42 (%70), siyasi parti başkanlarına yönelik haber sayısı 17 (%28,3), üst düzey parti temsilcilerine yönelik haber sayısı 9 (%15), milletvekillerine yönelik haber sayısı 3 (%5), akademisyenlere yönelik haber sayısı 1 (%1,67),hukukçulara

yönelik haber sayısı 7 (%11,7), uluslararası örgüt temsilcileri/yabancı basına yönelik haber sayısı 2 (%3,33), üst düzey askeri temsilcilerine yönelik haber sayısı 10 (%16,7), sivil toplum örgüt temsilcilerine yönelik haber sayısı 5 (%8,3), köşe yazarlarına yönelik haber sayısı 13 (%21,7) ve diğer aktörlere yönelik haber sayısı 32 (%53,3) olarak toplam 60 haber içinde yer bulmuştur. Zaman Gazetesi ise bu dönemde aktörlere yönelik olarak toplam 45 haber yapmıştır. Cumhurbaşkanı ve milletvekilleri ile ilgili haberler toplam haberler içinde 7 haberle %15,6'lık bir oranla yer alırken, Başbakan'a yönelik haberler 10 haberle %22,2'lik bir yer bulmuştur. TBMM Başkanına yönelik haber sayısı 4 (%8,9), Cumhurbaşkanı adayına yönelik haber sayısı 39 (%86,7), hükümet temsilcilerine yönelik haber sayısı 2 (%4,4), siyasi parti başkanlarına yönelik haber sayısı 13 (%28,9), üst düzey parti temsilcilerine yönelik haber sayısı 10 (%22,2), akademisyenlere, hukukçulara ve üst düzey kamu görevlilerine yönelik haber gözlenmezken, dış ülke temsilcileri/yabancı devlet adamlarına yönelik haber sayısı 6 (%13,3), uluslararası örgüt temsilcileri/yabancı basına yönelik haber sayısı 4 (%8,9), ekonomi kuruluş temsilcilerine yönelik haber sayısı 1 (%2,22), üst düzey askeri temsilcilerine yönelik haber sayısı 4 (%8,9), sivil toplum örgüt temsilcilerine yönelik haber sayısı 5 (%11,1), köşe yazarlarına yönelik haber sayısı 5 (%11,1) ve diğer aktörlere yönelik haber sayısı 34 (%75,6) olarak toplam 45 haber içinde yer bulmuştur.

Grafik 35. 2007 Dönemi Haberlerin Aktörlere Göre Dağılımı.

Grafik 35’de görüldüğü üzere haber aktörleri; Cumhurbaşkanı, Başbakan, TBMM Başkanı, Cumhurbaşkanı adayı, hükümet temsilcileri, siyasi parti başkanları, üst düzey parti temsilcileri, milletvekilleri, akademisyenler, hukukçular, dış ülke temsilcileri, uluslararası örgüt temsilcileri, ekonomi kuruluş temsilcileri, üst düzey askeri temsilciler, sivil toplum örgütü temsilcileri, üst düzey kamu görevlileri, köşe yazarları ve diğer değişkenler şeklinde incelenmiştir. Aktörlere yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 60 iken Zaman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı, 45’dir.

Cumhurbaşkanına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 8 iken Zaman’da da 7’dir. Cumhurbaşkanlığı döneminde tarafsız ve her kesime eşit mesafede olan yaklaşımı ile takdir toplayan Ahmet Necdet Sezer’in bu dönemde en çok haberleştirildiği konu yeni hükümete ait listeyi kendisinden sonraki Cumhurbaşkanıya devretmesi olmuştur.

“Yeni kabineyi Perşembe günü Sezer’e sunacak” (Zaman, 14 Ağustos 2007)

“Liste Gül’e havale” (Cumhuriyet, 17 Ağustos 2007)

“Sezer’den jest; yeni kabine, yeni cumhurbaşkanını bekleyecek” (Zaman, 17 Ağustos 2007)

“Ne şu ne bu...” (Cumhuriyet, 18 Ağustos 2007)

“Cumhurbaşkanı ‘Bakalım sonu nereye varacak’ (Cumhuriyet, 23 Ağustos 2007)

“Sezer’in vedası sıcak oldu” (Zaman, 25 Ağustos 2007)

“Çanakaya’da Sezer yılları” (Cumhuriyet, 29 Ağustos 2007)

Başbakana Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 20 iken Zaman'da 10'dur. Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın bu süreçte Cumhurbaşkanı adayından bile daha çok konuşulması sürecin en dikkat çekici unsurlarından biridir. Muhalefe uzlaşma sözü verip yine de kendi partisinin içinden bir adayı sunması, adayı beğenmeyenlere yönelik 'benimsemeyenler çeksin gitsin' söylemleri özellikle Cumhuriyet Gazetesi'nde oldukça fazla haberleştirilmiştir. Zaman Gazetesi'nin ise Erdoğan'a yönelik daha enformatik ya da söylemlerini yumuşatıcı haberlere yer verdiği görülmektedir.

“Başbakan’a tepki ‘Sözünde durmadı’” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2007)

“Yeni kabineyi Perşembe günü Sezer’e sunacak” (Zaman, 14 Ağustos 2007)

“Türbanı savundular” (Cumhuriyet, 16 Ağustos 2007)

“Erdoğan’dan köşk mesajları” (Zaman, 16 Ağustos 2007)

“Liste Gül’e havale” (Cumhuriyet, 17 Ağustos 2007)

“Başbakan Erdoğan ‘İstemeyen çekip gitsin’” (Cumhuriyet, 21 Ağustos 2007)

“Erdoğan’ın ‘Gül’ü benimsemeyen yurttaşlıktan çıksın’ sözlerine tepki yağdı: ‘Faşizanca öneri’” (Cumhuriyet, 22 Ağustos 2007)

“Başbakan, ‘ya sev ya terket’ anlayışını tasvip etmiyor” (Zaman, 23 Ağustos 2007)

“Çankaya kimin kalesi ki düşün?” (Zaman, 26 Ağustos 2007)

TBMM Başkanına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te haber yer almazken Zaman'da bu aktöre yönelik haber sayısı 4'dür. Gül'ün adaylık başvurusunun alınması ve seçim sürecinde Türkiye Büyük Meclis Başkanı Köksal Toptan'a yönelik haberlere rastlanmıştır.

“Halka verdiğim sözü tuttum kılavuzum Anayasa olacak” (Zaman, 15 Ağustos 2007)

“Türkiye yeni Cumhurbaşkanı seçiyor”(Zaman, 28 Ağustos 2007)

Cumhurbaşkanı Adayına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 42 iken Zaman'da 39'dur. Dışişleri bakanı Abdullah Gül'ün aynı yılın Nisan ayında 367 yeter oy sayısına ulaşamaması nedeniyle, dönemin ana muhalefet partisi CHP tarafından Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması ve seçimin iptali ile sonuçlanan sancılı süreç sonrası tekrar Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyması, yeni bir süreci de beraberinde getirmiştir. Gül'ün 1989 döneminde Özal'ın meclisteki oy çokluğuna güvenerek adaylığını hızlandırmasına benzer şekilde hareket ettiği geçen dönemden sonra yeni dönemde kendini siyasal aktörlere ve kanaat önderlerini kendini daha fazla ifade ettiği görülmüştür. Buna karşın siyasi geçmişi ve geçmiş söylemleri dönemin ana muhalefet partisi ve üst düzey ordu yetkilileri tarafından gündeme getirilmiş, bu haberlerde Cumhuriyet'te Zaman'a göre oldukça fazla yer edinmiştir.

“CHP lideri Baykal ‘Güven vermiyor’” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2007)

“Başkente gerginlik” (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“MHP'den Gül'e 367 desteği” (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“Halka verdiğim sözü tuttum kılavuzum Anayasa olacak” (Zaman, 15 Ağustos 2007)

“Gül, sivil toplum turundan memnun ayrıldı” (Zaman, 16 Ağustos 2007)

“Yılmaz: Gül farkında” (Cumhuriyet, 21 Ağustos 2007)

“Abdullah Gül’le ilgili endişem yok” (Zaman, 23 Ağustos 2007)

“Gül’ün Köşk’e çıkışı salıya kaldı” (Zaman, 25 Ağustos 2007)

“İlk hedefi Avrupa Birliği” (Zaman, 27 Ağustos 2007)

“Çankaya’da Gül dönemi” (Zaman, 29 Ağustos 2007)

Hükümet Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te bu aktöre ilişkin haber yer almazken Zaman’da bu aktör hakkındaki haber sayısı 2’dir.

“Yeni kabineyi Perşembe günü kabineye sunacak” (Zaman, 14 Ağustos 2007)

“Başbakan, ‘ya sev ya terket’ anlayışını tasvip etmiyor” (Zaman, 23 Ağustos 2007)

Siyasi Parti Başkanlarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 17 iken Zaman’da 13’dür. CHP Genel Başkanı Deniz Baykal haricindeki tüm siyasi parti başkanlarının bu dönemde özellikle Gül’ün kendini ifade etme çalışmalarına olumlu cevap verdikleri, siyasi bir kriz istemediklerine yönelik açıklamalar yaptıkları görülmektedir. Bu perspektiften bakıldığında Cumhuriyet, Baykal’ın söylemlerini haberleştirirken, Gül’ün adaylığına olumlu yaklaşan diğer siyasi parti başkanlarının söylemlerine de Zaman yer vermiştir.

“CHP lideri Baykal ‘Güven vermiyor’” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2007)

“Bahçeli: Yeni kriz istemiyoruz” (Zaman, 15 Ağustos 2007)

“Milletin iradesi ortada” (Zaman, 15 Ağustos 2007)

“Sorumluluğu almayız” (Cumhuriyet, 21 Ağustos 2007)

“CHP lideri Baykal: Karanlığa giriliyor” (Cumhuriyet, 22 Ağustos 2007)

“Deniz Baykal, ‘Beğenmeyen gitsin’ tavrına tepkili ‘Erdoğan’ınki şımarma hali” (Cumhuriyet, 23 Ağustos 2007)

“MHP lideri Bahçeli: Allah, hayırlı uğurlu etsin” (Zaman, 29 Ağustos 2007)

Üst Düzey Parti Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 9 iken Zaman’da 10’dur. Abdullah Gül’ün Cumhurbaşkanlığı adaylığına tepki gösteren ana muhalefet partisi üst düzey temsilcilerinin özellikle dönemin Cumhurbaşkanı Erdoğan’a yönelik uzlaşma sözünü tutmadığı gerekçesi ile tepkileri Cumhuriyet’te yer bulurken, diğer partilerin üst düzey temsilcilerinin Gül’ün adaylığına sıcak tavrı Zaman’da yer almıştır.

“Başbakan’a tepki ‘Sözünde durmadı’” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2007)

“Başkente gerginlik” (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“BBP liderlerinden çağrı: Seçimi ilk turda bitirelim” (Zaman, 20 Ağustos 2007)

“DSP: Uzlaşma olmadı ama sağduyulu davranacağız” (Zaman, 20 Ağustos 2007)

Milletvekillerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 3 iken Zaman’da 7’dir. Bu dönemde milletvekillerine yönelik haberlerin çoğunluğu, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde oy çokluğunun sağlanmasına yönelik olarak yeter sayıların hesaplanması çerçevesinde gözlenmiştir. Gül’ün seçilmesinde MHP milletvekillerinin genel desteği de bu dönem haberleri içerisinde yer almaktadır.

“Çankaya’da yargılanacak” (Cumhuriyet, 16 Ağustos 2007)

“Çankaya için ilk tur” (Cumhuriyet, 20 Ağustos 2007)

“Yeni meclis köşk için toplanıyor” (Zaman, 20 Ağustos 2007)

“Gül’ün Köşk’e çıkışı salıya kaldı” (Zaman, 25 Ağustos 2007)

“Gül’ü MHP seçtirecek” (Cumhuriyet, 28 Ağustos 2007)

Akademisyenlere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 1 iken Zaman’da bu aktöre ilişkin haber yer almamıştır. Anayasanın “din ve vicdan hürriyeti” ne yönelik olarak üniversitelerde türban yasağının kaldırılmasına ilişkin sunulan taslağın akademisyenlerce hazırlandığına yönelik verilen haberde Cumhuriyet’in kullandığı başlık aynı zamanda tarafını açıkça belirtmektedir.

“Türbanlı anayasa” (Cumhuriyet, 24 Ağustos 2007)

Hukukçulara Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 7 iken Zaman’da bu aktöre ilişkin haber yer almamıştır. Cumhurbaşkanı adayı Gül’ün siyasi geçmişi ve iktidar partisi mensubu olması, dönemin hukukçularının laiklik ve meşruiyet sorununa yönelik açıklamalarına sıklıkla rastlamamıza sebep olmuştur.

“Çankaya sıkıntısı” (Cumhuriyet, 18 Ağustos 2007)

“Ülkeyi bu anlayış yönetiyor” (Cumhuriyet, 23 Ağustos 2007)

Dış Ülke Temsilcileri/Yabancı Devlet Adamlarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te bu aktöre ilişkin haber yer almazken Zaman’da bu aktör hakkındaki haber sayısı 6’dır. Cumhurbaşkanı adayı Gül’e olan olumlu bakışın haber seçimlerinde ki yansımalarına baktığımızda, Gül’e yönelik pozitif haberler

Cumhuriyet'te yer bulamazken Zaman bunları haberleştirmede daha istekli görülmektedir.

“Amerika ve AB, Köşk sürecinde Türk demokrasisine güveniyor” (Zaman, 17 Ağustos 2007)

“Bush telefonla aradı” (Zaman, 29 Ağustos 2007)

Uluslararası Örgüt Temsilcileri/Yabancı Basına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 2 iken Zaman'da 4'dür. Cumhuriyet dünyanın önde gelen basın kuruluşlarının Gül'ün adaylığı konusunda laiklik ve kaos göndermesi yaptığına yönelik haberlerle orduya açık bir meydan okuma açıklamalarına yer verirken, Zaman'ın tam aksi yönde Gül'e bakışı olumlu olan dış basın organlarının haberlerine yer vermesi, yazılı basının kendi okuyucu kitlesini yönlendirme ve tatmin etme çabası olarak yorumlanabilir.

“Dış basın: Orduya mesaj” (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“Avrupa'dan Gül'e destek, CHP'ye tepki” (Zaman, 15 Ağustos 2007)

“Cepheleşme adayı” (Cumhuriyet, 16 Ağustos 2007)

“Amerika ve AB, Köşk sürecinde Türk demokrasisine güveniyor” (Zaman, 17 Ağustos 2007)

“The Economist: Gül'ün geçmişi ortada, korku gereksiz” (Zaman, 18 Ağustos 2007)

“Dünyadan olumlu tepki” (Zaman, 29 Ağustos 2007)

Ekonomi Kuruluş Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te bu aktöre ilişkin haber yer almazken Zaman'da bu aktör hakkındaki haber sayısı 5'dir. Aynı yılın Nisan ayında Gül'ün adaylığına

mesafeli yaklaşan dönemin TÜSİAD Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ'ın Gül'ün ikinci sürecinde endişelerini sildiğine yönelik ifadeleri Zaman'da yer bulmuştur.

“TÜSİAD: Gül bu görevi layıkıyla yapar” (Zaman, 18 Ağustos 2007)

Üst Düzey Askeri Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 10 iken Zaman'da 4'dür. Nisan ayındaki seçim sürecinde Genelkurmay Başkanlığı'nın internet sitesi üzerinden yayınlanan ve “e-muhıra” olarak adlandırılan beklentiler içerikli belge, sürecin geçmiş yıllara dönüp dönmeyeceği konusunda endişeleri beraberinde getirmiştir. Gül'ün Cumhurbaşkanlığına ikinci kez adaylığını koymasını kimi çevrelerce orduya meydan okuma olarak adlandırılrsa da Gül bu süreçte tansiyonu düşüren açıklamaları ile dikkat çekmiştir. Cumhuriyet bu süreçte özellikle laiklik ve rejim hassasiyetine yönelik üst düzey askeri temsilcilerinin haberlerine yer verirken Zaman bu konuda daha ılımlı açıklamaları haberleştirmeyi seçmiştir.

“Mevki insana şeref vermez” (Cumhuriyet, 16 Ağustos 2007)

“Türbanı savundular” (Cumhuriyet, 16 Ağustos 2007)

“İlkelerimizi çiğnetmeyiz” (Cumhuriyet, 17 Ağustos 2007)

“TSK adına ‘üst düzey komutan’ değil Genel Kurmay Başkanı konuşur” (Zaman, 22 Ağustos 2007)

Sivil Toplum Örgütü Temsilcilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te de Zaman'da da 5'dir. Cumhurbaşkanı adayını Abdullah Gül'e yönelik olarak Zaman ve Cumhuriyet Gazetesi'nin haberleri arasında pozitif negatif dengesinde ciddi farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin Zaman'da Gül'ün adaylığına destek veren sivil toplum örgütleri ön plana çıkarken,

Cumhuriyet’te sanki tüm sivil toplum örgütleri Gül’ün adaylığına karşıymış gibi haberler gözlenmiştir.

“Türbanı savundular” (Cumhuriyet, 16 Ağustos 2007)

“Gül, sivil toplum turundan memnun ayrıldı” (Zaman, 16 Ağustos 2007)

“STK’ler Gül’ün adaylığına tepkili” (Cumhuriyet, 18 Ağustos 2007)

“Sivil örgütler: Özür dile” (Cumhuriyet, 23 Ağustos 2007)

Üst Düzey Kamu Görevlilerine Yönelik Haber Sayısı

- Bu dönemde Cumhuriyet ve Zaman’da bu aktöre ilişkin haber yer almamıştır.

Köşe Yazarlarının Cumhurbaşkanlığı Seçimine Yönelik Olarak Kaleme Aldığı Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 13 iken Zaman’da 5’dir. Bu dönemde, seçili gazeteler arasında üslup ve içerik farkının uç noktada olduğu açıkça ifade edilebilir. Gazetelerin köşe yazarlarının görüşlerinin ilgili gazetenin genel ideolojisini destekleyen yapıda olduğundan hareketle aslında enformatik haberler dışında sadece köşe yazılarına bakarak bile ilgili konuya yönelik bakış açısını tartmak mümkündür diyebiliriz. Bu çerçevede Gül’ün adaylığına tamamen karşı duran Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarlarının bu adaylığa karşı olan sert üslup ve içerikteki yazılarına karşın Gül’ün adaylığını destekleyen Zaman Gazetesi köşe yazarlarının yumuşak, uzlaşmacı hatta hiç muhalefet yokmuş tarzı yazıları ilgi çekicidir.

“Azınlığın Cumhurbaşkanı adayı” (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“Hangi yemin geçerli? (Cumhuriyet, 16 Ağustos 2007)

“Örtülü laiklik” (Cumhuriyet, 19 Ağustos 2007)

“53.Yıl” (Cumhuriyet, 21 Ağustos 2007)

“Sayısal ve siyasal uzlaşma tamam” (Zaman, 21 Ağustos 2007)

“Amaç: Özde İslam, sözde laik rejim!” (Cumhuriyet, 24 Ağustos 2007)

“Şimdi kenetlenme zamanı” (Zaman, 29 Ağustos 2007)

Diğer Aktörlere Yönelik Haber Sayıları

- Cumhuriyet’te 32 iken Zaman’da 34’dür. Bu dönemde diğer dönemden farklı olarak çok çeşitli yelpazaden isimlerin – modacılar, eski milletvekilleri, şirket sahipleri, eski cumhurbaşkanı vb. - Gül’ün adaylığı ile ilgili fikirlerine haberlerde yer verildiği görülmektedir. Cumhuriyet’te Gül’ün adaylığına yönelik olarak negatif bakış açısına sahip olan aktörlerin görüşlerine yer verilirken Zaman’da tam aksi Gül’ün Cumhurbaşkanlığına destek veren aktörlerin görüşlerinin ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

“AKP’nin Gül ısrarı” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2007)

“Cindoruk’tan ‘İki anayasa kuralı’ uyarısı ‘Seçim süreci durdurulabilir’” (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“Türbanı savundular” (Cumhuriyet, 16 Ağustos 2007)

“Eski AKP’li vekil Dülger: Gül mağduru iyi oynadı” (Cumhuriyet, 19 Ağustos 2007)

“Bu ülkede başörtüsüne karşı çıkanlar Müslümanlıkla problemi olanlardır” (Zaman, 19 Ağustos 2007)

“Yılmaz: Gül farkında” (Cumhuriyet, 21 Ağustos 2007)

“Evren: Yasa ve gelenekte Köşk için türban yasağı yok” (Zaman, 22 Ağustos 2007)

“Abdullah Gül’le ilgili endişem yok” (Zaman, 23 Ağustos 2007)

“Hayrunisa Gül’ün evliliği 14’ünde nişan, 15’inde nikah” (Cumhuriyet, 24 Ağustos 2007)

“Başörtüsünün sınırını modacı değil ilahiyatçı belirler” (Zaman, 25 Ağustos 2007)

4.4.5.1.3. 2007 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

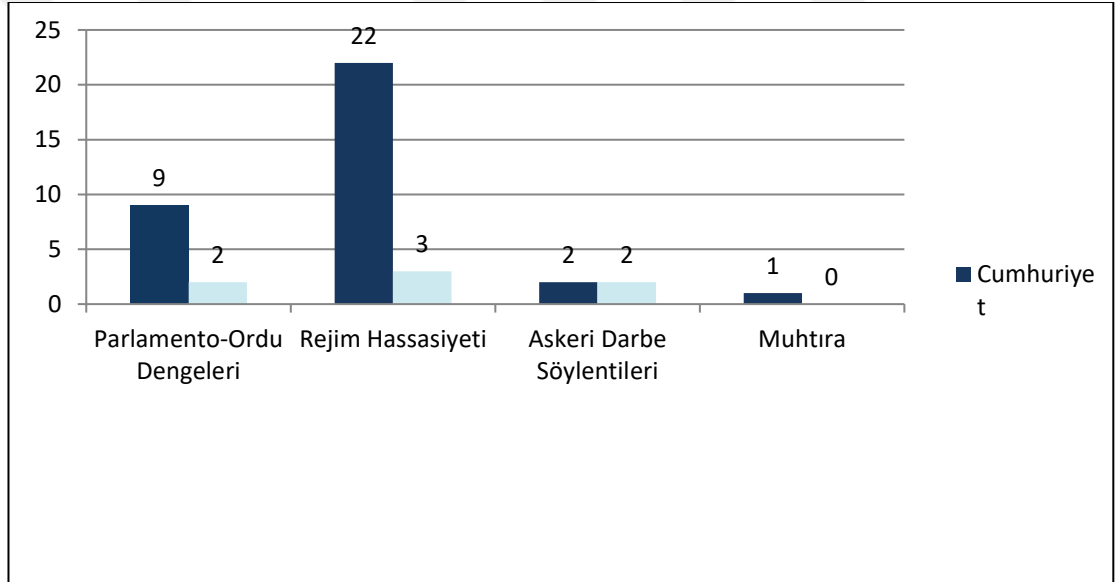
Tablo 36. 2007 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Ordu-Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Parlamento - Ordu Dengeleri	Var	9	% 29,0	2	% 66,7
	Yok	22	% 71,0	1	% 33,3
Rejim Hassasiyeti	Var	22	% 71,0	3	% 100
	Yok	9	% 29,0	0	% 0,00
Askeri Darbe Söylemleri	Var	2	% 6,50	2	% 66,7
	Yok	29	% 93,5	1	% 33,3
Muhtıra	Var	1	% 3,20	0	% 0,00
	Yok	30	% 96,8	3	% 100

2007 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi’nde ordu-siyaset ilişkilerine yönelik olarak toplam 31 haber yer almıştır. Parlamento-ordu dengeleri ile ilgili haber sayısı, toplam haberler içinde 9 haberle %29’luk bir orana sahipken, rejim hassasiyeti ile ilgili haber sayısı 22 haberle %71’lik bir oranla kendilerine yer bulmuşlardır. Askeri darbe söylemlerine yönelik haber sayısı 2

(%6,5), ve muhtıraya yönelik haber sayısı 1 (%3,2) olarak toplam 31 haber içinde kendisine yer bulmuştur. Zaman Gazetesi de bu dönemde ordu-siyaset ilişkilerine yönelik olarak, toplam 3 haber yapmıştır. Parlamento-ordu dengeleri ile ilgili haber sayısı toplam haberler içerisinde 2 haberle %66,7’lik bir orana sahipken, rejim hassasiyetine yönelik haber sayısı toplam haberlerin tamamında 3 haberle %100 oranında yer almıştır. Askeri darbe söylemlerine yönelik haber sayısı 1 (%33,3) iken muhtıraya yönelik haber gözlenmemiştir.

Grafik 36. 2007 Dönemi Ordu - Siyaset İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 36’da görüldüğü üzere ordu-siyaset ilişkilerine yönelik haberler; parlamento-ordu dengeleri, rejim hassasiyeti, askeri darbe söylemleri ve muhtıra değişkenlerine göre incelenmiştir. Ordu – siyaset ilişkilerine yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 31 iken Zaman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı, 3’dür.

Parlamento-Ordu Dengelerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 9 iken Zaman'da 2'dir. Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı makamının sembolik de olsa ordunun başı oluşu Cumhurbaşkanlığı seçimlerini ordu açısından bir kat daha fazla önemli hale getirmektedir. 2007 yılının Nisan ayında başlayan Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde ordunun kendi web sitesinde yayınladığı ve sonrasında e-muhtıra olarak adlandırılan yazıda dönemin iktidar partisini ve Cumhurbaşkanı adayını konu alan laiklik ve rejim hassasiyeti vurgusu ciddi yankılara sebep olmuştur. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün ikinci kez aday oluşu sonrası da üst düzey askeri yetkililerden oldukça mesafeli ve uyarı nitelikli açıklamalar özellikle Cumhuriyet Gazetesi'nde yer bulmuştur.

“Dış basın: Orduya mesaj” (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“Sıkıntılı döneme doğru” (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“İlkelerimizi çiğnetmeyiz” (Cumhuriyet, 17 Ağustos 2007)

“Kimseyle kavga etmeyiz ama prensiplerimiz var” (Zaman, 17 Ağustos 2007)

“Gül Cumhurbaşkanı” (Cumhuriyet, 29 Ağustos 2007)

Rejim Hassasiyetine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 22 iken Zaman'da 3'dür. 1989 ve 1993 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de Cumhurbaşkanı adayları iktidar partisinden olmasına karşın, -güçler birliği ilkesine, meşruiyete ve zümre hakimiyetine yönelik ortak endişeler söz konusu olmuş, hatta zaman zaman Özal'a yönelik parlamenter padişah benzetmeleri yapılmıştır- rejim hassasiyetine yönelik bu dönem ki kadar vurguya hiçbir dönem rastlanmamıştır.

“CHP lideri Baykal ‘Güven vermiyor’” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2007)

“Özle söz arasındaki aykırılık” (Cumhuriyet, 17 Ağustos 2007)

“The Economist: Gül’ün geçmişi ortada, korku gereksiz” (Zaman, 18 Ağustos 2007)

“53.Yıl” (Cumhuriyet, 21 Ağustos 2007)

“Sorumluluğu almayız” (Cumhuriyet, 21 Ağustos 2007)

“Erdoğan’ın ‘Gül’ü benimsemeyen yurttaşlıktan çıksın’ sözlerine tepki yağdı: ‘Faşizanca öneri’” (Cumhuriyet, 22 Ağustos 2007)

“Abdullah Gül’le ilgili endişem yok” (Zaman, 23 Ağustos 2007)

“Amaç: Özde İslam, sözde laik rejim!” (Cumhuriyet, 24 Ağustos 2007)

Askeri Darbe Söylentilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te de Zaman’da da 2’dir. Özellikle ordunun web sitesinde yayınlanan yazının e-muhtıra olarak değerlendirilmesi sonrası, darbe sözcüğü sık sık açıklıkla kimi zaman da ANAP lideri Mesut Yılmaz’ın “Gül farkında” başlığı altındaki haberde olduğu gibi dolaylı yollardan ifade edilmiştir.

“Dış basın: Orduya mesaj” (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“Yılmaz: Gül farkında” (Cumhuriyet, 21 Ağustos 2007)

“Kimseyle kavga etmeyiz ama prensiplerimiz var” (Zaman, 17 Ağustos 2007)

Muhtıraya Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 1 iken Zaman’da bu konuya ilişkin haber yer almamaktadır. 2007 Nisan ayında gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ordunun web sitesi üzerinden yayınladığı yazı da aynı yılın Ağustos ayında gerçekleşen ikinci seçim sürecinde de Genel Kurmay Başkanı’nın 30 Ağustos mesajında da muhtıra nitelikli beyanlara rastlanmıştır.

“Genelkurmay, 30 Ağustos mesajını 2 gün önceden yayımlayarak ‘karanlık güçlerin boğulacağını’ vurguladı ‘Sinsi planlar yapılıyor’” (Cumhuriyet, 28 Ağustos 2007)

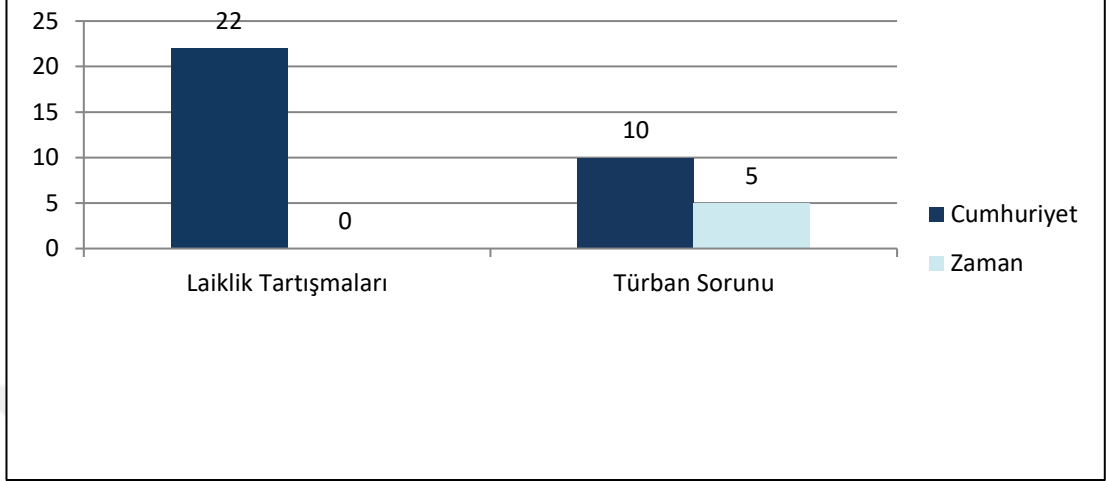
4.4.5.1.4. 2007 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

Tablo 37. 2007 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği.

Din-Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Laiklik Tartışmaları	Var	22	% 95,7	0	% 0,00
	Yok	1	% 4,30	5	% 100
Türban Sorunu	Var	10	% 43,5	5	% 100
	Yok	13	% 56,5	0	% 0,00

2007 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi’nde din-devlet ilişkilerine yönelik olarak toplam 23 haber yer almıştır. Laiklik tartışmaları ile ilgili haber sayısı, toplam haberler içerisinde 22 haber ile %95,7’lik bir orana sahipken, türban sorunu ile ilgili haberler 10 haberle %43,5’lik bir oranla kendisine yer bulmuştur. Zaman Gazetesi’nde ise din-devlet ilişkilerine yönelik olarak toplam 5haber yer almıştır. Laiklik tartışmalarına yönelik habergözlenmezken, türban sorunu ile ilgili haberler 5 haberin tamamında %100’lük bir oranla kendisine yer bulmuştur.

Grafik 37. 2007 Dönemi Din – Devlet İlişkilerine Yönelik Haberlerin Konu İçeriği

Grafik 37’de görüldüğü üzere din - devlet ilişkilerine yönelik haberler; laiklik tartışmaları ve türban sorunu değişkenlerine göre incelenmiştir. Din – devlet ilişkilerine yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 23 iken Zaman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı, 5’dir.

Laiklik Tartışmalarına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 22 iken Zaman’da bu konuya ilişkin haber yer almamaktadır. Ordunun sembolik de olsa başı durumunda olan Cumhurbaşkanlığı makamının asker açısından önemi göz önüne alındığında, dönemin iktidar partisi olan AKP’nin muhafazakar çizgisi, içinden çıkardığı adayla birlikte orduda laiklikle ilgili bir endişe yarattığı gözlenmektedir. Özellikle Gül’ün siyasi geçmişinde ki İslamcı kimliği orduyu bu konuda daha da hassas hale getirmiştir. Nitekim Cumhuriyet’teki haberler incelendiğinde Türkiye’nin dinselleşeceğine dair endişenin sıklıkla dile getirildiği gözlenmektedir. Bu minvalde yapılan tüm haberlerin sadece Cumhuriyet’te oluşu da dikkat çekici başka bir konudur.

“Türkiye dinselleşecek” (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“Cepheleşme adayı” (Cumhuriyet, 16 Ağustos 2007)

“Özle söz arasındaki aykırılık” (Cumhuriyet, 17 Ağustos 2007)

“Örtülü laiklik” (Cumhuriyet, 19 Ağustos 2007)

“Sorumluluğu almayız” (Cumhuriyet, 21 Ağustos 2007)

“Amaç: Özde İslam, sözde laik rejim!” (Cumhuriyet, 24 Ağustos 2007)

Türban Sorununa Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 10 iken Zaman’da 5’dir. Cumhurbaşkanı adayı Abdullah Gül’ün eşinin türbanlı oluşu, geçmişte üniversiteye türbanlı olduğu için girememesinden dolayı Avrupa İnsan hakları Mahkemesi’ne Türkiye ile ilgili şikayette bulunmuş olması türban sorununa bu dönemde ayrı bir önem katmıştır. Bu dönem dışında başka hiçbir seçim döneminde türban ilgili gazetelerde bu denli haberleşmemiştir.

“AKP’nin Gül ısrarı” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2007)

“CHP lideri Baykal ‘Güven vermiyor’” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2007)

“Sıkıntılı döneme doğru” (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“Türbanı savundular” (Cumhuriyet, 16 Ağustos 2007)

“Bu ülkede başörtüsüne karşı çıkanlar Müslümanlıkla problemi olanlardır” (Zaman, 19 Ağustos 2007)

“Evren:Yasa ve gelenekte Köşk için türban yasağı yok” (Zaman, 22 Ağustos 2007)

“Türbanlı anayasa” (Cumhuriyet, 24 Ağustos 2007)

“Başörtüsünün sınırını modacı değil ilahiyatçı belirler” (Zaman, 25 Ağustos 2007)

4.4.5.1.5. 2007 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri

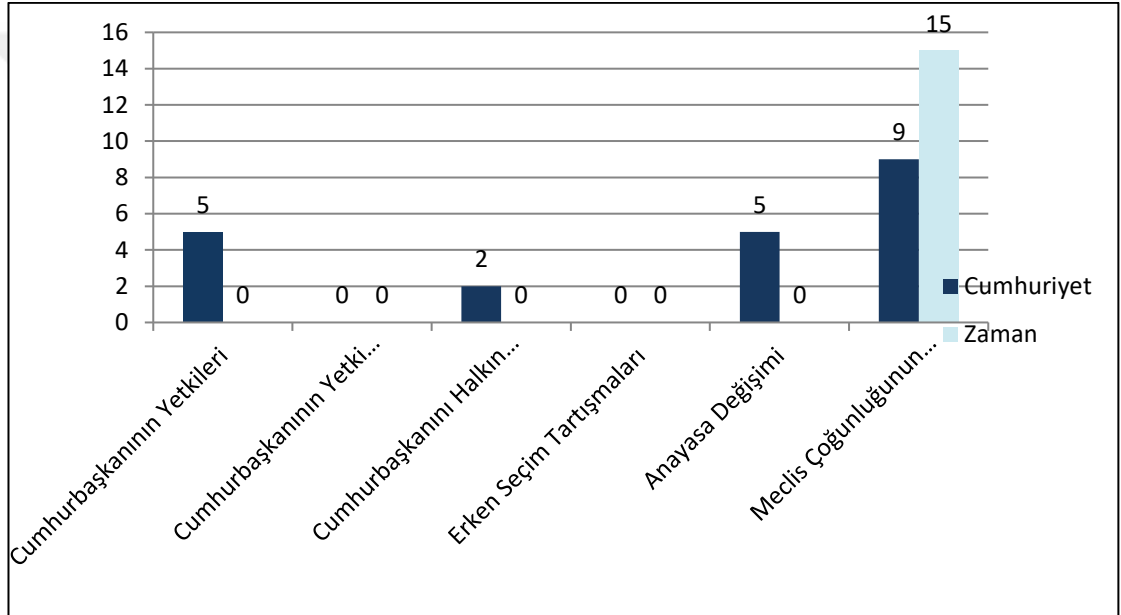
Tablo 38. 2007 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri.

Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Cumhurbaşkanının Yetkileri	Var	5	% 23,8	0	% 0,00
	Yok	16	% 76,2	20	% 100
Cumhurbaşkanının Yetki Süresinin Uzatılması	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	21	% 100	20	% 100
Cumhurbaşkanını Halkın Seçmesi	Var	2	% 9,50	0	% 0,00
	Yok	19	% 90,5	15	% 100
Erken Seçim Tartışmaları	Var	0	% 0,00	0	% 0,00
	Yok	21	% 100	15	% 100
Anayasa Değişimi	Var	5	% 23,8	0	% 0,00
	Yok	16	% 76,2	15	% 100
Meclis Çoğunluğunun Sağlanması	Var	9	% 42,9	15	% 100
	Yok	12	% 57,1	0	% 0,00

2007 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi’nde hukuksal boyuta ilişkin olarak toplam 21haber yer almıştır. Cumhurbaşkanının yetkileri ile ilgili haberler toplam haberler içinde 5 haberle %23,8’lik bir oranla yer alırken, Cumhurbaşkanının yetki süresinin uzatılmasına ve erken seçim tartışmalarına ilişkin haber gözlenmemiştir. Cumhurbaşkanını halkın seçmesine yönelik haber sayısı 2 (%9,5), Anayasa değişimine yönelik haber sayısı 5 (%23,8) ve meclis çoğunluğunun sağlanmasına yönelik haber sayısı 9 (%42,9) olarak toplam 21

haber içerisinde yer bulmuştur. Zaman Gazetesi ise bu dönemde hukuksal boyuta yönelik olarak toplam 20 haber yapmıştır. Bu dönemde Cumhurbaşkanının yetkilerine, Cumhurbaşkanının yetki süresinin uzatılmasına, Cumhurbaşkanını halkın seçmesine, erken seçim tartışmalarına ve Anayasa değişikliğine yönelik haber gözlenmezken, meclis çoğunluğunun sağlanmasına yönelik haber sayısı 15 (%100) olarak hukuksal boyuta yönelik olan toplam haberlerin tamamında yer bulmuştur.

Grafik 38. 2007 Dönemi Hukuksal Boyuta İlişkin Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 38’de görüldüğü üzere hukuksal boyuta ilişkin haberler; Cumhurbaşkanının yetkileri, Cumhurbaşkanının yetki süresinin uzatılması, Cumhurbaşkanını halkın seçmesi, erken seçim tartışmaları, Anayasa değişikliği ve meclis çoğunluğunun sağlanması değişkenlerine göre incelenmiştir. Hukuksal boyuta ilişkin toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 21 iken Zaman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı, 15’dir.

Cumhurbaşkanının Yetkilerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 5 iken Zaman'da bu konuya ilişkin haber yer almamaktadır. Bu dönemde yapılan Anayasal değişikliklerle Cumhurbaşkanı Gül'ün hali hazırda hakkında devam eden davalardan kurtulmasına yönelik bir dokunulmazlık zırhının gündeme geldiği görülmektedir. Bununla beraber Cumhurbaşkanının yetkilerine sınırlama getirilmesi de ilgili haberler arasında yer almaktadır.

“Cumhurbaşkanına yetki sınırlaması” (Cumhuriyet, 24 Ağustos 2007)

“Gül'e zırh geliyor” (Cumhuriyet, 25 Ağustos 2007)

Cumhurbaşkanının Yetki Süresinin Uzatılmasına Yönelik Haber Sayısı, Erken Seçim Tartışmalarına Yönelik Haber Sayısı

- Bu seçim döneminde Cumhuriyet ve Zaman'da bu konuya ilişkin haber yer almamaktadır.

Cumhurbaşkanını Halkın Seçmesine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 2 iken Zaman'da bu konuya ilişkin haber yer almamaktadır. Bu dönemde Cumhurbaşkanını halkın seçmesinin ilk adımlarının atıldığı görülmektedir. Hatta yapılan anayasal değişiklikler nedeniyle söz konusu seçimi bağlayan iki anayasa olduğu için, dönemin eski siyasilere Hüsamettin Cindoruk'un 'seçim sürecini muhalefet partisi mahkemeye taşırsa durdurulabilir' şeklindeki açıklaması göze çarpmaktadır.

“Cindoruk'tan 'İki anayasa kuralı' uyarısı 'Seçim süreci durdurulabilir'”
(Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

Anayasa Değişimine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 5 iken Zaman'da bu konuya ilişkin haber yer almamaktadır. Bu seçim döneminde özellikle Anayasa değişikliğine yönelik verilen taslaklar üzerine oldukça tartışmalı haberlere rastlanmaktadır. Aynı anda iki anayasalı bir durumun varlığı, laiklik vurgusu, üniversitelere türbanla giriş yapılabilmesi ve yine yapılacak anayasal düzenlemelerle tarikatların önünün açılması gibi konular Cumhuriyet'te haberleşirken Zaman da yine bu konuya ait haber yapılmadığı gözlenmiştir.

“Cindoruk'tan ‘İki anayasa kuralı’ uyarısı ‘Seçim süreci durdurulabilir’”
(Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“Türbanlı anayasa” (Cumhuriyet, 24 Ağustos 2007)

“Cumhurbaşkanına yetki sınırlaması” (Cumhuriyet, 24 Ağustos 2007)

“Tarikatlara yeşil ışık” (Cumhuriyet, 25 Ağustos 2007)

Meclis Çoğunluğunun Sağlanmasına Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet'te 9 iken Zaman'da 15'dir. Daha önce aynı yılın Nisan ayında 367 yeter oy sayı engeline takılan Abdullah Gül'ün bu kez ikinci turda meclis çoğunluğunu sağlayarak 339 oyla Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

“Çankaya için ilk tur” (Cumhuriyet, 20 Ağustos 2007)

“Yeni Meclis Köşk için toplanıyor” (Zaman, 20 Ağustos 2007)

“İlk turda seçilemedi” (Cumhuriyet, 21 Ağustos 2007)

“Herkes kendi adayına oy verdi” (Zaman, 21 Ağustos 2007)

“Gül bu kez fire verdi” (Cumhuriyet, 25 Ağustos 2007)

“Türkiye yeni cumhurbaşkanını seçiyor” (Zaman, 28 Ağustos 2007)

“Gül Cumhurbaşkanı” (Cumhuriyet, 29 Ağustos 2007)

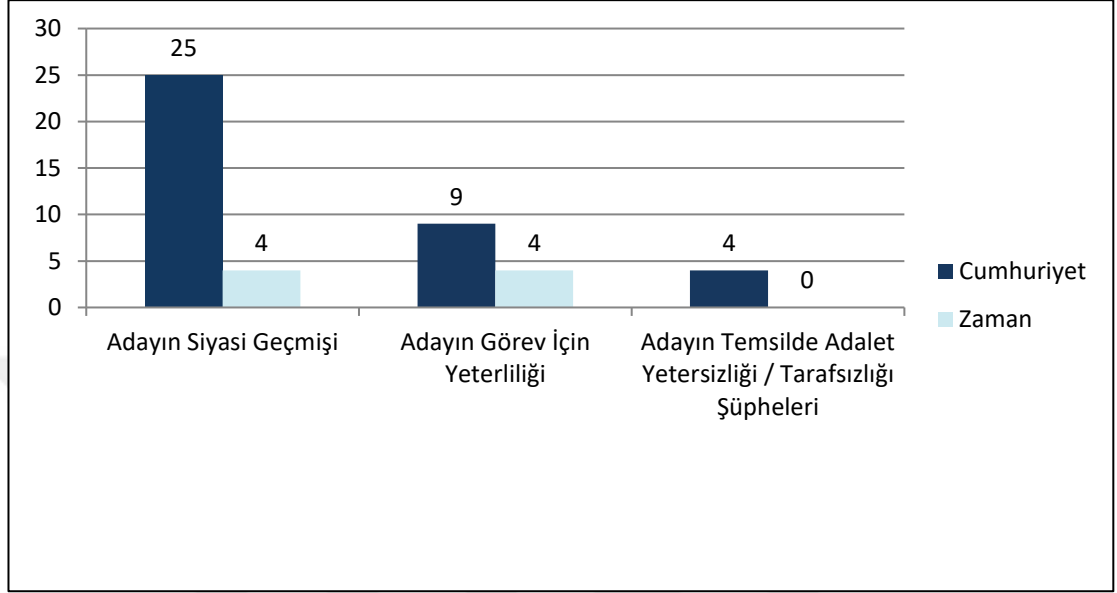
4.4.5.1.6. 2007 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri

Tablo 39. 2007 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Adayın Siyasi Geçmişi	Var	25	% 73,5	4	% 57,1
	Yok	9	% 26,5	3	% 42,9
Adayın Görev İçin Yeterliliği	Var	9	% 26,5	4	% 57,1
	Yok	25	% 73,5	3	% 42,9
Adayın Temsilde Adalet Yetersizliği / Tarafsızlığı Şüpheleri	Var	4	% 11,8	0	% 0,00
	Yok	30	% 88,2	7	% 100

2007 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi’nde Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik olarak toplam 34haber yer almıştır. Adayın siyasi geçmişi ile ilgili haberler toplam haberler içinde 25 haberle %73,5’lik bir oranla yer alırken, adayın görev için yeterliliği ile ilgili haber sayısı 9 haberle %26,5 ve adayın temsilde adalet yetersizliği/tarafsızlığışüpheleri ile ilgili haber sayısı ise 4 haberle %11,8’lik oranla toplam 34 haber içerisinde kendilerine yer bulmuşlardır. Zaman Gazetesi de bu dönemde Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik olarak toplam 7haber yapmıştır. Adayın siyasi geçmişi veadayın görev için yeterliliği ile ilgili haber sayıları, toplam haberler içerisinde 4’er haberle %57,1’lik bir oranla kendilerine yer buluyorken, adayın temsilde adalet yetersizliği/tarafsızlığı şüpheleri ile ilgili haber gözlenmemiştir.

Grafik 39. 2007 Dönemi Cumhurbaşkanı Adayının Kimliğine Yönelik Haberlerin Konu İçerikleri.

Grafik 39’da görüldüğü üzere, Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik haberler; adayın siyasi geçmişi, adayın görev için yeterliliği ve adayın temsilde yetersizliği/tarafsızlığı şüpheleri değişkenlerine göre incelenmiştir. Cumhurbaşkanı adayının kimliğine yönelik toplam haber sayısı, Cumhuriyet Gazetesi’nde 34 iken Zaman Gazetesi’nde ki toplam haber sayısı, 7’dir.

Adayın Siyasi Geçmişine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 25 iken Zaman’da 4’dür. Abdullah Gül’ün muhafazakar islamcı bir siyasi geçmişe sahip olması ve aynı zamanda iktidar partisinin bir parçası oluşu laiklik ve rejim hassasiyeti konusunu gündeme taşımıştır. Cumhuriyet Gazetesi Gül’ün siyasi geçmişine yönelik negatif içerikli haber yapmada oldukça istekli görülürken Zaman daha çok adayın geçmişinin bir sorun teşkil etmeyeceğine yönelik açıklamaların olduğu haberlere yer vermiştir.

“Sıkıntılı döneme doğru” (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“Erdoğan’dan köşk mesajları” (Zaman, 16 Ağustos 2007)

“The Economist: Gül’ün geçmişi ortada, korku gereksiz” (Zaman, 18 Ağustos 2007)

“Eski AKP’li vekil Dülger: Gül mağduru iyi oynadı” (Cumhuriyet, 19 Ağustos 2007)

“Örtülü laiklik” (Cumhuriyet, 19 Ağustos 2007)

Adayın Görev İçin Yeterliliğine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 9 iken Zaman’da 4’dür. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül’ün deneyimli bir siyasetçi olmasına karşın siyasi geçmişindeki ideolojik çizgisi yeterliliğinden ziyade tarafsızlık şüpheleri ile birlikte değerlendirilmiştir. Cumhurbaşkanının Devletın başı olması sıfatı nedeniyle tarafsızlık özelliği olmayan birinin yeterli de sayılamayacağına özellikle Cumhuriyet’te vurgulanmıştır.

“Erdoğan’dan köşk mesajları” (Zaman, 16 Ağustos 2007)

“Nasıl bir Cumhurbaşkanı?” (Cumhuriyet, 22 Ağustos 2007)

“Tarihe not düşmek” (Cumhuriyet, 27 Ağustos 2007)

Adayın Temsilde Adalet Yetersizliği / Tarafsızlığı Şüphelerine Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 4 iken Zaman’da bu konuya ilişkin haber yer almamaktadır. Cumhurbaşkanı Gül’ün siyasi geçmişi ve iktidar partisi üyesi oluşu tıpkı 1989 ve 1993 dönemi adayları gibi tarafsızlık şüphelerini de beraberinde getirmiştir.

“Tarihe not düşmek” (Cumhuriyet, 27 Ağustos 2007)

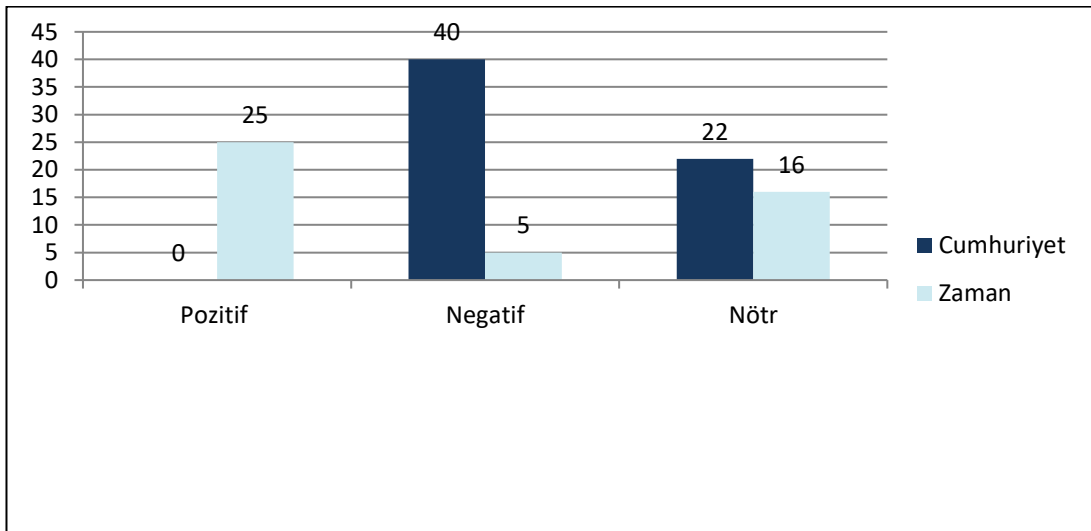
4.4.5.2. 2007 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı

Tablo 40. 2007 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı.

Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı		Cumhuriyet		Zaman	
		n	%	n	%
Haberin Adaya Bakışı	Pozitif	0	% 0,0	25	% 54,3
	Negatif	40	% 64,5	5	% 10,9
	Nötr	22	% 35,5	16	% 34,8

2007Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Cumhuriyet Gazetesi'nde, haberin Cumhurbaşkanı adayına bakışına yönelik olarak toplam 62haber gözlenmiştir. Bu dönemde Cumhurbaşkanı adayına yönelik pozitif bir haber gözlenmemiştir. Haberlerden 40'ı (%64,5) adaya negatif bakarken adaya yönelik nötr haber sayısı 22 (%35,5)'dir. Zaman Gazetesi'nde haberin Cumhurbaşkanı adayına bakışına yönelik olarak toplam 46 haber gözlenmiştir. Bu haberlerden 25'i (%54,3) adaya pozitif bakarken, 5'i (%10,9) negatif ve 16'sı (34,8) nötrdür.

Grafik 40. 2007 Dönemi Haberin Cumhurbaşkanı Adayına Bakışı.

Grafik 40’da görüldüğü üzere haberin Cumhurbaşkanı adayına bakışına yönelik haberler; pozitif, negatif ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir.Cumhurbaşkanlığı adayına yönelik olarak Cumhuriyet 62 haber yaparken Zaman’da bu sayı 46’dır.

Adaya Bakışı Pozitif Olan Haberlere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te haber yer almazken Zaman’da bu konudaki haber sayısı 25’dir. Cumhurbaşkanı adayı Abdullah Gül’e yönelik tüm pozitif haberler zaman’da yer alıyorken Cumhuriyet’in Gül’e yönelik tek bir pozitif haber yapmaması yazılı basının tarafsızlığı noktasında önemli bir gösterge olmuştur.

“Halka verdiğim sözü tuttum kılavuzum Anayasa olacak” (Zaman, 15 Ağustos 2007)

“Gül, sivil toplum turundan memnun ayrıldı” (Zaman, 16 Ağustos 2007)

“Erdoğan’dan köşk mesajları” (Zaman, 16 Ağustos 2007)

Adaya Bakışı Negatif Olan Haberlere Yönelik Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 40 iken Zaman’da 2’dir. Cumhurbaşkanı adayı Abdullah Gül’e yönelik olarak Cumhuriyet’in oldukça sert bir üslup kullandığı, Gül’ün hem siyasi hem de kişisel geçmişine yönelik eleştirileri haberleştirmede daha istekli olduğu gözlenirken Zaman’ın sadece Baykal’dan Gül’e yönelik iki habere yer vermesi dikkat çekici bir unsur olarak göze çarpmaktadır.

“AKP’nin Gül ısrarı” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2007)

“CHP lideri Baykal ‘Güven vermiyor’” (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2007)

“Başkente gerginlik” (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“DSP sıcak CHP yalnız kaldı” (Zaman, 15 Ağustos 2007)

“Çankaya’da yargılanacak” (Cumhuriyet, 16 Ağustos 2007)

“Eski AKP’li vekil Dülger: Gül mağduru iyi oynadı” (Cumhuriyet, 19 Ağustos 2007)

“Baykal’ın ip suçlaması MHP’yi kızdırdı” (Zaman, 23 Ağustos 2007)

“Hayrunisa Gül’ün evliliği 14’ünde nişan, 15’inde nikah” (Cumhuriyet, 24 Ağustos 2007)

Adaya Bakışı Nötr Olan Haber Sayısı

- Cumhuriyet’te 22 iken Zaman’da 16’dır. Cumhurbaşkanı adayı Abdullah Gül’e yönelik tüm nötr haberler enformatik haberlerden oluşmaktadır. Pozitif ve negatif haberlerde seçili iki gazetenin zıt kutuplarda hareket ettiği göz önüne alındığında, enformatik haberlere –haber oranlarına bakılarak- eşit mesafede yaklaştıkları söylenebilir.

“MHP’den Gül’e 367 desteği” (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2007)

“Liste Gül’e havale” (Cumhuriyet, 17 Ağustos 2007)

“Yeni Meclis Köşk için toplanıyor” (Zaman, 20 Ağustos 2007)

“Herkes kendi adayına oy verdi” (Zaman, 20 Ağustos 2007)

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Erklerin birbirleri ile olan ilişkilerinin düzenleniş biçimine göre siyasal sistemler nitelik kazanmaktadır. Aslında söz konusu bu nitelik edinimi daha çok yasama ve yürütme arasındaki ilişkiye göre gerçekleşmektedir. Bu gerçekleşime göre de demokrasi tarihinde en çok parlamenter, başkanlık ve yarı başkanlık sistemleri ile karşılaşmaktadır.

Ülkemizde de 2007 yılında yapılan anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ilkesi benimsenmiştir. Ve ilk defa 2014 seçimlerinde Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmiştir. Nisan 2017 referandumu ile de hükümet sistemi *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*'ne dönüştürülmüştür. Bu tarihe kadar Türkiye'de Parlamenter Sistem ile hükümet icrası gerçekleştirilmiştir. Ancak, Cumhurbaşkanı seçimlerinde parlamentoda anayasal seçim sayısına ulaşmada yaşanan siyasal krizler, uzlaşma kültürümüzün boyutlarını göstermesi açısından oldukça önemli sonuçlar doğurmuştur. Bu tezde de Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin siyasal krize dönüşme nedenlerinin yazılı basına yansımaları üzerine bir analiz gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'de 1980'den sonraki anayasal düzenlemeler Parlamenter Sistemin temsilde adalet ve siyasal istikrar ilkeleri arasındaki dengeyi sistemde istikrar sağlamaya yönelik güçlendirmiş, bu durum da daha sonra sistemle ilgili tartışmaların artmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, tezin problematiğini belirleyen de, Türkiye'nin Parlamenter Sisteminin işleyişinde en önemli krizi oluşturan Cumhurbaşkanı seçilme usulünden kaynaklanan siyasal tartışmaların kamuoyuna medya aracılığıyla yansıma biçimleri oluşturmıştır.

Bu bağlamda dört ana başlıkta gerçekleştirilen incelemede ilk bölüm siyasal sistemin sınırlarına ayrılmıştır. Rejimler, ideolojiler ve seçim düzenlemeleri üzerinde durulmuştur. Bireysel egemenliğe dayalı rejimlerden monarşik ve diktatöryen

rejimler; halk egemenliğine dayanan demokratik rejimlerden de meclis hükümeti, parlamenter, başkanlık ve yarı başkanlık yönetimleri karşılaştırma açısından ayrı ayrı ele alınmıştır. Ve de demokrasi rejiminin tarihsel gelişimine göre halk egemenliğine dayalı yönetim biçimlerinin yaygınlık kazanarak, bireysel egemenliğe dayalı merkezi yönetimlerin tarihsel süreçlerini tamamlamalarına yol açmaları irdelenmiştir. Bilindiği üzere, bugün geline nokta siyasi rejimi belirleyen temel unsurlar aşğıdaki gibi altı (6) temel ilkede legalleşmiş durumdadır:

- Temel Hak ve Özgürlüklerin Güvence Altına Alınması,
- Eşitliğin Sağlanması,
- Yetkilerin Sınırlandırılması,
- Seçimle Siyasal İktidarın Belirlenmesi (Genel oy sistemi; tek, eşit ve gizli oy açık sayım),
- Muhalefetin Bulunması,
- Çoğunluğun Yönetme Hakkının Sağlanması.

Aslında, burjuvazinin yükselişine koşut olarak bütün insanlığın gündemine giren siyasi demokrasi olgusu doğal hukuk teorisinden kaynaklı '*İnsan Hakları Söylemi*'ne dayanmaktadır. İnsan hakları söylemi de genelde *Magna Carta* ile başlatılır, daha sonra da *Bill of Rights* gibi yine çeşitli İngiliz yasaları ile gittikçe geliştirilir. Bugünkü gelişim seyrine ise ünlü 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin ardından 1949 BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Avrupa Sözleşmesi ile ulaşılmış bulunmaktadır.

İlk bölümde rejimlerin yanı sıra siyasi ideolojiler arasındaki farklar da tartışmaya alınmıştır. Çağdaş siyasi ideolojilerden hareket edilerek, liberalizm, konservatizm, sosyalizm ve sosyal demokrasiyi birbirinden ayıran unsurlar üzerinden siyasi felsefeleri karşılaştırılmış, siyasi sisteme olası sınırlamaları sorgulanmıştır. İlk bölümün son incelemesi seçim düzenlemelerine yönelik gerçekleştirilmiştir.

İktidarın seçimle belirlendiği demokratik rejimlerde ilk uygulanan düzenleme olarak çoğulcu seçim sisteminin yapısal özellikleri ve farklı biçimleri ardından, daha orantılı oy dağılımını sağlamaya yönelik geliştirilen nispi temsil sisteminin yapısal özellikleri ve farklı biçimleri ele alınmıştır. Bu sorgulamaların ardından da Türkiye’de çok partili hayata başladığımız 1950’den itibaren hangi seçim sistemlerinin yasal zemin bulduğu irdelenmiştir. Seçim mevzuatına göre bugün Türkiye’de nispi d’Hont sistemi uygulanmaktadır, daha siyasal istikrarı sağlamaya dönük olarak % 10 seçim barajı da getirilmiştir. Bu yapısı itibariyle nispi d’Hont sisteminin temsilde adaleti sağlama kapasitesinde sınırlamalar ortaya çıkmıştır, bu durum beraberinde sistem tartışmalarını taşımıştır. Genel ve yerel seçimler değil de salt Cumhurbaşkanlığı seçimlerine yönelinmiş olsa da, tezin önemi buradan kaynaklanmaktadır, siyasal demokrasinin olmazsa olmaz değeri seçim sisteminin ‘Temsilde Adalet’ ve ‘Siyasal İstikrar’ olarak tanımladığımız iki unsurunun dengeli oluşumunu ortadan kaldıran yaptırımlar siyasal krize yol açmıştır.

Türkiye’de siyasal geleneklerin açıldığı tezin ikinci bölümünde, öncelikle siyasal iktidar mücadelesinde belirginleşen güç merkezleri, daha sonra da siyasal kültürün temel yansıması olarak iktidar ve meşruiyet ilişkisi üzerinde durulmuştur. Türkiye’deki siyasal güç merkezleri, Wrigth Mills’in *‘İktidar Seçkinleri’* yapıtında ABD için yaptığı üçlü klasifikasyonu - Siyasiler, Askeri ve İşveren Eliti- daha ileri taşınarak, bürokrasi geleneği, asker-devlet ilişkisi, din-siyaset bağlantısı, siyasal seçkinler, sivil toplum örgütleri ve siyaset-medya ilişkisi üzerinden çözümlenmiştir.

Türkiye’de siyasal iktidar ile bürokrasi arasındaki meşru ilişkinin dayandığı kültürün temellerine bakıldığında, Cumhuriyet ilanından çok eski dönemlere gidilmesi gerekmiştir. Daha önce kurulmuş olan 16 Türk devletinde yavaş yavaş oluşturulan bürokrasi yapısının içerisinde merkezi bir yönetim anlayışı açıkça görülmektedir. Dolayısıyla bu yapının, bugüne kadar uzanan devlet yönetiminin

lidere dayanan kültürünü oluşturmaya hizmet ettiği anlaşılmaktadır. Bürokrasi erkinin yanı sıra Türk siyasal kültürü açısından askeri elit de oldukça önemli yer tutmuştur. Siyasal iktidarın güvenlik, eğitim ve sağlık olarak belirlenen asli üç görevinden birinin aktörü olduğu için askeri elit tüm dünya devletleri açısından önemli bir güç merkezi konumundadır. Türk siyasal kültürü açısından da Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Yeniçeri Ocağı erkinden bugüne yansıyan askeri erk ya da elit gerçeği, Cumhuriyet Dönemindeki askeri ihtilaller aracılığıyla kendisini açıkça ortaya koymuştur.

Siyasal iktidarın meşruiyet kaynaklarında yer alan bir diğer etki merkezini de dini elit oluşturmıştır. İslamiyet'in kabulü ile başlayan kültürel değişim süreci, zamanla siyasal alana dek uzanan önemli bir kültürel aktöre dönüşmüştür. Özellikle, halifeliğin Osmanlı İmparatorluğu'na geçmesi ile İslamiyet'in Türk dünyası üzerindeki etkisi giderek artmaya başlamıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra geçilen laik anlayış, devletin toplumdaki farklı dini inançlara karşı aynı mesafede durmasını ilkeselleştirmiş olsa da, toplumun büyük çoğunluğu müslüman olan Cumhuriyet Türkiye'si için İslam dininin toplumsal oluşturucu olarak etki gücü yüksektir. Bu nedenle, Türkiye'de muhafazakarlık bir siyasal partiyi ve lideri iktidara rahatlıkla taşıyabilmektedir. Aslında, tüm dünya toplumları için din toplumsal oluşturucu olarak hukuk ve geleneklerin yanı sıra etkililiğini sürdürmektedir. Siyasal kültür açısından Türkiye'nin farklılığı muhafazakarlığını din ekseninden yürütmesinden kaynaklanmaktadır. Yoksa her toplumsal kimlik '*kendiliği*'ni korumak adına muhafazakar tavır geliştirir. Yalnız söz konusu tavır daha çok gelenekler ekseninden gelişirken, Türkiye'de din ekseninden varlık bulması önemli bir farklılığa altyapı oluşturmaktadır.

Türkiye çok partili hayata geçtiği 1950'lilerden itibaren liberalleşmeye başlamış, bu durum da bir işveren eliti oluşturmaya başlamıştır. Osmanlı idari ve siyasi yapısı ve Asya tipi üretim tarzından dolayı hanedanlık ve bürokrasi dışında

aristokrat bir sınıf yaratmamıştır. Ancak Cumhuriyet sonrası burjuva sınıfının daha hızlı şekilde güçlenmesi bir seçkinler sınıfı ortaya çıkarmıştır, genellikle ekonomik güce dayana seçkincilik siyasal iktidarın karar mekanizmasında etkili rol oynamıştır ve hiç şüphesiz bugünün liberal demokrasi anlayışı içerisinde de etki gücü bulunan aktörel yapısını devam ettirmektedir.

Toplumsal dinamiklerin bir başka açısını oluşturan sivil örgütlenme ise Türkiye’de ancak 1980’ler sonrası varlık kazanmaya başlamıştır. Dünyada neo-liberal rüzgarların estiği döneme denk gelmiş ve Türkiye’nin de kendisini aşmasına olanak tanıyan bir farkındalık yaratmıştır. Toplumun daha dışa dönük gelişimi bu tarihlerden sonra hız kazanır. Toplumsal müzakere geleneği yaratması anlamında da oldukça önemlidir. Bu gelişme Türkiye’yi, niceliksel olarak dünya devletleri ile yarışır boyutlara taşımasına karşın, nitelik olarak müzakere ve uzlaşma kültürü açısından sağlaması gereken toplumsal faydayı, henüz olması gereken ölçülerde ortaya koyamamıştır.

Öte yandan, günümüz atmosferinde siyasal kültürün en önemli dinamiklerinden sayılan medya ile ilişkiler için ise siyasal iktidarın en yoğun ve belki de en sorunlu yürüttüğü ilişkilerden sayılabilir. Kitle iletişim araçlarından özellikle televizyonun 1960’lardan sonra yaygınlık kazanması medya yönetimini gündeme taşımıştır. Siyasal elitin medyada kapsanma oranı ve niteliği kamuoyu üzerinde algı farklılığı yarattığı için, bugün her siyasal iktidar için medya planlaması tartışmasız çok önemlidir. Algı yönetimi iletişim stratejilerine dayandığı için, medya aracılığıyla daha geniş kitlelere inşa edilmek istenen algının aktarılması söz konusu olmaktadır. Türkiye’de de özellikle 1980’ler sonrası özel kamu yayıncılığının yaygınlaşmaya başlaması ile siyasal elit için medyanın taraftarlığını kazanmak oldukça önemli olmuştur. İletişim çağı içerisinde elbette hiç tartışmasız medya, yasama, yürütme ve yargı erkinden sonra dördüncü güç olarak haklı konuma ulaşmış bulunmaktadır. Bu nedenle, siyasal iktidarın medya üzerinde etki gücü oluşturma yöneylemliliği

artmıştır. Maalesef ki, Türkiye için de geçerli olmak kaydıyla, monopolite bugünün medyasının en temel sorununu oluşturmaktadır. Basın etiğinde yer alan ‘Medyanın Tarafsızlığı’ içerik olarak nesnel davranışı taşıyor olmasına karşın, reel politikada tarafgirlik/yanlılık olarak anlaşılmakta ve kullanılmaktadır. Bu sorunu ortaya çıkaran da daha çok medya sahipliği konusundaki deregülasyondur. Özellikle, Türkiye’de büyük holding işletmelerinin yatırım aracı olarak medyayı da tercih etmelerinin altında yatan sebebin finansal kazanımdan uzak bir öngörü olduğu açıktır. Bu durum, sosyal iktidarların medya aracılığıyla siyasal iktidarı denetleme opsiyonu yarattığı gibi, siyasal iktidara da medya üzerinden toplumsal algı inşasında hegemonik bir güç yaratabilmektedir. Türkiye’de daha çok ikinci versiyonun daha yaygın kullanıldığı görülmektedir.

Bu çerçevede siyasal kültürün temellerini iktidarın meşruiyet kaynaklarında ararken, siyasal alanın hükmetmekten ya da hegemonyadan nasıl bir mücadele alanına dönüştüğünün yol ayrımında demokrasi ile karşılaşmıştır. Öyle ki, bugün artık siyasal erk toplumsal düzende tarihten getirdiği en üstün, en kapsamlı erk niteliğini korumakla birlikte, hak ve özgürlükler düzleminde gelişen denge ve denetim mekanizmalardan dolayı meşruiyet kaynaklarında daha sorgulanabilir boyutlara evrilmiştir.

Bu siyasal kültürel gelişimin bir uzantısı olarak Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı seçim usul ve süreçlerinin kümülatif değerlendirilmesine ulaşılması için Cumhuriyetin ilk seçimlerinden, 1923 seçimlerinden 2014’teki seçimlere kadar 12 Cumhurbaşkanlığı seçim süreçleri üzerinden incelemeye gidilmiştir. 11. Cumhurbaşkanlığına kadar yedi (7) yıllık süreler için ve tek defalık seçilmeye dayalı gerçekleştirilen seçim uygulaması anayasal değişiklik ile beş (5) yıllık süre için ve – olağandışı durumlar dışında – en fazla iki defa üst üste seçilmeye olanak sağlayacak şekilde değişime uğramıştır. Bu değişim 21 Ekim 2007 tarihinde gerçekleştirilen referandum ile halkoylamasına sunulmuş, seçmen katılımının %

67.49'da kaldığı referandum sonucunda elde edilen % 68.95 evet oyu ile Cumhurbaşkanı seçiminin referandum ile yapılması yasalaşmıştır. Aynı referandum ile Cumhurbaşkanının görevde kalma süresi de uzatılarak 5+5 formülü ile iki defa üst üste seçilme olasığı düzene konulmuştur.

700 yıllık Osmanlı hanedanlığının ardından 1920'de Anadolu topraklarında kurulan yeni devlet siyasi rejimi gereğı Cumhurunu yönetecek siyasi lideri parlamentodaki temsilcileri ile seçerek, ilk olarak bu göreve Milli Mücadeleyi yönetmesindeki başarıları nedeniyle Mustafa Kemal ATATÜRK'ü getirmiştir. 10 Kasım 1938'de vefatına kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı olarak görevde bulunan Mustafa Kemal, sadece Cumhurbaşkanı seçimleri için değil milletvekili seçimleri içinde farklı aday ve partilerin seçim yarışında yer almasını demokratik sistemin gelişimi açısından oldukça önemsemesine karşın, büyük bir imparatorluktan, farklı idari ve siyasi yönetim anlayışından çıkmış yeni Türk devleti içinde bulunduğu kültürel, sosyal, siyasal ve ekonomik nedenlerden ötürü çok partili bir yarışma iklimine 1950 seçimlerine kadar ulaşamamıştır. 1938-1950 arası dönemde İsmet İnönü'nün Cumhuriyetin 2. Başkanı olarak devlet yönetiminde bulunmuştur. 1950-1960 döneminin Cumhurbaşkanı Celal Bayar ise devletin 3. Cumhurbaşkanı olmuştur.

1950-1960 döneminde gerçekleştirilen üç seçimde de tek başına iktidar olma başarısı gösteren Demokrat Parti'nin 1960 askeri ihtilali sonrası yönetimden alınması Türkiye'nin önünde yeni bir dönemi açmıştır. 27 Mayıs 1960 ihtilalinin ardından anayasal değişikliğe gidilerek, TBMM 'Millet Meclisi' ve 'Cumhuriyet Senatosu' olmak üzere çift meclisli oluşturulmuştur. Ayrıca, yargısal denetimi güçlendirebilmek amacıyla 'Anayasa Mahkemesi' kurulmuştur. 26 Ekim 1961 tarihinde gerçekleştirilen seçimle Milli Birlik Komitesi üyesi Cemal Gürsel 638 milletvekilinin 607'sinin oyunu alarak Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Cumhuriyetin 4. Cumhurbaşkanı olarak 1960-1966 arasında görevde bulunmuştur. Askeri ihtilal

sonrası Demokrat Partinin tarihsel sürecini bir mahkeme süreci ile tamamlaması daha sonraki süreçlerde siyasal alanın üzerinde askeri vesayet konusunun gündemde tutulmasına yol açmıştır. 1966 yılında Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in rahatsızlanması Türkiye'de sivil nitelikli bir Cumhurbaşkanının göreve getirilmesi konusunu gündeme taşımıştır. Ancak 28 Mart 1966 tarihinde gerçekleştirilen seçimde yine asker kökenli bir aday olan Cevdet Sunay 461 oy ile ilk turda ülkenin 5. Cumhurbaşkanı olarak seçilmeyi başarmıştır.

1961 Anayasa değişikliğine yol açan etkenlerin askeri vesayete dayalı bir siyasal kültürü güçlendirmesi Türkiye'nin sivilleşmesi konusunda siyasi bir tartışma ortamı yaratmış, bu atmosfer her Cumhurbaşkanı seçim döneminde de gündeme taşınmıştır. Bu çerçevede, 12 Mart 1971 muhtırası 1973 yılında gerçekleştirilecek seçimlere kadar, siyasal alanda iki yıl süreli askeri vesayet tartışması yaratmıştır.

6 Nisan 1973 tarihinde Fahri Korutürk Türkiye Cumhuriyeti'nin 6. Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Ancak, Parlamentoda yeterli seçim sayısına ulaşmak için 15 tur gerçekleştirilmiş olması siyasal uzlaşmanın boyutlarını ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Dönemin iki büyük partisinden CHP lideri Bülent Ecevit ile AP lideri Süleyman Demirel 1971 muhtırası ile başlayan sürecin tamamlanması, iklimin sivilleşmesi konusunda benzer siyasal tavır sergilemişlerdir. Ayrıca bu dönem Cumhurbaşkanı adayının asker kanattan çıkmasının yarattığı siyasal tartışma ortamı, Türk siyasal kültürü açısından beraberinde gündeme anayasa değişikliği konusunu getirmesi bakımından da önem taşımaktadır.

Ancak 12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleştirilen ikinci askeri ihtilal Türk demokrasi geleneğini 1983 yılında yapılacak serbest milletvekili seçimlerine kadar sıkıntılı hale getirmiş, Milli Birlik Komitesi Başkanı Kenan Evren'i de Cumhurbaşkanlığına taşımıştır. 7 Kasım 1982 tarihinde referanduma gidilerek yapılan seçim sonrasında Kenan Evren Türkiye'nin yedinci Cumhurbaşkanı olarak

seçilmiştir. Cumhurbaşkanı da ilk kez halk oylaması ile seçilmiş, 1970'li yılların iç çatışmalarla geçen huzursuz ortamını ortadan kaldırma vesayeti ile halkın desteği alınmıştır.

Türk siyasal hayatı yaşanan askeri ihtilalleri doğuran sebep ve sonuçları ile 1989 seçimlerine sivilleşme umudunu daha da güçlendirerek girerek 8. Cumhurbaşkanı olarak dönemin Anavatan Partisi lideri Turgut Özal'ı üç turun ardından seçmiştir. Her ne kadar Türk siyaseti 1983 milletvekili seçimleri ile 1980 sonrası ara verilen demokrasi geleneğine üç yıl içinde dönebilmiş olsa da Hükümet kanadı ile askeri kanattan gelen Cumhurbaşkanlığı'nın sivil iradenin oluşmasında tartışmalar yaşamasının önü kesilememiştir. Dolayısıyla, 1989 Cumhurbaşkanlığı seçimi bu tartışmalı yapının tamamen sivilleşme ile ortadan kalkacağına ilişkin umutları güçlendirmiştir. Hiç şüphesiz, aynı zamanda 1987 yılında gerçekleştirilen referandum ile 1980 askeri ihtilali ile yasaklı bulunan siyasi liderlerin yeniden siyaset yapma haklarının tanınmış olması Türk demokrasi tarihi açısından oldukça önem taşımaktadır. Ancak 17 Nisan 1993 yılında Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın hiç beklenmedik şekilde rahatsızlanarak vefatının ardından yeni bir süreç başlamış, 9. Cumhurbaşkanının da yine sivil geleneği sürdürecektir bir aday olması konusunda Türk siyasal kültürü yine önemli bir tartışma ortamı içerisinde süreci yaşamıştır. 8 Mayıs 1993 tarihinde başlayarak 16 Mayıs 1993 tarihindeki üçüncü tur oylama ile sonuçlanan seçim sonrasında DYP Lideri olarak aday olan Süleyman Demirel, ülkenin 9. Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

1993 yılında değerli gazeteci Uğur Mumcu suikasti, Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ani vefatı gibi beklenmedik sarsıntılar yaşanmış, sosyo-politik kaos ortamının yarattığı belirsizlik içinde Cumhurbaşkanlığı seçimi gerçekleştirilmiştir. Süleyman Demirel'in seçilmesinde uzlaşıya yol açan en büyük etkeni, ülkenin bu kaotik durumdan çıkmasında rol oynayabileceği düşünülen siyasal kimliği oluşturmuştur. 1990'lı yılların sonuna doğru, 28 Şubat sonrasında yaşanan ekonomik

krizle de 20.Yüzyılı tamamlarken Türk siyasal kültürüne beklenen demokratik gelişmelerin kesintili süreçler yaşaması damgasını vurmuştur.

2000’li yılların seçimlerine de 1997’nin darbe tehdidi ile daha da kutuplaşan siyasal kamplaşmalar ile girilmiştir. Aynı zamanda, Anayasaya göre yedi (7) yıllık görev süresi tamamlanan Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in görev süresinin uzatılması konusu da tartışmalar süreçteki gerginliğin artmasına yol açmıştır. Ancak, döneminde yaşanan siyasal ve finansal kriz ile ilgili sorumluluğu paylaşması gerektiği düşünülen Cumhurbaşkanı’nın görev süresinin uzatılması ile ilgili anayasal değişikliğe yönelik tartışmalar gündemden düşürülmüştür.

Cumhuriyetin 10. Cumhurbaşkanı olarak 27 Nisan 2000’de TBMM’de başlayan seçimlerde Anayasa Başkanlığı görevini yürütmüş olmasından dolayı kamuoyunun saygınlığını, açık desteğini kazanmış olan Ahmet Necdet Sezer en güçlü aday olarak görülmüş, üçüncü turun ardından da 5 Mayıs 2000 tarihinde 330 oy ile Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer döneminde Türkiye gündemi siyasal krizlerden daha çok ekonomik krizlerle meşgul olmuştur. Siyasi kimliğinden daha çok hukukçu kimliği ile Cumhurbaşkanlığı makamına oturan Ahmet Necdet Sezer’in siyasal hesap içinde olmaması her kesime aynı mesafede durduğuna yönelik kanaati hızlı bir şekilde oluşturabilmiştir. Bu özelliği ile seçildikten sonra siyasal ortamın çatışma zemininde iyileşmeler gözlenmiştir. Ancak, 2001 yılında MGK toplantısında dönemin Başbakanı Bülent Ecevit ve Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan ile yaşadığı Anayasa gerginliğinin medyaya taşınması sonrasında büyük bir ekonomik krizin patlak vermesi, Ahmet Necdet Sezer döneminin siyasal yönden demokrasi geleneğine katkı sağlayacak devlet erki yaklaşımını gölgelemiş, yine siyasal atmosferin belirsizlik inşa etmesine yol açmıştır.

2002 yılı genel milletvekili seçimleri ile tek başına iktidar olan Ak Parti, Cumhuriyet Türkiye’si’nin tek başına hükümet kurabilen üçüncü partisi olmuştur. Ak

Parti iktidarında girilen 2007 Cumhurbaşkanlığı seçimleri de yine Ak Parti adayının seçilmesi ile sonuçlanmıştır. 20 Ağustos 2007 tarihinde başlayan seçimler üç tur da sonuçlanmış, Ak Parti'nin Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri bakanı iken aday gösterilen Abdullah Gül 339 oy ile 11. Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Seçimlerde ilk turda 367 yeter sayıya ulaşamadığı için CHP seçim sonucunu Anayasa Mahkemesine taşımıştır. Ak Parti adayı Abdullah Gül kullanılan toplam 361 oyun 357'sini kazanmasına rağmen, Anayasanın belirlediği Cumhurbaşkanı seçilebilmesi için ilk turda meclis yeter sayısı olarak en az 367 oy alması gerekliliği nedeniyle seçimler uzamıştır. Süreçte CHP'nin konuyu Anayasa Mahkemesine taşımasından sonra Mahkeme kararını 1 Mayıs'ta açıklayarak, 367 yeter sayısını kabul etmiş ve 2007 Cumhurbaşkanı Seçiminin ilk turunu iptal etmiştir. Bunun üzerine 6 Mayıs'ta tekrar toplanan Meclis'te iki tur yapılmasına rağmen yeter sayıya ulaşamayan Abdullah Gül adaylıktan çekilmiştir. Ancak 6 Mayıs'a giden süreçte Genelkurmay Başkanlığınca e-muhtıra yayımlanarak laiklik uyarısında bulunmuştur.

Tüm bu süreç iktidar partisini erken seçimlere taşımış ve tüm partilerin desteğiyle 24 Haziran'da erken seçim yapılmasına karar verilmiştir. Aynı süreçte iktidar partisi anayasada da bazı değişiklik tekliflerini hayata geçirmiştir. Buna göre, genel seçimlerin yapılması beş yıldan dört yıla düşürülmüştür. Cumhurbaşkanlığı seçiminde yeter sayısı olarak belirlenen 367 oy yerine, meclisin tüm işlemlerinde üçte bir çoğunluk kararına gidilmiştir. Ayrıca, bundan sonra Cumhurbaşkanını meclisin değil halkın iki turlu oya dayalı olarak seçmesi karara bağlanmıştır. Son olarak da, Cumhurbaşkanının görev süresi yedi yıldan beş yıla düşürülmüş ve iki kez seçilebilmenin de önü açılmıştır.

2007 Cumhurbaşkanlığı Seçim Döneminin bu şekilde sorunlar yaratması rejim tartışmalarını beraberinde getirmiştir. 2014 Dönemi Cumhurbaşkanlığı Seçimine bu atmosferde girilmiş, 2013 yılında yaşanan 'Gezi Parkı Olayı' ile '17-25 Aralık' sendromu bu tartışmaların derinleşmesine hizmet etmiştir. Türkiye'nin yaşadığı yine

toplumsal ve siyasal uyumsuzlukla girdiği Cumhurbaşkanlığı Seçimi, 10 Ağustos 2014 tarihinde ilk kez halk oylamasına dayalı gerçekleştirilmiş ve tek turda sonuçlanmıştır. Ak Parti adayı Recep Tayyip Erdoğan toplam oyların % 51’ni alarak Türkiye Cumhuriyeti’nin 12. Cumhurbaşkanı olmaya hak kazanmıştır. Seçimlerden sonra yaptığı balkon konuşmaları ile söylemini seçmen kitlesinden tüm halka yöneltmekte başarılı görülen Recep Tayyip Erdoğan, Cumhurbaşkanı olarak da ilk halka seslenişte oldukça yapıcı ve yönlendirici ifadeler kullanmış, döneminde bu yaklaşımını koruyacağına dair yarattığı algı ile ikinci beş yıllık olanağı da kullanabileceğine ilişkin güçlü emareler ortaya koymuştur.

Türkiye’de genellikle siyasi krize dönüşen Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin yazılı basına yansıma biçimlerinin analiz edildiği tezde, medyanın sosyolojik yönlendirici gücü üzerinde emprik veriler elde edilmeye yönelik metodolojik tasarım gerçekleştirilmiştir. Niteliksel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilen incelemede, 1923-2014 yılları arası yaşanılmış on iki (12) dönemden, çok partili hayata geçilen 1950 sonrasında hareket edilerek rejim değişikliğini gündeme taşıyacak kadar en yoğun siyasal krizlerin yaşandığı beş (5) dönemin örnekleme dahil edilmesi uygun görülmüştür. Siyasal parti ve aktörleri arasındaki ağır negatif söylemler, devlet yönetim şeklinin tartışılmasına yol açmış, tüm bu siyasal iklime ülkenin jeopolitik konumu da zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda tezde 1973, 1989, 1993, 2000 ve 2007 Cumhurbaşkanlığı Seçim Dönemleri incelenmeye alınmıştır. Bu dönemlerin aynı zamanda genel seçim dönemleri ile birlikte gerçekleştirilmemiş olması da örnekleme dahil edilme anlamında dikkate alınmıştır. Araştırma, söz konusu bu seçimlerinin, seçim öncesi son 15 günlük yazılı basın yansımalarını kapsamıştır.

Analizde de örnekleme dahil edilen dönemlerde seçim tartışmaları ile medyada hangi değer dizgelerinin ilişkilendirildiğini, nasıl haberleştirdiğini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Siyasal derecelendirmede en üst düzeyde Devleti temsiliyet vasfına sahip olan makamından ötürü Cumhurbaşkanlığı seçimleri, etki değeri

farklılık gösterse de gerçekleştiği her dönemde Türk siyasi hayatına damgasını vurmuştur. Cumhurbaşkanlığı mevkiinin özel konumu ile Türkiye'nin siyasi kültürünü yaratan özgün iklimi, siyasi geleneği ve aktörleri, sistemin meşruiyet kaynakları, parlamenter rejimi her dönemde, hem kendi içlerinde öznel olarak hem de birbirleri ile bağlantı ve etkileri ile derinlenmesine incelenmeye alınmıştır. Bu değişkenlerin dikkate alındığı analizde farklı siyasi görüşleri temsil eden gazeteler üzerinden hareket edilerek medya-siyaset ilişkisini mercek altına almak da hedeflenmiştir.

Bu amaçla medyanın gündem oluşturabilme, kamuoyu yaratma rolünün incelenebilmesi adına her dönem için farklı siyasi görüşe sahip – sosyal demokrat ve muhafazakar – iki gazetenin seçilmesi uygun görülmüştür. Yayın hayatının devamlılığı nedeniyle siyasi krize konu olmuş tüm dönemlerde sosyal demokrasiyi temsil adına Cumhuriyet Gazetesi incelemeye alınmıştır. Yayın hayatındaki istikrarsızlık ve temsil ettiği kitlenin değişimi, muhafazakar ilgili dönemlerde birden fazla gazeteyi incelemeyi gerektirmiştir. 1973 ve 1989 dönemlerinde Tercüman, 1993, 2000 ve 2007 dönemlerinde Zaman Gazeteleri üzerinden inceleme gerçekleştirilmiştir. Ve incelemede nitel içerik analizinin kategorisel ve değerlendirici analiz tekniklerinden yararlanılmıştır.

Söz konusu analizde de 'Siyaset', 'Aktörler', 'Ordu-Siyaset İlişkisi', 'Din-Devlet İlişkisi', 'Hukuksal Boyut' ve 'Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği' üzerinden 6 temel kategori/değişken incelemeye tabi tutulmuştur. Her bir kategorinin öz değerine ilişkin alt kategoriler belirlenerek de sondaj derinleştirilmiştir.

'Siyaset' kategorisinde; Parti-içi ilişkiler, Partilerarası ilişkiler, Sine-i millet, Zümre hakimiyeti, Meşruiyet sorunu, Anti-demokratik uygulamalar, Cumhurbaşkanlığı aday arayışları, Parlamentonun temsil sorunu Mitingler ve

Uzlaşma arayışları olmak üzere on (10) alt bileşen üzerinden inceleme gerçekleştirilmiştir.

‘Aktörler’ kategorisinde de Cumhurbaşkanı, Başbakan, TBMM Başkanı, Cumhurbaşkanı adayı, Hükümet temsilcileri, Siyasi parti başkanları, Üst düzey parti temsilcileri, Milletvekilleri, Akademisyenler, Hukukçular, Dış ülke temsilcileri, Uluslararası örgüt temsilcileri, Ekonomi-kuruluş temsilcileri, Üst düzey askeri temsilciler, Sivil toplum örgüt temsilcileri, Üst düzey kamu görevlileri, Köşe yazarları ve Diğerleri olmak üzere on sekiz (18) alt bileşen aracılığıyla inceleme sağlanmıştır.

‘Ordu-Siyaset İlişkisi’ kategorisi ise Parlamento-ordu dengeleri, Rejim hassasiyeti, Askeri darbe söylentileri ve Muhtıra olmak üzere dört (4) ayrı bileşen ile incelemeye alınmıştır.

‘Din-Devlet İlişkisi’ kategorisinde de Laiklik tartışmaları ve Türban sorunu olmak üzere iki (2) alt bileşenle inceleme yapılmıştır.

‘Hukuksal Boyut’ kategorisine gelince, burada da inceleme için Cumhurbaşkanının yetkileri, Cumhurbaşkanının yetki süresi, Cumhurbaşkanını halkın seçmesi, Erken seçim tartışmaları, Anayasa değişimi ve Meclis çoğunluğunun sağlanması şeklinde altı (6) alt bileşen saptanmıştır.

Ve son olarak ‘Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği’ kategorisi için de Adayın siyasi geçmişi, Adayın görev için yeterliliği ve Adayın temsilde adalet yetersizliği/tarafsızlığı şüpheleri üzerinden hareketle üç (3) alt bileşen ile inceleme gerçekleştirilmiştir.

İnceleme sonrasında 1973 Cumhurbaşkanlığı Seçim Dönemi ile ilgili Cumhuriyet Gazetesi’nde toplam 125 haber, Tercüman Gazetesi’nde ise toplam 73 haber ile karşılaşılmıştır. Ele alınan temel kategorilere göre de, Cumhuriyet

Gazetesi'nde 'Siyaset' ile ilgili % 59,2; 'Aktörler' ile ilgili % 96; 'Ordu-Siyaset İlişkisi' ile ilgili % 13,6; 'Din-Devlet İlişkisi' ile ilgili % 0,8; 'Hukuksal Boyut' ile ilgili % 44,8 ve 'Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği' ile ilgili de % 4,8 oranında bir haber dağılımı saptanmıştır. Aynı dönem için Tercüman Gazetesi'ndeki dağılımın ise, 'Siyaset' ile ilgili % 45,2; 'Aktörler' ile ilgili % 94,5; 'Ordu-Siyaset İlişkisi' ile ilgili % 11; 'Din-Devlet İlişkisi' ile ilgili % - ; 'Hukuksal Boyut' ile ilgili % 53,4 ve 'Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği' ile ilgili de % 8,2 şeklinde gerçekleştiği görülmüştür. Her iki gazetenin de bu dönem en fazla aktörler ile ilgili haber içeriği ürettiği anlaşılmaktadır. İkinci sırada siyaset, üçüncü sırada da hukuksal boyut ile ilgili haberleştirmeye gidilmiştir.

1989 Cumhurbaşkanlığı Seçim Dönemi analizi de aynı şekilde yürütülmüş, Cumhuriyet Gazetesi'nde belirlenen kategoriler için toplamda 130 haber, Tercüman Gazetesi'nde ise 108 haber saptanmıştır. Temel kategorilere göre de, Cumhuriyet Gazetesi'nde 'Siyaset' ile ilgili % 78,5; 'Aktörler' ile ilgili % 100; 'Ordu-Siyaset İlişkisi' ile ilgili % 5,4; 'Din-Devlet İlişkisi' ile ilgili % - ; 'Hukuksal Boyut' ile ilgili % 30 ve 'Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği' ile ilgili de % 25,4 oranında bir açılım elde edilmiştir. Tercüman Gazetesi'ndeki kategorilere göre haber açılımı da, 'Siyaset' ile ilgili % 71,3; 'Aktörler' ile ilgili % 100; 'Ordu-Siyaset İlişkisi' ile ilgili % 7,4; 'Din-Devlet İlişkisi' ile ilgili % - ; 'Hukuksal Boyut' ile ilgili % 31,5 ve 'Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği' ile ilgili de % 7,4 olarak elde edilmiştir. Bu dönem de yine her iki gazetede de haber içeriğinde ilk sırayı aktörler, ikinci sırayı siyaset ve üçüncü sırayı da hukuksal boyut kategorileri almıştır.

1993 Cumhurbaşkanlığı seçimi Dönemi incelemelerine göre de, Cumhuriyet Gazetesi'nde toplam 69 haber ile karşılaşılmıştır. Ve kategorilere göre içerik yoğunlaşmasında da 'Siyaset' ile ilgili % 69,6; 'Aktörler' ile ilgili % 100; 'Ordu-Siyaset İlişkisi' ile ilgili % - ; 'Din-Devlet İlişkisi' ile ilgili % - ; 'Hukuksal Boyut' ile ilgili % 31,9 ve 'Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği' ile ilgili de % 14,5 oranları elde

edilmiştir. Zaman Gazetesi ise bu dönemde Cumhurbaşkanlığı Seçimine yönelik olarak toplam 65 haber yapmıştır. Toplam haberler içerisinde ‘Siyaset’e yönelik haber oranı % 69,2; ‘Aktörler’e yönelik haber oranı %100; ‘Ordu-Siyaset İlişkisi’ne ve ‘Din-Devlet İlişkisi’ne yönelik haber gözlenmezken, ‘hukuksal Boyut’a ilişkin haber oranı % 44,6 ve ‘Cumhurbaşkanlığı Adayının Kimliği’ne yönelik yapılan haber oranı ise % 16,9 olarak toplam 65 haber içinde yer bulmuştur. Yukarıdaki değerler üzerinden anlaşıldığı üzere, bu dönemde de her iki gazetede haber içeriklerinde ağırlıklı olarak yine sırasıyla ‘Aktörler’, ‘Siyaset’ ve ‘Hukuksal Boyut’ kategorileri yer almıştır.

2000 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Dönemi üzerinden gerçekleştirilen incelemede de Cumhuriyet Gazetesi’nde konuyla ilgili toplam 68 haber bulunmuştur. Toplam haberler içerisinde ‘Siyaset’ ile ilgili haber oranı % 55,9; ‘Aktörler’ ile ilgili haber oranı % 97,1; ‘Ordu-Siyaset İlişkisi’ne yönelik haber oranı % 1,4; ‘Din-Devlet İlişkisi’ne yönelik haber gözlenmezken, ‘Hukuksal Boyut’a ilişkin haber oranı % 36,8 ve ‘Cumhurbaşkanlığı Adayının Kimliği’ne yönelik haber oranı ise % 7,4 olarak tespit edilmiştir. Zaman Gazetesi ise bu dönemde Cumhurbaşkanlığı Seçimine yönelik olarak toplam 100 haber yapmıştır. Toplam haberler içerisinde ‘Siyaset’e yönelik haber oranı % 50; ‘Aktörlere’ yönelik haber oranı % 97; ‘Ordu-Siyaset İlişkisi’ne yönelik haber oranı % 1; ‘Din-Devlet İlişkisi’ne yönelik haber gözlenmezken, ‘Hukuksal Boyut’a ilişkin haber oranı % 35 ve ‘Cumhurbaşkanlığı Adayının Kimliği’ne yönelik yapılan haber oranı ise % 14 olarak elde edilmiştir. Yine haber içeriğinde her iki gazetede de ilk üç sırayı sırasıyla ‘Aktörler’, ‘Siyaset’ ve ‘Hukuksal Boyut’ kategorilerinin aldığı görülmüştür.

2007 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Dönemi için yürütülen analiz sonrasında da Cumhuriyet Gazetesi’nde toplam 62 haber bulgulanmıştır. Analizde de ele alınan temel kategorilere göre, Cumhuriyet Gazetesi’nde ‘Siyaset’ ile ilgili % 72,6; ‘Aktörler’ ile ilgili % 96,8; ‘Ordu-Siyaset İlişkisi’ ile ilgili % 50; ‘Din-Devlet

İlişkisi' ile ilgili % 37,1; 'Hukuksal Boyut' ile ilgili % 33,9 ve 'Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği' ile ilgili de % 54,8 oranında bir haber dağılımı ile karşılaşmıştır. Aynı dönem için Zaman Gazetesi'ndeki dağılımında ise, 'Siyaset' ile ilgili % 60,9; 'Aktörler' ile ilgili % 97,8; 'Ordu-Siyaset İlişkisi' ile ilgili % 6,5; 'Din-Devlet İlişkisi' ile ilgili % 10,9 ; 'Hukuksal Boyut' ile ilgili % 43,5 ve 'Cumhurbaşkanı Adayının Kimliği' ile ilgili de % 15,2 oranları tespit edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Seçiminin ilk defa halk oylaması ile yapıldığı seçimler olması sebebiyle bu döneme kadar haber içeriklerindeki kategorisel yoğunluk sıralamasında değişiklikler olduğu görülmüştür. Cumhuriyet Gazetesi'nde haber içeriklerindeki ağırlığı ilk iki sırayı sırasıyla yine 'Aktörler' ve 'Siyaset' kategorileri alırken, üçüncü sırada 'Cumhurbaşkanlığı Adayı Kimliği' kategorisi gelmiştir. Diğer dönemlerde yoğunluğu düşük olan 'Ordu-Siyaset İlişkisi' kategorisi % 50'lerde temsiliyet bulurken, yine önceki dönemlerin düşük yoğunluklu kategorisi 'Din-Devlet İlişkisi'nin % 37,1 oranına yükselerek, önceki dönemlerin üçüncü sırasında yer alan 'Hukuksal Boyut'un (% 33,9) önüne geçtikleri anlaşılmıştır. Ancak Zaman Gazetesi'nde önceki dönem kategorisel yoğunluk sıralamasında farklılık olmadığı görülmüştür. Bu gazetede sırasıyla ilk üç sırayı yine 'Aktörler, 'Siyaset' ve 'Hukuksal Boyut' kategorilerinin almış olması dikkat çekicidir.

Sonuç olarak, Türk siyasal kültüründe siyasal krize yol açan Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin incelemeye dahil edilen sosyal demokrat ve muhafazakar kanatlarda yer alan yazılı basında oldukça yoğun haberleştirilmiş olduğu görülmüştür. Her dönem her iki kanat da konuyla ilgili çok sayıda haber üretmiştir. Elbette devlet yönetiminin en yüksek mevkisi için yapılan seçimlerin bu şekilde yer bulması doğal karşılanabilir. Ancak, bu yoğunluk tezin inceleme dönemi parlamenter demokratik yönetim sistemine dahil olunan süreci kapsadığı için vurgulanmaya değer bulunmuştur. Parlamenter sistemde kamu yönetiminde Cumhurbaşkanlığı, yasama ve yürütme erkine aynı mesafeden yaklaşan, karar

mekanizmasında yaptırım gücü bu iki erk üzerinde sınırlı, ancak elbette kamuoyunu etkilemede yüksek etki değeri bulunan bir mevki olarak sistemde önemli bir denetim mekanizması olarak işlev gören bir mevkiyi oluşturmaktadır. Bu yüksek yoğunluk, Parlamenter Sistem teorisine göre belirlenen işlevsellik ile Türk siyasal kültürünün yansıttığı değer arasındaki önemli bir farkı işaret ettiği için önem taşımakta ve Türk siyasal kültürünün '*patriarkal geleneği*'ni hala koruduğunun açık göstergesi olmaktadır. Bunun yanı sıra, Türk yazılı basını da kamuoyu oluşturma işlevi ile hem bir gündem inşacısı niteliğiyle yeniden tanımlanabilirken hem de ülkenin sosyo-politik sisteminden de ne derece etkilendiğinin emarelerini taşımaktadır. Dolayısıyla, bu nesnel sonuçlar ile medya ve siyaset ilişkisi bağlamında Türkiye'deki tartışmaya önemli bir alt okuma sağlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adaklı, Gülseren: **Türkiye’de Medya Endüstrisi**, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006.
- Adaklı, Gülseren: **AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu (2002-2008: Türk Medyasında AKP Etkisi - Uzel ve B. Duru)**, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2010.
- Ağaoğlu, Samet: **Arkadaşım Menderes**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.
- Akçalı, Selda: **Türkiye’de Araştırmacı Gazetecilik**, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 2002.
- Akgün, Birol: **Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2007.
- Akın, Rıdvan: **TBMM Devleti**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Akyaz, Doğan: **Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi**,(2. Basım), İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.
- Althusser, Louis: **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, İstanbul: İthaki Yayınları, 2006.
- Andre Gorz, v.d.: **Post Modernist Burjuva Liberalizmi**, İstanbul: Doruk Yayınevi, 2002.
- Arcayürek, Cüneyt: **Namı 864 Rakımlı Tepe Çankaya**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1989.

- Arı, Tayyar: **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika (4. Basım)**, İstanbul: Alfa Basım Yayım, 2001.
- Armaoğlu, Fahir: **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, İstanbul: Alkım Yayınları, 2010.
- Atar, Yavuz: **Türk Anayasa Hukuku (2. Basım)**, Konya: Mimoza Basım Yayım, 2002.
- Bahar, Rabia Üste: **Türkiye'de Seçim Sistemi Arayışları, Bir Alternatif Model**, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1999.
- Balcı, Ali: **Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar**, İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2013.
- Baransel, Ali: **Bıçak Sirtında Çankaya Yılları**, İstanbul: Remiz Kitabevi, 2006.
- Baudrillard, Jean: **Cool Anılar III-IV (1990-2000)**, Çev. Yaşar Avunç, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2002.
- Baudrillard, Jean: **Tam Ekran**, Çev. Bahadır Gülmez, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.
- Beceren, Ertanve Gökhan Kalağan: **Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemi; Türkiye'de Uygulanabilirliği Tartışmaları**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 11, Bahar 2007, ss. 163-181.

- Beriş, Hamit Emrah: **Ordu ve Siyaset, Siyaset**, Der.M. Türköne, Ankara: Lotus Yayınları, 2003.
- Bora, Tanıl ve Murat Gültekingil: **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 7/ Liberalizm**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- Bulaç, Ali: **Din ve Siyaset**, İstanbul: İnkılap Yayınevi, 2014.
- Buran, Hasan: **Siyasal Rejim Sınıflandırmalarının Yeniden Gözden Geçirilmesi**, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 14, Sayı 1, 2009, ss. 69-97.
- Burçak, Rıfkı Salim: **Türkiye'de Askeri Müdahalelerin Düşündürdükleri**. Ankara: Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası, 1988.
- Canetti, Elias: **Kitle ve İktidar (çev. Gülşat Aygen)**, Ankara: Ayrıntı Yayınları, 2012.
- Çam, Esat: **Siyaset Bilimine Giriş**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 2000.
- Çarkoğlu, Ali ve Binnaz Toprak: **Değişen Türkiye'de Din, Toplum ve Siyaset**, Ankara: TESEV Yayınları, 2006.
- Çavdar, Tevfik: **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)**, İstanbul: İmge Yayınevi, 1996.
- Doğan, D. Mehmet: **Darbeler, Müdahaleler ve Siyasi Sistemi**, İstanbul: İz Yayıncılık, 2005.

- Domenach, Jean-Marie: **Politika ve Propaganda**, İstanbul: Varlık Yayınları, 2003.
- Duran, Ragıp: **Apoletli Medya**, İstanbul: Belge Uluslararası Yayıncılık, İkinci Basım, 2000.
- Durdu, Zafer: **Türkiye'de Siyasal Kültürü Anlamak**, İstanbul: Kadim Yayınları, 2013.
- Dursun, Çiler: **Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Ankara: Elips Kitap, 2004.
- Dursun, Davut: **Dönüşüm Sürecindeki Türkiye / Aktörler Alanlar Sorular**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2007.
- Duverger, Maurice: **Siyaset Sosyolojisi**, (8. Baskı) Çev. Şirin Tekeli, İstanbul: Varlık Yayınları, 2007.
- Eğribel Ertanve Ufuk Özcan: **Türkiye'de Karşıt Muhafazakârlık Biçimleri**, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2014.
- Eren, Emrah Karaca: **Başkanlık Sisteminin Türk Parti Sistemi Açısından Türkiye'de Uygulanabilirliği**, Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 3, 2002, s. 135-162.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin: **Başkanlık Sistemi Tartışmaları**, Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları, 2010.
- Fontana, Benedotta: **Hegemonya ve İktidar: Gramsci ve Machiavelli Arasındaki İlişki Üzerine**, Çev. Onur Gayretli, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2013.

- Friedrich, Carl J.ve
Zbigniew K.
Brzezinski: **Totaliter Diktatörlük ve Otokrasi**, Ankara: Ayyıldız
Matbaası, 1964.
- Göze, Ayferi: **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, İstanbul: Beta
Basım Yayım, 2007.
- Gözler, Kemal: **Hukuk Açısından Cumhuriyet ve Monarşi
Kavramlarının Tanımı Sorunu**, Ankara:
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Dergisi, 1999.
- Gözler, Kemal: **Anayasa Hukukuna Giriş**,(4. Baskı), Bursa: Ekin
Yayınları, 2008.
- Gül, Muammer: **Orta Çağ Avrupa Tarihi**, İstanbul: Bilge Kültür Sanat,
2009.
- Güler, E. Zeynep: **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla: Modern Siyasal İdeolojiler
(Muhafazakarlık)**, Ed. H. Birsen Örs, İstanbul:
İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Habermas, Jürgen: **Kamusallığın Yapısal Dönüşümü**, Çev. Tanıl Bora,
Mithat Sancar, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.
- Hale, William: **Türkiye’de Ordu ve Siyaset: 1789’dan Günümüze**,
Çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Hil Yayınları, 1996.
- Hannah Arendh, v.d.: **Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik**, Çev. Yakup
Coşar, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.

- Hekimoğlu, Mehmet Merdan: **Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı Demokratik Hükümet Sistemleri ve Türkiye**, İstanbul: Detay Yayıncılık, 2009.
- Heywood, Andrew: **Siyaset**, Ankara: Liberte Yayıncılık, 2006.
- Heywood, Andrew: **Siyasi İdeolojiler**, Ankara: Adres Yayınları, 2007.
- İnan, Mesut: **Türkiye’de Din Sosyolojisi**, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2010.
- İrvan, Süleyman: **Medya Kültür Siyaset**, Ankara: Pharmakon Yayınevi, 2014.
- Kaboğlu, İbrahim O. : **Değişiklikler Işığında 1982 Anayasası - Halk Neyi Oylayacak**, İmge Yayınevi, 2010.
- Kalaycıoğlu, Ersin: **Başkanlık Sistemi (Başkanlık Rejimi: Türkiye’nin Diktatörlük Tehdidiyle Sınavı)**, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2005.
- Kardaş, Ümit: **Türkiye’nin Demokratikleşmesinde Öncelikler**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı Yayını, 2004.
- Karpat, Kemal H.: **Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal Kültürel Ekonomik Temeller**, İstanbul: İmge Yayınevi, 2008.

- Karpat, Kemal H.: **Türk Siyasi Tarihi: Siyasal Sistemin Evrimi**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.
- Kayış, Nuri: **Çankaya Yolu Yokuştur**, Ankara: Bizim Akademi Yayınları, 2014.
- Keane, John: **Medya ve Demokrasi**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.
- Kışlalı, Ahmet Taner: **Siyasal Sistemler: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, İstanbul: İmge Yayınevi, 7. Basım, 2006.
- Laswell, H.D.: **The Future Of The Comparative Method**, Comporative Politics, 1968.
- Linz, Juan J.: **Totaliter ve Otoriter Rejimler**, Çev. Ergun Özbudun, Ankara: S Yayınları, 1975.
- Liphart, Arend: **Çağdaş Demokrasiler**, Ankara: Yetkin Yayınları, 1999.
- Mangırcı, Y. Faruk: **Çankaya Savaşları**, Ankara: Galeri Kültür Kitap, 1999.
- McLuhan, v.d.: **“Kadife Karanlık” 21.Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar**, Yay. Haz. Nurdoğan Rigel, v.d., İstanbul: Sis Yayınevi, 2005.
- Milburn, Michael A.: **Sosyal Psikolojik Açıdan Kamuoyu ve Siyaset**, Çev. Ali Dönmez, Veli Duyan, Ankara: İmge Kitabevi, 1998.
- Noelle-Neumann, Elisabeth: **“Kamuoyu” Suskunluk Sarmalının Keşfi**, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 1998.

- Örs, H. Birsen (ed.): **Modern Siyasal İdeolojiler**, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Özbudun, Ergun: **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara: Yetkin yayınları, 2002.
- Özdalga, Elisabeth: **İslamcılığın Türkiye Seyri**, İstanbul: İletişim Yayınevi, 2013.
- Özdemir, Hikmet: **Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde Ordunun Olağandışı Rolü**, İstanbul: İz Yayıncılık, 1994.
- Özdemir, Hikmet: **Atatürk'ten Günümüze Cumhurbaşkanlığı Seçimleri**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2007.
- Parasız, İlker: **Modern Para Teorisi**. İstanbul: Ezgi Kitabevi, 1998.
- Poulantzas, Nicos: **Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar**, Çev. Fevzi Lütfi Topaçoğlu ve Şen Süer Kaya, İstanbul: Belge Yayınları, 1992.
- Radford, Benjamin: **Medya Nasıl Yanıltıyor?**, İstanbul: Güncel Yayıncılık Ltd. Şti., 2003.
- Russell, Bertrand: **İktidar**, İzmir: İlya Yayınları, 2012.
- Saygun, Ergin: **Türk Ordusunda Balyoz**, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2012.
- Stone, Norman: **Birinci Dünya Savaşı Tarihi**, İstanbul: Doğan Kitap, 2010.

- Tek, Hayati: **Darbeler ve Türk Medyası**, İstanbul: Bilge Oğuz, 2006.
- Teziç, Erdoğan: **Anayasa Hukuku**, İstanbul: Beta Yayınları, 2001.
- Tunaya, Tarık Zafer: **Türkiye’de Siyasi Partiler (1859-1952)**, İstanbul: Hürriyet Vakfı, 1988.
- Tunaya, Tarık Zafer: **Batılılaşma Hareketleri**, İstanbul: Yeni Gün Yayınları, 1999.
- Tuncer, Erol: **1923'ten Günümüze Cumhurbaşkanlığı Seçimleri**, Ankara: TESAV Yayınları, 2013.
- Turhan, Mehmet: **Hükümet Sistemleri**, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1993.
- Türk, Hikmet Sami ve Erol Tuncer: **Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi?**, Ankara: TESAV Yayınları, 1995.
- Türkdoğan, Orhan: **Türk Toplum Yapısı: Osmanlı’dan Günümüze**, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2002.
- Türköne, Mümtaz: **Modernleşme, Laiklik ve Demokrasi**, Ankara: Ark Yayınları, 1994.
- Türköne, Mümtaz’er: **Siyaset (7. Baskı)**, Ankara: Lotus Yayınevi, 2007.
- Vincent, Andrew: **Modern Politik İdeolojiler**, Çev. Arzu Tüfekçi, İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2006.
- Vural, Mehmet: **Siyaset Felsefesi Açısından Muhafazakarlık**, İstanbul: Elis Yayınları, 2003.

- Walter Ong, v.d.: **“Kadife Karanlık 2” 21.Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar Ayna Şövalyeleri**, Yay. Haz. Gül Batuş, v.d., İstanbul: Su Yayınevi, 2006.
- Weber, Max: **Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı**, Çev. Özer Ozankaya, Ankara: İmge Kitabevi, 1995.
- Wimmer Roger D, Joseph R. Dominick: **Mass Media Research An Introduction**, U.S.A: International Thomson Publishing, 1994.
- Yanardağ, Merdan: **Medya Nasıl Kuşatıldı?**, İstanbul: Siyah Beyaz Kitap, 2008.
- Yavaşgel, Emine: **Temsilde Adalet ve Siyasal İktidar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Durum**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004.
- Yayla, Atilla: **Liberalizm**, Ankara: Liberte Yayıncılık, 2011.
- Yücel, M. Serhan: **Türkiye’nin Siyasal Partileri (1859-2005)**, İstanbul: Alfa Basım Yayın, 2006.

ÖZGEÇMİŞ

1972 yılında İstanbul’da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini İstanbul’da tamamladı. Lisans eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Bölümü’nde yaparak 1994 yılında mezun oldu. 1990 – 1997 yıllarında turizm sektörünün çeşitli kademelerinde görev aldı. 1996 – 1997 öğretim yılında Mimar Sinan Üniversitesi’nde Pedagojik Formasyon eğitimi aldı. 1997 – 1999 yılları arasında Özel Bilfen Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi’nde eğitimcilik hayatına başladı. 1999 – 2001 öğretim yıllarında Sakarya Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olarak görev aldı. Aynı üniversitede Eylül 2002 tarihinde “‘Herşey Dahil’ (All Inclusive) Sistemin Türk Turizmi Açısından İncelenmesi (Antalya – Kemer Örneği) konulu tezi ile Yüksek Lisans derecesi aldı. 2002-2004 yılları arasında Özel Maltepe Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olarak görev yaptı. 2004 Şubat – 2018 Mart tarihleri arasında Yıldız Teknik Üniversitesi’nde Meslek Yüksekokulu’nda öğretim görevlisi olarak görev yapmakta olup Mart 2018 tarihi itibari ile de İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde görevine devam etmektedir. Eğitimcilik hayatı boyunca farklı dönemlerde özel sektörde danışmanlık ve eğitmenlik görevlerinde bulunmuş olup İngilizce bilmektedir.